

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Юридичний факультет
*Кафедра документознавства,
інформаційної діяльності
та українознавства*

ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ
(М. КИЇВ)

ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА

ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ
ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

ОБЛАСНА БІБЛІОТЕКА ДЛЯ МОЛОДІ
(Тернопіль)

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції

**«Документно - інформаційний простір:
історія, теорія, практика»**

05 грудня 2017 року
Україна, Тернопіль

Документно - інформаційний простір: історія, теорія, практика: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції / – Тернопіль: ТНЕУ, 2017. – 171 с.

Рецензенти:

Відповідальна за випуск: Гомотюк О. Є., д. і. н., професор, завідувач кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства

Рекомендовано до друку

(протокол № 9 від 25.04.2017 р.)

05 грудня 2017 року

© ТНЕУ, 2017

ОРГКОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

ГОЛОВА ОРГКОМІТЕТУ

Крисоватий Андрій Ігорович ректор Тернопільського національного економічного університету, доктор економічних наук, професор

ЗАСТУПНИКИ ГОЛОВИ ОРГКОМІТЕТУ:

Шинкарик Микола Іванович перший проректор Тернопільського національного економічного університету, кандидат фізико-математичних наук, доцент

Задорожний Зеновій-Михайло Васильович проректор з наукової роботи Тернопільського національного економічного університету, доктор економічних наук, професор

Десятнюк Оксана Миронівна директор навчально-наукового інституту інноваційних освітніх технологій Тернопільського національного економічного університету, доктор економічних наук, професор

Банах Сергій Володимирович декан юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету, кандидат юридичних наук

Гомотюк Оксана Євгенівна завідувач кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету доктор історичних наук, професор

Біловус Леся Іванівна кандидат філологічних наук, доцент кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

СЕКРЕТАРІ:

Недошитко Ірина Романівна кандидат історичних наук, старший викладач кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

Патряк Олександра Тарасівна викладач кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

ЧЛЕНИ ОРГКОМІТЕТУ:

Передерій Ірина
Григорівна

завідувач кафедри українознавства, культури та документознавства Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка, доктор історичних наук, доцент

Петькун Світлана
Михайлівна

завідувач кафедри документознавства та інформаційної діяльності Державного університету телекомунікацій (м. Київ), кандидат філологічних наук, доцент

Анісімова Ольга
Миколаївна

завідувач кафедри інформаційних систем управління Донецького національного університету (м. Вінниця), доктор економічних наук, професор

Полянський
Федір Іванович

директор Державного архіву Тернопільської області, кандидат історичних наук, доцент

Гук
Леся Степанівна

директор Тернопільської обласної бібліотеки для молоді

Возний
Казимир Зеновійович

директор бібліотеки Тернопільського національного економічного університету, кандидат економічних наук, доцент

Щербяк
Юрій Адамович

доктор педагогічних наук, професор кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

Лазарович Микола
Васильович

доктор політичних наук, професор кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

Шкіцька Ірина Юріївна

доктор філологічних наук, професор кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

Білик
Надія Іванівна

кандидат історичних наук, доцент кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

Блашків Ольга Володимирівна	кандидат філологічних наук, доцент кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету
Боднарчук Юлія Юріївна	кандидат історичних наук, доцент кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету
Вількова Теофілія Теофілівна	старший викладач кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету
Коноплицька Олена Ігорівна	кандидат філологічних наук, доцент кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету
Ліщинська Наталія Мирославівна	кандидат філологічних наук, доцент кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету
Марків Інна Степанівна	кандидат історичних наук, доцент кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету
Мукомела Ірина Богданівна	кандидат історичних наук, доцент кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

ЗМІСТ

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА

Оксана Гомотюк ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО У ЗБЕРЕЖЕНІ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ.....	9
Микола Лазарович ДОКУМЕНТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БОРОТЬБИ ВЛАДИ ДРУГОЇ УНР ПРОТИ ЄВРЕЙСЬКИХ ПОГРОМІВ	11

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУЧАСНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Ірина Шкіцька ВИДИ НЕГАТИВНОГО РЕАГУВАННЯ НА МАНІПУЛЯЦІЮ ПОЗИТИВОМ.....	23
Наталія Ліщинська, Алла Равлюк ПАТОГЕННИЙ ТЕКСТ: ДІЯ І ПРОТИДІЯ.....	28
Юлія Боднарчук СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ МУЛЬТИКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН	33
Наталія Дубовик КОМУНІКАТИВНИЙ ІМІДЖ ТА ЙОГО РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ	37
Ніна Стороженко ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК ФОРМА СУЧАСНОЇ ОСВІТНЬОЇ КОМУНІКАЦІЇ (ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ MOODLE У ПІДГОТОВЦІ ДОКУМЕНТОЗНАВЦІВ).....	40
Олена Лебідь ДОКУМЕНТНА КОМУНІКАЦІЯ В СИСТЕМІ ІНФОРМАЦІЙНОГО УПРАВЛІННЯ.....	43
Ірина Шкіцька, Галина Коломієць ОСОБЛИВОСТІ ПОВІДОМЛЕНЬ-ЦИТАТ, ПОШИРЮВАНИХ В ІНТЕРНЕТ-СОЦМЕРЕЖАХ.....	47
Ольга Блашків ВПЛИВ АНГЛОМОВНОЇ ЛІНГВОКУЛЬТУРИ НА НОВУ ФОРМУ ПУБЛІЧНОЇ ДІЛОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ЛІНГВОПРОСТОРІ	50
Темель Карааслан СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ЗМІ РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВИ.....	53
Ірина Шкіцька, Оксана Мартинюк САМОПОЗИЦІОНУВАННЯ ЛЮДЕЙ СЕРЕДНЬОГО ТА СТАРШОГО ВІКУ В ІНТЕРНЕТ-СОЦМЕРЕЖАХ.....	57

СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Юрій Щербяк

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ – ДОКУМЕНТОЗНАВЦІВ
У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ШКОЛИ..... 60

Ірина Недошитко

МОДЕЛІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕКИ В УМОВАХ
ІНФОРМАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВОЇ
БІБЛІОТЕКИ ТНЕУ)..... 65

Тетяна Гиріна

ПАРАСОЦІАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ МОЛОДШОЇ АУДИТОРІЇ
З РАДІОСТАНЦІЄЮ У ПРОЦЕСІ КОНВЕРГЕНЦІЇ
МЕДІАСЕРЕДОВИЩА 69

Олена Онуфрієнко

НАУКОВА БІОГРАФІЯ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ЯК ДОКУМЕНТ ЕПОХИ..... 75

Вікторія Качмала

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ 80

БІБЛІОТЕКИ, АРХІВИ, МУЗЕЇ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Надія Білик

КУЛЬТУРОЛОГІЧНА СПАДЩИНА БОГДАНА ЛЕПКОГО:
ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА НАУКОВОГО ПРОЕКТУ» 84

Неоніла Красножон

ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНОГО
ЗАПОВІДНИКА «ПЕРЕЯСЛАВ» В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ..... 91

Леся Гук

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЕКТИ ДЛЯ ПОКОЛІННЯ Z В ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ
ОБЛАСНІЙ БІБЛІОТЕЦІ ДЛЯ МОЛОДІ 99

Надія Білик, Вікторія Порохняк

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНИХ МУЗЕЇВ
(НА ПРИКЛАДІ БЕРЕЖАНСЬКОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ) 102

Надія Білик, Ірина Макогон

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МУЗЕЄЗНАВСТВА
В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА..... 110

Ірина Мукомела

ЕЛЕКТРОНІ АРХІВИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ А ПЕРСПЕКТИВИ 113

Людмила Чередник

СОЦІОКУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК
В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА..... 116

Юлія Боднарчук, Альона Самураха

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ СТРАТЕГІЯ МУЗЕЮ 120

Інна Марків

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ БІБЛІОТЕКАРЯ..... 123

Олена Стефанишин

УКРАЇНСЬКІ ФОНДИ СЛОВ'ЯНСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ У ПРАЗІ 127

**ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ІЗ ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА
АРХІВНОЇ СПРАВИ, СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УМОВАХ
ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА**

Інна ДЕМУЗ

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ІЗ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА ЗА
СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 015 «ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА»:

ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ 134

Теодфілія Вількова

КУЛЬТУРА НАУКОВОЇ МОВИ» ДЛЯ СТУДЕНТІВ –
ДОКУМЕНТОЗНАВЦІВ

141

Олександра Патряк

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНОГО
СЕКТОРУ УКРАЇНИ

144

Леся Біловус, Діана Чемера

КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ СИСТЕМИ
КНИГОРОЗПОВСЮДЖЕННЯВ УКРАЇНІ.....

148

Леся Біловус, Катерина Ваврикович

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ: ПРАВИЛА КОРИСТУВАННЯ ФЕЙСБУКОМ 151

Т. Надвинична, О. Данієля

ЧИННИКИ ТА УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ
МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

155

Т. Надвинична, Н. Мала

ЗАПИТАЛЬНО-ЗАДАЧНА ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЛОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ
ПРАЦІВНИКА ІЗ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ І КЛІЄНТА

158

Т. Надвинична, Л. Пилипишин

ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНО-
ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ УНІВЕРСИТЕТУ

161

Т. Надвинична, С. Яскілко

ПРОГРАМОВО-МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ УНІВЕРСИТЕТУ

165

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ..... 168

Документознавство у збереженні історичної пам'яті

У статті привертається увага до ролі документознавства у збереженні історичної пам'яті. Наголошено на важливості формування у студентів здатності до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.

Ключові слова: соціокультурна історія, процес вивчення, аналіз інформації, культура, документознавство та інформаційна діяльність.

Кризова ситуація із визначенням духовних цінностей у суспільствах спричинила активізацію досліджень у галузі вивчення історичної, соціальної, культурної пам'яті. Обличчя сучасної гуманітаристики визначають студії, пов'язані із розв'язанням проблеми збереження ідентичності і визначенням приналежності до певної спільноти. Важлива роль у цьому процесі відводиться документіві, що є елементом матеріалізованої соціальної пам'яті, а фонди документів (бібліотеки, архіви, музеї тощо) розглядаються як основний довгостроковий арсенал соціальної пам'яті. У межах цієї проблеми особливого значення набуває спеціальність «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», що належить до галузі знань «Культура і мистецтво», якій відведено особливу місію: дослідження у цій сфері, у тому числі визначення умов і термінів зберігання документів, встановлення експертної цінності, способів доступу до інформації та ін. Тим паче, аналіз побудови інформаційного суспільства дозволяє зробити висновок, що інформація все більше і більше створюється та використовується у цифровій формі, тому постає проблема збереження цифрової інформації, оскільки людство може втратити її.

З цієї точки зору важливою є гуманітарна підготовка документознавця. Викликають незадоволення результати моніторингу знань з історії у середній школі. У 2014 році, за словами директора Українського центру оцінювання якості освіти Ігоря Лікарчука, у гуманітарних науках стан речей виглядає тривожним. Зокрема, за його відомостями, тест з історії України, який у країні складала 130 тисяч абітурієнтів, на максимальну кількість балів склали тільки чотири особи. При цьому із них тільки один випускник поточного року навчання, решта – абітурієнти 1955, 1978, 1972 років народження [1].

Безперечно, для української системи навчання вагомим є досвід освітніх систем європейських країн. Але нам варто враховувати наслідки пострадянського минулого, присутність концепції політичної історії, історії боротьби за незалежність у достатньо політизованій історії. Тому акценти слід зробити на тому, що історія як гуманітарна наука формує критичне мислення через виявлення суперечностей у позиціях, інтересах, потребах соціальних груп та окремих осіб, дає розуміння тенденцій і напрямів історико-культурного

розвитку; оцінку різних версій і думок про минулі історичні події, розуміння, що деякі джерела можуть бути необ'єктивними. Окрім цього, історію України не можна відокремлювати від загальної історії, а слід розглядати і вивчати під кутом зору взаємовпливів взаємозалежних загалноцивілізаційних та загальноєвропейських історичних процесів, зіставляючи й аналізуючи їх. При тому потрібен глибокий аналіз внеску української культури у світову практику, особливостей українського соціокультурного розвитку, специфіки регіональної історії.

Це мотивує до чіткого визначення компетенцій майбутнього фахівця з урахуванням потреби формування загальної культури, розуміння процесів і явищ в історичному контексті; критичного аналізу інформації, так важливого для інформаційного суспільства; компаративного аналізу подій, знання головних напрямів еволюції європейської історії та культури; критичну оцінку фактів на підставі альтернативних поглядів на проблеми; аналіз та узагальнення матеріалу в певній системі. Вочевидь, такий підхід мав би актуалізувати курси з історії, міжкультурної комунікації, усної історії, архівознавства, джерелознавства, музеєзнавства тощо. Тим паче, донедавна наукова спеціальність «Архівознавство» фігурувала разом із «Документознавством», а в більшості російських освітніх закладів розвинутий архівознавчо-документаційний напрям.

Означені фактори спонукають звернути особливу увагу на весь цикл існування документа – (від створення до зберігання), бо не виглядає виправданим просте запровадження систем електронного документообігу без урахування проблеми збереження історичної / соціальної / індивідуальної пам'яті. На наш погляд, частково дослідженими залишаються питання властивостей документів як акумуляторів пам'яті, соціальної значимості документів, їх ролі у збереженні духовних цінностей спільноти, об'єктивно-суб'єктивних характеристик документа у наукових студіях.

З цієї точки зору документознавча освіта має характеризуватися глибоким синтезом гуманітарного і природничо-наукового знання. Розуміння документознавцем відповідальності як за поточне комплектування, так і збереженість документа, передачу майбутнім поколінням історичних за значенням документів стає одним із ключових напрямів у підготовці фахівців. Або ж набуває пріоритетності теза, що документ є основною складовою пам'яті спільноти. Ця відповідальність пояснюється і тим, що документознавець може працювати у різноманітних установах державної і недержавної форми власності, інформаційно забезпечуючи управлінську діяльність, відповідаючи за документообіг, а також в архівах, музеях, бібліотеках тощо. Тому студенти спеціальності мають усвідомити одну із головних функцій документа – меморіальну. Від професіоналізму, принциповості співробітників архівів, документознавців в установах залежить повнота й об'єктивність документальної презентації функціонування у просторі та часі спільноти як живої системи.

1. Режим доступу: <http://life.pravda.com.ua/society/2014/07/4/174158/> – Заголовок з екрана.

Summary

In the article pays attention to the role of data and file processing in keeping of historical memory. The main attention is given to teaching students how to analyse, search and work with information taken from different sources.

Key words: sociocultural history, learning, information analysis, culture, data and file processing.

УДК 323.1

М. В. Лазарович

ДОКУМЕНТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БОРОТЬБИ ВЛАДИ ДРУГОЇ УНР ПРОТИ ЄВРЕЙСЬКИХ ПОГРОМІВ

Досліджено основні нормативні документи влади Другої УНР щодо забезпечення права громадян на життя. Проаналізовано ефективність таких засобів боротьби проти погромів. Зроблено висновок, що через панівну анархію вжиті заходи нерідко залишалися декларативними.

Ключові слова: Друга УНР, єврейська національна меншина, анархія, погроми, жертви, нормативні акти, допомога.

Головною проблемою революційних подій 1917–1921 рр. на території України було порушення права людини на життя. Його найганебнішим різновидом стали антиєврейські погроми, зумовлені переважно спадком імперської доби та всеохопною анархією, спричиненою агресією радянської Росії проти Української Народної Республіки (УНР). Найчастіше вони відбувалися у першій половині 1919 р., коли територія, на яку номінально поширювалась влада Директорії УНР, нею фактично не контролювалась. Погроми здійснювали як розрізнені повстанські формування, так і окремі частини добровольчої, червоної, української та польської армій. Нерідко антисемітські акти насильства набували масового характеру.

Важливим завданням згаданого контексту є дослідження документного забезпечення боротьби Другої УНР проти єврейських погромів. Означена проблема ще не повною мірою знайшла своє відображення у вітчизняній і зарубіжній історіографії, відтак стане об'єктом цієї статті.

Серед сучасних досліджень обраної тематики слід відзначити праці таких науковців, як Д. Веденєєв [2], Т. Гунчак [5], М. Лазарович [18], В. Лозовий [19], В. Сергійчук [27], В. Солдатенко [29] та ін. Головним джерелом дослідження стали матеріали ЦДАВО України, ЦДАГО України, опубліковані документи.

Українська влада, ставлення якої до єврейських погромів було вкрай негативним, намагалася боротися проти цього зла всіма доступними засобами. Передусім, – це нормотворче забезпечення проблеми (закони, постанови,

накази, відозви, звернення та ін.), до якого вдавалися Директорія, Рада Народних Міністрів (РНМ), Головний отаман військ УНР С. Петлюра, щоб допомогти єврейству.

Ще 16 листопада 1918 р., тобто в перший день антигетьманського повстання, С. Петлюра звернувся до населення України з відозвою, у якій закликав «...не допускати чорносотенців, злодіїв та погромників до погромів та вибухів проти євреїв, бо євреї допомагають українцям в Галичині, і у нас на Україні повинні йти разом з нами» [29, с. 10].

Через місяць, 15 грудня, Головний отаман видав наказ волосним, повітовим та губернським управам Поділля, Волині, Київщини, Холмщини і по залізниці – до Голоб, Бірзули, Умані та Житомира щодо негайного і рішучого припинення мародерства й грабежів. Про вироки військових судів стосовно можливих інцидентів мало бути оповіщено населення, «...щоб знало воно, що військо Директорії Нар[одної] Республіки стоїть на сторожі ладу і порядку та інтересів народніх» [21, с. 98].

10 січня 1919 р., як тільки стало відомо про те, що в деяких місцях України, зокрема в Бердичеві, окремими групами козаків учинено насилля над євреями, голова Директорії В. Винниченко і голова уряду В. Чехівський негайно зустрілися з делегацією представників соціалістичних партій, у т. ч. єврейських, та міського самоврядування Бердичева. Очільники держави запевнили делегатів, що вживуть найрішучіших заходів для покарання винних, незалежно від посад, які вони обіймають. Було також заявлено про підготовку офіційного повідомлення з різким засудженням погромів та організацію відповідної комісії, куди ввійдуть представники уряду, громадськості, політичних партій [36, арк. 2; 7, с. 181].

Наступного дня Директорія опублікувала Звернення до народу. Згідно з документом, антиєврейські дії були викликані агентами-провокаторами, які «мали на меті скомпрометувати Армію України, викликати ненависть місцевого населення до козаків і створити в країні безладдя та анархію, щоб полегшити повернення до влади великих власників та буржуазії». Очільники УНР також погрожували «найсуворішим покаранням» усім, «хто насмілиться якими б то не було засобами безчестити Армію трудівників-революціонерів України», та закликали «...все єврейське населення боротися проти деяких представників їх віри, схильність яких до анархії та комунізму проявляється у ворожих до українського народу та його Уряду діях» [12, с. 70–71]. Для того, щоб Звернення стало «відомим всім козакам» [28, с. 353], його, відповідно до наказу Головного отамана С. Петлюри, 14 січня телеграфно розіслали командирам військових підрозділів.

18 січня 1919 р. голова РНМ В. Чехівський на урядовому засіданні оприлюднив Меморандум Єврейського національного секретаріату (ЄНС) України про насильства над людністю. В результаті обговорення РНМ ухвалила створити відповідну комісію із представників міністерств військових, внутрішніх та єврейських справ, а також ЄНС й інших громадських організацій. Міністрам військових та внутрішніх справ було доручено вжити проти погромів негайних заходів [7, с. 196].

Через день, 20 січня, РНМ затвердила проекти наказів військового міністра, спрямовані проти погромів: «1). Про постанову Ради Міністрів УНР, [якою] при військовому міністерстві утворюється перманентна комісія по охороні ладу на Україні, ця комісія складається з представників од міністерств: військового, внутрішніх справ, юстиції, єврейських справ і від Осадного корпусу, по одному з представників соціалістичних партій, Селянської спілки та Єврейського національного секретаріату.

2). Оголошую до загального відому, що начальники військових частин не мають права без ордера військового міністра накладати на населення ніяких контрибуцій. Накладання контрибуцій начальниками військових частин, яке йде іншим порядком, треба вважати бандитизмом. Порушення сього наказу буде каратися військово-польовим судом нарівні з грабіжництвом» [7, с. 199–200].

Переконуючи суспільство не псувати будівництво незалежної держави «дикунською жадобою крові, чужого майна, сліз своїх сусідів», Директорія УНР у своєму лютневому зверненні до населення зазначала: «Із-за того, що знаходяться окремі особи спекулянтів, або групи із жидів, які стоять на ґрунті большевицькому, не можна всіх жидів як націю обвинувачувати». Бачила вона і вихід зі складної ситуації: «Не самосуд, а суд правий, розслід над винним; не погроми, а організована ідейна боротьба допоможуть нам у наших змаганнях до кращого вільного життя» [34, с. 250–251].

Тим часом обставини все частіше змушували владу реагувати на конкретні випадки безчинств. Надзвичайно оперативно це робив С. Петлюра. Скажімо, коли Міністерство єврейських справ повідомило йому про погром на станції Яреськи, то він у той же день, 28 січня 1919 р., відправив телеграму до отамана Сушка в Миргород: «Наказую розслідувати справу і мені донести, а також вжити міри, щоб подібні експеси надалі не мали місця і карно переслідувались» [37, арк. 10]. 28 лютого того самого року Директорія затвердила ухвалений Радою Народних Міністрів Закон про відновлення гарантій недоторканності особи на території УНР [7, с. 71, 275].

Враховуючи, що безпосередню участь у погромах здебільшого брали військові дезертири, а підштовхували до таких дій різноманітні провокатори, Головна команда військ УНР 31 березня 1919 р. видала Наказ про боротьбу з дезертирами і провокаторами [22, с. 511–512], який підписали Головний отаман С. Петлюра та начальник штабу Армії УНР А. Мельник.

9 квітня 1919 р. Директорія ратифікувала Постанову про створення спеціальної комісії щодо розслідування погромів 15–16 лютого у Проскурові та 17 лютого у Фельштині Проскурівського пов. [38, арк. 1]. Ініціатора погромів отамана І. Семосенка було ув'язнено і згодом розстріляно.

Наступного дня С. Петлюра застеріг українських вояків, щоб вони не чинили погромницьких акцій проти євреїв. 13 квітня антипогромний наказ [17, с. 153] видав полковник А. Мельник.

Енергійно засуджувала погроми, особливо ті, що були «спрямовані проти єврейського населення», Рада Міністрів УНР на чолі з новопризначеним головою Б. Мартосом. У Декларації від 12 квітня 1919 р. вона заявила, що,

«...обстоюючи порядок, спокій і законність, як необхідну умову вільного життя всіх громадян УНР, ...всіма силами буде боротися зі всяким порушенням спокою і ладу і винних у цьому розбійників, хуліганів, погромників і інших злочинців безпощадно каратиме судом народної совісті. Зокрема, правительство не допустить до погромів над єврейським населенням України і рішуче буде боротися з цим ганебним і протидемократичним явищем, яке принижує український народ в очах культурних націй усього світу» [6, с. 519]. У документі також було висловлено сподівання, що український народ допоможе урядові в його боротьбі з бандитизмом.

Про те, що згадане урядове Звернення не було черговою декларацією, засвідчили наступні дії. Так, уже 14 квітня у відповідь на внесення міністра єврейських справ «про міри необхідні для паралізування погромної агітації» уряд ухвалив низку заходів: «а) звернутися до п. Головного отамана з проханням видати наказ про саму строгу через відповідних начальників цензуру всіх відомств; б) доручити міністру юстиції та військовому [міністру] негайно призначити в справі погромної агітації слідства для притягнення винних в виданні, надрукуванні та розповсюдженні погромних відозв до самої суворой відповідальності; в) заснувати при Міністерстві внутрішніх справ штат організаторів-інформаторів; г) надати міністру єврейських справ право брати участь в тих засіданнях кабінету, які будуть призначатися для розгляду справ внесених міністром єврейських справ» [35, арк. 135–135 зв.].

Через три дні, 17 квітня, Б. Мартос надіслав до міністра юстиції листа із вимогою зробити все для того, щоб погромні злочини були негайно розслідувані, а винні притягнуті до відповідальності. «Погромну хвилю можна спинити лише шляхом наложення суворой кари, як на фізичних учасників погрому, так і на тих елементів, які тим чи іншим шляхом сприяють зросту погромної пошести» [38, арк. 2], – писав занепокоєний розширенням масштабів лиха голова уряду.

Не минуло й тижня, як РНМ, дізнавшись про можливу небезпеку єврейському населенню в Острозі, 24 квітня ухвалив постанову, якою просив Головного й наказного отаманів вжити найрішучіших заходів, щоб попередити ймовірне насильство [35, арк. 144–144 зв.]. Можна припустити, що відповідні запобіжні заходи військовою владою були вжиті, оскільки відомостей про погромні події в Острозі нема.

Важливими були засідання уряду й від 24 квітня, 8 та 14 травня 1919 р., коли він обговорив, схвалив і передав Директорії УНР на затвердження законопроект про утворення Особливої слідчої комісії з питань розслідування протиєврейських погромів [35, арк. 144 зв., 153, 155 зв.]. Його як Закон було затверджено 27 травня 1919 р. [10, с. 527–529]. Головним завданням Комісії, до якої, крім голови, котрого призначала Директорія, входили представники міністерств: юстиції, військового, праці, внутрішніх справ та єврейських справ, було «всестороннє розслідування протиєврейських погромів на території України і злочинної агітації проти єврейського населення, виявлення винних і притягнення їх до карної відповідальності» у спеціально створюваних надзвичайних військових судах. Її повноваження були дуже широкими, в т. ч.

щодо порушення кримінальних справ проти підозрюваних урядових осіб усіх рангів та тимчасове усунення їх із обійманих посад. Рішення Комісії оскарженню не підлягали.

Прагнення української влади покінчити з погромами та забезпечити права національних меншин на території УНР відзначав міністр єврейських справ П. Красний. У Заклику до єврейського населення підтримати визвольну боротьбу українського народу від 12 червня 1919 р. він перераховував основні заходи уряду й Головного отамана, спрямовані на врегулювання ситуації в державі, та «...прикликав єврейське населення активно помагати українському народові в його боротьбі за існування Української Народної Республіки і віднести[ся] з повним довір'ям до народного правительства» [8, с. 538].

Тим часом рішучий настрій панував на засіданні Ради Народних Міністрів 14 червня 1919 р., коли вона обговорювала недавні погроми у Кам'янці-Подільському і Проскурові, а також злочинну антиєврейську агітацію. В урядовій постанові з цього приводу було передбачено: 1) звернутися до Головного і наказного отаманів щодо вжиття ними найрішучіших заходів для цілковитої ліквідації антиєврейських погромів та притягнення винних до суворої відповідальності за законами воєнного часу; 2) доручити міністрам військових та внутрішніх справ вжити необхідних заходів для відновлення нормальної життєдіяльності, забезпечення та спокою населення; 3) доручити міністрові преси й інформації стежити, щоби в пресі і відозвах не велося злочинної антиєврейської агітації, та притягати винних до відповідальності; 4) доручити військовому міністрові з'ясувати справу з незаконними арештами, звільнити невинних і вжити заходів до припинення самочинних арештів; 5) звернутися до наказного отамана зобов'язати комендантів активізувати боротьбу проти розповсюдження антиєврейської погромної літератури; 6) доручити міністрові шляхів вжити заходів для припинення розповсюдження на залізниці погромної літератури і гарантування безпеки пасажирів; 7) розслідувати справу щодо друкування погромної антиєврейської літератури; 8) звернутися від імені уряду до населення та армії з поясненням негативних наслідків для справи визволення УНР єврейських погромів і закликати їх допомогти урядові покласти край цим злочинам [26, с. 539]. Означена Постанова підлягала негайному опублікуванню.

У подібному ключі відбувалося і засідання Ради Народних Міністрів 16 червня 1919 р. Заслухавши доповідь міністра єврейських справ про погроми єврейського населення в деяких місцях Поділля, уряд постановив: 1) просити міністра внутрішніх справ прискорити доручену йому організацію жандармерії з обов'язковим включенням до її складу кінної частини; 2) звернути увагу комендатури тилу на необхідність активізації боротьби з мародерством, грабінництвом та іншими злочинами; 3) повідомити державного інспектора Дієвої армії про необхідність рішучих заходів його відомства для припинення погромних настроїв у війську; 4) доручити міністрові юстиції переглянути закони щодо покарання за погромну агітацію та організацію погромів і якнайшвидше внести проект необхідних змін на розгляд РНМ; 5) доручити міністрові преси й інформації за погодженням із міністрами внутрішніх справ,

юстиції та військових справ розробити план боротьби з погромною агітацією і негайно розпочати його реалізацію; 6) просити міністра юстиції притягти до відповідальності редактора газети «Козак», у якій продовжували з'являтися статті, що підтримували погромні настрої; 7) ухвалена постанова мала бути негайно опублікована в пресі [35, с. 178]. Її заходи засвідчили системний підхід уряду в боротьбі проти єврейських погромів.

Заслуговує на увагу також телеграма Головного отамана С. Петлюри від 4 липня 1919 р., в якій очільник УНР доводив до відома голови Ради Народних Міністрів, головнокомандувача армії, міністрів військових та єврейських справ, що він та всі командири української армії енергійно борються з погромами і переслідуваннями єврейського населення. Головний отаман із теплотою і зворушливістю згадав про тих євреїв, котрі були прихильниками української незалежності і через це загинули від рук більшовиків, про турботу, з якою євреї, в т. ч. діти, доглядали за хворими й пораненими українцями у шпиталях. З іншого боку, С. Петлюра з радістю відмічав випадки, коли українські вояки охороняли єврейські крамниці й склади від пограбувань; висловлював сподівання, що в майбутньому такі приклади примножаться для добра країни та її спокою. Серед причин єврейських погромів він називав погромницьку пропаганду більшовицьких агітаторів та закликав до боротьби з ними [16, с. 76–77].

Зміст телеграми також було викладено в спеціальному Бюлетені Міністерства інформації УНР [1, с. 116–117]. Таким чином, Головний отаман прагнув поширити антипогромну позицію стосовно євреїв серед якнайбільшої кількості населення.

Чинником, спрямованим на підвищення військової дисципліни і проти різного роду бешкетів, був Закон про карну відповідальність за продаж або відпуск спиртних напоїв військовим від 31 липня 1919 р. [9, с. 547]. Санкція за його порушення передбачала ув'язнення від 6 місяців до 1,5 року та грошовий штраф у розмірі від 2 до 6 тис. грн.

7 серпня 1919 р. було розповсюджене Урядове звернення до громадян та робітників-євреїв України, підписане головою Ради Міністрів В. Мартосом та міністром єврейських справ П. Красним. У документі йшлося про важке становище УНР, зумовлене її жорстокою боротьбою проти російських більшовиків, які намагалися «...збудити в народних масах найбільш ниці інстинкти та найгірші пристрасті». Із жалем було констатовано, що більшовицька тактика вже «...принесла свої плоди в Україні, де пронеслися, як ураган, погроми». Характеризуючи вжиті для поборення зла спільні заходи Ради Міністрів і Головного отамана С. Петлюри (створення спеціальної комісії для розслідування погромів, запровадження в армії державних інспекторів, у т. ч. євреїв за походженням, із поширеними повноваженнями, значну кількість смертних вироків стосовно підбурювачів тощо), урядовці висловили готовність допомогти постраждалим і закликали спільними силами «боротися з погромами, які є розрухою для Республіки та загрозою її існування». Окремо було наголошено на «активній допомозі, яку єврейське населення надало Українській Республіці в її боротьбі за незалежність», спільності долі

українського й єврейського народів та запевнено, що «уряд базується на законі про національну і персональну свободу (автономію) і готовий захищати її всіма засобами, які є в його розпорядженні до повної її реалізації» [33, с. 78–80].

Раду Народних Міністрів тривожили і провокації, що нагніталися навколо погромів, які тривали в Україні. Тому 18 серпня 1919 р. вона видала указ, в якому звинуватила «спільного ворога єврейського та українського народів» у намаганні породити безлад та анархію, організації погромів, спробі дискредитації української влади завдяки фальшивій інформації, відкритим листам, адресованим найбільш впливовим представникам Європи, тощо, та заявила, що «бере на себе зобов'язання терміново покласти край подібним провокаціям, погромам та іншим ексцесам». Для цього було ухвалено низку заходів, основними з яких були такі:

1. Запропонувати Головному отаманові видати наказ командувачам військами, який зафіксував би їхню відповідальність за всі факти байдужості до погромів; зловмисники мали бути негайно заарештовані, передані до військового суду як зрадники Батьківщини та нещадно покарані, в т. ч. на смерть.

2. Від імені уряду та Головного отамана наказати всім повстанцям, які знаходилися на окупованій ворогом території, щоб вони активно боролися проти антисемітської агітації, придушували погроми та строго карали винних.

3. Негайно створити спеціальну урядову комісію з найширшими повноваженнями для розслідування погромів та боротьби з ними. Ця Комісія, до якої мали увійти представники Головного отамана, державного інспектора, міністрів юстиції, внутрішніх та єврейських справ, повинна була відправитися на фронт та в населені пункти, звільнені Армією УНР. Для ефективнішого розслідування Головний отаман міг передати Комісії «всю повноту влади та всі необхідні права».

4. Міністр преси та інформації мав розгорнути ефективну пропаганду проти погромів, інформуючи пресу та суспільство про справжній стан речей та спростовуючи наклепи, що компрометували уряд УНР. Завдання міністра юстиції полягало в тому, щоб забезпечити передання всіх учасників погромів до військового суду [32, с. 81–83]. Ухвалений документ мав бути опублікований.

Уже через тиждень, 26 серпня, на указ Ради Народних Міністрів відгукнулася Головна команда військ УНР. У наказі, підписаному Головним отаманом С. Петлюрою і начальником штабу М. Юнаковим, насамперед було звернуто увагу на те, що єврейське населення, як і весь народ, зазнало горя від більшовицького нашествия, а провідні єврейські партії «...рішуче стали на бік української самостійної державності й руч-об-руч з нами працюють на користь її». Армія, яка «...несе всім націям України братерство, рівність і волю...», – йшлося в документі, – не може спричинитися до тяжкої недолі євреїв! Хто ж допускається такого тяжкого злочину, той є зрадник і ворог нашого краю...» [23, с. 564]. Впливаючи на емоції вояків, у т. ч. закликком не принижувати честі України вчинками, що заслуговують на осуд, військові очільники апелювали і до їхнього розуму, наголошуючи на тому, що «численні зовнішні й внутрішні

вороги вже використовують погромні події», та що «тепер на міжнародному суді розв'язується справа: бути чи не бути нашому державному незалежному життю». У завершальній частині наказу містилася вимога чинити спротив усім спробам організувати погроми, а всіх тих, хто підбурюватиме до них, «викидати геть з нашого війська й віддавати під суд як зрадників Вітчизни» [23, с. 565].

Наступного дня, тобто 27 серпня, Головний отаман поширив Відозву до українського війська із закликом запобігати погромам. Хоча в ньому превалювали емоційні аспекти, наголос було зроблено на каральних санкціях. Стосовно першого, С. Петлюра вчергове акцентував увагу вояків на допомозі євреїв українським визвольним змаганням, їхній лояльності до УНР. Серед іншого, він згадував про єврейську поміч пораненим воякам у шпиталях, відбудову євреями зруйнованого більшовиками мосту в Старокостянтиніві, їхні дари Армії УНР продуктами й одягом тощо. Водночас Головний отаман наголошував: «Уникайте провокацій, а з провокаторами, хто сам чинить погроми, та підбиває слабіших від нас, будьте безпощадними.

Кара на смерть мусить упасти на голову погромників і провокаторів.

Більше карності і дисципліно-карності я вимагаю від вас в цьому відношенні, щоб ні один волос не упав з голови невинного...

Винуваті перед українським народом і республікою, неоглядно на їх належність до тої чи іншої національності, понесуть саму тяжку кару по законах, які мають чинність на території Української Народньої Республіки, а невинуватим ви мусите нести визволення з-під ненависного ярма большевицького» [3, с. 568].

Прагненням узяти під контроль «діяльність військових і цивільних державних установ та Дієвої армії, а також для виявлення і розгляду карних вчинків великої державної ваги» [35, арк. 266] було продиктовано ухвалення Закону про утворення Верховної ревізійної комісії [35, арк. 266–267 зв.], затвердженого Директорією УНР 31 жовтня 1919 р. До складу новоутвореної інституції входили голова, його заступник та п'ять членів, які представляли Головного отамана, головного державного інспектора, міністра юстиції, міністра внутрішніх справ та державного контролера. При вирішенні питань, які «...безпосередньо дотикаються Міністерства єврейських справ, в Комісії бере участь на правах її члена представник цього Міністерства» [35, арк. 266]. Високий рівень повноважності Верховної ревізійної комісії підтверджували її постанови, які були остаточними і оскарженню не підлягали.

Нормативним актом, покликаним створити умови для «забезпечення спокою і ладу на терені УНР», стала Тимчасова постанова про утворення та формування військової жандармерії, ухвалена урядом 14 березня 1920 р. Завдання нової структури, яка офіційно називалася Корпусом військових жандармів, полягало насамперед в тому, щоб підтримувати громадський порядок, запобігати злочинним діям, викривати зловмисників, сприяти політиці влади, перевіряти легітимність перебування прибулих й підозрілих людей на визначеній території, контролювати відповідність змісту друкованої продукції

інтересам держави тощо [31, с. 607]. Впливовість жандармерії засвідчував той факт, що її куратором був військовий міністр.

Надзвичайно змістовним був наказ командування Армії УНР про боротьбу з протиеврейською погромною агітацією від 7 липня 1920 р., який підписали Головний отаман С. Петлюра та військовий міністр В. Сальський. Він був викликаний інформацією про те, що в деяких місцевостях та військових частинах були спроби антисемітської пропаганди. Наголошуючи, що таким чином вороги України прагнуть звести нанівець усі зусилля народу створити власну державу, автори документа визначили основні цілі погромників. По-перше, підбурюючи до єврейських погромів, їхні ініціатори сіяли розбрат серед населення, дискредитували українців в очах єврейського населення, штовхали його до ворогів української державності. «Правда, й між євреями є комуністи, – йшлося в документі, – так само, як воно є і між нашими, але це не значить, що всі євреї комуністи, це не значить, що за дійсних злочинців проти нашого народу мусять відповідати безневинні». Друга мета антиєврейської погромної агітації – скомпрометувати ідею української державності серед інших країн, зменшити кількість її прихильників і тим самим позбавити Україну міжнародної допомоги. По-третє, погроми й насилля дискредитували українську армію як головний чинник здобуття державної незалежності.

На підставі означених аргументів Головний отаман наказував: 1) усіх провокаторів єврейських чи будь-яких інших погромів заарештовувати на місці і, ким би вони не були, віддавати до суду; 2) грабіжників, погромників, схоплених на місці злочину, негайно карати відповідно до законів воєнного часу; 3) начальників усіх ступенів притягати до суворої відповідальності за погромні вчинки їхніх підлеглих нарівні зі справжніми винуватцями [24, с. 653–654].

Отже, очільники Другої УНР у міру своїх сил і можливостей провадили активну боротьбу проти антиєврейських погромів. Вона мала різні форми, серед яких важливе місце займало й нормативно-документне забезпечення проблеми. Ефективність цієї боротьби була значною мірою детермінована важкими умовами воєнного часу, тому заходи Директорії, Уряду й Головного отамана військ УНР, яких вони вживали для допомоги єврейському населенню, нерідко залишалися декларативними через неможливість їхньої реалізації. Разом із тим, значна кількість нормативних документів, виданих органами української влади, як й інші заходи, були, як правило, своєчасними, нерідко мали системний характер, відповідали гостроті моменту і сприяли порятунку багатьох тисяч цивільного населення від смерті та знущань.

Список використаних джерел

1. Бюлетень Міністерства інформації УНР про телеграму С. Петлюри щодо рішучої боротьби з більшовицькими провокаторами єврейських погромів. Липень 1919 року [Текст] // Сергійчук В. Симон Петлюра і єврейство / В. Сергійчук. – [вид. 2-ге, допов.]. – К. : ПП Сергійчук М. І., 2006. – С. 116–117.

2. *Веденєєв Д.* Вбити й зганьбити. Загибель Симона Петлюри [Електронний ресурс] / Д. Веденєєв. – Режим доступу: our-clio.blogspot.com/2011/.../blog-post_12.html.

3. Відозва Головного отамана С. Петлюри до українських військ, спрямована проти погромних дій. 27 серпня 1919 р. [Текст] // Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. Листопад 1918 – листопад 1920 рр. Документи і матеріали : у 2 т., 3 ч. Т. 2 / упоряд. : В. Верстюк та ін. – К. : Вид-во ім. О. Теліги, 2006. – С. 566–568.

4. *Глушківський Т.* Стережіться провокацій! [Текст] / Т. Глушківський. – Кам'янець на Поділля : Вид. Міністерства преси й інформ. У. Н. Р., 1919. – 8 с.

5. *Гунчак Т.* Симон Петлюра та євреї [Текст] / Т. Гунчак. – К. : Либідь, 1993. – 48 с.

6. Декларація уряду УНР. 12. 04. 1919 р. [Текст] // Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. Листопад 1918 – листопад 1920 рр. Документи і матеріали : у 2 т., 3 ч. Т. 2 / упоряд. : В. Верстюк та ін. – К. : Вид-во ім. О. Теліги, 2006. – С. 517–520.

7. Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. Листопад 1918 – листопад 1920 рр. Документи і матеріали [Текст] : у 2 т., 3 ч. Т. 1 / упоряд. : В. Верстюк (керівн.) та ін. – К. : Вид-во ім. О. Теліги, 2006. – 687 с.

8. Заклик міністра єврейських справ до підтримки визвольної боротьби українського народу. 12. 06. 1919 р. [Текст] // Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. Листопад 1918 – листопад 1920 рр. Документи і матеріали : у 2 т., 3 ч. Т. 2 / упоряд. : В. Верстюк та ін. – К. : Вид-во ім. О. Теліги, 2006. – С. 538.

9. Закон про карну відповідальність за продаж або відпуск спиртових напитків військовим. 31. 07. 1919 р. [Текст] // Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. Листопад 1918 – листопад 1920 рр. Документи і матеріали : у 2 т., 3 ч. Т. 2 / упоряд. : В. Верстюк та ін. – К. : Вид-во ім. О. Теліги, 2006. – С. 547.

10. Закон про утворення Особливої слідчої комісії для розслідування протиеврейських погромних подій. 27. 05. 1919 р. [Текст] // Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. Листопад 1918 – листопад 1920 рр. Документи і матеріали : у 2 т., 3 ч. Т. 2 / упоряд. : В. Верстюк та ін. – К. : Вид-во ім. О. Теліги, 2006. – С. 527–529.

11. «Заповіді українському козакові» Головного отамана С. Петлюри [Текст] // Син України. – 1920. – Ч. VI. – С. 8.

12. Звернення Директорії УНР до українського народу. 11. 01. 1919 р. [Текст] // Шульгин О. Україна і червоний жах: Погроми в Україні / О. Шульгин. – К. : Вид-во ім. О. Теліги, 2001. – С. 70–71.

13. Звернення С. Петлюри до населення України із закликом не допускати єврейських погромів. 18 березня 1921 року [Текст] // Сергійчук В. Симон Петлюра і єврейство / В. Сергійчук. – [вид. 2-ге, допов.]. – К. : ПП Сергійчук М. І., 2006. – С. 125–128.

14. *Іванис В.* Симон Петлюра – Президент України. 1879–1926 [Текст] / В. Іванис. – Торонто, 1952. – 270 с.

15. *Капустянський М.* Похід українських армій на Київ–Одесу в 1919 році [Текст] / М. Капустянський // Україна. 1919 рік: М. Капустянський «Похід Українських армій на Київ–Одесу в 1919 році». Є. Маланюк «Уривки зі спогадів». Документи та матеріали. – К. : Темпора, 2004. – С. 19–286.

16. Комюніке Головного Отамана Петлюри. 4 липня 1919 р. [Текст] // Шульгин О. Україна і червоний жах: Погроми в Україні / О. Шульгин. – К. : Вид-во ім. О. Теліги, 2001. – С. 76–77.

17. *Кульчицький Ю.* Симон Петлюра і погроми [Текст] / Ю. Кульчицький // Симон Петлюра : статті, замітки, матеріали / за ред. В. Косика. – Мюнхен–Париж : Укр. вільний університет, 1980. – С. 137–159.

18. *Лазарович М. В.* Етнополітика української влади доби національно-визвольних змагань 1917–1921 років: компаративний аналіз [Текст] : моногр. / М. В. Лазарович. – Тернопіль : ТНЕУ, 2013. – 760 с.

19. *Лозовий В.* Національна політика Директорії УНР [Текст] / В. Лозовий // Центральна Рада і український державотворчий процес : Матеріали наук. конф., 20 березня 1997 р.: У 2 ч. – К., 1997. – Ч. 1. – С. 106–115.

20. *Марголинъ А.* Украина и политика Антанты (Записки еврея и гражданина) [Текст] / А. Марголинъ. – Берлинъ : С. Эфронъ, 1922. – 397 с.

21. Наказ Головного Отамана українських республіканських військ Симона Петлюри волосним, повітовим та губернським управам щодо негайного і рішучого припинення мародерства і грабежів. 15 грудня 1918 року [Текст] // Сергійчук В. Симон Петлюра і єврейство / В. Сергійчук. – [вид. 2-ге, допов.]. – К. : ПП Сергійчук М. І., 2006. – С. 98.

22. Наказ Головної команди військ УНР про боротьбу з дезертирами і провокаторами. 31. 03. 1919 р. [Текст] // Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. Листопад 1918 – листопад 1920 рр. Документи і матеріали : у 2 т., 3 ч. Т. 2 / упоряд. : В. Верстюк та ін. – К. : Вид-во ім. О. Теліги, 2006. – С. 511–512.

23. Наказ Головної команди військ УНР. Ч. 131. 26. 08. 1919 р. [Текст] // Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. Листопад 1918 – листопад 1920 рр. Документи і матеріали : у 2 т., 3 ч. Т. 2 / упоряд. : В. Верстюк та ін. – К. : Вид-во ім. О. Теліги, 2006. – С. 564–565.

24. Наказ командування армії УНР про боротьбу з протиеврейською погромною агітацією. 7 липня 1920 р. [Текст] // Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. Листопад 1918 – листопад 1920 рр. Документи і матеріали : у 2 т., 3 ч. Т. 2 / упоряд. : В. Верстюк та ін. – К. : Вид-во ім. О. Теліги, 2006. – С. 653–654.

25. Наказ уряду УНР про організацію місцевої самооборони проти грабіжників і дезертирів з Червоної армії. 11 червня 1919 р. [Текст] // Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. Листопад 1918 – листопад 1920 рр. Документи і матеріали : у 2 т., 3 ч. Т. 2 / упоряд. : В. Верстюк та ін. – К. : Вид-во ім. О. Теліги, 2006. – С. 535–536.

26. Постанова Ради Народних Міністрів про боротьбу з протиеврейською погромною агітацією [Текст] // Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. Листопад 1918 – листопад 1920 рр.

Документи і матеріали : у 2 т., 3 ч. Т. 2 / упоряд. : В. Верстюк та ін. – К. : Вид-во ім. О. Теліги, 2006. – С. 539.

27. *Сергійчук В.* Симон Петлюра і єврейство [Текст] / В. Сергійчук. – [вид. 2-е, допов.]. – К. : ПП Сергійчук М. І., 2006. – 152 с.

28. Симон Петлюра. Статті, листи, документи. Т. 2 [Текст] / С. Петлюра. – Нью-Йорк : УВАН у США ; Б-ка ім. С. Петлюри в Парижі, 1979. – 627 с.

29. *Солдатенко В. Ф.* Єврейські погроми в УНР 1919 р. [Текст] / В. Ф. Солдатенко // *Гілея*. – 2007. – Вип. 10. – С. 4–18.

30. Телеграма Головного Отамана військ УНР С. Петлюри коменданту тилу з вимогою негайно розстрілювати провокаторів, що підбурюють козаків до єврейських погромів, і повідомляти про це населення. 17 червня 1919 року [Текст] // *Сергійчук В.* Симон Петлюра і єврейство / В. Сергійчук. – [вид. 2-ге, допов.]. – К. : ПП Сергійчук М. І., 2006. – С. 103–104.

31. Тимчасова постанова про утворення та формування військової жандармерії Української Народної Республіки. 14. 03. 1920 р. [Текст] // Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. Листопад 1918 – листопад 1920 рр. Документи і матеріали : у 2 т., 3 ч. Т. 2 / упоряд. : В. Верстюк та ін. – К. : Вид-во ім. О. Теліги, 2006. – С. 607–608.

32. Указ Ради Народних Міністрів Української Республіки з 18 серпня 1919 р. [Текст] // *Шульгин О.* Україна і червоний жах: Погроми в Україні / О. Шульгин. – К. : Вид-во ім. О. Теліги, 2001. – С. 81–83.

33. Урядове звернення 7 серпня 1919 р. до громадян та робітників євреїв України [Текст] // *Шульгин О.* Україна і червоний жах: Погроми в Україні / О. Шульгин. – К. : Вид-во ім. О. Теліги, 2001. – С. 78–80.

34. Урядове звернення Директорії УНР про недопустимість єврейських погромів в Україні, які провокують більшовики. Лютий 1919 р. [Текст] // *Сергійчук В.* Погроми в Україні. 1914–1920. Від штучних стереотипів до гіркої правди, приховуваної в радянських архівах / В. Сергійчук ; вступ. ст. В. Михальчука. – К. : Вид-во ім. О. Теліги, 1998. – С. 250–251.

35. ЦДАВО України. – Ф. 1092. Міністерство внутрішніх справ УНР. 1917–1921 рр. – Оп. 4. – Спр. 13. Журнали засідань Ради Міністрів. 1919 р.

36. ЦДАВО України. – Ф. 2060. Народне міністерство єврейських справ УНР. 1919 р. – Оп. 1. – Спр. 18-а. Доповідь делегації єврейських буржуазно-націоналістичних партій і заяви представника уряду Директорії про припинення єврейських погромів. 1919 р.

37. ЦДАВО України. – Ф. 2060. – Оп. 1. – Спр. 23. Меморандум і дані єврейських громад про погроми, вчинені румунськими властями, бандами Струка, Лазнюка в Горностайполі, Чорнобилі, Хабні та ін. містечках України в 1919 р. 24 січня – 2 лютого 1919 р.

38. ЦДАГО України. – Ф. 269. Колекція документів «Український музей в Празі. 1886–1952 рр. – Оп. 1. – Спр. 32. Закон УНР від 27 травня 1919 р. Про утворення Особливої слідчої комісії для розслідування протиеврейських погромних подій... 9 квітня – 15 листопада 1919 р.

ВИДИ НЕГАТИВНОГО РЕАГУВАННЯ НА МАНІПУЛЯЦІЮ ПОЗИТИВОМ

Статтю присвячено дослідженню негативної вербальної реакції адресата на застосовану щодо нього маніпулятивну тактику підвищення значимості співрозмовника. Виявлено основні види негативних реплік-реакцій на маніпуляцію позитивом. З урахуванням ситуації спілкування та стосунків між комунікантами визначено причини негативного реагування на маніпуляцію.

Ключові слова: маніпуляція позитивом, негативна репліка-реакція, тактика підвищення значимості співрозмовника, об'єкт маніпулювання.

Сьогодні в мовознавстві домінуючий принцип антропоцентризму, відповідно до якого каналом зв'язку між мовою і смислом постає людина як учасник комунікативного процесу, суб'єкт та об'єкт здійснення мовленнєвого впливу. Зокрема, великої популярності набули праці з прагмалінгвістики, у яких висвітлюється специфіка вербального вияву комунікативних стратегій і тактик. Це зумовлює актуальність нашої розвідки, присвяченої негативним реакціям адресата на застосовану щодо нього маніпулятивну тактику підвищення значимості співрозмовника. Згадана тактика передбачає позитивне оцінювання об'єкта маніпулятивного впливу або вираження прихильного ставлення до нього для досягнення мети маніпулятора (див. про це більше [1, 166-167; 2, 60-334]).

Під час реалізації маніпулятивної тактики підвищення значимості співрозмовника позитивнооцінне висловлювання чи висловлення-вираження прихильності здебільшого є другорядним – супроводжує акти умовляння, переконування, прохання, доручення, відмову, критику і т. д. Основне завдання маніпулятивно спрямованого експресива – створення довірливих відносин, покращення настрою співрозмовника, пом'якшення відмови або критики.

Аналіз проявів емоційного стану об'єкта маніпулювання, описуваних в художніх текстах, дає підстави говорити про те, що настрої навіть негативно налаштованих комунікантів після застосування щодо них маніпулятивної тактики підвищення значимості співрозмовника покращується та їх поведінка стає стриманішою. Негативну реакцію на описувану тактику спостерігаємо в ситуаціях, коли адресат розуміє справжні наміри адресанта й висловлює обурення з приводу дій, пропозицій чи намірів маніпулятора (не щодо самого позитивнооцінного висловлювання).

Основні види негативних вербальних реакцій на маніпулятивну тактику підвищення значимості співрозмовника

1. **Іронія**, репрезентована натяками, недомовками, псевдозгодою чи коментарями висловлених співрозмовником думок, репліками-продовженнями, уточненнями та передражнюваннями, наприклад: (чиновник не хоче приймати статтю до друку)

– *Стаття непогана, але не мій стиль <...> Не мій – і все. Дуже багато емоцій, а я людина стримана.*

– *Аж занадто*, – зіронізувала Вербицька вже вголос (В. Гаман).

Одним зі способів вербалізації іронії в реакціях на застосовану мовцем маніпулятивну тактику підвищення значимості співрозмовника є питальні конструкції, що виконують функцію зміщення фокуса уваги, слугують засобом переведення теми розмови в інше русло, наприклад: (Сабантуй шукає притулку в лісничихи)

– *Я, Христіно Захарівно, скажу, як на сповіді: скільки на світі живу, а такої, як ви, ще не доводилось бачити. Отакої статурної ... В мене, признатися, як на вас глянув, все аж обмерло <...>.*

– *Чи не тому так чіплявся за штахетини?* (А. Дімаров).

Передачі іронічного значення в реакціях на тактику підвищення значимості співрозмовника слугують двозначні висловлення з контактним чи дистантним висловлюванням-маркером уточнення, наприклад: (майор хвалить підлеглого)

– *Геній ти наш! Далеко підеш.*

– *Я вже й так далеко пішов. Після листівок Бузини пошлють у кімнату неповнолітніх* (Б. Хижняк).

Проявом іронії є й зухвалий жарт, спричинений невідповідністю ситуації предмету позитивної оцінки та неадекватністю, наприклад: (пани серед селян-парубків вибирають некрутів)

– *Ай да маладець какой!* – [промовив один до Максима].

– *Собі такий удайся!* – [одрубав Максим. Усі зареготалися. Панок грізно глянув на Максима і пішов далі] (П. Мирний).

2. **Прохання припинити висловлення лестощів або переадресувати комплімент**, наприклад:

– *Золотко! Хто тебе народив такою щирою? Ти – ангелятко.*

– *Кажіть це своїй нареченій* (Р. Андріяшик). Чим більше статусна різниця між комунікантами, тим більш категоричніша форма припинення компліментоговоріння (за умови, що адресат похвали має вищий статус, ніж адресант).

Реакція-прохання припинення компліментоговоріння може бути спричинена не самим компліментарним висловлюванням, а й нагадуванням про ситуацію, що викликає негативні емоції, наприклад: (Гармаш хоче зняти підозри Виговського щодо себе)

– *...Розум ваш і сила ваша заслуговують того. І досі не розумію: як він, а не ви? га?*

– *Мовчи <...>* – безсило проказав Виговський (Н. Рибак).

Прохання припинення компліментоговоріння мають місце й у випадках несприйняття адресатом компліменту, що може бути зумовлено невдало обраним предметом похвали або перебільшеною позитивною оцінкою,

3. Некатегоричне чи категоричне звинувачення співрозмовника в неоригінальності та перебільшенні позитивної оцінки на свою адресу. Способом вираження невдоволення стосовно компліментоговоріння може бути виявлення тактики маніпулятора з прямо чи в непрямий спосіб вираженою вказівкою на повторюваність мовленнєвої поведінки, наприклад: *Знов Ви те саме!, Ви знову за своє!, Ви не міняєтесь!, А ви знову своєї!, Скільки вже можна!* і под.

4. Викриття комунікативної тактики маніпулятора, що може мати вигляд не лише висловлювань-спонукань припинити компліментоговоріння, а й запити щодо справжніх намірів маніпулятора. Ідеться про реакції на зразок *Чого ти хочеш від мене?, Куди гнеш?, До чого ти ведеш?, Шантаж?, Ви говорите мені компліменти?, Це маніпуляція?,* наприклад: (Блуд хоче, щоб Варяжко став його союзником)

– ... *Друзе! Нам треба бути разом. Твоя сила і моя голова – се було би <...>*

– *Чого ти від мене хочеш?* – [непривітно запитав Варяжко] (В. Босович).

Серед реплік-маркерів виявлення тактики типові фразеологізми – *заговорювати зуби, заливатися солов'єм, співати дифірамби* і под.

5. Негативна оцінка маніпулятора позитивом, що стосується переважно несхвалення його попередніх учинків, а також таких рис характеру, як багатоговоріння, хвастощі та лестощі, наприклад: (Козак Гуляйдень шукає підтримки в гетьмана)

– ... *Тільки тобі, гетьмане. Чого критися? Надія наша одна: на тебе та на шаблі наші ... А німець Крайз та й котрі з старшини твоєї з одного тіста з панами шляхтичами... Пильнуй добре за ними, гетьмане...*

– *Язикатий ти занадто,* – [грізно пробурмотів з лави Носач і невдоволено вдарив долонею по столу] (Н. Рибак).

6. Заперечення / несхвалення позитивнооцінного експресива, яке може бути спричинено формою комплімента, характером стосунків між комунікантами, предметом позитивної оцінки, а також нерозумінням інтенцій мовця, наприклад:

– *Рафаїл бачив блідо-рожеві півонії й думав про вас.*

– *А що я маю спільного з півоніями? Вони не пахнуть і так скоро облітають <...>* (І. Вільде). Заперечення й обурення часто викликає невдало обрана форма звертання, наприклад:

– *Так, так, бачу, що ти мудрий чоловік і вірний свого господина слуга.*

– *Не слуга, а воєвода,* – [поправив Претич] (Б. Лепкий).

7. Маркування недовіри та докори, метою яких є переконатись у щирості мовця. Способами вияву недовіри в реакціях на тактику підвищення значимості співрозмовника постають:

а) перепитування: *Чи можна вам вірити?, А ви мене не обманюєте?* та ін.;

б) констатація факту говоріння неправди: *Ви обманюєте, Навіщо брехати?, Ви жартуєте* і под.;

в) прохання припинити говорити неправду: *Не обманюйте мене, Не кажіть мені неправди.* Реактивні висловлення на позитивнооцінні маніпулеми у вигляді прямих запитів на інформацію в ситуаціях міжгендерної інтеракції можуть маркувати зніченість і розгубленість, наприклад:

– *Риточко, – [радо зустрів наступного разу, вже сидячи в кріслі, – обійми пацієнта, котрий довго на тебе чекав! Ой, як ці дві доби для мене тяглися!]*

– *Григорію Михайловичу, для чого це все?* – [зняжовіла жінка]

(Л. Усенко)

8. Зміна тональності спілкування та позиціонування себе як серйозної людини: *Жартуйте з кимось іншим, Мені не до жартів, Я вам серйозно кажу / питаю, запитую, Я з вами не жартую* та ін., наприклад: (хворий залицяється до медсестри)

– *Вас не пече під голкою? То ж хлористий, він має потрапляти тільки у вену.*

– *Хіба може пекти з таких ніжних рук <...>*

– *Я серйозно запитую,* – [Інна зашарілася й відійшла] (Б. Мельничук).

9. Припинення комунікації, використання інвективів. Таку реакцію спостерігаємо за умов статусної різниці між комунікантами – з боку вищого за посадою / статусом адресата на лестоші підлеглого / нижчого за статусом адресанта, наприклад:

– *Як не хочете цієї, то візьміть оцю. Це ще гладша. Я сама запихала її кукурудзою,* – [сказала жидівка й тикнула о. Мельхиседекові другою куркою трохи не під самісінський ніс].

– *Одчепись ти к нечистому! Мені не треба твоїх курей!* (І. Левицький).

10. Вираження нерозуміння, зокрема удаваного, що є характерним для міжгендерної комунікації: *Ви про що?, Я Вас не розмію!, На що Ви натякаєте?, До чого Ви це сказали?* та ін. Демонстрування вдаваної образи типове в ситуаціях невдало обраного предмета чи форми похвали, наприклад: – *Янеку, ти – золото,* – [захоплювався пан Бжеський.] – *Спритний, як чорт, і рахубний, як краківський лихвар. Певно, твоя мама наставила роги померлому Адаму Свенціцькому з якимось Шмульком чи то Янкелем.*

[Янек удавано ображався.]

– *Коли б я не був вдячний пану за виховання, я б довів пану шаблю, що моя мати була і є цнотлива пані. Але, як благородний, хоча й бідний шляхтич, я не можу звести руку на свого добродійника* (З. Тулуб).

Таким чином, основними видами негативних вербальних реакцій на маніпулятивну тактику підвищення значимості співрозмовника постають іронія, прохання припинити компліментоговоріння, звинувачення комунікативного партнера в неоригінальності та нещирості, викриття

маніпулювання, негативне оцінювання маніпулятора позитивом, заперечення чи несхвалення маніпулеми-експресива, маркування недовіри, зміна тональності спілкування, позиціонування себе як серйозної людини, різка форма припинення комунікації тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чалдини Р. *Психологія впливу* / Роберт Чалдини. – [4-е міжнарод. вид.]. – СПб. : Питер, 2002. – 288 с. : іл. – (Серія "Мастера психології").
2. Шкіцька І. Ю. *Маніпулятивні тактики позитиву: лінгвістичний аспект: [монографія]* / Ірина Юріївна Шкіцька; за наук. ред. проф. В. М. Бріцина. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. – 440 с. : іл.

ВИДЫ НЕГАТИВНОГО РЕАГИРОВАНИЯ НА МАНИПУЛЯЦИЮ ПОЗИТИВОМ

Статья посвящена исследованию негативной вербальной реакции адресата на используемую по отношению к нему манипулятивную тактику повышения значимости собеседника. Определены основные виды негативных реплик-реакций на манипуляцию позитивом. С учетом ситуации общения и отношений между коммуникантами выяснены причины негативного реагирования на манипуляцию.

Ключевые слова: манипуляция позитивом, негативная реплика-реакция, тактика повышения значимости собеседника, объект манипуляции.

TYPES OF NEGATIVE RECIPROCAL REMARKS TO THE POSITIVE MANIPULATIVE STRATEGY

The article is dedicated to the studying of the negative verbal response of an addressee to the usage to him / her manipulative tactics of increasing the significance of an interlocutor. Main types of negative reciprocal remarks to the positive manipulative strategy are defined. Taking into account the communicative situation and relations between communicants, the article describes the causes of negative reaction to the positive manipulative strategy.

Keywords: positive manipulative strategy, negative reciprocal remark, manipulative tactics of increasing the significance of an interlocutor, object of manipulative influence.

ПАТОГЕННИЙ ТЕКСТ: ДІЯ І ПРОТИДІЯ

У статті висвітлено особливості й наслідки впливу на особистість різножанрових патогенних текстів, що часто поширюються у сучасних засобах масової комунікації. Запропоновано шляхи нейтралізації дії таких текстів.

Ключові слова: патогенний текст, маніпуляція, шляхи нейтралізації патогенної інформації.

У час активного розвитку цифрових технологій інформація поширюється дуже швидко. В умовах інформаційних воєн вона перетворилася на об'єкт і водночас засіб боротьби. Особливо цінними сьогодні є знання про інформацію та вміння об'єктивно й неупереджено аналізувати її, зважаючи на потужність інформаційних потоків. Адже часто інформація може бути використана проти нас, змінюючи наші думки, настрої, переконання і навіть бажання. Маємо на увазі патогенні тексти, що поширюються через сучасні медіа, вплив яких досить потужний і послідовний, але мало помітний для споживача. Сьогодні виникає необхідність виявити такі тексти, дослідити особливості їхнього впливу і наслідки дії, а також знайти шляхи протидії патогенній інформації. Викладене вище доводить **актуальність нашого дослідження**. Його мета – проаналізувати патогенний медіаконтент сучасних ЗМК, описати специфіку його негативного впливу на споживача, сформулювати основні принципи нейтралізації патогенної інформації.

Патогенними називають тексти, що «завдають чи можуть завдати шкоди моральному і психічному здоров'ю окремої особи, нації, держави, людства», є неякісними, містять механізми, що змушують читача змарнувати свій час» [3, с. 61]. Перша спроба обґрунтувати патогенний вплив тексту на людину належить Борисові Потятинику, авторові монографії «Патогенний текст» (у співавторстві з М. Лозинським) [5]. Основу патогенності тексту дослідник пов'язує зі своєрідним «вірусом», який може вплинути на сприйняття тексту людиною. Автор наголошує, що будь-який текст повинен бути нейтралізований протилежними за змістом словами: «Проповідь насильства може бути нейтралізована проповіддю ненасильства, проповідь атеїзму – проповіддю релігії, пропаганда тоталітарної ідеології – поширенням демократичних ідей та плюралізму», – пояснює Б. Потятиник [Цит. за 1, с. 360].

Оскільки патогенний текст найбільше впливає на людей через мас-медіа, то наслідками такого впливу буде маніпуляція свідомістю, переконання у необхідності чогось, прихована користь з боку розповсюджувачів та виробників патогенного тексту.

Мас-медіа присутні у житті кожної людини. З дитячих років вона піддається впливам виробників, рекламодавців, розповсюджувачів фейкової інформації, шахраїв, хто намагається нас обдурити заради власної вигоди.

Звернімо увагу на роботу рекламних агентств, які знаходять шляхи для поширення продукції чи послуг замовників. Вони створюють рекламу, яка б зацікавила велику кількість людей, часто використовуючи методи, що дозволяють маніпулювати свідомістю, діями, рішеннями споживачів. Під впливом реклами споживачі перебувають постійно, бо вона присутня в усіх медіа: на телебаченні, радіо, у газетних та журнальних виданнях... А якщо це яскрава, приваблива реклама, зі слоганом, що легко запам'ятовується, то мало хто зможе пройти повз. Наслідками такого впливу є поширення товару, отримання прибутку для виробників та рекламодавців.

Реклама – ефективний спосіб розповсюдження продукції, але не завжди все, що рекламують потрібне споживачам. Під час перегляду реклами людина піддається впливові, маніпулюванню, і в неї створюється враження, що рекламована продукція їй дуже потрібна. Для створення ефекту необхідності чогось, рекламодавці використовують у рекламі життєві ситуації, які суттєво впливають на психологічний стан людини. А споживачі, переглянувши рекламу із схожою до своєї ситуацією чи проблемою, починають думати, що за допомогою прорекламованого товару вирішать усі неприємності, і, як наслідок, купують цю річ, а хтось отримує прибуток.

Діючи на психіку споживача (пам'ять, мислення та навіть установки), рекламісти не тільки змушують купувати товар, але й створюють нові потреби, конструюють суб'єктивний світ людини, змінюють її моральні орієнтири, відносини з близькими людьми, стиль життя [55, с. 22]. Під впливом реклами змінюються погляди, захоплення, думки, уподобання.

Також матеріальне маніпулювання свідомістю людей здійснюється за рахунок гри на почуттях. Дуже часто в різних соціальних мережах ми бачимо прохання про допомогу для тяжко хворої дитини чи дорослого. Та нерідко шахраї вдаються до маніпуляцій за допомогою чужого горя. Найпоширенішим видом шахрайства у такий спосіб є заміна справжніх банківських реквізитів, на які можна перерахувати грошову допомогу, на реквізити шахрая. Але ж не кожна людина стане перевіряти достовірність поданих реквізитів чи номери рахунків, хоча в такому випадку потрібно це обов'язково зробити, щоб не стати жертвою маніпуляції та шахрайства.

Найпоширенішим наслідком дії патогенного тексту виступає отримання матеріальної вигоди за допомогою проведення маніпуляцій. Реклама, благодійна допомога, SMS-розсилки із проханням переслати інформацію, – все це приносить фінансову користь для розповсюджувачів.

Часто прямо висловлена патогенна інформація може подаватися як розвага. За таким принципом діє закрита спільнота «Синій кит». Несформована підліткова свідомість сприймає долучення до цієї спільноти як гру з кількома рівнями, не відчуваючи жодної небезпеки, але все закінчується самогубством.

Приклади маніпуляції (найчастіше обіцянки виконати те, що найбільше хвилює суспільство) знаходимо й у текстах програм кандидатів, поширюваних під час передвиборчих кампаній.

Патогенний текст може маскуватися під виглядом будь-якої інформації, і споживачі не завжди можуть відрізнити шкідливу інформацію від корисної, бо

ж розповсюджувачі патогенної інформації вдаються до різних методів переконання в тому, що подана інформація є правдивою. Вона починає маніпулювати свідомістю у той момент, коли людина без всяких сумнівів вірить у побачене, почуте і не перевіряє правдивість отриманої інформації. Більшість людей свідомо можуть піддаватися впливам, бо не мають повної інформації про те, в чому їх намагаються переконати, є недосвідченими, дуже довірливими або легко піддаються впливові інших, а не прислухаються до власної думки. Таких людей просто контролювати і надавати їм інформацію з патогенними ознаками.

Дії текстів, здатних впливати на нашу свідомість та підсвідоме, піддаються не лише окремі особи. За допомогою таких текстів відбувається маніпуляція масовою свідомістю [38]. Яскравим прикладом є події, що розгортаються в Україні з початком Революції гідності (ствалення до подій на Майдані, втеча В. Януковича, незаконне захоплення Криму, початок російського вторгнення на схід України та ін.). Багато різноманітної інформації розповсюджується передовими каналами телебачення та періодичними виданнями країни. Однак є джерела, які спотворювали факти, знаходили шляхи наживи на подіях, які відбувалися, поширювали паніку та страх серед населення і продовжують це робити.

В умовах інформаційної війни у різні сфери життя проникають міфи, навмисне створені, щоб виробити у суспільній свідомості стійкі переконання або стереотипи. Механізм створення міфів добре описав А. Кендюхов у своїй статті «Охота на ведьм или манипуляция массовым сознанием» [2]. Вчений звертає увагу на простоту механізмів маніпуляції: «перебільшення, підтвердження, безконечне повторення». Спочатку виникає ідея, які слід «вкласти в голови» відповідно настроєної групи людей, а вже чутки й усне поширення «інформації» «зроблять свою справу»: до первинного тексту додаються нові деталі, їх постійно обговорюють, тобто текст «живе», безконечно повторюючись, і формує у свідомості маси вже стійкі переконання, які можуть перерости у стереотипи [2]. Так поширилися ідеї про лютих бандерівців, озброєних до зубів фашистів на Донбасі, розіп'ятих дітей... І як наслідок – вороже ставлення українців зі сходу до своїх співвітчизників із заходу, а в ширшому вимірі – штучно розколену на ворожі табори країну.

Отже, наслідки дії патогенного тексту зводяться до маніпулятивного впливу на суспільство. Особливо сильним він є у країнах із нестабільною економікою. Адже їх мешканці прагнуть особистого розвитку та вдосконалення, гарантій соціального захисту, покращення матеріального рівня життя тощо, а тому з легкістю довіряють виробникам, рекламодавцям. Часто очікування людей не виправдовується. Як наслідок, маємо втрачений час (що також є ознакою патогенності), кошти та недовіру до виробника продукції або джерела інформації, міфи, стереотипи, які затьмарюють суспільну свідомість.

Як нейтралізувати патогенну інформацію? Борис Потятиник у своїй монографії [5] пропонує два варіанти нейтралізації патогенного тексту:

- організаційний, що полягає у контролі інформаційних потоків за допомогою певних організаційних заходів – цензури, протекціонізму (захист текстів естетичних, моральних, інтелектуальних тощо);
- альтернативно-конкурентний, що передбачає нейтралізацію патогенного тексту іншим – конкурентним текстом (нейтралізація, звичайно, відбувається у психіці «споживача» тексту).

На практиці ці два способи часто поєднують. Для патогенного тексту створюють несприятливі умови, а оригінальні, істинні тексти підтримують і заохочують морально та матеріально, цим самим витісняючи патогенну інформацію із життя суспільства.

Повністю видалити патогенну інформацію із життя суспільства вкрай складно, бо кожного дня технологічний та інформаційний світ рухається вперед. З'являються нові методи впливу на людську свідомість та все більше розповсюджуються різноманітні спам-повідомлення. Однак, уберегтися від маніпуляцій можна. Наприклад, шукаючи необхідну інформацію, довіряти не одному джерелу, а перевіряти її у декількох.

Для того, щоб нейтралізувати патогенність, присутню у рекламі, достатньо ввести цензуру на розповсюдження неприйнятних рекламних роликів. Отже, якщо законодавством заборонено транслювати на телебаченні рекламу алкогольних і тютюнових виробів, то, відповідно, така реклама не повинна транслюватися навіть у вигляді спонсорства. А якщо участь дітей у рекламі недитячих товарів є морально неприйнятною, то, відповідно, повинні бути введені обмеження щодо участі дітей у рекламі.

Щодо спам-розсилок, то, переважно, такі спами не приносять нічого корисного, більш того, вони можуть містити віруси, які можуть пошкодити техніку або знищити усі файли на комп'ютері чи іншому пристрої. Тому бажано подібні спам-повідомлення не відкривати й одразу ж видаляти.

Для того, щоб нейтралізувати патогенну інформацію, потрібно навчитися розрізняти корисну інформацію, яка може пригодитися в житті, та інформацію, яка не є значимою, і в результаті, споживач лише марно витратить на неї свій час.

Як розрізнити, яка інформація буде корисною, а яка приведе до марнування часу? Кожна людина в своєму житті має власні захоплення. Тому якщо вона буде мати точно визначенні критерії під час пошуку інформації, то не звертатиме увагу на інформацію, яка для неї не цікава. Проте, розповсюджувачі фейкової інформації завжди знайдуть спосіб для її поширення.

Загалом, треба критично оцінювати і розважальний медіаконтент, адже він також може містити приховану рекламу. Наприклад, герої улюбленого серіалу користуються предметами побуту певної фірми, і це доволі часто потрапляє у кадр, а згодом відкладається у свідомості глядача. Відповідно, після перегляду фільму довіряти якості прорекламованої продукції буде більше людей.

Щоб нейтралізувати патогенність у кіноіндустрії, потрібно просто відмовитися від прихованої реклами та не робити значних акцентів на торгових марках чи брендах, що використовуються у фільмі, серіалі, телепередачі.

Уважно й неупереджено слід ставитися і до повідомлень політичного змісту, які найбільше впливають на суспільну думку. Вони вимагають аналізу, зіставлення різних, часто суперечливих думок і поглядів, а також певних знань і досвіду. У цьому випадку допоможуть думки експертів, публічно висловлені засобами масової комунікації, наприклад, у формі аналітичних програм, інтерв'ю, бесід, ток-шоу, документальних фільмів.

Отже, патогенна інформація – досить поширений спосіб впливу на свідомість людей. Нейтралізація подібного роду інформації є складним і довготривалим процесом, бо поширення патогенності в нашому житті лише набирає обертів. Та вберегтися від маніпуляцій патогенним текстом можна. Потрібно лише при отриманні будь-якої інформації задумуватися: «Це буде корисно для мене чи я лише змарную власний час?»

Ефективним засобом боротьби з патогенними текстами є також поширення «антитекстів», які пробудять у споживачів інформації критичне мислення, вносячи альтернативну думку.

Запровадження медіаосвіти і демократичного законодавства недвозначного на державному рівні сприятиме підвищенню медіаграмотності, бфльш ефективному захистові інформації, удосконалить інформаційну політику держави, стане однією з основ розбудови інформаційного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Васьківський Ю. Патогенність рекламного тексту в українському медіа-просторі: шляхи викорінення [Текст] / Ю. Васьківський, М. Кіца // Вісник Львівського університету. – Л., 2012. – Випуск 36. – С. 359-364.
2. Кендюхов А. Охота на ведьм или манипуляция массовым сознанием [Электронный ресурс] / А. Кендюхов. – Режим доступа: http://kendyuhov.in.ua/index.php?type=all&name=blogposts%2Fohota_na_vedm.htm
3. Ліщинська Н. Патогенний текст як засіб масової маніпуляції [Текст] / Н. Ліщинська // Документ у збереженні індивідуальної / соціальної пам'яті: Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Тернопіль, 3 грудня 2015 року. – Тернопіль: ТНЕУ, 2016. – С. 61-67.
4. Олійник В. Соціальний контекст маніпуляційного впливу реклами [Текст] / В. Олійник // Хей Вей. – 2007. – С. 15-27.
5. Потятиник Б., Лозинський М. Патогенний текст: монографія [Текст] / Б. Потятиник, М. Лозинський. – Львів: Місіонер, 1996. – 296 с.

Alla Ravliuk, Nataliya Lishchynska

Pathogenic text: Action and Counteraction

The article shows peculiarities and consequences of pathogenic texts of different genres often spread in mass media and their negative influence on the person. The main attention is given to ways of neutralization of such types of texts.

Key words: pathogenic text, manipulation, ways of neutralization of pathogenic information.

Алла Равлюк, Наталия Лищинская

Патогенный текст: действие и противодействие

В статье освещены особенности и последствия воздействия на личность распространённых в СМИ патогенных текстов. Проанализировано способы нейтрализации подобных текстов.

Ключевые слова: патогенный текст, манипуляция, способы нейтрализации патогенной информации.

Юлія Боднарчук

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ МУЛЬТИКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Реалії сучасного суспільства мають таку специфічну характеристику культурного поля, як багатогранність внеску інших культур і цивілізацій. Проблема культурної багатоманітності часто породжує непрості виклики. Важливість цієї проблеми засвідчує звіт Програми розвитку ООН (PNUD), у якому зазначається, що близько мільярда осіб (кожен сьомий житель Землі) належать до групи, яка в тій чи іншій формі стає жертвою за етнічною, расовою, релігійною чи, ширше, за „культурною” ознакою [10].

Прийнято вважати, що глобалізація бере свій початок із часів Першої Світової війни, і це дійсно має сенс, бо ж після її закінчення відбулися територіальні зміни, з'явилися перші міжнародні організації. Друга Світова війна пришвидшила глобалізаційні процеси. Воєнні дії велись на території 40 держав, війна принесла велетенські економічні втрати, страждання і жах на всю планету. Ніколи до цього у світі не було нічого подібного. Застосування Сполученими Штатами Америки ядерної зброї у Хіросімі і Нагасакі показало людям, що вона здатна знищити континенти і без зусиль може зупинити все життя на землі [1, с. 370].

Техногенні катастрофи, такі як Чорнобиль і Фукусіма, сьогодні також не є локальними проблемами. Люди нарешті зрозуміли, що планета, на якій вони живуть, не така велика, як їм колись здавалось. Розвиток науки і техніки, освіта дозволили їм побачити це. Зараз для того, щоб подолати тисячі кілометрів, не потрібно багато часу й економічних витрат. Існує швидкісний транспорт,

глобальна мережа Інтернет, різні пристрої та програми. Раніше для того, щоб передати термінову інформацію, люди заганяли коней. Тепер у кожного із собою є мобільний телефон (часом і не один) із доступом до глобальної мережі та можливістю отримати будь-які новини в режимі онлайн.

Світ став тіснішим, люди стали ближчими, вплив різних культур одна на одну пропорційно збільшився, в тому числі і через те, що в даний момент кількість населення землі складає більше 7 мільярдів людей і має тенденцію до зростання. Слід зазначити, що найбільший приріст дають не найбільш розвинені країни, а ті, де низький рівень життя, що провокує нелегальну міграцію і розповсюджує різноманітні проблеми, працювати з якими доводиться все більш уважно [2, с. 15].

Відомий дослідник глобалізації А. Н. Чумаков зазначає, що на це явище звернули увагу тільки у 70-х роках ХХ століття, коли й з'явився сам термін «глобалізація», і не помічати її стало вже просто не можливо. Тільки у 90-х роках зріс інтерес до самого феномену. А. Н. Чумаков розуміє глобалізацію як багатовіковий логічний процес і доводить, що проблеми, які походять від нього, цілком закономірні.

Питання з оформленням глобалістики як науки почало вирішуватись під впливом об'єктивної реальності, так як нові явища, котрі виявились масштабними, потрібно було вивчати і досліджувати уже як проблеми, що стояли в центрі економічних, соціальних і політичних відносин. Діяльність людей, особливо впродовж ХХ століття, призвела до погіршення екологічної ситуації не тільки в країнах із розвинутою промисловістю та державах, що межують із ними, але й охопила всю біосферу, котра також не витримує надмірного приросту населення. Звідси й випливають питання вичерпності природних ресурсів і збереження життя на Землі, тоді як ведуться розробки нової зброї, а війни не збираються припинятись [3, с. 389].

Сучасна практика та інноваційні підходи, які орієнтують суспільство на глобальну перебудову світу, за основу своєї діяльності беруть етнокультурний поліцентризм. Іншими словами, у побудові моделей економічної взаємодії та політичних інститутів діють універсальні принципи ринкової економіки і демократії, але універсальність у питаннях регулювання культурних процесів вважається деструктивною і недопустимою. Навпаки – проголошується необхідність збереження культурного різноманіття: вступає в дію принцип гуманної глобалізації, сформульований Генеральним директором ЮНЕСКО К. Мацурою у 2001 році; цього ж року створюється Всесвітня декларація багатоманіття. У 2003 році ЮНЕСКО приймає конвенцію «Про охорону нематеріального культурного спадку». У ній визначено комплекс заходів щодо охорони та підтримки впровадження культурних практик, визнання їх позитивними. Загальні засади Конвенції схвалюють добре ставлення до культурного різноманіття в умовах сьогодення.

Таким чином, актуальність теми мультикультуралізму тісно пов'язана із процесами глобалізації світу, оскільки саме в цих умовах проблеми, які раніше вважались приватними, національними, все більше набувають масштабності, стають наднаціональними, оскільки форми впливу на ситуацію, що склалася, а

також рішення щодо вирішення цих проблем тягнуть за собою більші наслідки, ніж було заявлено. Як зробити так, щоб належність до тої чи іншої національної, соціально-культурної чи релігійної групи не обмежувала індивіда у правах, як захищати меншини, не шантажуючи більшість, але при цьому забезпечити не тільки гарантовану конституцією свободу, але і виконання законодавства, протидію злочинності – це надактуальні питання сучасності. Одним із способів забезпечити всім більш-менш комфортне співіснування і є мультикультуралізм, на його основі розробляються програми і методи подолання труднощів, пов'язаних із різними культурними особливостями [4, с. 41-43].

Беручи до уваги ідею мультикультуралізму, слід відзначити його практичну недосконалість. Про неї свідчать події 11 вересня 2001 року, численні теракти, вбивство П. Фортейна (лідера крайньо правих) і Ван Гога (кінорежисера) в Голандії, антиарабські виступи в Австралії, заборона на будівництво мінаретів у Швейцарії, Франції виселення циган, заборони на носіння хаджабів (мусульманських головних уборів та одєжі, яка прикриває обличчя), у Фінляндії збільшення (в три рази) кількості тих, хто підтримує націоналістичну партію на виборах 2011 року, вбивства влітку 2011 року в Норвегії і навесні 2012 у Франції, які шокували весь світ. Подібні явища активізували дискусії з приводу того, як розвивати мультикультуралізм. У зв'язку із неефективними моментами мультикультуралізму, необхідним є провести структурну трансформацію, виявити слабкі компоненти і внести нові корективи. Вважається, що саме концепція діалогу культур має необхідні характеристики для побудови концептуальної моделі стратегії міжкультурної комунікації, яка відповідає сучасним соціокультурним викликам, за допомогою якої можливе подолання кризових ситуацій у світі [5, с. 56-60].

У сучасних культурологічних дослідженнях немає чітко організованої концептуальної моделі стратегії міжкультурного регулювання, побудованої на основі трансформації мультикультуралізму при збагаченні його діалогом культур, котра об'єднала б ефективні компоненти обох стратегій.

Опираючись на критичні дослідження мультикультуралізму (Б. Баррі, С. Бенхабіб, М. Грубец, П. Клиетур, В. Малахов, Б. Парекх), можна виділити, в першу чергу, акцентування уваги на збереженні культурного різноманіття, котре залишає взаємодію культур на другому плані. Наслідком цього є одна з головних причин неефективності стратегії мультикультуралізму, котра призвела до сегрегації і замкнутості культур. Ми вважаємо, що цей момент багато в чому пов'язаний із молодістю явища мультикультуралізму, і що воно не дійшло до етапу акцентування уваги на взаємодії та інтеграції. Багато теоретиків мультикультуралізму (Т. Волковою, С. Дрожжиною, Л. Кругловою, Я. Лебедевою, Ч. Тэйлором) сходяться на думці, що такі характеристики не сприймалися однозначно в цій концепції, і збереження культурного різноманіття, досягнення його визнання, увага до інтересів представників кожної культури в мультикультурному суспільстві, формування стратегії мультикультуралізму було нелегким тривалим процесом. Виходячи із цього,

необхідно розвивати закладені основи культурної стратегії мультикультуралізму, а саме: прийняття полікультурності.

Криза мультикультуралізму, як виявляється, пов'язана з неоднозначністю трактування і розуміння цього терміна, інтерпретація якого змінюється аж до суперечливих позицій: від розуміння мультикультуралізму, як стратегії, скерованої на збереження культурних відмінностей, до трактування його як форми расизму. Крім того, мультикультуралізм торкається різних галузей діяльності й досліджується у межах різних наук, що ускладнює формулювання точного визначення і теоретичної концепції цього феномену, а також її практичного втілення. Це потребує подальшого вироблення стратегії, яка не залишає простору для суперечливих інтерпретацій [7, с. 56-60].

Однією із причини «провалу» мультикультуралізму можна назвати заміщення проблематики однієї підсистеми культури іншою. У більшості випадків аргументація міжкультурних протистоянь ґрунтується на основі суперечливості традицій, моделей поведінки. У той же час значну роль відіграють економічні і політичні фактори – «культуризація соціального» й «етнізація політичного». Наприклад, певне протистояння між емігрантами і місцевим населенням спричинене боротьбою за економічні ресурси; при політичній нестабільності спостерігається ріст націоналістичних тенденцій – як у період відновлення незалежності балтійських держав. У зв'язку із цим, як складову культурної стратегії слід виділити необхідність диференціації цих відмінних підсистем культури в аналізі міжкультурних відносин, а також їх кооперації.

Виявлення слабких сторін мультикультуралізму сприяє пошуку і формуванню нових ресурсів, якими є ідеї діалогу культур, що актуалізуються в якості культурної стратегії.

Це, в першу чергу, орієнтація на «взаємини»: взаємодію і взаємозбагачення на основі взаєморозуміння і взаємоповаги, при яких культури не зливаються, але при цьому відкриваються іншим культурам, з якими вони контактують [8, с. 25-28].

Звернемось до ідеї одного із провідних теоретиків діалогу культур, М. Бахтіна. На його думку, саме подолання односторонності культури і при цьому збереження її цілісності, взаєморозуміння між культурами, взаємодія, взаємне пізнання та збагачення – це основні характеристики, притаманні діалогові культур.

Практичне втілення цього принципу дає можливість інтеграції без асиміляції. Наприклад, становище емігрантів у країнах, що їх приймають: необхідно збалансувати включення у «чужу» культуру і збереження своєї культурної специфіки. Приїжджаючи в іншу країну, особливо через економічні потреби, емігрантам слід виявляти повагу до культури, усталеної у ній. Необхідна кооперація двох сторін, а також визначення дій сторони, що приймає, які забезпечують збереження традицій тих, хто приїхав [9, с. 8-11].

Саме завдяки обміну існуючими культурними практиками, сформувалася сучасна глобалізована культура, яка включає різноманіття етнічних культур, що збагачують одна одну. Використання такого принципу стратегії діалогу культур

у сучасних державах дозволило би, поважаючи специфіку кожного регіону, реалізувати його право на розвиток і виявити повагу до культурного різноманіття держави.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Арутюнова Л.В. Мультикультурализм как объект философского мышления // Вестник Московского государственного университета культуры и искусств. – 2009. – № 3. – С. 87-90.
2. Бенхабиб С. Притязания культуры. Равенство и разнообразие в глобальную эру / С. Бенхабиб. – М.: Логос, 2003. – 350 с.
3. Вовк Д. Апологети та критики мультикультуралізму в сучасній західній соціально-політичній теорії / Д. Вовк // Вісник СевНТУ : зб. наук. праць. Серія «Політологія». – Севастополь, 2012. – Вип. 136. – С. 56–60.
4. Вовк Д. Мультикультуралізм як проблема ідеологічного вибору в Україні: конфлікт логіки «модерну» з «постмодерністською риторикою» / Д. Вовк // Актуальні проблеми політики. – 2013. – Вип. 48. – С. 50–57.
5. Шепова Н. ООН и некоторые проблемы регионального миротворчества [Текст] / Н. Шепова // Мировая экономика и международные отношения. – 2008. – № 6. – С. 3–5.
6. Федотов Ю. ООН – гарант международного мира и стабильности [Текст] / Ю. Федотов // Международная жизнь. – 2003. – № 11. – С. 36–38.
7. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций /С. Хантингтон ; пер. с англ. Т. Велемеевой, Ю. Новиковой. – М. : АСТ, 2007. – 571 с.
8. Скубашевська Т. Розвиток мовних стратегій та їх роль у зміцненні міжкультурного діалогу // Мультиверсум. Філософський альманах. Випуск 42. – Київ. – С. 108-110.
9. Тейлор Ч. Демократическое исключение (и «лекарство» от него?) // Мультикультурализм и трансформация постсоветского общества. М., 2002. – 278 с.
10. Ронан де Кодиак. Мультикультурализм / [www. Immigranty.qxd](http://www.Immigranty.qxd)

УДК 324:37

Н. А. Дубовик

КОМУНІКАТИВНИЙ ІМІДЖ ТА ЙОГО РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ

Імідж може розглядатись як комунікативна одиниця, яка ідеально відповідає вимогам комунікативного простору. Вміння спілкуватись та ораторське мистецтво є надзвичайно потужним фактором впливу на оточення, саме тому, важливість та значимість комунікативного іміджу важко переоцінити. У формуванні комунікативного іміджу потрібно позбутися слів-паразитів та загалом слідкувати за підвищення культури мови.

Ключові слова: імідж, комунікація, комунікативний імідж, ораторське мистецтво, слова-паразити, словниковий запас, культура мови.

Одним із актуальних питань сучасного інформаційного суспільства є побудова комунікативного іміджу. В основі комунікативного іміджу лежить вербальний аспект спілкування, завдяки якому передається 35% інформації. Однак, вербальний аспект залишається основним каналом комунікації між людьми. «Якщо людина здатна вислухати образу з посмішкою, вона здатна бути вождем» (Н. Брацлав).

Уміння спілкуватись та ораторське мистецтво є надзвичайно потужним фактором впливу на оточення, саме тому, важливість та значимість комунікативного іміджу важко переоцінити. Найважливішим у його формуванні є боротьба зі словами-паразитами, що забруднюють мову та відразу ж справляють негативне враження. Не завжди погані слова є показником рівня освіченості, однак, їх використання уміть змінює імідж людини. Навіть якщо хтось обіймає високу посаду, значно знижує свій статус в очах інших, якщо його мовлення грубе і ненормативне. Зазвичай, поява таких вербальних забруднювачів зумовлена обмеженим запасом слів. Іноді це потрібно визнати і змінити. Як засоби зв'язності керівники і підлеглі часто використовують слова без змісту: «коротше», «ну», «значить» тощо.

Також слова-паразити з'являються, коли трансформація думок надзвичайно повільна, що може бути спричинено недостатніми знаннями чи браком досвіду у вирішенні певного питання. У такому випадку, ми стикаємось із появою в усному мовленні звуків «е-е-е», «ммм...», виразів, на зразок «як би», «типу того» та ін.

Варто також зазначити, що слова-паразити з'являються при відсутності елементарної культури мовлення, точніше розуміння того, що над власним мовленевим іміджем керівника чи підлеглого треба працювати. Серед причин появи «зайвих» слів може бути сильне збудження чи обурення, а у молоді це, іноді, частина модного імідж-образу.

Щоб позбутися слів-паразитів, перш за все, потрібне бажання та постійний самоконтроль мовлення і навіть мислення. Чим більше ми читаємо, тим більшим є наш словниковий запас. Крім того, аналіз прочитаної інформації удосконалює мовлення. Корисним буде вести щоденник, де можна написати усі думки, міркування та прослідкувати за логічністю, змістовністю, послідовністю викладу інформації. Перечитуючи її, тим самим ми здійснюємо власний самоконтроль. Якщо важко позбутися якогось мовленевого недоліку, можна спробувати вголос повторювати його тисячу разів, поки не набридне самому. Ефективним також буде встановити систему власного покарання за раптово сказане слово-паразит.

Але, іноді, слова-паразити виконують корисну функцію. Якщо ми поспішаємо, а хтось наполегливо докучає запитаннями, щоб дати зрозуміти це, ми даємо коротку відповідь і завершуємо бесіду – «ну, те-се» – і не вдаємося у деталі та пояснення. Також виправданим є використання слів-паразитів, якщо поставлено нетактовне питання або таке, що заганяє нас у «глухий кут», ставить у незручне становище. Щоб потягнути час, ми використовуємо «як би

це пояснити» або інші слова, що дадуть змогу довше подумати, щоб знайти відповідь. У художній літературі, кіно, у театральних постановках, складно обійтися без слів, які начебто не несуть ніякого змісту і є словами-паразитами, особливо якщо ми описуємо чи граємо на сцені роль негативного героя. Та хоча комунікативний простір не виключає слова-паразити, у діловому середовищі слід все ж таки відчувати, де вони можуть мати місце, а де є небажаними і псують імідж керівника, кампанії в цілому або показують її слабкі місця.

Комунікативний імідж – одна з форм самовираження, і найважливішу роль у тому відіграє особистість. Щоб комунікація здійснювалась ефективно та могла зацікавити інших, слід звертати увагу на власний комунікативний імідж та враховувати, що чим більше обізнаності у предметі розмови, тим більш ефективним та цікавим буде процес комунікації. Повага та увага до співрозмовника впливає на вирішення проблемних питань, унеможливорює конфліктну ситуацію, особливо її крайні форми. Наголос, паузи, жести також потребують майстерності використання у міжособистісній комунікації. Метафори, образи, порівняння оживлюють мову, роблять її різнобарвною, надають відтінку головним словам. Долучивши до цього ще й особистісний шарм, мовець робить свій комунікативний імідж цілісним і гарантує силу впливу.

Враховуючи усі можливі підходи до визначення іміджу, слід також трактувати його як комунікативну одиницю, яка ідеально відповідає вимогам комунікативного простору. Саме завдяки комунікативному іміджу політики, бізнесмени, шоумени ефективно досягають поставлених цілей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анисимова И. Магия общения: История и практика этикета. - М: Изд-во: Звонница-МГ, 2004. - 480 с.
2. Скаженик Е.Н. Практикум по деловому общению: Учебное пособие. Таганрог: Изд-во ТРТУ, 2005.

The image can be viewed as a communicative unit that ideally meets the requirements of the communicative space. Communication skills and oratory are an extremely powerful influence on others, which is why the importance and significance of communicative image can hardly be overestimated. In the formation of a communicative image, it is necessary to get rid of parasites and, in general, to monitor the culture of language.

Key words: image, communication, communicative image, speech production, words- parasites, word collocation, culture of language.

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК ФОРМА СУЧАСНОЇ ОСВІТНЬОЇ КОМУНІКАЦІЇ

(використання системи MOODLE у підготовці фахівців напряму
«Документознавство та інформаційна діяльність»)

Анотація

Розглянуто питання розвитку та особливостей дистанційної освіти як інноваційної форми освітньої комунікації між викладачем і студентом. Проаналізовано використання ресурсу електронної освітньої системи MOODLE у процесі формування професійних компетенцій майбутніх фахівців напряму «Документознавство та інформаційна діяльність».

Ключові слова: *дистанційна освіта (навчання), інформаційне забезпечення, фахові компетенції, ринок праці, документознавець, інформаційно-комунікаційна галузь.*

Дистанційна освіта як новітня форма навчання функціонує із середини минулого століття. Вітчизняні науково-педагогічні працівники долучилися до цієї освітньої системи порівняно недавно. Однак значні переваги дистанційного навчання зумовили активне запровадження цієї форми освіти повністю або частково у більшості українських вузів. Відтак виникла необхідність формування нормативно-законодавчої бази, методологічних та методичних розробок щодо особливостей функціонування такого способу навчання.

Відповідно до Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, актуальним напрямом сучасних освітніх досліджень є виконання державних програм, спрямованих на інформатизацію та комп'ютеризацію середніх та вищих навчальних закладів, забезпечення їх інноваційними технічними засобами навчання з упровадження інформаційно-комунікаційних технологій [2].

Актуальним зазначене питання видається і для формування професійно-особистісних якостей майбутніх фахівців напряму підготовки «Документознавство та інформаційна діяльність». Ураховуючи значну конкуренцію на ринку праці, прагнення швидкого кар'єрного зростання, необхідність відповідати сучасним фаховим компетенціям, проблема формування висококласного спеціаліста в інформаційно-комунікаційній сфері засобами дистанційної освіти набуває особливої ваги.

З цього погляду слушною є думка В. Бездрабко, яка розглядає сучасний розвиток інформаційно-документознавчого напряму, як сполучення розмаїтих підходів до змісту і форми навчання [1, 173], у тому числі й проблему методичного та методологічного супроводу процесу формування фахової компетентності документознавців у режимі дистанційної освіти.

Не зважаючи на те, що дистанційне навчання як форма організації і реалізації навчально-виховного процесу не дозволяє і не передбачає

безпосередньої навчальної взаємодії учасників [3], однак, вона припускає інтеграцію інформаційних і педагогічних технологій, що забезпечують інтерактивність взаємодії суб'єктів освіти та продуктивність самого навчального процесу [4, 30].

Саме з метою вдосконалення та підвищення продуктивності навчального процесу в Державному університеті телекомунікацій (м. Київ) було запроваджено провідну технологію дистанційного навчання – систему MOODLE.

На нашу думку, зазначена дистанційна система має особливе значення для навчання студентів напряму підготовки «Документознавство та інформаційна діяльність», оскільки навички роботи у віртуальному просторі є запорукою формування й вдосконалення сучасних професійних компетенцій фахівця інформаційно-комунікаційної сфери. Студенти кафедри документознавства та інформаційної діяльності Державного університету телекомунікацій мають можливість здобувати освіту дистанційно, адже викладачами кафедри розроблено і впроваджено у навчальний процес дистанційні кейс-курси з усіх дисциплін спеціальності.

До основних переваг дистанційних курсів зараховуємо:

- безперервність навчального процесу;
- оптимізацію комфортного режиму навчання;
- розширення меж і можливостей навчального процесу засобами он-лайн освіти;
- підвищення ефективності взаємодії викладацького складу вишу;
- можливість для участі у навчальному процесі максимальної кількості користувачів мобільних пристроїв;
- доступність навчальних матеріалів для студентів, що не мають можливості навчатися на денній формі;
- розміщення у відкритому доступі інформації щодо діяльності університету у вигляді електронних документів та ін.

Для напряму підготовки «Документознавство та інформаційна діяльність» дистанційне навчання є важливим з огляду на такі критерії:

- закріплення знань та поглиблення навичок роботи з програмними продуктами та офісною технікою, що є обов'язковою складовою фахової діяльності документознавців;
- вдосконалення професійних комунікативних компетенцій, необхідних для сучасного ринку праці;
- розвиток аналітичних здібностей та вдосконалення володіння інформаційними потоками;
- практичне застосування умінь створювати документи та здійснювати операції з документними потоками;
- формування умінь та навичок користування різними формами контролю.

Відтак можемо зробити висновок, що режим дистанційної освіти та використання її інструментарію дають можливість сформувати якісні фахові компетенції у майбутніх документознавців, які уможливають виконання

окреслених завдань у їх професійній діяльності та гідне конкурування на сучасному ринку праці.

Список використаних джерел

1. Бездрабко В.В. Документознавча освіта в Україні: становлення, сучасний стан і перспективи // Гілея (науковий вісник) : збірник наукових праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К., 2009. – Вип. 20. – С. 173–187
2. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України : від 25.06.2013 р., № 344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
3. Технологія розробки дистанційного курсу : навч. посіб. / В.М. Кухаренко, Н.Г. Сиротинко, О.В. Рибалко, Ю.М. Богачков ; за ред. Бикова В. Ю. – К. : Міленіум, 2008. – 24 с.
4. Хуторской А.В. Научно-практические предпосылки дистанционной педагогики / А.В. Хуторской // Открытое образование. – 2001. – № 2. – С. 30–35.

Аннотация

Рассмотрены вопросы развития и особенностей дистанционного образования как инновационной формы образовательной коммуникации между преподавателем и студентом. Проанализировано использование ресурса электронной образовательной системы MOODLE в процессе формирования профессиональных компетенций будущих специалистов направления «Документоведение и информационная деятельность».

Ключевые слова: дистанционное образование (обучение), информационное обеспечение, профессиональные компетенции, рынок труда, документовед, информационно-коммуникационная сфера.

Summary

The questions of development and features of distance education as an innovative form of educational communication between the lecturer and the student are considered. The use of the resource of the MOODLE electronic educational system in the process of forming the professional competencies of future specialists in the field of «Document Management and Information Activities» is analyzed.

Key words: distance education (training), information support, professional competences, labor market, document manager, information and communication sphere.

ДОКУМЕНТНА КОМУНІКАЦІЯ В СИСТЕМІ ІНФОРМАЦІЙНОГО УПРАВЛІННЯ

В інформаційному суспільстві головним фактором суспільних змін є виробництво та використання інформації. Теоретичне знання як основний товар і вища цінність стає фактором формування нової соціальної структури суспільства, нових моделей управління.

Е. С. Спірідонов

Статтю присвячено аналізу впливу на систему інформаційного управління документної комунікації. Розгляд загальних електронних документів, став фундаментом для аналізу та покращення діяльності організаційно-технічних систем. Такі системи забезпечують можливість створення, управління доступом та поширення документів у документних комунікаціях. Сучасне документознавство має такі риси: широке застосування комп'ютерних систем обробки та друкування документів, дотримання вимог чинних державних стандартів у даній галузі, впровадження раціональних прийомів роботи з документами. Реалії розвитку сучасного суспільства та Інтернет-технологій надають доступ до більшого масиву інформації, що визначає подальший розвиток використання комп'ютерних систем та суспільства в цілому.

Ключові слова: документна комунікація, електронний документ, документообіг, комунікант, комунікат, реципієнт.

Постановка проблеми. Активне використання комп'ютерних систем обробки та друкування документів, упровадження раціональних методів роботи з документами, досягнутий рівень використання інформаційних технологій свідчить про те, що за останній час система документознавства зазнала особливих змін.

Електронні документи, створені за допомогою використання автоматизованих технологій обробки документної інформації, повинні відповідати вимогам чинного законодавства, зокрема Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» [1,1].

Разом із зростанням інтенсивності інформаційних потоків та підвищення вимог до оперативності реагування на інформацію, що надходить до організації, підприємства чи установи, зростає необхідність використовувати нові підходи до організації управління документообігом. Вирішенням проблеми організації діловодства можливе при використанні нових інформаційних технологій із використанням персональних комп'ютерів та комп'ютерних мереж.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему документної комунікації розглядали І. О. Золотарьова, В. І. Артем'єв, Г. Г. Асєєв, Ю. М. Столяров, А. В. Соколов, А. А. Соляник, Н. Б. Зинов'єва, Н. М. Кушнарєнко та ін.

Мета дослідження – вивчити норми застосування документної комунікації в системі інформаційного управління. Виходячи з мети дослідження, поставлено такі завдання: пояснити категорію документної комунікації, електронного документа та систем інформаційного управління, сформулювати методи застосування документної комунікації у системі інформаційного управління.

Виклад основного матеріалу. У розвитку сучасного суспільства важливу роль відіграє інформація. Вона поширюється в часі та просторі певними каналами, засобами, методами. Найважливішою підсистемою соціальних, освітніх, економічних комунікацій є документна комунікація – процес поширення інформації в суспільстві, який здійснюється за допомогою документів. Цей процес забезпечує рух інформаційних потоків шляхом створення, зберігання та розповсюдження документів.

Документна комунікація дає можливість створювати, передавати, зберігати документи, що перетворені електронними засобами у візуальну форму. Візуальною формою подання електронного документа є відображення даних, які він містить, електронними засобами або на папері у формі, придатній для приймання його змісту людиною [1, 1].

Суттєве значення в документно-інформаційній комунікаційній системі посідають інформаційно-комунікаційні інститути – заклади, що мають певну соціальне призначення, пов'язане зі збором, зберіганням, розповсюдженням соціально значущих документів.

У процесі соціальної документно-інформаційної комунікації беруть участь такі основні елементи: комунікант, комунікат, реципієнт, зміст інформації, код та контекст. Названі складові становлять комунікаційний акт. Комунікант — відправник документного повідомлення, що починає акт комунікації (автор повідомлення). Реципієнт повідомлення — його одержувач, приймач (читач, слухач, глядач). Між комунікантом і реципієнтом встановлюється канал комунікації, без якого зв'язок не може відбутися. Комунікат — документне повідомлення. Документну комунікацію можна вважати такою, що відбулася, тільки у тому випадку, коли реципієнт (споживач) одержав закодовану на матеріальному носії інформацію, відправлену комунікантом. Кодування – це подання ідеї, яку прагне донести до одержувача комунікант, у кодах або символах, тобто в знаках, що перекладають ідею на зрозумілу реципієнтові мову.

Сприйняття переданої інформації є суб'єктивним. Так, незнання іноземної мови зводить до нуля можливість декодування, а наявність досвіду в обох учасників повідомлення покращує сприйняття.

Необхідна умова будь-якої комунікаційної діяльності – наявність зв'язку. Реальна або уявна лінія зв'язку (контакту), за допомогою якої інформація рухається від комуніканта до реципієнта, називається комунікаційним каналом.

Він надає можливість створювати та сприймати повідомлення за допомогою засобів (тобто знаків мови, кодів, матеріальних носіїв, технічних пристроїв тощо), розповсюджувати документи у суспільстві та забезпечує користувачам доступ до них. Отже, комунікаційний канал – це матеріальна сторона документно-інформаційної комунікації.

Системи електронної документної комунікації створюють особливий інтеграційний шар в автоматизованих інформаційних системах установ, підприємств, організацій. Ці системи забезпечують процеси створення, управління доступом, розповсюдження великих обсягів документів у комп'ютерних мережах та їх контроль над потоками документів, підвищують ефективність документоорієнтованих процесів на основі інформаційних технологій управління документами та вмістом у документних комунікаціях.

Системи документації поділяються на підсистеми на основі призначення документної форми залежно від її змісту, визначення документної форми відповідно до рівня управління, за формою її представлення.

Управлінська документація поділена на три блоки: загальний, економічний та кадровий, що призначені для реалізації управлінських функцій в окремих відособлених корпоративних системах від відомства до підприємницької структури.

Взаємодія організації із зовнішнім середовищем здійснюється в основному через обмін документами. Найбільш важливі питання оформляються за допомогою офіційних документів. Тому ефективність роботи організації (підприємства) тісно пов'язана з ефективністю роботи з документами. Сучасний рівень розвитку інформаційних технологій (ІТ) дозволяє значно спростити й прискорити бізнес-процеси роботи з документами. На базі ІТ розроблені наступні класи ІС:

- системи автоматизації діловодства й документообігу (САД);
- системи управління документами (СУД);
- системи електронного документообігу (СЕД);
- системи автоматизації ділових процесів (САДП).

Мета таких ІС – автоматизація документо-орієнтованих бізнес-процесів на підприємстві.

Перед підприємствами, які прагнуть підвищити якість управління документообігом, постає проблема вибору правильної стратегії автоматизації, включаючи правильний вибір програмного продукту.

Сучасний підхід до вибору кращої СЕД для конкретного підприємства припускає одночасне врахування декількох важливих критеріїв при оцінці таких систем. Краща система повинна сполучати в собі цілий набір важливих якостей: простота роботи із системою й простота її обслуговування; низька вартість; можливість інтеграції з існуючими на підприємстві додатками; можливість роботи з вилученими підрозділами підприємства; наявність засобів групової роботи; інтеграція з офісними продуктами й електронною поштою; наявність модуля потокового введення паперових документів із використанням технології сканування; наявність модуля Workflow; наявність повноцінного

архіву електронних документів та образів; ведення версій документів та історії роботи з ними; наявність Web-інтерфейсу.

Необхідно відзначити, що більшість західних і частина вітчизняних СЕД, представлених на українському ринку, досягли функціональної зрілості. Тому вибір системи варто здійснити не стільки за принципом «чи підтримує система властивість Х», скільки за тим, як добре конкретна система вписується в ІТ-стратегію підприємства й у загальну інформаційну інфраструктуру. Слід також урахувати, які суміжні завдання може виконати обрана система, щоб мати можливість подальшого розвитку, наприклад, створена на основі СЕД система управління знаннями. На успішну реалізацію проекту СЕД значною мірою впливає не тільки вибір рішень, а й грамотна організація процесу його впровадження [3, 98].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, перспективним напрямом подальших досліджень є вивчення досвіду використання підприємствами, установами, організаціями електронного обміну даними на світовому ринку та впровадження цієї концепції в Україні. Саме орієнтація на Інтернет-технології, для встановлення яких необхідно мати лише стандартний браузер, Інтернет-сервер і виділений сервер або будь-який шлюз типу IPX-to-IP для підключення Інтернет-серверу до корпоративної мережі можна вважати перспективним явищем у системі документної комунікації. Основними перевагами до доступу та використання електронних документів мають стати: контрольований доступ до сховищ даних та фондів із мережі Інтернет, колективне використання та робота з документами, надання доступу до документа зовнішнім користувачам, миттєве отримання будь-яких змін, внесених у документ, незначні матеріальні витрати, маршрутизація документів тощо.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг [Електронний ресурс] // Верховна рада України. – 2003. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/851-15>
2. Асеев Г. Г. Электронный документооборот [Текст] / Г. Г. Асеев. – К. : Кондор, 2007. – 500 с.
3. Золотарьова І. О. Автоматизація документообігу [Текст] : навч. посіб. / І. О. Золотарьова, Р. К. Бутова. – Х. : ХНЕУ, 2008. – 156 с.
4. Соляник А. А. Документні потоки та масиви [Текст] : навч. посіб. / А. А. Соляник. – Х. : ХДАК, 2000. – 112 с.
5. Столяров Ю. Н. Документный ресурс: учебное пособие для студентов высших учебных заведений / Ю. Н. Столяров – М. : Либерия-Бибинформ, 2009. – 224 с.

This article is devoted to the analysis of the influence on the information management system of document communication. General electronic documents served as the basis for analysis and enhancement of working of organizational and technical systems. These systems provide an opportunity of creating, managing of

access and distribution of the documents within the framework of document communications.

The modern data and file processing has the following features: wide applying computer systems of processing and printing documents; compliance with the demands of existing state standards at this area; introduction of the rational methods of working with documents.

The realities of the development of modern society and Internet technologies gives an access to a big amount of information, and defines the further progress of computer systems using and the development of society as a whole.

Key words: document communication, electronic document, document circulation, communicant, communicator, recipient.

Статья посвящена анализу влияния на систему информационного управления документной коммуникации. Рассмотрение общих электронных документов, стал фундаментом для анализа и улучшения деятельности организационно-технических систем. Данные системы обеспечивают возможность создания, управления доступом и распространения документов в документных коммуникациях. Современное документоведение имеет следующие черты: широкое применение компьютерных систем обработки и печати документов, соблюдение требований действующих государственных стандартов в данной области, внедрения рациональных приемов работы с документами. Реалии развития современного общества и Интернет-технологий предоставляют доступ к большому массива информации, определяет дальнейшее развитие использования компьютерных систем и общества в целом.

Ключевые слова: документная коммуникация, электронный документ, документооборот, коммуникант, коммуникат, реципиент.

І. Ю. Шкіцька, Г. О. Коломієць

ОСОБЛИВОСТІ ПОВІДОМЛЕНЬ-ЦИТАТ, ПОШИРЮВАНИХ В ІНТЕРНЕТ-СОЦМЕРЕЖАХ

У статті розглянуто особливості повідомлень-цитат, поширюваних в Інтернет-соцмережах. З'ясовано функції повідомлень-цитат у віртуальному просторі, зокрема вираження емоцій, маркування психологічного стану та настрою, виявлення інтересів і думок, привертання уваги, позитивне самопозиціонування. Показано залежність тематики поширюваних цитат від вікових особливостей користувачів соцмереж. Виявлено основні джерела цитованого матеріалу: класичні та релігійні книги, відомі фільми і мультфільми, крилаті вислови.

Для інформологів, соціологів, психологів, філологів, а також усіх тих, хто цікавиться питаннями віртуальної комунікації.

Ключові слова: Інтернет, Інтернет-повідомлення, цитата, афоризм, повідомлення-цитата, віртуальне спілкування, користувачі соціальних мереж, позитивне самопозиціонування.

Невід’ємним атрибутом сьогодення є глобальна мережа Інтернет. Її перевагою є швидкість передачі інформації, доступність і можливість використання різних способів та форм впливу. Оскільки потреба людини в спілкуванні є найважливішою, то саме комунікативна функція найяскравіше репрезентована в Інтернет-просторі, зокрема у соцмережах. З огляду на це, тематика та особливості повідомлень, поширюваних користувачами Інтернет-соцмереж, викликає науковий інтерес учених різних галузей знань.

Метою нашої наукової розвідки є з’ясування специфіки Інтернет-повідомлень, що мають вигляд цитат.

Користувачі соцмереж активно використовують цитати для привернення уваги до себе, самопозиціонування, вираження своїх настроїв, інтересів і думок.

Цитата – це порівняно коротка частина літературного, наукового чи будь-якого опублікованого тексту, чий-небудь слова, наведені дослівно для підтвердження викладеної думки авторитетним джерелом або уривок мелодії, музичного твору, які використовуються з обов’язковим зазначенням автора висловлювання або джерела цитування [2]. При цьому важливо, щоб цитований текст однозначно ідентифікувався як вставлений (тобто як складник іншого тексту).

Серед цитованого матеріалу, поширюваного в Інтернет-соцмережах, можна виокремити цитати з авторських книг, цитати анонімних авторів, крилаті вислови відомих людей та з фільмів і мультфільмів. Так, серед українців популярними є цитати українських письменників таких як: Т. Г. Шевченко, Л. Українка, І. Котляревський, Л. Костенко, В. Стус, Г. Сковорода та багато інших. Серед зарубіжних письменників переважають М. Цветаєва, О. Хаям, А. Ахматова, А. де Сент-Екзюпері, Е. Хемінгуей, А. Чехов, Е. М. Ремарк та ін.

Тематика поширюваних цитат корелює передусім із віковими характеристиками користувачів. Так, молоді люди поширюють цитати про кохання, мотивацію, дружбу та ін. Цитати для молоді є способом привернути увагу до себе, слугують висловленню подяки, позитивному самопозиціонуванню.

Людам старшого віку імпонують цитати про плинність часу, у яких реалізуються опозиції *молодість – старість, мудрість – глупство, почуття – розум, вічне – тимчасове / тлінне*. Чималу кількість поширюваних користувачами середнього та старшого віку цитат становлять тексти із семою *доля*.

Одним із видів прецедентних текстів є афоризми. Афоризм (від грец. *aphorismos* – короткий вислів) – узагальнена, закінчена та глибока думка певного автора, виражена лаконічно, що характеризується влучною виразністю.

Як і прислів'я, афоризм впливає на свідомість оригінальним формулюванням думки [1, 54].

В останні десятиліття спостерігається тенденція до активного використання, варіювання та переосмислення афоризмів у художній і публіцистичній літературі. Сказане стосується й віртуального дискурсу, де афоризми дуже активно функціонують. Відзначимо, що прислів'я та приказки користувачі Інтернет-соцмереж для пересилання чи коментарів практично не використовують. Рідкісні вони й у приватному неформальному листуванні.

Більшого поширення порівняно з прислів'ями та приказками набули крилаті вислови з відомих фільмів ("Іронія долі", "Джентльмени удачі", "Канікули суворого режиму", "Москва сльозам не вірить", "Діамантова рука" і под.) та мультфільмів ("Вінні Пух", "Малюк і Карлсон", "Повернення блудного папуги", "Канікули в Простоквашино", "Пригоди кота Леопольда", "Жив-був пес" та ін.). Наприклад: *"Не виновата я – он сам пришел!"*, *"Таути. Таути. Не были мы ни в какой Таути. Нас и здесь неплохо кормят"*, *"Ребята, давайте жить дружно!"*, *"Ну, ты заходи, если что"*, *"Щас спую"* і т. д. Такими цитатами послуговуються для коментарів жартівливого характеру, формулювання власних статусів, написів на фото.

Повідомлення релігійної тематики в соціальних Інтернет-мережах не є частотними. Передусім їх поширюють люди віком 25+. Молоді люди теж розповсюджують цитати з Біблії, переважно з Нового Заповіту, викладають на своїх сторінках ікони із зображеннями святих та невеликі молитви. Серед повідомлень релігійного характеру можна зустріти записи-заклики ходити до церкви, молитися за здоров'я своїх близьких, передусім батьків. Трапляються й крилаті вислови з буддійського вчення, цитати з Корану, афоризми з країн Східної Азії.

Отже, цитований матеріал, поширюваний в Інтернет-соцмережах, репрезентований цитатами з авторських книг, цитатами анонімних авторів, крилатими висловами відомих людей та з фільмів і мультфільмів. Молоді люди поширюють цитати про кохання, мотивацію, дружбу та ін. Люди старшого віку віддають перевагу цитатам про плинність часу та долю. Крилатими висловами з відомих фільмів і мультфільмів користувачі різних вікових груп послуговуються для формування коментарів жартівливого характеру, власних статусів, написів на фото.

Список використаних джерел

1. Азнаурова Э. С. Прагматика художественного слова / Э. С. Азнаурова. – Ташкент : Фан, 1988. – 122 с.
2. Арутюнова Н. Д. Лингвистический энциклопедический словарь / Н. Д. Арутюнова. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – 688 с.
3. Чумакова В. А. Психологические особенности Интернет-коммуникаций в социальных сетях / В. А. Чумакова // Молодой ученый. – 2013. – № 3. – С. 451-453.

The article analyzes peculiarities of quoted messages shared via social networks. Functions of such type of messages in virtual space (expression of emotions, showing of mental condition and mood, presentation of thoughts and interests, positive self-positioning) are studied. It is proved that themes of quoted messages depend on the customer's age. The main origins of quoted materials are shown. They are: fiction masterpieces, the Holy Scriptures, famous films and animation, idioms.

The results of the research can be used by information studies specialists, psychologists, philologists and everyone who is interested in virtual communication.

Key words: Internet, Internet message, quotation, aphorism, quoted messages, virtual communication, customers of social networks, positive self-presentation.

В статтє рассмотрєны особєнности уведомлений-цитат, распространяемых в Интернет-соцсетях. Выяснены функции уведомлений-цитат в виртуальном пространстве, в частности выражения эмоций, маркировка психологического состояния и настроения, выявление интересов и мнений, привлечения внимания, положительное самопозиционирование. Показано зависимость тематики распространяемых цитат от возрастных особенностей пользователей соцсетей. Выявлены основные источники цитируемого материала: классические и религиозные книги, известные фильмы и мультфильмы, крылатые выражения.

Для информологов, социологов, психологов, филологов, а также всех тех, кто интересуется вопросами виртуальной коммуникации.

Ключевые слова: Интернет, интернет-сообщения, цитата, афоризм, сообщение-цитата, виртуальное общение, пользователи социальных сетей, положительное самопозиционирование.

Ольга Блашків

ВПЛИВ АНГЛОМОВНОЇ ЛІНГВОКУЛЬТУРИ НА НОВУ ФОРМУ ПУБЛІЧНОЇ ДІЛОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ЛІНГВОПРОСТОРІ

Стрімкі зміни у соціально-економічному житті сучасного українського суспільства, поглиблення міждержавних відносин; активізація міжнародних ділових, наукових, торговельних, культурних зв'язків; інформаційна революція; розвиток інформаційних технологій тощо зумовили трансформацію й у сфері комунікації, інтенсивне поповнення лексичного складу сучасної української мови іншомовними запозиченнями, передусім, англійського походження, їх широкого вживання носіями української мови.

Хоча постійні змінні процеси закладені в самій системі мови (особливо в її лексичній підсистемі), проте ступінь їхньої інтенсивності безпосередньо залежить від рівня активності соціальних змін. Національна мова як «система систем» не може бути монолітною, тому функціонує як відповідно до загальних

законів кореляції культури і мови, так і згідно з національно-специфічними закономірностями розвитку певного соціуму.

У зв'язку з помітною лібералізацією (послаблення вимог до дотримання нормативних засад української літературної мови з кінця 1980-х рр.) у мові (зокрема в публічних виступах) спостерігається значне посилення у використанні жаргонізмів і русизмів, іноді лайливої і непристойної лексики. Суржик як один із різновидів українського просторічного мовлення, що виник унаслідок інтерферентного впливу російської мови, у публіцистиці використовується як багатофункціональний стилістичний засіб.

Ще однією характерною ознакою сьогодення (особливо через вплив Інтернету) стало активне проникнення запозиченої нелітературної лексики в мовлення радіо і телебачення, реклами і кінематографу, в повсякденне мовлення, розширення соціальної та вікової бази жаргонів.

Дослідження соціальних умов, що впливають на мову на кожному етапі її функціонування, вивчення залежності мови від сфери її активного використання соціумом, осягнення того багат шарового, різноманітного мовленнєвого світу, який породжують субкультури в межах загальної лінгвокультури, є актуальним.

У кінці ХХ – на поч. ХХІ ст. помітним став процес активного запозичення іншомовної лексики до складу української мови. Ряд лінгвістів працює над проблемами лексико-семантичних процесів, зумовлених запозиченнями іншомовних слів до лексичного складу української мови. Відомі дослідження в цій галузі А. М. Поповського, К. Г. Городенської, Ю. Жлуктенка, В. В. Німчука, В. М. Русанівського, Л. А. Лисиченко, С. В. Семчинського, О. О. Тараненка та ін.

Сучасна публічна ділова комунікація в українському лінгвопросторі характеризується тим, що взаємодія мов і культур зростає, а проблеми взаємодіювання мов на рівні лексики і фразеології, проникнення субстандартної лексики у публічні виступи недостатньо досліджені.

Мовна діяльність офіційних осіб сьогодні вирізняється помітною емоційністю, суб'єктивністю і часто спонтанністю, що зумовлює потребу в нових експресивних засобах мовлення, які часто запозичуються зі сфери стилістично зниженої лексики (просторіччя, аргю, жаргонів).

Актуальні дослідження науковців сучасної лексики та їхні спостереження за мовленнєвою поведінкою представників різних лінгвокультур засвідчили, що роль нелітературної лексики в них відмінна: ступінь соціального і, відповідно, мовного розшарування відрізняється у різних лінгвокультурах.

Більш вільне використання нелітературної (субстандартної) лексики (сленгу, інвектив) спостерігається в західних культурах, особливо американській. Американський варіант англійської мови демонструє виразні тенденції до лібералізації, все частішого вживання в різних сферах використання мови лексики, яка традиційно вважалася сленговою. Для визначення субстандартної лексики (substandard English) в англо-американській лексикографічній практиці (а також у французькій, німецькій, російській) зачасту використовується термін «сленг».

Сучасне мовлення американців вирізняється більшою розкутістю, помітною словесною вибірковістю; прагненням до свіжої (нетипової) виразності; активним використанням неформальної лексики як у буденному житті, так і в публічних виступах, у мові засобів масової інформації.

Загальний потужний вплив англomовної лінгвокультури на українську мову проявляється як у наслідуванні актуальних тенденцій мовного розвитку, так і в безпосередніх лексичних запозиченнях.

У сучасній українській мові складається нова форма публічної ділової комунікації, яка базується на запозиченні мовної практики західних культур (зокрема, актуалізації своєрідного літературно-жаргонізованого типу мовленнєвої культури, інтенсивне насичення мовлення англiцизмами), одночасно закріплюючи традиційні реалізаційні системи і відображаючи живі явища мовленнєвої творчості. Запозичення-англiцизми в українській мові характеризуються як неоднорідністю походження, так і неоднаковою частотою, стилістичним і жанровим використанням. Безперечно, більшість із них своїм походженням завдячує науковому стилеві та виробничо-професійному мовленню.

Причини використання в українській мові англiцизмів, названі науковцями: прагнення до інтернаціоналізації лексики в політиці, науці, публіцистиці; необхідність у номінації нових предметів і явищ; економність вираження поняття одним словом, а не словосполученням; евфемізація мови; прагнення до експресивності; наслідування країн, більш успішних у різних сферах.

Серед основних екстралінгвістичних передумов активного проникнення нелітературної лексики в сферу публічної ділової комунікації мовці виділяють втрату колишніх ідеалів і традицій, падіння моральних норм; кризу сімейних устоїв та ідей, спроможних цементувати націю; розвінчання багатьох авторитетів, в тому числі й авторитету уряду.

Знижений стиль мови, який розмиває і норми мови, і норми мовного етикету, стає звичним не тільки у повсякденному спілкуванні, але й звучить на телебаченні та в радіоефірі, публічних виступах офіційних осіб. Зв'язок формування загального сленгу зі змінами, що відбуваються в суспільстві, дозволяє розглядати це явище в контексті найважливіших проблем сучасної соціолінгвістики. Можна говорити про нову форму публічної ділової комунікації, в якій свідомо віддається перевага нелітературним словам. Традиційними стали дослідження мовцями розмежування зумисних і ненавмисних аномалій.

Інтенсивне проникнення англiцизмів в українську мову викликає неоднозначну оцінку серед науковців. З одного боку, іншомовні запозичення не шкодять самобутності мови-реципієнта за умови, що властивий їй граматичний лад залишається незмінним і не порушуються внутрішні закони мовного розвитку. З іншого, – перевищення міри корисного запозичення, як зауважує відомий культуролог І. Лосєв, призводить до розчинення однієї культури в іншій, до асиміляції, цілковитої втрати духовного суверенітету культури [2, с. 23].

Таким чином, розвиток суспільства, соціальні процеси в ньому, зміни у взаємодії мовних спільнот всередині нації відображаються на станові мови, змінюють систему «вербального репертуару» носіїв мови, впливають на загальний лексичний склад мови, на її стилеві характеристики, видозмінюють відношення до так званих «соціальних мовних маркерів» [1].

Така тенденція безпосередньо пов'язана із ходом суспільного розвитку, визначається змінами в соціокультурних процесах, показує напрям мовної динаміки, відображає трансформації у психологічній установці нації, в мовних уподобаннях носіїв мови, обумовлюється посиленням ролі ЗМІ в системі етнічної комунікації.

Література

1. Labov W. Principles of Linguistics Change. Vol. III. Cognitive and Cultural Factors / William Labov. – Chichester: Wiley-Blackwell, 2010. – P. 147-150.
2. Лосєв І. В. Історія і теорія світової культури. Європейський контекст : [навч. посібн. для студентів вищ. навч. закладів] / І. В. Лосєв. – К. : Либідь, 1995. – 224 с.

УДК 070(478)

Карааслан Темель

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ РАЗВИТИЯ СМИ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВЫ

В статье анализируются основные тенденции развития СМИ Молдовы.

Ключевые слова: *СМИ, телевидение, интернет, республика Молдова*

Страны Восточной Европы за последние двадцать с небольшим лет прошли сложный путь, который характеризовался как изменением политической, экономической систем, так и трансформацией медиа, включая содержательный компонент, идеологическую основу и пр. Безусловно, упомянутые кардинальные изменения произошли в странах Восточной Европы (Чехии, Словакии, Румынии, Болгарии, Молдовы и т. д.)

Политический кризис определяет и все больше усугубляет экономическое положение Молдовы. Молдова после получения независимости всегда зависела от иностранных финансовых влияний, международные финансовые потери привели к значительному уменьшению помощи спонсоров. С точки зрения величины дохода на душу населения, Республика Молдова остается очень бедной страной в сравнении с европейскими странами, находясь на уровне кавказских и центрально-азиатских государств [1, 4].

Слабое экономическое развитие Молдовы определяет экономическую составляющую и медиасферы страны. СМИ Молдовы вынуждены работать в условиях тяжелого экономического положения в стране, политического

кризиса, нарастании проблемы языка и национального взаимодействия, и все это в рамках жесткой геополитической игры в регионе.

Экономическое положение СМИ определяет зависимость газет и журналов от политических групп, спонсирующих их издание. Постоянное удорожание бумаги, типографских расходов, оргтехники и другие негативные факторы поставили СМИ на грань выживания. В таких условиях трудно говорить о какой-либо свободе прессы, легче отметить нерегулярность выхода изданий, снижение тиражей, сокращение информативности. В Молдове происходит дискриминация СМИ в зависимости от формы собственности и по политическим критериям, отсутствуют меры по стимулированию местных и международных инвестиций в масс-медиа [1, 6].

Подтвердила тот факт бывшая председатель Комитета по сотрудничеству ЕС – Республика Молдова Марианне Микко в ходе пресс-конференции. Она заявила: «Молдавские средства массовой информации подвергнуты критике за подчиненность перед структурами власти и в нарушении деонтологических принципов равенности, равновесия и объективности. По этой причине, я считаю, что необходимая реформа должна быть начата немедленно, так как на протяжении тех пяти лет, сколько я мониторирую эволюции в Республике Молдова, я не заметила какого-либо прогресса в этом направлении. Владельцы государственных и частных СМИ продолжают поддерживать внутреннюю цензуру. Также многие журналисты избегают писать на спорные темы, которые могут стоить им работы, особенно, при расследовании дел о коррупции в высших органах власти» [2].

В соответствии с этим, международная правозащитная организация Freedom House опубликовала доклад «О состоянии свободы в мире» (Freedom in the World 2016) [3]. Доклад содержит оценки степени политических и гражданских свобод в 206 государственных образованиях — 195 государствах, а также территориях, не имеющих государственного статуса. Молдова, по данным «Freedom House», остается «частично свободной» страной, набрав 60 баллов по шкале от 0 до 100, где ноль – это самая плохая ситуация, а 100 – лучшая ситуация. К такому выводу пришли эксперты организации, опубликовавшей ежегодный список в итоговом отчете на сайте организации.

За последние несколько лет ситуация со свободой СМИ в Молдове ухудшилась. Среди 195 государств, охваченных нынешним исследованием, число стран, которые с точки зрения Freedom House, можно отнести к «свободным», составляет 85 (91 годом ранее, см. Доклад о состоянии свободы в мире 2015 года) [4] и в них проживает 40% населения планеты. Здесь традиционно лидируют государства Западной Европы и Северной Америки, где уровень развития демократических институтов и гражданских свобод признан самым высоким в мире.

По мнению медиаэксперта Е. Урущука, «информационное манипулирование, к сожалению, в Республике Молдова стало акцентированной проблемой особенно в последнее время. Это явление вызвано и подпитывается политической нестабильностью в стране и «хроническими» выборами. Частично повинны в этом политики и партии, которые в той или иной степени

вливают на отдельные СМИ. Экономическая уязвимость прессы в Республике Молдова – другая причина, по которой редакции соглашаются манипулировать общественным мнением в обмен на определенные преимущества. Львиная доля вины, однако, ложится на журналистов, которые манипулируют сознательно или подчиняясь требованиям патронов относительно «жонглирования фактами» [5].

СМИ и Молдавское общество

«Очень важно в демократическом обществе понимать роль и место гражданского общества. Мне кажется, что в республике Молдова, к сожалению, после 26 лет независимости, еще не существует понимание того, насколько важна роль гражданского общества», – считает эксперт исполнительный директор Ассоциации прессы в Молдове Петр Маковой [6].

Директор Центра независимой журналистики (СЛ) Надин Гогу считает, что о значительном регрессе говорить нельзя, однако в молдавских медиа уже не один год наблюдается стагнация. «Происходит монополизация рынка, а патроны постоянно вмешиваются в редакционную политику медиа», — уточнила Гогу. По ее мнению, такая ситуация сказывается на качестве материалов. «Когда работаешь по заказу, уже не интересуют профессиональная этика и стандарты. Главное, чтобы заплатили, и можно было работать дальше», Она считает, что «среди журналистов нет солидарности: они борются друг с другом вместо того, чтобы объединяться и лучше следить за действиями властей» [7].

«Я очень обеспокоен многочисленными и глубокими разделениями в обществе Молдовы — по этническому, религиозному, гендерному, политическому, лингвистическому и материальному признакам. Доверие к госучреждениям находится на рекордно низком уровне, общепризнанно, что олигархи полностью контролируют госструктуры и СМИ. Слабое правосудие и отсутствие общего видения относительно будущего страны привело к тому, что многие жители покидают страну. В итоге Молдова сталкивается с проблемой утечки мозгов и социального отчуждения, и сейчас она теряет свой человеческий капитал», — эти слова помощника генсека ООН по правам человека Ивана Шимоновича процитировали лишь несколько молдавских СМИ [8].

Медиасектор Молдовы все еще испытывает трудности в отношении обеспечения достоверности своей информации и противостояния внешнему влиянию. Международное общество, особенно Евросоюз, призывает Молдову к содержательному проведению необходимых реформ в целях гарантии полной свободы СМИ и плюрализма в обществе. Впрочем, международные эксперты полагают, что ситуация ограничением доступа к информации остается проблемой и препятствием для участия граждан в процессе принятия решений. Это связано с отсутствием комплексного механизма по строгому внедрению законодательства о доступе к информации.

В результате наших исследований можно сделать следующие выводы.

Глубокий ценностно-нормативный конфликт между медиасферой и молдавским обществом бурно развивается. Конечно, можно потребовать

ужесточения законодательства, что постепенно и происходит. Можно регулярно напоминать деятелям медиасферы, что существуют нормы морали, уговаривать их принять самоограничивающие документы этического свойства – хартии, декларации и т. п.

Мне хотелось бы напомнить, что, в общей сложности, порядка 500 законодательных и нормативных актов Республики Молдова, практически из всех областей (деятельность государственных учреждений, в области экономики, культуры, науки, труда, здравоохранения, экологии, внешних сношений и т. д.) содержат положения, касающиеся доступа к информации. Как правило, эти положения соответствуют положениям Закона о доступе к информации. Тем не менее, определенные нормативные акты и отдельные положения нуждаются в пересмотре, внесении изменений и дополнений.

Список использованных источников

1. Мелентьев А.А. Система Печатных СМИ Молдовы: Исследование медиаситуации в стране и особенности функционирования молдавской прессы/ А.А. Мелентьев – Автореф. дис....к.филол.н.. – Воронеж, 2011. – 20 с.
2. Масс-медия в Молдове декабрь 2009 [Доступно-18.11.2017] [Электронный ресурс] // Режим доступа: http://www.ijc.md/bulmm/2009decembrie/BMM_2009_decembrie_ru.pdf
3. Freedom In The World 2016 Moldova [Available:18.11.2017] [Электронный ресурс] // Режим доступа: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2016/moldova>
4. Freedom In The World 2015 [Available:18.11.2017] [Электронный ресурс] // Режим доступа: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2015#.WduzGFS0PMw>
5. Доклад о ситуации в СМИ Республики Молдова в 2010 году [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://media-azi.md/ru/доклад-о-ситуации-в-сми-республики-молдова-в-2010-году>
6. Gagauz Media Новость дня Петр Маковой: В Молдове не существует понимания роли гражданского общества 28 Сентябрь, 2017, [Доступно-18.11.2017] [Электронный ресурс] // Режим доступа: <https://gagauzmedia.md/newsid=1896/>
7. <https://gagauzmedia.md/newsid=1896/>
8. Свободы не видать. Молдавские СМИ поделили на две группы интересов [Доступно-10.10.2017] [Электронный ресурс] // Режим доступа <http://newsmaker.md/rus/novosti/svobody-ne-vidat-moldavskie-smi-podelili-na-dve-gruppy-interesov-31045>
9. 18. Newsmaker.md «В Молдове есть проблема концентрации власти в руках нескольких людей» 4 апреля 2016 [Доступно-18.11.2017] [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://newsmaker.md/rus/novosti/v-moldove-est-problema-kontsentratsii-vlasti-v-rukah-neskolkih-lyudey-23823>

Анотація

Карааслан Темель

Сучасний стан розвитку ЗМІ Республіки Молдови

У статті аналізуються основні тенденції розвитку ЗМІ Молдови.

Ключові слова: ЗМІ, телебачення, інтернет, республіка Молдова

Summary

Karaaslan Temel

THE DEVELOPMENT OF MODERN MASS MEDIA OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

In article analyzes main trends in the development of mass media of the Republic of Moldova.

Keywords: mass media, TV, Internet, Republic of Moldova

Шкіцька І. Ю., Мартинюк О. П.

САМОПОЗИЦІОНУВАННЯ ЛЮДЕЙ СЕРЕДНЬОГО ТА СТАРШОГО ВІКУ В ІНТЕРНЕТ-СОЦМЕРЕЖАХ

АНОТАЦІЯ

У дослідженні Інтернет-комунікацію репрезентовано як невід'ємний атрибут життя сучасних людей, зокрема осіб середнього та старшого віку.

Виявлено ставлення українців цих вікових груп до соціальних Інтернет-мереж, з'ясовано функції соцмережі в їх житті, показано й проаналізовано шляхи самопозиціонування і самоствердження людей середнього та старшого віку в Інтернет-просторі, з'ясовано причини, що зумовлюють певний тип поведінки у віртуальному середовищі.

Для викладачів, учителів, студентів, а також усіх, хто цікавиться питаннями самопозиціонування користувачів різних вікових категорій у Інтернет-соцмережах.

Ключові слова: самопозиціонування, люди середнього та старшого віку, соціальні мережі, Інтернет-спілкування.

XXI століття ознаменувалося надзвичайно стрімким розвитком новітніх інформаційних технологій та віртуалізацією людського спілкування. Інтернет-комунікація є найбільш динамічною і водночас найменш дослідженою формою опосередкованого спілкування. Незважаючи на те, що соціальні мережі з'явилися відносно недавно, вони швидко стали невід'ємною частиною життя людей різних вікових категорій, у тому числі осіб середнього та похилого віку. З огляду на це, їх поведінка у віртуальному просторі потребує наукового вивчення, що зумовлює **актуальність** нашої праці.

Мета роботи – виявити й охарактеризувати способи самопозиціонування людей середнього та старшого віку в Інтернет-соцмережах.

Інтернет-користувачі віком від 30 до 45 років реально дивляться на світ. Їхня діяльність зумовлена почуттям продуктивності. Вона виявляється в праці та турботі

про інших, зокрема дітей, та в гострій потребі передавати свій досвід [1, 2]. Соціальні мережі дають змогу людям середнього віку її задовольняти шляхом поширення різноманітної інформації, пов'язаної з родом їх діяльності, професією, хобі тощо. У соціальних мережах користувачі цієї вікової категорії можуть ховатися від вирішення різних проблем в особистому житті та професійній діяльності.

Люди середнього віку в соціальних мережах найчастіше, порівнюючи з користувачами інших вікових груп, переглядають новини і розміщують їх на власних сторінках. Мова поширюваних повідомлень українцями цього віку – переважно українська. У середньому ці користувачі заходять у свій акаунт три-п'ять разів на день. Середня кількість віртуальних друзів користувачів описуваної вікової категорії становить близько 200 осіб. Жінки цього віку – здебільшого заміжні, – часто поширюють інформацію з кулінарії, косметології, педіатрії, педагогіки, а також про майстер-класи, пов'язані з їхнім хобі та інші відомості з різних спільнот, створених саме для користувачів жіночої статі. Чоловіки середнього віку доволі рідко поширюють записи – майстер-класи, поради, рекламу, оголошення та новини. Користувачі середнього віку у своєму акаунті розміщують власні фото (у невеликій кількості), переважно фото з родиною або з місця роботи.

Кількість осіб віком від 45 і старші в соціальних мережах значно менша, ніж користувачів інших вікових категорій. Це зумовлено тим, що людям старшого віку важко опанувати нові технології, вони мають певний психологічний бар'єр у сприйнятті всього нового – є консервативними й надають перевагу безпосередньому спілкуванню. Старші користувачі (переважно жінки) заходять на свою Інтернет-сторінку один-два рази на день. Кількість віртуальних друзів у користувачів старшого віку порівняно невелика – до 100 осіб.

Людей старшого віку відрізняє почуття повноти життя, виконаного обов'язку, завершеності шляху. Мудрість і відстороненість дають змогу дивитися на свої та чужі вчинки, їхні наслідки з висоти великого життєвого досвіду [1]. Це люди з певними цінностями та глибокою філософією життя, що проявляється у їхніх записах. Повідомлення, розміщені на сторінках людей старшого віку, переважно містять новини про події в країні та світі, політематичні поради, рецепти приготування їжі, анекдоти, цитати релігійної тематики тощо. Кількість власних фото – мінімальна, переважно із сім'єю та дітьми. На аватарах старших осіб можна побачити зображення різного характеру – тварин, природи, маленьких дітей, а також їхні чорно-білі фото з часів молодості тощо.

Соціальні мережі дають можливість старшим людям розшукати своїх старих товаришів зі школи, навчальних закладів, армії та підтримувати контакти з ними. Часто таке спілкування зводиться лише до обміну привітанням із днем народження та іншими поширеними святами. Велику популярність серед старших людей має завантажування фотографій населених пунктів із часів їхньої молодості, завантажування старих пісень і фільмів. Це дає змогу їм перенестися в часі та згадати минуле. Більша частина користувачів цієї групи є підписниками кулінарних, літературних, комічних, дизайнерських та релігійних спільнот.

Досить популярним явищем в Інтернет-соцмережах є створення фейк-сторінок – сторінок із неправдивою інформацією. Як не дивно, користувачам

старшого віку це теж властиво. Такі люди не уявляють свого життя без соціальної мережі, проте не хочуть називати своє справжнє ім'я. Це зумовлено тим, що їм соромно зізнаватись у своїй залежності від соцмереж перед суспільством.

Користувачі літнього віку використовують соціальні мережі й для того, щоб бути в курсі подій у країні та світі. Соцмережі також дають можливість старшій особі відчувати себе сучасною, не самотньою, потрібною людиною. Люди старшого покоління з кожним роком стають більш активними Інтернет-покупцями, оскільки вбачають зручність в Інтернет-купівлі: не виходячи з дому, можна здійснити необхідну покупку. Зауважимо, що такі онлайн-покупці дуже акуратні та виважені у своїх комерційних рішеннях, вчасно розраховуються за товар і забирають його. Багато осіб старшого віку використовують послугу «доставка додому».

Таким чином, користувачі соцмереж старшого віку є найменш чисельною групою в Інтернет-соцсередовищі. Відповідно, вони проводять значно менше часу у віртуальному просторі, порівняно з молодшими користувачами, і поводять себе стриманіше. Проте в Україні, як і в усьому світі, старші люди стають дедалі активнішими користувачами соціальних Інтернет-мереж, розглядають їх як найкращий спосіб підтримувати контакти з давніми друзями та приятелями, знайомитись із новинами, читати та поширювати поради, анекдоти, цитати, шукати роботу, кохання, здійснювати покупки і, чи не найголовніше, – відчувати себе сучасними людьми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Заброцький М. М. Вікова психологія : навч. посібник / М. М. Заброцький. – К. : МАУП, 1998. – 92 с.
2. Павелків Р. В. Вікова психологія: підручник / Р.В.Павелків. – Вид. 2-е, стер. – К.: Кондор, 2015. – 469 с.

ABSTRACT

Self-positioning of middle aged and older people in social networks

The article deals with studying of the Internet communication as an essential part of the present-day life. The main attention is given to the peculiarities of self-positioning of the middle aged and older people in social network communication.

The research highlights an attitude of middle aged and older Ukrainians to a social network communication, describes functions of Internet communication in their lives as well as ways of self-positioning and self-assertion of middle aged people in the Internet space, explains the matters of some types of behavior in virtual reality.

The results of the research can be used by teachers, lecturers, students, everyone who is interested in studying of self-positioning of social network customers of different ages.

Key words: *self-positioning, middle aged and older people, social networks, communication via Internet.*

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-ДОКУМЕНТОЗНАВЦІВ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ШКОЛИ

Анотація: Розглянуто особливості підготовки фахівців зі спеціальності „Документознавство та інформаційна діяльність” у вищій економічній школі, визначений стан та перспективи підготовки документознавців у контексті потреб менеджерів інформаційних технологій Тернопільського регіону.

Ключові слова: інформаційна діяльність, інформаційна аналітика, документознавець, моніторинг, менеджер.

Актуальність проблеми. Реалізація завдань побудови в Україні інформаційного суспільства, розвитку національної інформаційної інфраструктури, її поступової інтеграції у європейський простір робить актуальним підготовку відповідних кадрів. Здійснення економічного зростання інноваційного типу, впровадження ринкових відносин, реалізація інвестиційної програми вимагає кваліфікованого інформаційного менеджменту, організації технологічних процесів документування, збереження, аналітико-синтетичної обробки інформації на рівні вимог ХХІ століття, впровадження нових методик роботи з документами, системи електронного документообігу, залучення нових форм контролю за виконанням управлінських рішень.

Об’єктивні соціальні потреби та зростання ролі інформаційних процесів у суспільному розвитку зумовлюють необхідність підготовки висококваліфікованих фахівців у галузі документознавства та інформаційної діяльності, зокрема в Тернопільському регіоні.

Аналіз досліджень і публікації з проблеми. Теоретичний аналіз наукових джерел дав змогу встановити, що фундаментальну основу підготовки майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності заклали дослідження, здійснені у контексті професійної підготовки фахівців із позицій філософії освіти (В. П. Андрущенко, Г. О. Балл, В. Г. Кремень, О. А. Шульга та інші), удосконалення навчального процесу у вищих навчальних закладах (А. М. Алексюк, В. Є. Білогур, Я. Я. Болюбаш, А. О. Вербицький, В. А. Козаков та інші), професійної підготовки майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності (В. В. Бездрабко [1], Г. В. Власової [2], Н. А. Гайсинюк [3], С. В. Дубова [6], Л. І. Демчина [4; 5], С. Г. Кулешов, Н. М. Кушнарєнко [7], О. В. Матвієнко [8], І. П. Прокопенко, Ю. І. Палехи [9], Л. Я. Філіпова [10]). У той же час, актуальним є дослідження особливостей професійної підготовки майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності з урахуванням провідних сучасних тенденцій вищої економічної освіти.

Виклад основного матеріалу. В основу сучасної системи професійної підготовки майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності покладені освітні ідеї, які досить широко використані в Національній доктрині розвитку освіти (2001), Законі України «Про інформацію» (1992), в Державній програмі в інформаційній сфері згідно із Законом України «Про основні заходи розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 рр.», Державному стандарті вищої освіти України зі спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність», які є системою орієнтирів і поглядів на роль, організацію та функціонування сфери документознавства та інформаційної діяльності в Україні на довгостроковий період з урахуванням розвитку держави та світового досвіду [1, 228]. Популярність підготовки фахівців зі спеціальності „Документознавство та інформаційна діяльність” в Україні невідомо зростає. За останні роки ця спеціальність відкрита більш ніж у двох десятках вищих навчальних закладів та на їх відокремлених факультетах університетів у Львові, Луцьку, Миколаєві, Одесі, Рівному, Черкасах тощо [5, 245].

Підготовка фахівців зі спеціальності „Документознавство та інформаційна діяльність” здійснюється у Тернопільському національному економічному університеті з 2009 року кафедрою документознавства, інформаційної діяльності та українознавства. Якісному опануванню професією документознавця сприяє організація навчально-методичної та науково-дослідної роботи як випусковою, так і провідними кафедрами ТНЕУ. Кафедра документознавства, інформаційної діяльності та українознавства керується принципом: інформаційно-аналітична діяльність призначена докорінно змінити характер здійснення управлінських операцій, підвищити ефективність збору, опрацювання та зберігання інформації з актуальних подій та загальних проблем української та світової економіки. Провідною ідеєю організації навчального процесу є поєднання глибоких освітньо-професійних знань, вмінь, навичок у галузі документальних комунікацій і досконалого володіння сучасними інформаційно-комунікативними технологіями для задоволення потреб Тернопільського регіону.

Основні засади концепції спеціальності відповідають вимогам сучасної вищої освіти України щодо надання відповідних знань та умінь при формуванні освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр», «магістр» за названою спеціальністю [8, 17-22]. Особлива увага звертається на інтелектуалізацію інформаційної культури менеджера, документного забезпечення управління в різних сферах суспільного буття, вдосконалення рівня володіння іноземними мовами і використання нових інформаційних технологій.

Головний зміст розвитку освітньої діяльності полягає у використанні позитивного досвіду національної школи, зразків міжнародної вищої освіти, адаптований до потреб і перспектив сучасного інформаційного суспільства. З цією метою вдосконалено навчальні плани відповідно до потреб підготовки документознавців у нових умовах інформаційно-комунікативних технологій. Освітньо-кваліфікаційні характеристики та освітньо-професійні програми

складено відповідно до основних вимог підготовки магістрів та спеціалістів у вищій школі [4, 252].

Підготовка документознавців у ТНЕУ проводиться відповідно до основних напрямів їх майбутньої діяльності: управлінського, документознавчого, гуманітарно-лінгвістичного, комп'ютерно-технологічного, правознавчого та інформаційно-аналітичного. Перераховані вище блоки напрямів підготовки створюють необхідну базу для вироблення вмій та навичок, які в змозі задовольнити зростаючі потреби у фахівцях зазначеної сфери діяльності [7, 719]. Відповідно до цього, професійна підготовка майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності включає: володіння інтелектуальними засобами пізнання та організації професійної діяльності в сфері документознавства та інформаційної діяльності; наявність стійкої потреби у здійсненні професійної діяльності; мотивацію на використання традиційних та новітніх інформаційних технологій у професійній діяльності; володіння загально-професійними та спеціальними знаннями, уміннями і навичками, які забезпечують ефективність здійснення професійної діяльності в умовах сучасного конкурентного середовища; творчу направленість професійної діяльності; високий рівень сформованості організаційної та управлінської культури та індивідуального стилю професійної діяльності.

У контексті проведення профорієнтаційної роботи з метою формування контингенту студентів кафедра вивчає попит установ області на фахівців-документознавців. Аналіз ринку праці вказує на недостатньо якісний та кількісний рівень розвитку документного менеджменту. Кафедрою направляються листи в органи регіонального управління, на основі яких останні формують заявки на очікувану потребу у фахівцях із документознавства та інформаційної діяльності, котрі здатні професійно здійснювати документно-інформаційне забезпечення керівництва апаратів місцевих органів державної влади, бути керівниками інших основних підрозділів у різноманітних сферах діяльності, керівниками адміністративних підрозділів, керівниками підрозділів кадрів і трудових відносин, організаторами діловодства, референтами, помічниками керівників, секретарями адміністративних органів тощо на підставі оволодіння найновішими методами і способами технологічних процесів документування, збереження, аналітико-синтетичної переробки інформації та її використання, застосування у своїй діяльності іноземних мов. З метою розширення контингенту вступників на навчання за ОКР «бакалавр» та ОКР «магістр» кафедрою передбачено: впровадження інноваційних методів навчання, зокрема створення варіативної лабораторії для вирішення завдань з обробки та аналізу інформації, залучення студентів до реалізації практичних завдань університету; удосконалення форм проведення практичних занять – від усних відповідей до проведення ділових ігор, тренінгів, круглих столів, тестувань; у контексті розвитку семінарських занять – від написання рефератів до творчих есе; урізноманітнення та підвищення ефективності міжнародної практики студентів.

Логічним продовженням теоретичного обґрунтування змісту та організації професійної підготовки документознавців є практична частина

нашого дослідження, яка включає соціологічне опитування студентів 3 курсу денної форми навчання на юридичному факультеті, зокрема фахівців із спеціальності „Документознавство та інформаційна діяльність” (дата проведення 17.11.2016 р.). Анкета враховувала вивчення основних мотивів обраної спеціальності та визначення рівня якості освітніх послуг на факультеті. Окремі результати опитування студентів згаданої спеціальності виявилися наступними:

- **Якою мірою Вам зараз подобається вибрана спеціальність?**

1. Подобається – 68%
2. Важко сказати – 27%
3. Не подобається – 5%

- **Якби Вам довелося зараз знов вибирати, Ви стали б поступати в ТНЕУ, і чи за цією спеціальністю?**

1. Так, став би поступати в ТНЕУ на цю спеціальність – 61%
2. Вступав би в університет, але на другу спеціальність – 24%
3. Вступав би до іншого вузу – 15 %

- **Які мотиви спонукали Вас до вибору цієї спеціальності?**

1. Мої відповідні здібності – 50 %
2. Наполягання батьків – 28%
3. Просто вдалося вступити саме на цю спеціальність – 22%

- **Чи хотіли б Ви отримати другу вищу освіту в ТНЕУ, паралельно навчаючись на двох спеціальностях?**

1. Так – 40%
2. Ні – 36%
3. Важко відповісти – 24%

- **Чи збираєтесь Ви працювати за спеціальністю, яку опановуєте у ТНЕУ, після закінчення навчання?**

1. Намагатимусь працювати за обраною спеціальністю, але не впевнений, що знайду відповідну роботу – 79%
2. Обов'язково буду працювати за обраною спеціальністю – 15%
3. Я не збираюся після закінчення навчання працювати за обраною спеціальністю, для мене головне отримати вищу освіту, а працюватиму в інших сферах – 6%

Результати проведеного дослідження дають змогу зробити такі узагальнення:

- Виходячи з того, що пріоритетним напрямком державної політики на регіональному рівні у найближчі роки буде відтворення інтелектуального потенціалу суспільства, що визначатиме якісний склад робочої сили, котра володітиме сучасними інформаційно-комунікативними технологіями, її конкурентною перевагою стане високий професіоналізм. Вирішення вищеперелічених нагальних завдань неможливо здійснити без менеджерів усіх рівнів управління. Ці процеси супроводжуватимуться зростанням обсягів документованої інформації, що матиме свої переваги у результаті застосування нових технологій. Важливою складовою процесу досягнення конкурентних переваг регіону стане ефективна управлінська діяльність, що вимагає кваліфікованого інформаційного менеджменту, організації документно-інформаційного супроводу на рівні сучасних вимог, розробки та впровадження нових технологічних процесів роботи з документами, систем електронного документообігу. Саме такі завдання може виконати програма підготовки «бакалавр» та «магістрів» за кваліфікацією «Документознавство та інформаційна діяльність».

- Аналіз особливостей підготовки сучасних фахівців документно-інформаційної сфери, який був проведений в результаті моніторингового дослідження студентів-третьокурсників у ТНЕУ засвідчує про потребу вдосконалення навчального комплексу “Документознавство та інформаційна діяльність” (перевантаженість навчального процесу, високі показники тих дисциплін, які студенти вважають зайвими та другорядними, песимізм щодо перспектив свого працевлаштування за спеціальністю тощо); з’ясування його значення для психолого-педагогічного процесу формування готовності і здатності студента до фахової діяльності.

У перспективі планується дослідити концептуальні підходи до професійної підготовки майбутніх фахівців з документознавства та інформаційної діяльності у контексті сучасних тенденцій вищої освіти у галузі соціальних комунікацій.

Список використаної літератури

1. Бездрабко В. В. Документознавство в Україні: інституціоналізація та сучасний розвиток: [монографія]. – К.: Четверта хвиля, 2009. – 720 с.
2. Власова Г. В. Проблеми і перспективи підготовки фахівців з документознавства та інформаційної діяльності / Г. В. Власова // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2004. – № 1. – С. 13-15.
3. Гайсинюк Н. А. Педагогічні засади підготовки документознавців в умовах інформатизації : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 07.00.08 / Н. А. Гайсинюк. – К., 2003. – 23 с.
4. Демчина Л. І. Підготовка фахівців зі спеціальності «документознавство та інформаційна діяльність»: системний підхід / Л. І. Демчина, Б. П. П’ятничко // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія: зб. наук. праць. – К : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. — С. 250-253.
5. Демчина Л. І. Спеціальність «Документознавство та інформаційна діяльність» у

- контексті ступеневої освіти / Л. І. Демчина // Вісник Харківської Державної Академії Культури. – 2011. – Випуск. 34. – С. 243-249.
6. Дубова С. В. Інформаційна професія та інформаційна освіта: сутність, зміст, проблеми / С. В. Дубова // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2007. – №1. – С. 70-77.
 7. Кушнарєнко Н. М. Складові змісту спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність»: питання методології / Н. М. Кушнарєнко // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2004. – № 1. – С. 15-21.
 8. Матвієнко О. В. Документознавча освіта: проблеми та перспективи розвитку практики та наукових досліджень. Дидактичне прогнозування професійної підготовки менеджерів інформаційних систем // Проблеми освіти. – 2003. – Вип. 31. – С. 125-138. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2009. – № 4. – С. 7-22.
 9. Палєха Ю. Підготовка документознавців-інформаційних аналітиків — нагальна потреба інформаційного суспільства / Ю. Палєха // Студії з архівної справи та документознавства. – 2007. – Т. 15. – С.108-110.
 10. Філіпова Л. Інформаційна діяльність як фахова навчальна дисципліна: змістовний аналіз // Вісн. Кн. палати. – 2005. – № 2. – С. 29-30.

Ірина Недошитко

МОДЕЛІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕКИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКИ ІМ. Л. КАНІЩЕНКА ТНЕУ)

Зроблено спробу проаналізувати модель розвитку сучасної бібліотеки в умовах інформації. Розкрито основні аспекти діяльності бібліотеки ім. Л. Каніщенко Тернопільського національного економічного університету.

Ключові слова: бібліотека; комплектування; фонд; каталог; автоматизація; Інтернет.

An attempt is made to analyze the model of development of a modern library in the conditions of information. The main aspects of the Ternopil National Economic University L. Kanishchenko library's activity are revealed.

Key words: library; completing; stock; catalog; automation; Internet.

На сьогоднішній день велике зацікавлення щодо проблематики моделі розвитку сучасної бібліотеки в умовах інформації зумовлене появою низки нових вимог до бібліотек вищих навчальних закладів (ВНЗ), які в умовах глобальної інформатизації суспільства стають пов'язаними із загальними інформаційними інфраструктурами: телекомунікаційними, інформаційними та обчислювальними ресурсами. Системно-інтеграційні ознаки у процесах інформатизації бібліотек вищих навчальних закладів визначають їхню

діяльність у формуванні комунікаційної єдності, завдяки якій відбувається реалізація суспільних функцій бібліотек у сферах документальної, інформаційної та когнітивної комунікацій. Таким чином, за умови змін основних складових своєї діяльності, до яких традиційно відносять фонди, каталоги, бібліотечно-бібліографічне та інформаційне обслуговування, методичну роботу, матеріально-технічну базу, кадри, управління, книгозбірні вишів, залишаючись елементом духовного виробництва суспільства і маючи ознаки бібліотеки як інформаційного центру, перетворюються на нові організаційно-функціональні елементи вищих навчальних закладів, створюючи різні моделі бібліотек. При цьому надзвичайно важливим елементом моделювання є розробка структурної моделі інформатизації університетських бібліотек.

У нашій державі не існує модельного стандарту бібліотеки вищого навчального закладу, але сьогодні вона позиціонується як інтегрований інтелектуальний простір, заповнений різноманітними інформаційними ресурсами та засобами інформаційної взаємодії [1, с. 16]. Тому є всі підстави розглядати її як головний системоутворювальний елемент, де генерується інформаційно-освітнє та соціокультурне середовище закладів освіти.

Особливістю Тернопільського регіону є його визнання як центру розвинутого агропромислового комплексу та потужного транспортного вузла України. За таких обставин, головним завданням сьогодення є формування інтелектуальної еліти, здатної очолити, розвивати, вдосконалювати виробничі, наукові, освітні, культурні процеси регіону та країни. На території області функціонує ряд вищих навчальних закладів. Найбільш розвинені виші, як і провідні університети світу, під впливом чинників інноваційного розвитку перетворюються на економічні корпорації, пов'язані з наукомістким виробництвом і поширенням знань. У таких вищих навчальних закладах усі ланки університетських структур самовизначаються за ознаками конкурентоспроможності й прибутковості. Організаційна форма для такої інтеграції ґрунтується на ідеї дослідницьких університетів, які створюють єдине освітнє-наукове середовище, де наука передає для навчання останні досягнення, формуючи передовий зміст освіти. Освітня компонента, в свою чергу, наповнює наукову сферу інтелектуальною молоддю з метою підготовки майбутніх учених, які володіють сучасною методологією науки. У таких університетах практично зникає межа між дослідженнями і дипломною або курсовою роботою, між викладачем та вченим [2, с. 11].

Саме тому бібліотеки цих закладів одними з перших серед структурних підрозділів зазнають еволюційних трансформацій у напрямі змін технологічного, структурного, організаційного та функціонального устрою, і, забезпечуючи інформаційну підтримку у формуванні інтелектуальної еліти суспільства та залишаючись центрами духовного, інтелектуального спілкування і культури, формують нову модель функціонування та розвитку «Бібліотека – інформаційний інтелект-центр» (БІЦ) [3, с. 167]. Прикладом такої діяльності є бібліотека ім. Л. Каніщенка Тернопільського національного економічного університету, пріоритетність розвитку якої була підтверджена

окремим пунктом «Концепції стратегічного розвитку Тернопільського національного економічного університету до 2020 р.». Бібліотека ім. Л. Каніщенка ТНЕУ у своїй роботі активно використовує програмне забезпечення «УФД/Бібліотека». Система призначена для комплексної автоматизації бібліотеки, враховує всі основні виробничі цикли.

До сьогодні всі надходження літератури опрацьовуються з використанням нової технології обробки та систематизації документів. Важливе місце належить комплектуванню інформаційно-бібліотечних ресурсів, що передбачає формування фонду документів на паперових та електронних носіях та багатопланову роботу фахівців відділу комплектування та наукової обробки літератури. Постійно триває робота щодо якісного інформаційного забезпечення навчального процесу. У разі відсутності паперових видань бібліотека робить акцент на поповненні фонду електронних документів, забезпеченні потреб користувачів через мережеві ресурси. Сьогодні книгозбірня поповнюється електронними підручниками, завдання яких – підняти рівень і якість інформаційного забезпечення освіти.

Працівники керують системою каталогів та картотек бібліотеки, здійснюють аналітико-синтетичне опрацювання документів, систематизацію нових надходжень, організують та поповнюють електронний каталог, забезпечують ретроспективне введення документів до електронної бази даних. Нові надходження у каталозі з'являються щоденно. Редагування генерального каталогу систематичне, поточна редакція здійснюється при поповненні каталогу новими картками. Практично завершився процес рекаталогізації. А це означає, що основна частина фонду бібліотеки внесена в електронний каталог.

Бібліотека за останні роки підвищила рівень інформаційного обслуговування користувачів. Автоматизація, крім введення електронних каталогів та картотек, охоплює різноманітні сфери діяльності бібліотеки: пошук необхідної інформації, надавання бібліографічних довідок, тематичний пошук для написання курсових та магістерських робіт, друк каталожних карток для генерального каталогу, бібліографічних списків нових надходжень та ін.

Активно функціонує довідково-бібліографічний апарат бібліотеки. Загальна кількість довідок, наданих користувачам, становить 14901, в т. ч. 238 в автоматизованому режимі, надано 61 віртуальну довідку «Віртуальна довідкова служба» – онлайн-служба, що виконує разові запити віртуальних користувачів, пов'язані з пошуком різного спектру інформації. ВДС є частиною інформаційного сервісу бібліотеки.

«Віртуальна довідка» – це бібліотечна служба, бібліограф якої допоможе знайти інформацію про книги, статті, а також підібрати список літератури за конкретною темою і надіслати інформацію на електронну адресу користувача. В архіві «Виконані довідки» зберігаються складні тематичні довідки, виконані бібліографами. Тематика довідок різноманітна. Бібліографи виконують різної складності довідки шляхом відсилання інформаційно-бібліографічних (або електронних) документів на електронні адреси користувачів.

Досить активно для листування та надання віртуальних довідок використовується електронна скринька бібліотеки. Послуга електронної

доставки документів надає користувачам можливість отримати електронну копію друкованого видання із фондів бібліотеки ТНЕУ за допомогою мережі Інтернет. Одержавши замовлення та перевіrivши у фонді наявність документа, бібліотека протягом 3-х робочих днів виконує замовлення та пересилає документ на вказану електронну скриньку замовника.

Використання програмного продукту «УФД/Бібліотека» дозволило впровадження у відділі обслуговування системи автоматизованого обслуговування користувачів. Абонементи та читальні зали бібліотеки повністю перейшли на автоматизоване обслуговування.

В умовах сьогодення в діяльності вузівської бібліотеки на перший план виходить забезпечення необмеженого, вільного доступу до національних та світових інформаційних ресурсів. Нові можливості для задоволення потреб користувачів відкриває вільний доступ до мережі Internet.

Інформацію про роботу бібліотеки та можливість віддаленого доступу до її інформаційно-пошукових сервісів забезпечує власний Web-сайт бібліотеки [4]. Він містить багато цікавої та корисної інформації, яка постійно поповнюється.

Одним із найважливіших ресурсів Web-сайту бібліотеки є електронний каталог, який налічує понад 368 тис. власних записів. Цей ресурс дає можливість відбору та перегляду інформації, а саме:

- пошук документів за заданими критеріями;
- перегляд інформації про наявність документів у фондах бібліотеки;
- перегляд електронних копій документів у разі їх наявності.

Електронний каталог є одним із головних інформаційних ресурсів бібліотеки і складовою частиною віртуального обслуговування, так як дозволяє користувачам комфортно й оперативно отримувати максимально повну інформацію про документи традиційного (паперового) фонду і матеріалів в електронному вигляді. За типом реалізації повнотекстові ресурси бібліотеки ТНЕУ представлені у форматі PDF.

На сайті бібліотеки відкрито доступ до «ELibUkr» – електронної бібліотеки України, потужного інноваційного проекту, метою якого є забезпечення доступу до світової наукової інформації, створення власних академічних ресурсів а також інтеграція української науки та бібліотечної справи у світову наукову комунікацію. Відкриті інші тестові ресурси, що забезпечують доступ до світової наукової інформації.

Бібліотека постійно працює над створенням повнотекстової електронної інформаційної бази, а також розміщенням її в локальній мережі та організацією доступу до неї користувачів через уніфікований інтерфейс.

У 2015 році бібліотека ТНЕУ розпочала кардинальну програмно-технічну реконструкцію власного інституційного репозитарію. У зв'язку з об'єктивною необхідністю розширення науково-інформаційної присутності бібліотеки в кіберпросторі світу та нарощування поточних індексів цитованості праць вчених ТНЕУ, включених у власний репозитарій, у 2015 році розпочато роботу з переведення згаданого ресурсу на іншу програмну платформу (DSpace). В

цьому ж році провели формальну реєстрацію репозитарію з метою включення його у національний WEBометричний рейтинг репозитаріїв бібліотек України.

Таким чином, можна стверджувати, що бібліотека ім. Л. Каніщенка Тернопільського національного економічного університету завжди знаходиться у постійному розвитку, пошуку нових ідей і новацій, активно працює над створенням ефективного і комфортного сервісу у пошуку та отриманні інформації, а використання комп'ютерів, локальних мереж і новітнього програмного забезпечення в кінцевому результаті підвищує якість та ефективність роботи бібліотекарів та читачів.

Список використаних джерел

1. Лебедюк О. Бібліотека ВНЗ як центр довідково-інформаційного обслуговування студентів / О.Лебедюк. – Вісник Книжкової палати. – 2008. – № 11. – С. 15-17.
2. Півняк, Г. Національний гірничий університет: відповідність часу / Г. Півняк. – Вища школа. – 2009. – № 2. – С. 3-14.
3. Колесникова Т. О. Інформатизація як умова системних змін в бібліотеках ВНЗ / Т. О. Колесникова. – Вісник Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. – Вип. 26. – Х. : ХДАК, 2009. – С. 165-173.
4. Web-сайт бібліотеки ім. Л.Каніщенка Тернопільського національного економічного університету. Дата оновлення: 13.02.2018: URL: <http://www.library.tneu.edu.ua> (дата звернення: 15.01.2018).

УДК 316.77 : 070 : 654.195 : 314.743

Т. С. Гиріна

ПАРАСОЦІАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ МОЛОДШОЇ АУДИТОРІЇ З РАДІОСТАНЦІЄЮ У ПРОЦЕСІ КОНВЕРГЕНЦІЇ МЕДІАСЕРЕДОВИЩА

Анотація. Досліджено роль радіо у процесі формування інклюзивного медіапростору для молодшої радіоаудиторії. Визначено потенціал парасоціальної комунікації радіослухачів в умовах конвергенції радіомовлення та інтернету.

Ключові слова: інклюзивний радіопростір, конвергенція, парасоціальна взаємодія, радіомовлення.

Вікові орієнтири радіостанції на представлення специфічної інформації для слухачів варто розглянути і в аспекті дитячої радіоаудиторії, адже молодші слухачі, як і найстарші вимагають не лише специфічного підходу до створення спеціалізованих радіопрограм, але і є більш технічно орієнтованими на нововведення, ніж їхні дорослі родичі. Попри легке сприйняття технологічних новинок, діти як специфічна категорія медіааудиторії, часто залишаються не

включеними в соціально-комунікаційний дискурс суспільства. Потребу формування інклюзивного простору для наймолодшої аудиторії в секторі медіа визнають не лише дослідники, але й самі діти, які відчують нерівноцінне ставлення до себе з боку дорослих. Процеси трансформації та конвергенції у таких радіопрограмах сприймаються легше, а відповідність запитам аудиторії є безумовною умовою уваги слухачів. Українськомовне радіо має багато здобутків у царині дитячого контенту у попередні роки, утім за роки незалежності в Україні, через відсутність комерційного інтересу до контенту такого типу, створювали його за залишковим принципом. Попри державну підтримку, радіопрограми для дітей на приватних музичних радіостанціях, які є найрейтинговішими у країні, практично відсутні, а новітні підходи до їхнього створення не використовуються.

На міжнародній медіаарені українськомовні радіопроєкти легше порівнювати із російськими, складніше вони співвідносяться із європейськими чи американськими. Головна ментальна різниця у тому, що світове медіасередовище сприймає молодшого слухача як індивіда, пострадянська ж традиція розглядає дитину як об'єкт повчання, а не суб'єкт інформаційної діяльності, що не сприяє інтеграції молодших слухачів у глобальний медіапростір. Численні соціологічні дослідження демонструють, що визначальною причиною відмови від прослуховування радіопрограм на користь банку музики серед дітей є зверхнє, як здається аудиторії, ставлення до себе, технологічна зашкарублість та важкість змістової переорієнтації на тематичний мейнстрім в житті дітей. Єдність тематичного різноманіття та технологічного поступу досягається за рахунок включеності авторів у соціальний дискурс покоління своєї аудиторії та органічного використання інструментів конвергенції у процесі модернізації дитячого радіомовлення.

У зарубіжній науковій літературі дітей як особливу аудиторію розглядали Г. Гуннар, С. Лівінгстон, М. Мюнх, П. Свіфт, М. Вест, історії дитячого радіомовлення присвячені дослідження С. Аві, М. Бомера, Х. Хейдтмана. У загальних дослідженнях із радіожурналістики розглянуто аспекти створення дитячих радіопрограм у роботах Х. Юнга, Х. Кляйнстебера, Ф. Кнілі. У працях Дж. Доража та Д. Лопес викладено імовірнісні теорії трансформації аудіоконтенту у період технологічної конвергенції радіомовлення у тому числі в аспекті дитячого мовлення. Важко переоцінити важливість міжнародної організації ЮНІСЕФ, яка є флагманом діяльності із захисту прав дітей у всьому світі, та, серед іншого, ініціатором створення багатьох дитячих радіостанцій. Організація періодично готує звіти з власної діяльності, які вважаємо цінним джерелом отримання знань про стан розвитку дитячого радіомовлення у більшості країн світу, тенденції до його трансформації, а також керівництва для авторів таких радіопроєктів.

Місце дитячої аудиторії в українському медіадискурсі представлено у дослідженнях О. Білоус, В. Загороднюк, І. Климович, І. Пенчук, (з телевізійної журналістики), Т. Жалко, О. Марущак, О. Орлик, Т. Єжижанської (періодичних видань), К. Доценко, Т. Іванець (в аспекті рекламної взаємодії). Комплексно досліджувала структурно-функціональний та творчий дискурс дитячого

радіомовлення в Україні Т.Гіріна [1]. Утім українське наукове медіасередовище не знає комплексного дослідження орієнтації дитячої аудиторії на сприйняття та використання у взаємодії з медіа (у тому числі соціальними мережами, які є одним з основних джерел отримання новинної інформації) новітніх технологій. Прогнозовано радіомовлення тут може виконувати роль додатка (розширення) до специфічного таргетованого контенту в межах єдиного інклюзивного медіапростору, у тому числі у площині інтернет-комунікації.

Унікальність радіомовлення для дитячої аудиторії вдало викладено у керівництві ЮНІСЕФ зі створення дитячих радіопередач, де розставлено основні акценти з потенціалу таких програм. Серед іншого радіомовлення визначається як незмінне джерело отримання новин та інформації, спілкування з аудиторією, налагодження міжкультурного діалогу, легке для технічного оволодіння, навіть досить молодими слухачами, економічно привабливе, особливо за умови використання інтернету. Але найважливішим є те, що воно практично персоналізоване, а це особливо важливо для підліткової аудиторії, яка вимагає уваги до себе, націлене на комунікацію, залишає простір для уяви та максимально орієнтує на формування комунікативних навичок [3, 6]. Таке розуміння радіомовлення дає більш, ніж однозначну відповідь щодо його перспективності серед дитячої аудиторії.

Попри різні підходи авторів до створення спеціалізованого контенту, фінансову спроможність та цікавість слухачів до радіостанції діти в усьому світі тяжіють до прослуховування музики на радіо. Розмовний контент тут виконує другорядну роль. Висновки проілюструємо у порівнянні підсумків дослідження, проведеного на замовлення Національної аудіовізуальної ради в Румунії [3], та вивчення місця радіомовлення в житті українських школярів [1]. Попри географічну віддаленість діти в глобалізованому світі мають можливість доступу до будь-якого медіаконтенту, зростають в атмосфері інформаційної свободи та права вибору, однак дитячі радіостанції (спеціалізований контент за умови відсутності повноцінної радіостанції) обирають вкрай рідко. Опитування, проведене серед українських школярів, засвідчило, що не частіше, ніж раз на місяць діти стають “свідками” спеціалізованої програми в ефірі [1, 283]. “Свідками” ми їх називаємо свідомо, оскільки прослуховування часто ситуативне, є результатом “блукання” по хвилях, і лише в окремих випадках цілеспрямоване та з цікавістю. Більшість опитаних у Румунії на радіо слухають музику (42%, проти 8% новин та 4% музики за запитом в інтернеті) [2, 72], подібна тенденція характерна і для українців, де 38% слухачів сприймають музичний контент на радіо, при чому неспеціалізований, інакший в радіоефірі практично відсутній [1, 291]. Обидва опитування засвідчили не лише відсутність зацікавленості, а й поінформованості дітей про спеціалізований контент. Складається враження, що сучасний стан відсутності поінформованості та інформаційної пропозиції для молодших слухачів влаштовує як дітей, так і авторів програм. Вивчення радіоаудиторії дитячих передач BBC на “Radio 7” засвідчило, що слухачами таких проектів часто є дорослі чи навіть літні слухачі, які зростали із цими передачами [4]. Покоління

змінити одне одного, а контент трансформації не зазнав, відтак втратив не лише популярність, а й актуальність. За підсумками, радіостанція суттєво скоротила кількість годин дитячого мовлення та замінила їх на контент сімейного формату.

Обидва дослідження зафіксували тенденції до вибору станції. Як правило, це не дитяча музична радіостанція із популярною музикою стилів поп, поп-рок, хіп-хоп [2, 75], українцям також до вподоби electro House, drum'n'Bass, R'n'B та реп музика [1, 293]. Серед розмовних форматів найперспективнішими для себе слухачі визначили новинні програми та ранкові шоу, значно рідше згадують спеціалізовані дитячі проекти [2, 73]. Вибір дорослого як музичного так і розмовного контенту є результатом непродуманої політики у галузі дитячого радіомовлення, де молодших слухачів свідомо не включають у контекст мовлення, демонстративно обмежуючи їхні можливості сектором окремої програми, яка часто виходить в ефір рано вранці та є набором дитячої музики різних стилів, що не об'єднана єдиною стилістикою чи авторським задумом. Фактично діти є “зайцями” в інформаційному полі, які вимушені сприймати непристосований для них контент при цьому постійно відчуваючи себе не включеними в зальний медіаконтекст. На жаль, ситуативні та фрагментарні дитячі радіопрограми не ставлять за мету інтегрувати слухачів у єдиний соціально-комунікаційний інклюзивний простір для дітей. Його в Україні ще не створено. Це на рівні радіомовлення стає перепорою на шляху включення молодших українців і до міжкультурного діалогу, який впроваджується в інших країнах.

Вдалим прикладом формування інклюзивного простору для дітей є діяльність низки зарубіжних радіостанцій, серед яких музичні “WebKIDS” (Бразилія), “Radio Kidz” (Болгарія), музично-розважальні “Takeover Radio”, “BBC radio for primary schools”, “Fun Kids” (Великобританія), “Wuhan Children Radio 93.6” (Китай), “Visiticas.com” (Коста Ріка); релігійні “His Kids Radio” (Великобританія), “Bright.FM Kids” (Голландія) та ін.

Частим для проектів такого типу є залучення молодшої радіоаудиторії до обговорення політематичних, суспільно-актуальних питань, які виходять далеко за межі традиційної сфери інтересів дитячої аудиторії, особливо підліткового віку. Типовим у цьому аспекті є програми в ефірі радіостанції “Polskie Radio Dzieciom Partnerzy” (Польща), де до уваги слухачів окрім традиційних розважальних програм, пропонуються огляди новин, конкурси, залучення до роботи в проекті у якості репортера чи редактора, знайомство з професіями, культурою різних країн, огляди книг, віртуальна енциклопедія тощо [5]. Тематичний комплект радіопрограм та відповідальний підхід редакції до їхнього створення є вдалим прикладом комплексного підходу до формування інформаційного інклюзивного простору для дітей, де молодшу радіоаудиторію вдало інтегровано в суспільний процес на засадах рівності та парасоціальної взаємодії.

Заохочення до міжкультурного діалогу широко впроваджується у роботі радіостанції “Radijojo” (Німеччина), яка представлена на всіх континентах, позиціонує себе як “Всесвітнє дитяче радіо” [6] та є членом Всесвітньої

асоціації суспільних мовників. Технічний супровід діяльності радіоорганізації є вдалим прикладом поширення радіоконтенту (FM-діапазон, цифрове, інтернет-мовлення, подкастинг), налагодження міжкультурної взаємодії (в ефірі німецькомовні радіопрограми, що створені юними журналістами із редакцій в Європі, Африці, Азії, Австралії, Північній та Південній Америці), оптимізації для людей із порушеннями зору. У поєднанні з орієнтацією на використання технологічних новинок радіостанцію можемо вважати ідеальним прикладом дитячого радіопроєкту орієнтованого на включення молодшої аудиторії у сучасне глобалізоване конвергентне медіасередовище.

Український радіопростір поки що не збагачений повноцінними дитячими радіопрограмами, а тим більше спеціалізованими радіостанціями, які орієнтовані на створення електронного інклюзивного радіопростору для молодших слухачів. За рідкими винятками подібні радіопрограми створюються у відриві від запитів і потреб аудиторії, а зворотній зв'язок відсутній. На практиці діти не слухають спеціалізованого контенту на радіо, а дитячі радіопрограми представлені здебільшого в ефірі регіональних дирекцій Національної суспільної телерадіокомпанії України, які рідко привертає увагу молодшої радіоаудиторії. Сайти таких радіостанцій шаблонні, а рубрики дитячих програм навіть якщо наявні, то сховані далеко в дереві сайту, та не спроможні зацікавити дитину. Модераторами сайту використовуються лише базові інструменти конвергенції, проте вони не розраховані на комунікацію із вибагливою та перебірливою аудиторією. Серед типових для національного радіопростору українськомовних дитячих радіопрограм “Вечірня колісанка” (Перший канал Українського радіо, Українське радіо “Культура”), “Батьківська кухня” (Українське радіо “Культура”), “АВС” (Всесвітня служба радіомовлення України). Цікавими, проте з мінімальним використанням сучасних технологій зворотного зв'язку є дитячі радіопроєкти в ефірі FM-радіостанцій. Типовими у цьому контексті вважаємо програми “В гостях у радіоериків” (Радіо “Ера”), “Веселий гармидер” (Радіо “Дзвони”), “Дитяча катехиза” (Радіо “Марія”), “Дитяча хвиля” (Маріупольське муніципальне “Радіо Приазов'я”), “Kinder-копорація” (“Радіо “Буковина”) та ін.

На жаль, попри технічну відсталість, та знижений рівень орієнтації дитячих радіопрограм в ефірі українських радіостанцій на процеси взаємодії зі слухачами, економічна криза, яка поглинула Україну з 2014 р., призвела до зменшення кількості радіопроєктів, розрахованих на молодшу аудиторію. Внаслідок цього процеси розвитку, а також заохочення міжкультурного діалогу засобами радіо серед молодшої аудиторії сповільнилися та не відповідають запитам часу.

Приділена увага потенціалу радіомовлення у процесі формуванні електронного інклюзивного радіопростору в аспектах слухання людьми з особливими потребами за станом здоров'я, людьми похилого віку чи дітьми як специфічних категорій радіоаудиторії дають підстави вважати радіомовлення перспективним інструментом формування конкурентоспроможного інклюзивного соціально-комунікаційного простору. На правах рівності та відкритості слухачів заохочують до включення у міжкультурний діалог, утім

частіше такі процеси відбуваються ситуативно. Інтенсифікація інклюзії в радіомовленні може відбутися у результаті державної уваги до цих процесів, що на практиці можна простежити за звітами Національної ради України з питань телебачення та радіомовлення, де, зокрема, доцільно було ввести окремий напрям фахових досліджень із висвітлення проблематики в ефірі електронних медіа, що актуальна для категорій вразливих груп українців. На наступних етапах мотивація держави та суспільний запит має призвести до збільшення кількості спеціалізованих радіопроєктів у середньостроковій перспективі. Українськомовні радіопроекти в ефірі зарубіжних радіостанцій, з огляду на об'єктивні причини обмеженості в ресурсах, виділеного для трансляції часу тощо практично ніколи не звертаються до таких проблем, за винятками маркетингових повідомлень у рамках рекламних блоків.

Список використаних джерел

1. Гиріна Т. Дитяче радіомовлення в Україні: структурно-функціональний та творчий дискурс : дис. канд. військ. наук : 27.00.04 / Т. Гиріна – Запоріжжя, 2013. – 333 с.
2. Children's Exposure to TV and Radio Broadcasting – Bucharest: National Audio-Visual Council, 2004. – 175 с.
3. Martin Y. How to make your own radio shows: Youth Radio Toolkit / Y. Martin, L. Middleton. – South Africa: UNICEF, 2011. – 51 с.
4. Plunkett J. BBC to axe more than 1,000 hours of kids' radio shows [Electronic resource] / J. Plunkett // The Guardian. – Mode of access: <http://www.guardian.co.uk/media/2011/feb/08/bbc-cuts-childrens-radio-shows>.
5. Website "Polskie Radio Dzieciom" [Electronic resource] // Polskieradio. – 2017. – Mode of access: <https://www.polskieradio.pl/18/4562/Strona/2>.
6. Website "Radijojo" [Electronic resource] // Radijojo. – 2017. – Mode of access: <http://radijojo.org/de>.

Parasocial interaction of younger audiences with the radio station in the process of media convergence

Annotation. The role of radio in the process of formation of the inclusive media space for the younger radioauditorium has been studied. The potential of parasocial communication of radio listeners in the conditions of convergence of broadcasting and the Internet is determined.

Keywords: inclusive broadcasting, convergence, parasocial interaction, broadcasting.

Парасоциальное взаимодействие младшей аудитории с радиостанцией в процессе конвергенции медиасреды

Аннотация. Исследована роль радио в процессе формирования инклюзивного медиaprостранства для младшей радиоаудитории. Определен потенциал парасоциальной коммуникации радиослушателей в условиях конвергенции радиовещания и интернета.

Ключевые слова: *инклюзивное радиопространство, конвергенция, парасоциальное взаимодействие, радиовещание.*

УДК 82 (091) 82`282 – 00189

О. П. Онуфрієнко

НАУКОВА БІОГРАФІЯ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ЯК ДОКУМЕНТ ЕПОХИ

Запропонована стаття порушує проблему створення наукової біографії модерного автора. Постать митця розглядається в культурологічному контексті, який формується на межі століть у ситуації «fin de siecle». З'ясовується, як його власне життя впливає на творчий процес, як життєтворчість стає духовним пошуком шляхів впливу мистецтва на реалії життя і яка взаємопов'язаність особистого життя і творчості з епохою. І тут уже йдеться про те, що наукова біографія стає документом епохи, де віддзеркалюються перипетії особистого і суспільно-громадського життя творчої особистості, де важко виокремити із двоєдиного зв'язку епоху, яка формує митця, і митця, що формує епоху, який своєю творчістю утверджує нові світоглядні засади, нове світосприйняття та інше буття.

Ключові слова: *біографія, біографіка, неоромантизм, документ епохи, культурна антропология, свідомість епохи, філософська антропология, наукова біографія.*

Сьогодні вивчення впливу особистостей на становлення і формування певної культурно-історичної епохи привертає увагу культурологів, соціологів, філософів, філологів. І особливе місце серед таких досліджень посідає вивчення біографій видатних та значимих постатей у контексті епохи, тому біографія постає як документ епохи, що зберіг логіку культури, яка народила і сформувала ту чи іншу творчу особистість. Відбувається діалог між людиною і культурою, внаслідок чого створюються тексти, які, на думку Бахтіна, і стають безпосередньою дійсністю думки і переживань. Таким чином, вивчення текстів під певним кутом зору, а саме з точки зору біографістики, дозволяє за допомогою цього самостійного і специфічного жанру історико-культурного дослідження, і як унікальної літературної форми, що стає і частиною художньої творчості, відтворити епоху і особистість, яка постала. У цьому сенсі ми і можемо говорити про біографію, як особисте життя в історії (Винокур), як документ епохи. Палітра сучасної біографіки не лише багатомірна, але досить суперечлива, насамперед тому, що засади її різні. Так, в основі історичної біографії лежать наукові, фундаментальні дослідження, хоча історична біографія двополюсна: на протигагу серйозному науковому історико-біографічному письму може з'явитися белетризована біографія (Манфред і Цвейг); життєтворчий зміст буття поетеси досліджував М. Драй-Хмара; Л. Музичка засвідчив її значущість і неординарність, позначивши її життя, громадську діяльність і поетичну творчість як синтез; біографію як хронологію

створив у Філадельфії 1961 року А. Княжицький; художньо-документальну біографію у вигляді життєпису представила Л. Костенко. Останнім часом в історичній біографії виокремився психобіографічний напрям (Л. Левчук). Портретна біографія як один із різновидів біографіки бере лише один етап, факт, певний сенс, зміст Особистості, на протигагу об'єктивності, максимальної науковості підходів та інтерпретацій. Тут слід зауважити, що специфіка науково-дослідної роботи у створенні наукової біографії, її соціокультурна зумовленість дозволяє актуалізувати поняття «пізнавальних зворотів» і створювати наукову біографію митця у напрямку культурної антропології як сфери пізнання процесів взаємодії людини і культури, становлення людини як феномена культури [2, 28-29].

Біографія митця, яскравої особистості задокументовує кожен факт проживання в межах певного соціально-культурного контексту. І, на думку Г. Винокура («Біографія і культура»), кожен історичний факт стає лише тоді біографічним, якщо був пережитий, перетравлений тією чи іншою особистістю, біографія якої створюється. Тим паче, що йдеться про наукову біографію, яка і стає яскравим біографічним документом епохи.

Наукова біографія Лесі Українки як творчої особистості має охоплювати в «концентрованому і неповторному вигляді специфіку культури», [4, 132] адже її життя і творчість так взаємопов'язані, що важко з'ясувати, де життя переходить у творчість, а творчість стає життєвим простором.

Поетеса сама формувала буттєві, філософські, естетичні, художньо-мистецькі закономірності і в їх межах себе реалізовувала. Вона належить до тих митців, які були свідомі відповідальності за власне існування (за Гайдеггером «Буття–у–світі»), які змогли виробити новий тип життєтворчості, стрижнем якої стали екзистенційні принципи людського життя. Вона жила і творила «на межі» власного здоров'я, інтелекту і чуття, на межі нового століття, коли витворювалися формотворчі засади модерної української літератури. Її непоборним прагненням «стає потреба побачити, відчутти себе у світі і світ у собі», як зазначав В. Блок, «Звідси прагнення у мистецтві начебто вирвались за межі безпосередньо споглядального і почуттєвого світу, щоб висловити його сутність як найоб'єктивнішу і водночас як найсуб'єктивнішу даність, що в ідеалі – об'єднані над особистісним прозрінням людського духу» [1, 28].

Тому і доля таланту залежить від логіки культури, в якій цей талант народився і формувався. Існує тісна взаємопов'язаність життя і творчості з епохою. Ось чому часто важко визначити, що є первинним у двоєдиному зв'язку: митець, який формується історико-культурним контекстом, епохою, чи епоха, яка формується митцем, що своєю творчістю стверджує нове світовідчуття, інше буття, нові світоглядні засади. Як талановитий творець власного життя, поетеса не підпорядковувалась соціуму, а за законами художньої творчості відтворювала всю повноту змін, яких зазнавала людина, умови її буття, щопродукували художні новації, означувані як шлях від героя до людини, тобто повернення до героїчних ідеалів та постатей, але іншого гатунку.

Так, відчувши «світ у собі», Леся Українка жадає творчості, високого мистецтва, яке полягає (за Гегелем) у потребі глибинно і двоєдино засвоїти світ і себе, поєднати типове й індивідуальне, загальне і окремішне. Ідеї новітньої філософії Ф. Ніцше й А. Шопенгауера впливали на творчі пошуки Лесі Українки, і вона починає формувати власне світобачення, гармонійно синтезуючи особливості модерністських типів творчості, активно спрямовуючи свої зусилля проти такої поширеної в той час тенденційності в літературній творчості, що на її погляд знищувало саму сутність мистецького відтворення світу. І саме тут ми підходимо до моменту ви-рисовування і ви-мислювання себе як Українського Митця-Поета, але нового, модерністичного спрямування. Леся Українка формує себе національним поетом за внутрішніми інтенціями і європейською за масштабом осмислення історичного моменту свідомістю, поетом, який бере на себе інституїзацію культури, тобто обирає місію провідника культури — Медіума. І, в першу чергу, це відбувається на рівні біографії. Вона стає творцем власного життя за законами художньої творчості, а біографія стає документом епохи.

Тут доцільно зосередити увагу на такій дефініції як «біографічна свідомість епохи», особливо епохи перехідної, в якій поєднується непоєднане, і в якій формується Леся Українка як митець нової модерної епохи.

Її життєві і творчі пошуки документуються її думками, поезією та драматургією, і крізь давньоєгипетські, середньовічні, новочасні образи прозирає епоха, в якій фіксується нова історія її Батьківщини та її уярмленого народу. Поетеса докладает зусиль, щоб із патріархальної України витворити модерну, європейську державу. І тут мусимо сказати, що Леся Українка зробила перші кроки відповідно до західноєвропейських життєтворчих модифікацій, а саме: поєднала юнацький протест проти позитивістської системи цінностей і формування національних засад. Європа поновлювала, а Леся — в Україні, починала їх формувати, бо це був період початку формування української нації. Україна, не маючи державності, але маючи надзвичайно потужний культурний розвиток, крізь такі життєстверджуючі постаті як Т. Шевченко, І. Франко, М. Драгоманов та інші, засвідчила свою самодостатність, а Леся Українка і біографією, і творчістю уособила націєтворчі процеси.

Її протест проти застарілих форм буття і мистецтва продукував розвиток її неоромантичної свідомості. Роздуми ж Лесі Українки про *ins Blaue* були настільки насиченими і потужними, що у своїй відстороненості (чи маргінальності) вона вхопила сам сенс *ins Blaue* і продукувала його у свою творчість. *Ins Blaue* став феноменом Лесиної блакиті, блакитного неба, блакитної троянди, який відігравав водночас роль утопії та ідеалу. Її славнозвісне «*Contra spem spero!*» і є таким злиттям реального та ідеального, відображенням того моменту, коли утопія стає формотворчим принципом майбуття у повноті філософсько-художньої вишуканості, що і реалізується в драматургії Лесі Українки. Вона обирає неоромантизм, бо в ньому на перший план виходив міф, символ, у яких поетеса могла себе реалізувати повніше, ніж у житті, яке не давало можливостей для її самоствердження – ні творчого, ні громадянського.

Євшан це підкреслив, пишучи: «Життя українське в її творчості зовсім не дало їй відповідних мотивів та струн, не виховало її думок та поглядів – те все вона здобула собі сама, довгим, майже тридцятилітнім трудом. Її творчість – різкий дисонанс з епохою; становище її зовсім відрубне, вона стоїть одинока в нашій літературі і дає нам один твір за другим, твір пересичений високою культурою душі та серця і повний великого, поетичного пориву». І далі: «Сучасна громада не може ще поспіти за тою культурою, яка міститься в її творах. Тому на вплив їх можна сподіватися тільки в майбутньому» [3, 155]. Її само-вибудовування було таким маргінальним станом, коли не можна вловити чітку межу між особистістю і соціумом.

Таким чином, наукова біографія Лесі Українки в контексті української культури дозволяє зрозуміти, як взаємодіє, співвідноситься особисте життя поетеси із загальним плином історії, дозволяє досягнути зв'язок культурної форми зі становленням особистісної окремішності в історії культури.

Відстежуючи перипетії біографії як культурної форми, встановлюємо, як вони пов'язані з формуванням ідеї особистісної автономії в історії культури. Біографія, врешті-решт, як синонім повноти, самореалізації, стає макромоделлю культури, її документом. Тому, розширюючи межі хронологічної біографії, відкриваючи біографічні реалії, що пройшли крізь товщу літературного і культурного досвіду, ми маємо можливість декодувати, прочитати те, що стоїть за конкретним біографічним фактом, те, що стоїть за творчістю. Отже, доля таланту залежить від логіки культури, в якій цей талант народжується і формується, а творчість та життєтворчість митця підпадає під певний канон біографії митця певної епохи, наразі створюється літературна біографія. Таку думку висловлює Б.Томашевський, вважаючи, що життя митця лише тоді буде вважатися таким, що відбулося, якщо відповідатиме певному канонові біографії, яка склалася в ту, чи іншу епоху [5, 7]. Існує тісна взаємопов'язаність життя і творчості з епохою. Часто буває важко визначити, що є первинним у двоєдиному зв'язку: митець, який формується історико-культурним контекстом, епохою, чи епоха, яка формується митцем, і який своєю творчістю стверджує нове світовідчуття, інше буття, нові світоглядні засади.

Саме тому ми можемо стверджувати, що наукова біографія видатної постаті стає документом епохи, а особливо, коли йдеться про такого поета, яким була Леся Українка. Її творчість, життя переплелися з її епохою так щільно, що необхідним є з'ясування сполучуваності, поєднуваності художньо-мистецьких реалій її творчості із загальнокультурним, культуротворчим процесом. Адже засоби вираження, що ними користується митець, передаючи свої відчуття, свої переживання, мають надособистісний, загальнозначущий характер.

Література

1. Блок Вл. Потребность в искусстве. М.: 1987. — С.102.
2. Воронкова Л., Белик А. Антропология /Культурология. XX век. Энциклопедия. Т.1. СПб., 1998. – С. 28 – 29.
3. Євшан М. Критика; Літературознавство; Естетика . — К.: Основи, 1998. — С.155.
4. Рабинович В., Л. Алхимия как феномен средневековой культуры. М.: 1979. – С.132.
5. Томашевский Б. Литература и биография /Книга и революция. 1923. № 4. С.7.

О. П. Онуфриенко. Научная биография Леси Украинки как документ эпохи

Предлагаемая статья посвящена проблеме формирования научной биографии творческой личности в ситуации *fin de siècle* в культуротворческом аспекте, когда собственная жизнь становится духовным поиском путей влияния искусства на реалии национального бытия, когда существует взаимосвязь личной жизни и творчества с эпохой, когда трудно определить, что есть первичным в двуединой связи: творческая личность, формирующаяся историко-культурным контекстом, эпохой или эпоха формируемая этой личностью, которая своим творчеством утверждает новое мироощущение, иное бытие и новые мировоззренческие взгляды. И здесь мы уже можем говорить о биографии, особенно научной, как о документе эпохи.

Ключевые слова: биография, научная биография, биографика, неоромантизм, житнетворчество, культурная антропология, модерный автор, сознание эпохи, документ эпохи , философская антропология.

O. Onyfrienko Principles of modern author's scientific biography formation

The article is dedicated to the problem of creation of the artist's scientific biography, in «*fin de siècle*» context, when personal life becomes a spiritual search of the ways of influence on reality of the national life, when interconnectivity of the personal life and creative work with the epoch exists, when it is difficult to define who is the first: the artist being formed by historic and cultural context of the epoch, or the epoch being formed by the artist, who affirms a new point of view and new world-view principles.

Key words: biography, scientific biography, Neo-Romanticism, document of the epoch, Anthropology.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Розглянуто особливості правового забезпечення інформаційної діяльності в Україні, визначено специфіку створення інформаційної продукції та надання інформаційних послуг. Ключові слова: правове забезпечення, інформаційна діяльність, інформаційний продукт, інформаційні послуги.

Створення інформаційного суспільства, зокрема, курс інтеграції України до Європейського Союзу, визначають проблеми, значною мірою пов'язані з потребами адаптації законодавства до сучасних умов суспільного розвитку. Ефективна організація інформаційної діяльності в суспільстві можлива тільки за умов її адекватного правового забезпечення. Основи вітчизняного законодавства про інформаційну діяльність і права інтелектуальної власності задекларовані в Конституції України. Так, згідно зі ст. 34, кожному громадянину гарантується право на свободу думки і слова, вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку.

Правове регулювання інформаційного забезпечення суб'єктів інформаційної діяльності представлено законами "Про інформацію", "Про захист інформації в автоматизованих системах", "Про державну таємницю", які охоплюють окремі аспекти інформаційної діяльності, а саме, захист державної таємниці, порядок ліцензування та сертифікації, захист інформації в автоматизованих системах, доступ до інформації, захист авторських прав, діяльність засобів масової інформації і т. д. Закон України "Про інформацію" закріплює право громадян України на інформацію, закладає правові основи інформаційної діяльності, затверджує інформаційний суверенітет держави і визначає правові форми міжнародного співробітництва у сфері інформації. Закон зазначає, що суб'єктами інформаційних відносин є: громадяни України, юридичні особи і держава. Закон встановлює режим доступу до інформації, право власності на інформацію, охорону права власності на інформацію, відповідальність за порушення законодавства [1, 13].

Інформаційна діяльність – це сукупність дій, спрямованих на задоволення інформаційних потреб суб'єктів інформаційних правовідносин. З метою задоволення цих потреб органи державної влади, місцевого самоврядування створюють інформаційні служби, системи, мережі, бази й банки даних. Порядок їх формування, структура, права й обов'язки визначаються Кабінетом Міністрів України або іншими органами державної влади, а також органами місцевого й регіонального самоврядування. Держава зобов'язана постійно дбати про своєчасне створення, належне функціонування й розвиток інформаційних систем, мереж, банків і баз даних у всіх напрямках інформаційної діяльності. Основними напрямками інформаційної діяльності є:

політичний, економічний, соціальний, духовний, екологічний, науково-технічний, міжнародний тощо. Держава гарантує свободу інформаційної діяльності за цими напрямками всім громадянам та юридичним особам у межах їхніх прав і свобод, функцій і повноважень. Основними видами інформаційної діяльності є створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорона та захист інформації [2, 34]. Об'єктом правовідносин в інформаційній сфері виступає не сама інформація, а інформаційний продукт та інформаційна послуга. Для їх правової охорони можуть застосовуватися норми речового права (книга, архів, бібліотека), норми авторського права (бази даних, літературні твори). Вони також можуть охоронятися шляхом встановлення умов, при дотриманні яких гарантується захист цивільно-правовими способами (наприклад, службова і комерційна таємниця). Ці умови включають, насамперед, встановлення режиму обмеженого доступу до конкретних видів інформації. Уся сукупність договорів, що застосовуються для регулювання інформаційних правовідносин в практиці господарської діяльності, поділяється на два види: договори на створення інформаційної продукції та договори на надання інформаційних послуг. Залежно від виду договірних відносин, до кожної групи договорів застосовуються відповідні норми цивільного права [5, 32]. Договір на надання інформаційних послуг є різновидом договору підряду. Правовідносини з надання підрядних послуг регулюються ст. 332-352 Цивільного кодексу України. Предметом такого договору є інформаційна послуга. Виконавець повинен надати послуги належним чином, якісно й у визначений термін. Якість наданих послуг має відповідати завданням Замовника. Факт надання послуг замовнику оформляється актом або іншим документом, що свідчить про виконання робіт і відсутність претензій до якості надаваних послуг. Сторонами у договорі є Замовник (Клієнт) і Підрядник (Виконавець).

Обсяг інформаційних послуг, що надаються споживачам, із кожним роком збільшується, з'являються нові види та різновиди договорів на інформаційне обслуговування. Інформаційні послуги включають широкий спектр підрядних робіт у сфері інформаційних технологій. Питання якості поданої інформації регулюються ЦК України та Законом "Про захист прав споживачів". Всю відповідальність, пов'язану з коректністю представленої або опублікованої інформації, несе Виконавець. У договорі на створення інформаційного продукту і договорі на надання інформаційних послуг повинні бути обумовлені авторські права на передану інформацію, які можуть визначатися таким типовим формулюванням: «Цим Договором Виконавець передає замовнику авторські права на відтворення, запис, оприлюднення, поширення інформаційного продукту. Виняткові авторські права на інформаційний продукт і його опис належать Замовнику. Цим Договором Замовник надає Виконавцю право використовувати інформаційний продукт тільки для цілей виконання цього Договору або інших договорів, укладених між сторонами. Виконавець не має права передавати інформаційний продукт третім сторонам або збирати його на комп'ютерах із публічним доступом.»[3, 41]. Крім того, у договорі доцільно вказати носій, який може

використовуватися для передачі інформації і порядок оформлення здачі-приймання робіт із зазначенням вказаного носія інформації, так як сторони можуть використовувати для комунікацій електронну пошту, магнітні носії та ін. Важливим моментом у договорі на надання інформаційних послуг є питання конфіденційності інформації. Договір може бути розірваний достроково у разі невиконання однією із сторін умов договору, з відшкодуванням понесених збитків. Своєчасне і належне оформлення договірних правовідносин у сфері виробництва інформаційної продукції, виконання кожною із сторін прийнятих на себе зобов'язань згідно з умовами договору, є важливою передумовою для досягнення сторонами конкретних цілей і кінцевих результатів [3, 47]. Суб'єктами договору на створення інформаційного продукту є замовник і виконавець. Нерідко виробник інформаційного продукту одночасно є і постачальником продукції (товару) на ринок, а покупець – одержувачем та користувачем. Предметом договору на створення інформаційної продукції є виготовлення і передача замовникові програмного забезпечення, ноу-хау, науково-технічної та іншої інформаційної продукції. У договорі має бути визначено строк, протягом якого здійснюється виготовлення інформаційної продукції, календарний план робіт, зміст і терміни виконання основних етапів роботи, перелік робіт для кожного етапу. Приймання й оцінка науково-технічної продукції здійснюється згідно з вимогами технічного завдання. При завершенні робіт оформляється акт здачі-приймання, передбачений технічним завданням та умовами договору, який є підставою для оплати договору. За невиконання або неналежне виконання зобов'язань за цим договором Виконавець та Замовник несуть майнову відповідальність згідно з чинним законодавством. Відповідальність у договорі може бути встановлена за:

- порушення термінів виконання або оплати окремих етапів або дорученої роботи в цілому;
- невиправлення недоліків у термін, погоджений сторонами;
- несвоєчасне приймання результатів окремих етапів чи роботи в цілому;
- прострочення оплати рахунку або перерахування авансу;
- розголошення конфіденційної інформації;
- порушення прав власності на інформаційну продукцію; інші умови на розсуд сторін.

До інших умов договору належать умови дотримання прав сторін на створювану (що передається) інформаційну продукцію після закінчення терміну дії договору.

Особливістю договору на створення інформаційної продукції є застосування різних типів встановлення винагороди – у вигляді твердої ціни, роялті, авторської винагороди та ін. Відповідальність за невиконання або неналежне виконання договірних зобов'язань один перед одним несуть безпосередньо сторони за договором, а не особи, на яких вони поклали виконання зобов'язань. Останні безпосередньо можуть відповідати перед відповідною стороною за договором за порушення фактично виконуваних ними обов'язків лише у випадках, спеціально передбачених законодавством (наприклад, виробник за відправку недоброякісної продукції або товару) [4,

228]. Отже, варто відзначити, що в Україні створено достатню законодавчу базу для здійснення державної інформаційної політики. Для регулювання інформаційних правовідносин використовуються договори на створення інформаційної продукції та договори на надання інформаційних послуг, доцільність використання яких зумовлюється специфікою певного виду інформаційної діяльності.

Список використаних джерел

1. Корж А. В. Документознавство. Зразки документів право ділової сфери: навч. посібник / А. В. Корж. – К.: КНТ, 2009. – 372 с.
2. Жарких, В. Ю. Правове регулювання інформаційної діяльності: навч. посіб. / В. Ю. Жарких, О. С. Білоусов, Д. Д. Татакі та ін.]. – К.: Каравела, 2012. – 214 с.
3. Марущак, А. І. Інформаційне право України: Підручник / А. І. Марущак. — К.: Дакор, 2011. – 456 с.
4. Письменский, А. А. Информационное право Украины. Законодательство, комментарии, перспективы: Учебник / А. А. Письменский – Харьков: Бизнес Информ, 1996. — 472 с.
5. Кутовська К. Актуальні питання документознавства та інформаційної діяльності: теорії та інновації. // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців. – Одеса, 24-25 березня 2016 р.

Рассмотрены особенности правового обеспечения информационной деятельности в Украине, определена специфика договоров по созданию информационного продукта и предоставления информационных услуг.

Ключевые слова: правовое обеспечение, информационная деятельность, информационный продукт, информационные услуги, договор.

The article describes the features of the legal support of information activities in Ukraine, Peculiarities of contracts on creation of information products and information services are defined.

Keywords: legal support, information activities, information products, information services, contract.

УДК 168.522

Н. І. Білик

«КУЛЬТУРОЛОГІЧНА СПАДЩИНА БОГДАНА ЛЕПКОГО»: ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА НАУКОВОГО ПРОЕКТУ

У статті на основі архівних документів і друкованих матеріалів висвітлено джерела наукового проекту «Культурологічна спадщина Богдана Лепкого», який виконувався під керівництвом кандидата історичних наук, доцента Надії Іванівни Білик (ТНЕУ) за сприяння Канадського інституту українських студій Альбертського університету впродовж 2005–2013 років. Обґрунтовано актуальність і мету наукового проекту, об'єкт наукового дослідження, значимість творчої спадщини Богдана Лепкого в утвердженні національної ідентичності українського народу.

Ключові слова: Богдан Лепкий, культурологічна спадщина, науковий проект.

4 листопада минуло 145 років від дня народження Богдана Лепкого (1872–1941), одного з найвизначніших представників духовної еліти української нації. Однак ще рано говорити про повне та об'єктивне дослідження спадщини діяча, оскільки не опубліковано все написане ним упродовж півстолітньої діяльності. «Винними» в тому були історичні катаклізми: події Першої та Другої світових воєн, заборона й нищення тоталітарною системою спадщини подвижника української ідеї.

Варто зазначити, що вирішення духовних проблем сьогодення не зводиться до простої реставрації культурних надбань попередніх епох, воно потребує переосмислення досвіду інтелектуальної еліти. Звідси випливає важливість вивчення культурологічної спадщини Богдана Лепкого, внесок якого у справу піднесення національної свідомості українського народу може дорівнювати доробку таких представників доби модерного націотворення, як Михайло Грушевський чи Іван Франко.

У рамках наукового проекту «Культурологічна спадщина Богдана Лепкого», підтриманого грантом Канадського інституту українських студій Альбертського університету, було проведено багаторічну дослідницьку роботу щодо пошуку творів Богдана Лепкого, які не перевидавались у незалежній Україні.

Актуальність наукового проекту зумовлена недоступністю українських періодичних видань кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. для науковців. Підтвердження цьому – низький рівень цитувань творів Б. Лепкого в сучасних дослідженнях. Тому об'єктом наукового вивчення стали невідомі широкому загалові твори Б. Лепкого.

Науковий проект «Культурологічна спадщина Б. Лепкого» передбачав: пошук творів Б. Лепкого в архівах, бібліотеках, музеях України, Польщі, США; копіювання творів; структурування та науковий аналіз текстів; підготовку творів Б. Лепкого до друку; видання монографії Надії Іванівни Білик «Культурологічна спадщина Богдана Лепкого».

Джерелами наукового проекту стали різноманітні за походженням, змістом, опубліковані й неопубліковані матеріали, які можемо розділити на такі групи: епістолярій; мемуари Б. Лепкого; спогади сучасників митця; періодичні видання; поетичні й прозові твори Б. Лепкого; публіцистика та промови Б. Лепкого; наукові праці Б. Лепкого; документи державних, політичних і культурно-освітніх інституцій; бібліографічні видання тощо.

У процесі пошукової роботи було досліджено архівні документи й друковані матеріали, що нині зберігаються в Україні, Польщі, США. Вони містяться у фондах: Бібліотеки Ягеллонського університету (м. Краків, Польща), Архіву Ягеллонського університету (м. Краків), Особового архіву Богдана Лепкого (м. Нью-Йорк, США), Особового архіву Романа Смика (м. Чикаго, США), Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського (м. Київ), Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка НАН України, Наукової бібліотеки Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича, Бібліотеки ім. О. Ольжича (м. Київ), Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (м. Київ), Державного архіву Тернопільської області, Обласного комунального музею Богдана Лепкого в м. Бережани та ін.

Було опрацьовано десятки українських періодичних видань кінця ХІХ – першої половини ХХ ст., що зберігаються у фондах згаданих архівів і бібліотек, виявлено у них десятки творів Б. Лепкого, невідомих сучасному читачеві. Пошуки здійснювали, спираючись на епістолярій митця, бібліографії, що вийшли з-під пера З. Кузелі, Є.-Ю. Пеленського, В. Лева, беручи до уваги всі відомі псевдоніми та криптоніми письменника.

У рамках наукового проекту було досліджено українські періодичні видання: «Базар» (США), «Вістник Союзу визволення України» (м. Відень), «Гомін України» (Канада) «Дзвони» (м. Львів), «Діло» (м. Львів), «Життя і знання» (м. Львів), «Жінка» (м. Львів), «Екран» (США), «Літературно-науковий вістник» (м. Львів), «Літопис політики, письменства і мистецтва» (м. Берлін), «Нове слово» (м. Берлін), «Новий час» (м. Львів), «Ілюстровані вісті» (м. Краків), «Краківські вісті» (м. Краків), «Крутыка» (м. Краків), «Руслан» (м. Львів), «Świat Słowiański» (м. Краків), «Наш прапор» (м. Львів), «Національна політика» (м. Львів), «Нова Україна» (м. Харків), «Нове слово» (м. Берлін), «Новий шлях» (Канада), «Новий час» (м. Львів), «Нові дні» (м. Зальцбург), «Овид» (США), «Свобода» (США), «Слово “Просвіти”» (м. Київ), «Українське слово» (м. Берлін), «Український магазин» (Франція), «Християнський шлях» (Німеччина), «Шлях» (м. Зальцведель, Німеччина) та ін.

Віднайдені твори Богдана Лепкого було оприлюднено на сторінках двотомного видання «Вибраних творів» (Київ: Смолоскип, 2007, 2011).

Літературний доробок нашого краянину, який ввійшов до змісту першого тому (К., 2007; 2011. Т. 1. 606 с.), склали поезія, проза й спогади письменника; більшість цих творів опубліковано в Україні вперше. Твори можна умовно поділити на три групи: 1-а група – це перші твори Б. Лепкого, першодруки яких були недоступні автору під час упорядкування ним двотомника «Писання» на еміграції в Німеччині в 1922 р.; 2-а група – твори, написані в 20-і рр., які автор з багатьох причин не зумів включити у зміст ювілейного видання 1922 р.; 3-а група – твори, що вийшли з-під пера Б. Лепкого в міжвоєнний час, останні опубліковані після смерті письменника.

Особливо цінними є твори Б. Лепкого, написані для українських еміграційних часописів у Німеччині під час співпраці митця з Союзом визволення України. Більшість із них було опубліковано під псевдонімами. У культурологічній спадщині письменника типовими стали архетипи «матері-землі», «серця», культ предків-героїв. Ці універсалії прабатьківської культури сприяли формуванню національної ідентичності сучасників митця, водночас сам автор у їхній уяві поставав як пророк, провісник Краси, Добра, Правди, без яких неможлива Воля (Соборність) України. Уподібнюючись Месії, поет закликав читачів до пізнання й перетворення життя на засадах гуманізму: «Ми не родились для руїни, // Ні для війни, для боротьби – // Наш ідеал – добро країни, // Ублагороднення юрби...» («Ми не родились для руїни...»).

Письменник усвідомлював покладену на нього місію виховувати державотворчу потребу в загалу. Після втрати української державності у творах Б. Лепкого ще з більшою силою зазвучала впевненість у майбутній перемозі національної ідеї. Підставою для цього стала духовна суверенність, яку винесли українці як найбільший скарб із визвольних змагань початку ХХ ст.

Постає питання: звідки Б. Лепкий черпав натхнення, коли більшість втратила надію? Ці сили давала йому безмежна віра в Бога та в божественне призначення України, що було праїдеєю митця. Саме тому свою історію українці вивчали, таємно читаючи епопею Б. Лепкого «Мазепа», в часи, коли прізвище автора було заборонене, а ім'я гетьмана піддане анафемі. Саме тому поезія «Журавлі» стала своєрідним духовним гімном – піснею «Чуєш, брате мій...» – і тужливо відлунувала в усіх куточках земної кулі, консолідуючи українців, хоч би де вони не були, у єдиний потужний моноліт – Націю [1, 48]. Саме тому творчість видатного письменника продовжує і нині впливати на життя нації, будить державницьку свідомість, виховує любов до отчого краю, до рідного народу.

У процесі пошукової діяльності було виявлено невідомі публіцистичні твори, промови, літературно-критичні праці, мистецтвознавчі розвідки Б. Лепкого, що ввійшли до другого тому «Вибраних творів» (К., 2011. Т. 2. 616 с.). Віднайдені твори Б. Лепкого є історичним документом про події в Україні на поч. ХХ ст. Вони засвідчують переконання автора у самодостатності культурного розвитку України, проголошують необхідність утвердження національної ідентичності українського народу. Варто зазначити, що митець розглядав національну свідомість як одну з найнеобхідніших умов існування нації. За Лепким, національно свідомою людиною не приховує свою національну

приналежність, любить свою вітчизну, шанує народні традиції, знає та береже історію, мову, культуру власного народу. «Що лиш така свідомість національна, – писав діяч у статті «Національна свідомість» (1921 р.), – дає нації тую ідеальну силу, якою вона може відбиватися від ворогів, може разом з другими народами посуватися по шляху поступу». Саме формування національної ідентичності є умовою визволення України зі столітньої неволі. «Відродження нації мусить початися з духа», – підкреслив Б. Лепкий, – лише «...поширенням правдивої свідомості національної врятуємо себе» [2, 187–189].

Завершенням наукового проекту стало видання монографії Надії Іванівни Білик під назвою «Культурологічна спадщина Богдана Лепкого» (Тернопіль: Богдан, 2013) [3]. У праці комплексно досліджено культурологічну спадщину Богдана Лепкого. Розглянуто творчість митця у біографічному та історико-культурному контексті. Із залученням архівних матеріалів і документів простежено роль Богдана Лепкого в утвердженні національної самосвідомості українців, у збереженні та популяризації культурного надбання українського народу. Проаналізовано культурологічну концепцію Б. Лепкого, її вияв у творчості митця.

Для комплексного дослідження теми «Культурологічна спадщина Богдана Лепкого» була опрацьована група джерел – архівні матеріали, які зберігаються в Україні, Польщі, США. Важливі документи містяться в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України, відділі рукописів Інституту літератури ім. Т. Шевченка НАН України, Інституті рукописів Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського НАН України в м. Києві; Центральному державному історичному архіві України у м. Львові; відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України; Державному архіві Львівської області; відділі рукописів Ягеллонської бібліотеки в м. Кракові; Архіві Ягеллонського університету в м. Кракові, бібліотеці Польської Академії наук у м. Кракові; Обласному комунальному музеї Богдана Лепкого в м. Бережани.

До роботи було залучено матеріали з архівів Р. Смика (м. Чикаго, США) та родини Беньковських (м. Краків, Польща). Архів родини Лепких нині зберігається у Науковому товаристві ім. Шевченка (м. Нью-Йорк, США) [4]. Джерельну основу дослідження суттєво доповнили документи з архіву родини Лепких, які Р. Смик передав для Обласного комунального музею Богдана Лепкого у м. Бережани. Тут містяться ксерокопії автографів творів і листів митця, його грамоти, фотографії, першодруки творів та ін. [5].

Значна частина документів була втрачена в роки Першої та Другої світових воєн. Зрозуміло, що це зумовило певну фактологічну нерівномірність у висвітленні окремих періодів життя й творчості Б. Лепкого. Проте, на основі віднайдених документів вдалося, до певної міри, відтворити маловідомі сторінки діяльності митця.

Важливим джерелом є листування. Частину епістолярію Б. Лепкого опубліковано, зокрема видано листи діяча до О. Барвінського, В. Гнатюка, К. Студинського, О. Кульчицької, В. Сімовича, М. Коцюбинського, А. Жука,

В. Щурата, В. Стефаника та ін. [6] До роботи залучено листи до Б. Лепкого, які нині зберігаються в США, окремі з них опубліковані Р. Смиком [7].

Значна частина епістолярію Б. Лепкого нині зберігається в особистих фондах українських письменників, вчених, громадських діячів, із якими митець підтримував тісні взаємини. У відділі рукописів Інституту літератури ім. Т. Шевченка НАН України зберігаються листи Б. Лепкого до В. Доманицького (Ф. 47), І. Левицького (Ф.78), В. Лукича (Ф. 61), О. Маковея (Ф. 59); у Центральному державному історичному архіві України у м. Львові – листи до Я. Весоловського (Ф. 381), Я. Гординського (Ф. 384), А. Крушельницького (Ф. 361), М. Павлика (Ф. 663), Й. Скрутеня (Ф. 376), К. Студинського (Ф. 362); у відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України – листи до О. Барвінського (Ф. 11), В. Гнатюка (Ф. 34), О. Маковея (Ф. 66), Є.-Ю. Пеленського (Ф. 70), В. Щурата (Ф. 535), М. Кічури (Ф. 3), В. Стефаника (Ф. 9). Не можна оминати увагою матеріали відділу рукописів Ягеллонської бібліотеки, де зберігаються листи Б. Лепкого до В. Оркана (Ф. 8569, 8619, 8642, 8691, 8678, 8692), Я. Вагхолза (Ф. 171). В архіві родини Беньковських міститься кореспонденція Б. Лепкого з М. Лазар-Беньковською.

Особливе місце займають документи тогочасних українських наукових, культурно-освітніх та суспільно-політичних організацій, редакцій, видавництв, із якими співпрацював діяч. У відділі рукописів Інституту літератури ім. Т. Шевченка НАН України автографи Б. Лепкого зберігаються у фонді «Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові» (Ф. 64); у Центральному державному історичному архіві України у м. Львові важливими для дослідження є збірки фондів: «Загальноукраїнська культурна рада» (Ф. 391), «Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові» (Ф. 309); «Редакція журналу “Нові шляхи”» (Ф. 311), «Товариство “Просвіта” у Львові» (Ф. 348), «Українська бесіда» (Ф. 524), «Українське студентське товариство “Січ”» (Ф. 834). У роботі використано матеріали з фонду «Університет ім. Яна Казимира у Львові» (Ф. 26) Державного архіву Львівської області, де йдеться про навчання Б. Лепкого; з фонду «Барвінські» (Ф. 11) відділу рукописів Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України – про участь Б. Лепкого в діяльності «Християнсько-суспільної партії». Вперше до наукового обігу введено матеріали фонду «Союз визволення України, м. Відень» (Ф. 4405) Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України про співпрацю діяча з еміграційною організацією українців, серед документів виявлено рукописну збірку творів митця.

При написанні праці використано матеріали Архіву Ягеллонського університету, в якому містяться особисті фонди викладачів закладу, в тому числі професора Б. Лепкого (Ф. S II 619; Д XII, XV), де зберігаються біографічні відомості, матеріали про науково-педагогічну діяльність тощо.

Окрему групу джерел складає мемуарна література, що послужила висвітленню життя та діяльності Б. Лепкого. Йдеться про спогади діяча під назвою «Казка мого життя», а також його мемуарні студії [8]. Важливим джерелом для дослідження обраної теми стали спогади сучасників: колег,

друзів, близьких – В. Безушка, Ю. Геника-Березовського, М. Голубця, Д. Горняткевича, М. Зоря, Д.-Л. Іванціва, П. Карманського, М. Климишина, М. Козака, О. Корчака-Городиського, Г. Крука, О. Кузелі, Р. Купчинського, Л. Лепкого, Л.-Р. Лепкого, І. Ліщинського, П. Львовича, Г. Лужницького, О. Луцького, Я. Михальчишина, Б. Остап'юка, В. Сімовича, Р. Смика, К. Трильовського, А. Чайковського, М. Чайковського, О. Яворської-Копач [9]. При опрацюванні матеріалів враховано передумови їх написання, авторський суб'єктивізм в оцінюванні подій. У дослідженні було використано записані автором спогади племінника діяча д-ра Р. Смика (США) та проф. В. Беньковського (Польща), які близько знали Б. Лепкого в 30–40-х рр. ХХ ст.

Цінним джерелом стала бібліографія спадщини Б. Лепкого, складена З. Кузелею, Є.-Ю. Пеленським, В. Левом та ін. [10]

У рамках проекту також було перевидано історичну повість Б. Лепкого «Сотниківна: історична картина з часів Івана Виговського» та її інсценізації [11], що написані драматургами Олексою Скалозубом і Богданом Мельничуком у ХХ ст. [12].

Видання творів та монографічне дослідження культурологічної спадщини Богдана Лепкого сприятимуть формуванню цілісного творчого портрета митця і, водночас, стануть пошануванням пам'яті духовного подвижника українського національно-державного відродження.

Список використаних джерел

1. Білик Н., Гавдида Н. Богдан Лепкий: відомий і невідомий // Лепкий Б. Вибрані твори : в 2 т. / упоряд. та передм. Н. І. Білик, Н. І. Гавдиди ; прим. Н. І. Білик. К. : Смолоскип, 2011. – Т. 1. – С. 7-48.
2. Лепкий Б. Національна свідомість // Лепкий Б. Вибрані твори : в 2 т. / упоряд. та передм. Н. І. Білик, Н. І. Гавдиди ; прим. Н. І. Білик, Н. І. Гавдиди, Л. І. Білик. К. : Смолоскип, 2011. – Т. 2. – С. 187-189.
3. Білик Н. Культурологічна спадщина Богдана Лепкого : монографія. Тернопіль : Богдан, 2013. – 184 с.
4. Білик Н. Особовий архів Богдана Лепкого // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. – Серія: Історія. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка. – 2014. – Вип. 1. – Ч. 2. – С. 106-109.
5. Білик Н. Музей Богдана Лепкого в Бережанах як носій історичної пам'яті // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. Серія: Історичні науки. – Запоріжжя : ЗНУ, 2017. – Вип. 47. – С. 226-229.
6. Дзьобан О. Листи Богдана Лепкого до Василя Щурата // Записки НТШ. Праці філол. секції. Т. ССХХІ. Л., 1990. – С. 341-347; Журавлі повертаються...: з епістолярної спадщини Б. Лепкого. Л., 2001. – 920 с.; Коцюбинський Ю. Чуєш, брате мій! (До стосунків Б. Лепкого з М. Коцюбинським) // Українська мова і література в школі. 1993. № 2. С. 53-55; Листи Богдана Лепкого до Володимира Гнатюка // Тернопіль. 1991. № 3. С. 56-57; № 4. С. 53-54; Листи Б. Лепкого до В. Стефаніка // Лепкий Б. Присвяти Василеві Стефанікові. – Т., 1997. – С. 83-88; У півстолітніх

- змаганнях: вибрані листи до Кирила Студинського (1891–1914). К., 1993; Поет і художниця: з листів Б. Лепкого до О. Кульчицької // Україна. 1991. № 14. С. 14-16.
7. Листи до Богдана Лепкого / видав Р. Смик. Чикаго, 1996. 78 с.; Листи Митрополита А. Шептицького до Б. Лепкого // Повернення Україні Богдана Лепкого. Чикаго, 1996. Кн. 2 – С. 387.
 8. Лепкий Б. Казка мого життя. Ів.-Ф., 1999. 300 с.; Лепкий Б. Гарно було... // Альманах українського студентського життя. Краків, 1931. С. 11-18; Лепкий Б. Поет про свою дружину // Жінка. – 1937. – Ч. 21-22. – С. 5.
 9. Безушко В. 3 розмови з Богданом Лепким, автором «Мазепи» // Діло. 1930. Ч. 6. С. 5; Климишин М. Спомин про Богдана Лепкого // Гомін України. 1992. 6 травня. С. 2; Корчак-Городиський О. Вакаційні мандри // Спогади. Чикаго, 1987. С. 19-21; Крук Г. Моя дорога до різьби // Українці в Берліні. 1918–1945. Торонто, 1996. С. 229-245; Лепкий Л. Дещо про молодість Богдана Лепкого // Лепкий Л. Твори. – Т., 2001. С. 154-164; Львович П. Професор Богдан Лепкий // Повернення Україні Богдана Лепкого. Кн. 2. С. 215-219; Лужницький Г. Богдан Лепкий і театр: жмуток спогадів з приводу вистави історичної драми «Батурин» в Українському театрі м. Львова // Львівські вісті. 1941. Ч. 26. С. 5; Остап'юк Б. Богдан Лепкий в Тернополі в 1929 р. // Тернопіль. 1991. №4. С. 52; Сімович В. Богдан Лепкий // Наші дні. 1942. Ч. 8. С. 7; Смик Р. Праця для грядущих поколінь // Лежить на серці доля України : ювіл. зб. на пошану Р. Смика. Тернопіль, 2003. С. 61-64; Чайковський А. «Як я пізнався з ювілятом» // Золота Липа. Берлін, 1924. С. 98-102; Чайковський М. Про Богдана Лепкого (жменька спогадів) // Повернення Україні Богдана Лепкого. Кн. 2. С. 273-279.
 10. Бібліографія / уклад. : В. Лев // Лев В. Богдан Лепкий, 1872–1941: Життя і творчість. С. 331–370; Бібліографія / уклад. : Є.-Ю. Пеленський // Богдан Лепкий, 1872–1941 : зб. у пошану пам'яті поета. С. 47-77; Бібліографія писань Богдана Лепкого / уклад. : З. Кузеля // Золота Липа. Берлін, 1924. С. 229-253.
 11. Лепкий Б. Сотниківна: іст. картина з часів І. Виговського: повість. Інсценізації О. Скалозуба та Б. Мельничука. / упоряд. та передм. Н. Білик ; прим. Н. Білик, Б. Мельничука. Тернопіль : Богдан, 2012. 280 с.
 12. Білик Н. Повість Богдана Лепкого «Сотниківна»: історико-культурологічний аспект // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Літературознавство. Т. : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. Вип. 36. С. 33-39.

The article shows sources of the scientific project «Cultural heritage of Bohdan Lepky», written by PhD in History, Associate Professor Nadiya Bilyk (TNEU) with the assistance of the Canadian Institute of Ukrainian Studies of the University of Alberta during 2005–2013. The relevance and purpose of the scientific project, the

object of scientific research, the significance of Bohdan Lepky's creative heritage in establishing the national identity of the Ukrainian people is substantiated.

Key words: *Bohdan Lepky, cultural heritage, scientific project.*

В статті на основі архивних документів і печатних матеріалів освічені джерела наукового проекту «Культурологічне насліддя Богдана Лепкого», який виконується під керівництвом кандидата історичних наук, доцента Надєжди Івановни Білык (ТНЭУ) при содействиі Канадського інститута українських студій Альбертського університету в теченні 2005–2013 років. Обоснована актуальність і ціль наукового проекту, об'єкт наукового дослідження, значимість творчого насліддя Богдана Лепкого в утвердженні національної ідентичності українського народу.

Ключевые слова: *Богдан Лепкий, культурологічне насліддя, научний проект.*

УДК 069(1-4) Переяслав(091)(477.41)

Н. Г. Красножон

ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНОГО ЗАПОВІДНИКА «ПЕРЕЯСЛАВ» В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Стаття присвячена дослідженню діяльності Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» в умовах інформатизації суспільства. Висвітлено структуру та засоби інформатизації музею на прикладі діяльності НІЕЗ «Переяслав».

Ключові слова: *Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав», інформація, інформатизація, музей.*

Актуальність теми. Діяльність історико-культурних заповідників в інформатизованому суспільстві належить до актуальних тем сьогодення – часу консолідації української нації, зміцнення її державності. Мовою експонатів музеїв і заповідників формуються патріотичні почуття підростаючого покоління, визначається європейський вимір українського народу.

Важливою складовою сучасного інформаційного простору України є Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав», створений під керівництвом видатного подвижника музейної справи, Героя України М. І. Сікорського в одному з найдавніших регіонів Середньої Наддніпрянщини – Переяславі-Хмельницькому, важливому центрі формування українського етносу, з яким пов'язана перша згадка назви «Україна». На сьогодні місто Переяслав-Хмельницький є переможцем у номінації «Історичний центр України-2013» за рейтингом журналу «Фокус» (найвища концентрація музеїв на душу населення). НІЕЗ «Переяслав» налічує 24 музеї різних профілів, що розкривають історію нашої країни наочним показом реконструйованого житла

первісної людини з кісток мамонта, давньої кам'яної скульптури та похоронних саркофагів епохи міді й бронзи, численних археологічних знахідок із розкопок стародавніх поселень і могильників, що проводились на території краю, починаючи з XIX ст.

Мета роботи – проаналізувати основні аспекти інформаційної діяльності Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав».

Виклад основного матеріалу. Варто зазначити, що дослідженням Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» займалися такі науковці: Авраменко Ю. В. [1], Більченко І. В. [2], Вечерський В. В. [3], Вовкодав С. М. [4], Жам Л. М. [6-7], Коцур В. П. [8], Красножон Н. Г. [9], Кузьменко А. В. [10], Махінчук М. Г. [11], Сікорський М. І. [14-17], Сога Л. М. [18], Тетеря Д. А. [19], Ткаченко Н. Г. [21-22], Тонконог О. І. [23], Шкіра М. В. [24], Юрченко О. В. [25] та інші дослідники, але поза увагою залишилися питання ролі Заповідника в інформатизації суспільства.

Широкий пласт інформації щодо накопичення наукових досліджень про НІЕЗ «Переяслав» містить робота Більченко І. В. [2], у якій авторка робить висновок, що основна частина наукових розвідок міститься в збірнику «Переяславіка», який із 2007 року періодично видає НІЕЗ «Переяслав». Збірники формуються на основі матеріалів науково-практичних конференцій за такими напрямками: археологічні, історико-краєзнавчі, культурологічні, етнографічні, джерелознавчі дослідження.

Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав» є місцем, де можна осмислити різноманітні традиції України в народній атмосфері та поєднати ці традиції безпосередньо зі своїм сьогоденним життям. Це музейний заклад України, де зберігаються колекції, будівлі й артефакти, де про них дбають відповідно до загальноприйнятих стандартів таким чином, щоб вони були відкритими для громадськості й доступними для наступних поколінь [10, 142].

Так, до складу заповідника входять більше 400 об'єктів та пам'яток культурної спадщини. У складі заповідника діють 24 тематичні музеї різних профілів, більшість із яких розміщується у пам'ятках архітектури (церкви, колишні міщанські та поміщицькі будинки, селянські хати та ін.) [10, 144].

Музейні фонди Заповідника станом на 01.01.2017 р. нараховують 185181 одиниці зберігання основного фонду та 39956 одиниці зберігання науково-допоміжного фонду. Основний фонд розподілений на 22 (двадцять дві) групи зберігання: 1. Ікони; 2. Мистецтво; 3. Археологія; 4. Плакати; 5. Кераміка; 6. Нумізматики; 7. Рукописні документи; 8. Книги з автографами; 9. Різне; 10. Фотографії; 11. Негативи; 12. Філателія; 13. Фалеристика; 14. Тканини; 15. Етнографія; 16. Скульптура; 17. Меморіальна група «Шолом-Алейхем»; 18. Меморіальна група «В.Г.Заболотний»; 19. Меморіальна група «П. Сениця»; 20. Меморіальна група «М. І. Сікорський»; 21. Зброя та військово спорядження; 22. Переяслав-Хмельницький історичний музей [10, 145].

До структури Заповідника входять основні й допоміжні підрозділи. Основними підрозділами є філія, науково-дослідні відділи, сектори. Допоміжними підрозділами є науковий архів, наукова бібліотека,

адміністративно-господарські служби. Основну діяльність здійснюють науково-дослідні, науково-експозиційні, науково-фондові, науково-освітні відділи Заповідника [10, 145].

У Заповіднику створено вчену та реставраційну ради, фондово-закупівельну комісію, які розглядають та вирішують питання охорони культурної спадщини, закупівлі експонатів, координацію науково-дослідної роботи та інших важливих для життєдіяльності Заповідника питань. Місія Заповідника полягає у забезпеченні охорони та популяризації пам'яток культурної спадщини, розташованих на його території, а також проведенні науково-дослідної, науково-методичної, музейної, виставкової, екскурсійної та культурно-освітньої роботи [10, 146].

Так, на сьогодні основними видами діяльності Заповідника є:

Охорона пам'яток культурної спадщини:

- розроблення науково обґрунтованих пропозицій щодо режимів збереження і використання об'єктів культурної спадщини, що входять до складу Заповідника, забезпечення їх утримання, захисту, збереження та належного використання;

- проведення роботи з виявлення, наукового вивчення, фіксації та інших заходів з обліку нерухомих об'єктів культурної спадщини, що входять до складу Заповідника, пов'язаних із ними рухомих предметів, творів монументального, образотворчого, ужиткового мистецтва, підготовка документації для їх державної реєстрації;

- підготовка проектів охоронних договорів на пам'ятки, що входять до складу Заповідника;

- проведення науково-пошукових експедицій, археологічних досліджень;

- подання центральному органу виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини пропозицій щодо занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, внесення змін до нього;

- участь у розробленні та виконанні державних програм у галузі охорони культурної спадщини;

- здійснення комплексу науково обґрунтованих заходів щодо реабілітації, реставрації, консервації, музеєфікації, а також пристосування та ремонту об'єктів культурної спадщини, розкриття їх найбільш характерних ознак, відтворення втрачених або пошкоджених елементів;

- організація досліджень об'єктів культурної спадщини, які потребують рятівних робіт, а також організація відповідних охоронних заходів щодо пам'яток у разі виникнення загрози їх пошкодження або руйнування внаслідок дії природних факторів чи проведення будь-яких робіт;

- забезпечення захисту об'єктів культурної спадщини в межах Заповідника від загрози знищення, руйнування або пошкодження;

- забезпечення в установленому законодавством порядку виготовлення, встановлення й утримання охоронних дощок, охоронних знаків, інших інформаційних написів на пам'ятках, що входять до складу заповідника, або в межах їх території.

Облік та збереження музейних фондів:

- проведення у встановленому законодавством порядку робіт із формування (у тому числі предметами, виявленими під час проведення археологічних досліджень на території Заповідника, інших науково-пошукових експедицій, подарованими предметами, предметами, закупленими за рішенням фондово-закупівельної комісії Заповідника) й обліку музейних фондів, організація належних умов їх зберігання та забезпечення проведення необхідних профілактичних і реставраційних робіт;

- участь у розробці та виконанні державних програм у галузі музейної справи;

- розроблення пропозицій та завдань із питань музеєфікації фондових предметів, організації реставраційних робіт;

- створення умов для ознайомлення громадськості з фондovими колекціями і введення музейних предметів у науковий обіг шляхом відкритого експонування, створення картотек, каталогів, путівників.

Науково-дослідна робота:

- організація, координація та проведення у Заповіднику наукових досліджень;

- організація та участь у науково-практичних конференціях, теоретичних семінарах та круглих столах;

- розроблення програм наукових досліджень;

- розроблення на базі наукових досліджень загальної наукової концепції діяльності Заповідника, планів музеєфікації пам'яток, пропозицій щодо режиму збереження і порядку використання об'єктів культурної спадщини, що перебувають на його балансі, визначення пам'яткоохоронної, науково-фондової, науково-експозиційної роботи;

- оформлення результатів науково-дослідних робіт Заповідника у вигляді звітів, наукових та науково-популярних видань, теоретичних та науково-методичних праць, каталогів, науково уніфікованих паспортів музейних предметів та облікової документації на нерухомі об'єкти культурної спадщини, опису музейних колекцій та окремих предметів, науково-допоміжних матеріалів.

Культурно-просвітницька робота:

- забезпечення проведення екскурсій територією Заповідника та експозиціями музеїв;

- проведення тематичних лекцій, організація зустрічей із діячами культури і науки, відомими особами України та зарубіжжя, інших заходів на території та за межами Заповідника;

- популяризація своєї діяльності через наукові, науково-популярні та періодичні видання, радіо, телебачення та інші засоби масової інформації, розповсюдження поліграфічної продукції;

- розвиток екскурсійного обслуговування, проведення масових заходів, платних культурно-просвітницьких заходів обслуговування та сервісного обслуговування на території Заповідника, надання відповідних платних послуг і встановлення цін на них у визначеному законодавством порядку [10, 149].

Музейно-експозиційна робота:

- участь у розробленні та виконанні державних програм у галузі музейної справи та охорони культурної спадщини;
- організація стаціонарних та пересувних виставок як на території заповідника, так і за його межами, в тому числі й за кордоном;
- здійснення в установленому порядку обміну виставками із закладами культури і науки України та інших держав, надання експонатів для проведення виставок, у тому числі за кордоном.

Архівна та бібліотечна робота:

- комплектування наукової бібліотеки відповідно до специфіки діяльності Заповідника;
- формування наукового архіву.

Діяльність архіву та бібліотеки регламентується Положенням про науковий сектор архівно-бібліотечної роботи.

Видавнича діяльність, яка полягає у підготовці до видання наукової та науково-популярної видавничої продукції в межах, затверджених Органом управління майном, планових призначень бюджетних та інших коштів з метою відображення діяльності Заповідника: збірок статей, матеріалів конференцій, каталогів музейних зібрань, наукових монографій, науково-популярних видань, буклетів, путівників, листівок та інших видів поліграфічної продукції [10, 149].

Робота з громадськістю полягає у залученні до співпраці досвідчених фахівців у сфері охорони культурної спадщини, встановлення і підтримки зв'язків із громадськими пам'яткоохоронними, міжнародними організаціями, науковими, навчальними, мистецькими закладами, творчими спілками, юридичними та фізичними особами.

Нині в Музеї народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини експонується 20 дворів, повністю укомплектованих житловими, господарськими та виробничими будівлями. Це об'єкти, які повністю збереглися в автентичному стані і в поєднанні з історично відтвореним довкіллям, становлять історичну, наукову, мистецьку, культурну цінність. Належали вони сільським господарям різного достатку: біднякам, середнякам, заможним [5].

Центральне місце серед пам'яток займають селянські двори, які наочно показують всю життєву діяльність простого селянина. Корчма, шинок, народні промисли – гребінника, чинбаря, ткача, гончара, що забезпечували усі сфери життя українців, пов'язані з матеріальною культурною і є частиною духовної культури українського народу. Квітники, сади, оброблені городи, рукотворні озера відображають справжній дух українського села. На території скансену стало традиційним проведення етнографічних свят: «Різдвяне дійство», «Масляна», «Дитинства пісня Великодня», «Зелена неділя», «Свято майстрів», «Трійця» та інше.

Сьогодні у заповіднику створено науково-методичну раду, фондово-закупівельну комісію, реставраційну раду, які розглядають та вирішують питання охорони культурної спадщини, закупівлі експонатів, координації науково-дослідної роботи, ремонтно-реставраційних робіт та інших важливих

для життєдіяльності установи питань. Слід зазначити, що заповідник існує на базі комплексу визначних археологічних, історичних та культурних пам'яток, різнопланових музейних колекцій, які мають величезне історичне та художнє значення, серед яких археологічна колекція кам'яних монументальних скульптур III – I тис. до н.е., предмети скіфського періоду V ст. до н. е. – казан, шолом, комплект скляних шашок III ст. н. е., бронзова хорос-люстра VI ст., підсвічник роботи західноєвропейських майстрів XI – XII ст. та інше. У складі заповідника діють тематичні музеї різних профілів, більшість з яких розміщується в пам'ятках архітектури (церкви, колишні міщанські та поміщицькі будинки, селянські хати тощо).

Потрібно зазначити, що музейні заклади на сучасному етапі розвитку зіткнулися із серйозною конкуренцією з боку інших закладів дозвілля, змінився попит відвідувачів, зацікавлення, побажання, сприйняття музею. У цій ситуації музей змушений шукати різноманітні форми роботи з відвідувачами.

Змінились потреби музейної аудиторії минулих десятиліть і сучасних відвідувачів. Зберігаючи артефакти минулого, музейна справа має орієнтуватися на майбутнє, і у цьому напрямку для комунікацій музею із широкою аудиторією відвідувачів та ознайомлення їх з матеріально-духовним надбанням, розширення міжмузейних контактів, інтеграції у світове музейне співтовариство розкриває широкі можливості розвиток сфери комп'ютерних технологій. Без залучення комп'ютерних продуктів (аудіо-, відео- та мультимедіа) в експозиційну діяльність неможлива конкурентоздатність існування музеїв [13].

Необхідно працювати над постійним збільшенням рівня інтерактивності, тобто технічно і технологічно оснащувати музеї, спрямовуючи на діалог із публікою. Технологія інтерактивності стала основною тенденцією розвитку музеїв. Відтак уже не речові пам'ятки, а саме мультимедійні продукти переймають на себе функцію пізнавального фокуса музейного експоната. Для багатьох музейних установ світу практика експозиційного синтезу комп'ютерного мульти-, медіа- і речових експонатів є нормою [14].

Висновки. Таким чином, Переяславський Заповідник та його скансен є скарбницею історичної та культурної спадщини, а музейні експонати – носіями безцінної інформації про історію та культуру краю. Музей народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини – це постійно діюча інституція, яка служить інформатизації суспільства шляхом збору, зберігання, дослідження, популяризації та експонування матеріальної і нематеріальної спадщини українського народу, а також об'єктів довкілля з метою вивчення, навчання та естетичного задоволення громадськості. Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав» є місцем осмислення різноманітних традицій України в народній атмосфері та їх безпосереднього поєднання із сьогоденним життям.

Список використаних джерел

1. Авраменко Ю. В. Пам'яткоохоронна діяльність Михайла Івановича Сікорського / Ю. В. Авраменко. // *Красзнавство*. – 2013. – №4. – С. 99–105.
2. Більченко І. В. Науково-дослідна діяльність М. І. Сікорського: історіографічний аспект (1970–ті рр. – поч. ХХІ ст.) / І. В. Більченко // *Збірник наукових праць «Гілея: науковий вісник»*. – 2015. – №101. – С. 166–170.
3. Вечерський В. Проблеми українських заповідників / В. Вечерський // *Пам'ятки України*. – 1996. – №3–4. – С. 16–20.
4. Вовкодав С. До питання про історію створення Музею космосу в м. Переяслав-Хмельницький / С. Вовкодав // *Матеріали І Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії»*, 29–30 квітня 2014 року: *Збірник наукових праць*. – Переяслав-Хмельницький, 2014. – С. 35–38.
5. Довідкова інформація про Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niez-pereyaslav.com.ua/>
6. Жам О. М. І. Сікорський – творець скансену на Татарській горі / Жам О., Ткаченко Н. // *Михайло Іванович Сікорський: творець історії й хранитель часу*. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – С. 73 – 124.
7. Жам О. М. Життя, присвячене збереженню та популяризації історико-культурної спадщини / О. М. Жам // *Праці Науково-дослідного інституту пам'яткоохоронних досліджень* / Випуск 7. – К.: Фенікс, 2012. – С. 115–149.
8. Коцур В. П. Немліючі духовні джерела Михайла Сікорського / В. П. Коцур // *Наукові записки з української історії: Збірник наукових статей*. – Вип. 21. – Переяслав-Хмельницький, 2008. – С. 418–419.
9. Красножон Н. Г. Аналіз нормативно-правової бази та визначення пріоритетних напрямків розвитку національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» / Н. Г. Красножон, О. В. Кузьменко // *Актуальні проблеми всесвітньої історії та права*. – 2016. – № 14. – С. 142–151.
10. Кузьменко А.В. Дослідження основних напрямків діяльності Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» / Кузьменко А.В., Наконечна Г.М. // *Історичні, соціологічні, політологічні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень. Збірка наукових праць*. – Херсон, 2014. – С. 43 – 47.
11. Махінчук М. Г. Переяславський скарб Михайла Сікорського: художньо-документальна повість / М. Г. Махінчук. – К.: Криниця, 2005. – С. 256–260.
12. Нові інформаційні технології музейної справи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/16520205/-15-kulturologiya/novi_informatsiyni_tehnologiyi_muzeynoyi_spravi: (дата звернення: 20.11.2017).

13. Отрох Н. В. Інноватика в музейній педагогіці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/-8622/1/Otrokh.pdf> (дата звернення: 20.11.2017).
14. Сікорський М. І. Етнографічний відділ Переяслав-Хмельницького історичного музею / М. І. Сікорський // Народна творчість та етнографія. – К., 1965. – С. 17 – 19.
15. Сікорський М. І. На землі Переяславській / М. І. Сікорський, Д. Т. Швидкий – К.: Наукова думка, 1983. – 256 с.: іл.
16. Сікорський М. І. Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав» / М. І. Сікорський // Культура. Історія. Традиції. – № 2. – К., 2003. – С. 4-11.
17. Сікорський М. І. Музей трипільської культури в с. Халеп'є / Сікорський М. І., Мовша Т. Г. // V Всеукраїнська конференція «Розвиток історичного краєзнавства в контексті національного і культурного відродження України». – К., Кам'янець-Подільський, 1991.– С. 510-512.
18. Сога Л. В. М. І. Сікорський: інтелектуальний портрет краєзнавця, організатора музейної справи в Україні (1950-ті - поч. ХХІ ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01 / Сога Людмила Василівна – Переяслав-Хмельницький, 2014. – 21 с.
19. Тетеря Д. А. Михайло Сікорський та Тамара Мовша – будівничі першого в Україні Музею трипільської культури / Д. А. Тетеря, В. М. Білоусько // Краєзнавство. – 2013. – № 4. – С. 118–123.
20. Тетеря Д. А. Музей Трипільської культури у м. Переяславі-Хмельницькому: сучасний стан та перспективи розвитку / Тетеря Д. А., Білоусько В. М. // Ранньоземлеробські культури Буго-Дніпровського межиріччя: проблеми дослідження / Колективна монографія. – Умань: ПП Жовтий, 2009. – С. 180-187.
21. Ткаченко Н. Г. Міжнародна історико-краєзнавча конференція «Наукові студії М. І. Сікорського», присвячена 90-річчю з дня народження М. І. Сікорського / Н. Г. Ткаченко, О. М. Жам // Краєзнавство. – 2014. – № 1. – С. 207–214.
22. Ткаченко Н. Г. Перший етап виділення землі для створення Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини / Н. Г. Ткаченко, О. М. Жам // Наукові записки Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»: Збірник наукових статей. – 2015. – № 9. – С. 348–359.
23. Тонконог О. Внесок Михайла Івановича Сікорського у розвиток вітчизняного краєзнавства / О. Тонконог, В. Шакула // Краєзнавство. – 2011. – № 4. – С. 171–175.
24. Шкіра М. Сікорський – будівничий музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини / М. Шкіра // Михайло Іванович Сікорський: творець історії й хранитель часу. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – С. 238-246.

25. Юрченко О.В. Михайло Сікорський – засновник Переяславської археологічної школи / Юрченко О., Колибенко О. // Краєзнавство. – 2013. – № 4. – С. 118-122.

Статья посвящена исследованию деятельности Национального историко-этнографического заповедника «Переяслав» в условиях информатизации общества. Освещены структура и средства информатизации музея на примере НИЕЗ «Переяслав».

Ключевые слова: *Национальный историко-этнографический заповедник «Переяслав», информация, информатизация, музей.*

The article is devoted to the research of activity of the National historical and ethnographic reserve «Pereyaslav» in the conditions of informatization of society. The structure and means of informatization of society are illustrated on the example of the activity of NIEZ «Pereyaslav».

Keywords: *National Historical and Ethnographic Reserve «Pereyaslav», information, informatization, museum.*

Леся Гук

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЕКТИ ДЛЯ ПОКОЛІННЯ Z В ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСНІЙ БІБЛІОТЕЦІ ДЛЯ МОЛОДІ

Комп'ютерна революція не тільки змінила всі етапи комунікації, але й породила нове покоління, яке отримало назву «Покоління Z». Його представники народилися між ранніми дев'яностими та середніми двотисячними і є настільки пов'язані зі світом цифрових технологій, що деякі дослідники називають їх «мутантами». Вже зараз ця група становить близько чверті населення, а вже до 2020 року близько 40% споживачів будуть становити саме вони. Інтернет-технології для покоління Z є не просто віртуальною реальністю, а частиною їхнього життя. Ця тенденція ставить перед бібліотеками певні виклики. Як працювати із такою категорією користувачів, зацікавлювати, відповідати на їх потреби? Чи є в їхньому житті місце для бібліотеки? Іноді здається, що прірва між поколіннями ще ніколи не була такою глибокою, проте наше завдання – підтримувати темп та зустрічати зміни з оптимізмом.

Відповідаючи на виклики часу, Тернопільська обласна бібліотека для молоді визначила пріоритетні напрями діяльності, зокрема: «бібліотека – мультимедійний центр, який надає доступ до сучасних інформаційних ресурсів та технологій», «бібліотека – місце для навчання та набуття нових навиків», «бібліотека – осередок живого спілкування, простір для зустрічей за інтересами».

Поставленої мети бібліотека досягає через проектну діяльність – виправданий метод в умовах трансформаційних процесів та економічної нестабільності.

За останніх п'ять років бібліотека реалізувала ряд проектів, в т. ч. грантових, які вивели її на новий, якісний рівень розвитку, сприяли впровадженню сучасних послуг, налагодженню соціального партнерства та зростанню популярності закладу в молодіжному середовищі.

Дієвим інструментом надання інформаційних послуг та своєрідною візитівкою бібліотеки став веб-сайт бібліотеки, оновлений у 2015 році в рамках проекту "Бібліотека на відстані секунди". Сайт працює на основі технологій: Wordpress, HTML5, CSS3, Javascript. Використовується швидкий і безпечний протокол http/2 і https, адаптивний веб-дизайн (Responsivewebdesign), що забезпечує оптимальне відображення та взаємодію сайту з користувачем незалежно від роздільної здатності та формату пристрою, з якого здійснюється перегляд сторінки.

Програмне і технічне забезпечення веб-сайту дає змогу користувачеві мати зручний інтерфейс і простоту навігації в рубриках і сторінках, які його цікавлять. Пропонуємо такі онлайн послуги: доступ до електронного каталогу, тематичних електронних ресурсів бібліотеки «Краєзнавство», перегляд віртуальних книжкових виставок, онлайн-довідка, віртуальна служба «Запитай у психолога», е-квести, вебліографія (корисні посилання), інформація про послуги, анонси заходів тощо.

Для інтерактивного спілкування в неформальному стилі з користувачами та потенційними відвідувачами бібліотеки використовуємо можливості соціальних мереж та блогів.

Бібліотека має офіційні веб-сторінки на Facebook, Twitter, Vimeo, Slideshare, Issuu, Google + та веде 6 блогів: «У світі прекрасного», «Полиця вільного книгообміну», «Бібліотечний лайфхак», ToplibStory, «Заочний абонемент Гете-інституту в Тернополі», «WindowonAmericaCenterinTeropil». Для кращого сприйняття інформація подається дозовано, невеликими блоками, часто у вигляді топ-10, топ-20, вибираються теми, які найбільш є цікавими для молоді. Соціальні медіа сприяють популяризації інформаційних ресурсів, розвитку комунікації між користувачами та бібліотекою, рекламуванню бібліотечних послуг. Бібліотечні блоги сьогодні є найбільш відвідуваними на сайті бібліотеки.

Проект "Web 2.0 на вашу користь", підтриманий Програмою "Бібліоміст" у рамках ініціативи "Навчально-інноваційна бібліотека" дав можливість відкрити тренінговий центр та впровадити нову послугу – тренінги з питань використання Web 2.0 технологій в навчанні, роботі та дозвіллі. Тематика тренінгів змінюється відповідно до актуальності використання веб-сервісів. На базі тренінгового центру працює два клуби за інтересами: CodeClub, мета якого – навчити підлітків кодувати і створювати комп'ютерні програми, та ProgTerclub – клуб web-програмування для більш підготовлених користувачів, молоді віком від 18 років. ProgTerclub діє у двох форматах – офлайн та онлайн. Для онлайн-формату використовуємо програмне забезпечення для миттєвого

обміну повідомленнями та відеоконференцій, розроблене компанією Google, – GoogleHangouts та CodeShare.

У сфері інтересів покоління Z є вивчення іноземних мов, що стало у сучасних умовах не так засобом саморозвитку, скільки необхідністю. Бібліотека, беручи до уваги цей молодіжний тренд, створює можливості для розвитку мовних компетенцій. У бібліотеці діє два партнерських проекти: з Посольством США в Україні «Бібліотечно-ресурсний центр «Вікно в Америку для майбутніх лідерів (WOA)» та з Goethe-Institut “Мова. Культура. Німеччина”, що значно підсилює іншомовну ресурсну базу та напрям діяльності загалом. У рамках проектів надаються такі послуги: доступ до сучасних медіа англійською та німецькою (книги, періодика, аудіо книги, відеофільми, інтелектуальні ігри, е-читанки Kindle, MP3 плеєри, повнотекстові бази даних eLibraryUSA, Onleihe та інш.); вивчення мови за допомогою комп’ютерної програми «RozettaStone», участь у мовних клубах та культурних програмах.

Мовні клуби є популярною бібліотечною послугою. Часто вони проходять за участю носіїв мови – волонтерів-іноземців. Відвідувачі вибирають клуби відповідно до свого рівня знань та цільових інтересів: клуб англійської мови для дітей «English hour» віком від 5 до 8 років; навчальний клуб граматики англійської мови для початківців; клуб спілкування англійською для вікової категорії 15-20 років із середнім рівнем знання мови; клуб ораторської майстерності англійською мовою для дорослих із середнім та високим рівнем знання мови; клуб німецької мови для початківців.

Велике зацікавлення та інтерес молоді нашого регіону до вивчення польської мови, тому вже три роки поспіль успішно працює два клуби – навчальний клуб польської мови для початківців та навчальний клуб польської із середнім рівнем знання мови.

У літній період залучаємо підлітків до літніх англійськомовних таборів. До прикладу, в цьому році бібліотека організувала літній англійськомовний табір із вчителями-волонтерами з Канади та англійськомовний табір «GoCamp – 2017» зі студентами-волонтерами з Північної Ірландії.

Тернопільська обласна бібліотека для молоді подбала і про молодих батьків, які прагнуть виховати своїх дітей розумними та адаптованими до сучасних реалій. Саме для них бібліотека створила мультимедійну кімнату «Smartkid». Сучасний привітний простір, ігровий майданчик, книги нового покоління, інтерактивні розвиваючі ігри, сенсорні моноблоки, планшети iPad, ігрова приставка x-Box Kinect, заняття з психологом, вікторини, майстер-класи, родинні свята – все, що потрібно батькам для розвитку дитини та проведення змістовного сімейного дозвілля у бібліотеці.

Цікавою формою роботи мультимедійної кімнати «Smartkid» є клуб інтерактивного читання, мета якого – популяризація читання серед підлітків із використанням планшетів iPad та мультимедійних книг.

Не залишається поза увагою і творча молодь. Для її підтримки також використовуємо нові технології. Зокрема, в рамках проекту «Літературний відеоподкаст «Провесинь Тернопілля»» створено 20 відеоподкастів про

молодих тернопільських літераторів, які розміщено на платформі Vimeo та започатковано послугу – популяризація творчості обдарованої молоді краю засобами веб 2.0.

Нові медіа відкривають нові можливості і для людей з обмеженими можливостями. В Інтернет-центрі бібліотеки обладнано чотири тифлокомплекси, які забезпечують безперешкодний доступ до інформації для незрячих і слабоворих користувачів. Бібліотека проводить тренінги та консультації із питань використання спеціалізованої комп'ютерної техніки та програмного забезпечення: дисплея Брайля, портативного збільшувача Perl, тифлофлешплеєра, програм JAWS, Open-book та ін.

У проектній діяльності Тернопільська обласна бібліотека для молоді широко використовує соціальне партнерство, що підсилює її організаційну, фінансову спроможність, формує позитивний імідж установи та впливає на успішне втілення задуманого в життя.

У найближчих планах бібліотеки – створення мультимедійної навчальної лабораторії, оснащеної сучасними мультимедійними технологіями, де молоді люди зможуть навчатися створювати контент. Адже молодь вчиться тоді, коли власноруч щось створює.

Отже, використання сучасних медіа і технологій у роботі з поколінням Z відкриває великі перспективи для бібліотек та розширює їх здатність бути інформаційною базою розвитку людського потенціалу.

УДК 069:908] (477/84-21) (045)

Н. І. Білик, В. Р. Порохняк

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНИХ МУЗЕЇВ (НА ПРИКЛАДІ БЕРЕЖАНСЬКОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ)

У статті розглядається роль музеїв у контексті розвитку інформаційних технологій. Досліджуються інноваційні форми діяльності музеїв, функції сучасного музею, його місце та роль у суспільстві. Визначаються форми комунікації музею і суспільства, основні тенденції розвитку музеїв. У статті йдеться про використання мережі Інтернет у музейній роботі та необхідність технологічної модернізації музеїв. Представлено взаємодію музеїв із засобами масової інформації (радіо, телебаченням, газетами, журналами, інтернет-виданнями), які допомагають зацікавити громадян експозицією музеїв.

Ключова слова: музей, інноваційні форми діяльності.

Музеї – це культурно-освітні та науково-дослідні заклади, призначені для вивчення, збереження та використання пам'яток природи, матеріальної і духовної культури, прилучення громадян до надбань національної та світової історико-культурної спадщини. Водночас, музей є інформаційним ресурсом.

Нині часто кажуть про їх консервативність та опір інноваціям. Оскільки світ змінюється, музей змушений бути творчим, інноваційним, яскраво мислячим інститутом. Це вимагає від музеїв формування нового підходу до роботи, включаючи інтерактивні експозиції, активну співпрацю з різними мас-медіа та громадськими організаціями, різними фундаціями, сучасну рекламну діяльність, активне впровадження у систему Інтернет інформації про діяльність музеїв України, їхні колекції, окремі музейні пам'ятки, що мають національне, європейське, світове значення тощо.

У час бурхливого розвитку інформаційних технологій музеям України важливо зайняти активну позицію у впровадженні цифрових систем, наданні інформації відвідувачам. Новітні технічні засоби дозволяють значно розширити можливості експозиції у показі експоната, у наданні додаткової текстової та графічної інформації, показати відсутні експонати, організувати віртуальні виставки. Необхідність технологічної модернізації музеїв обумовлена істотним ускладненням умов функціонування та розвитку музеїв [1].

До пошуку інноваційних форм і методів взаємодії з юним відвідувачем у рамках музейного простору наукових співробітників музею підштовхують зміни, які відбуваються в музейній аудиторії, тобто зміна ціннісних орієнтирів, установка сучасного покоління дітей на видовищність у сприйнятті різних видів і форм народного мистецтва і, в зв'язку з цим, зменшення ефективності деяких традиційних форм музейної роботи.

Сучасні музеї активно реалізують інноваційно-освітню діяльність у ході різноманітних заходів, однак, розуміння того, яким має бути сучасний музей та як ефективніше здійснювати роботу з аудиторією, в кожного музею своєрідне.

Бережанський краєзнавчий музей успішно організовує культурно-просвітницьку, науково-дослідну, експозиційну та фондову діяльність; займається також виставковою, видавничою та господарською роботою. Заклад культури намагається донести до відвідувачів ідею самобутності рідного краю, залишити пам'ять про нас наступним поколінням. Музейна інституція пропонує своїм відвідувачам цікаві експозиційні вузли із раритетними експонатами: зокрема, репрезентує фондові колекції картин, нумізматики, декоративно-прикладного мистецтва, які будуть цікавими не лише для дослідників історії, а й для кожного відвідувача. Попри інформаційне та змістове наповнення експозиції, фонди, звичайно, потребують певного доповнення й оновлення, тому працівники музею активно застосовують інноваційні форми роботи під час екскурсій, лекцій, майстер-класів, проводять інтерактивні уроки, відео-лекторії, тобто застосовують під час занять нові технології.

Ще на початку 1980-х років Міжнародна рада музеїв (International Council of Museums – ICOM) заявила про необхідність широкого впровадження інформаційних технологій у діяльність музеїв. Тоді ж у Раді музеїв був створений спеціалізований підрозділ – Міжнародний комітет із документації (International Committee for Documentation – CIDOC). На початку XXI ст. CIDOC поєднує близько 800 фахівців із 65-ти країн світу. Щорічно на міжнародних конференціях CIDOC вони обговорюють загальні тенденції розвитку інформаційних технологій та обмінюються досвідом роботи.

Особлива увага приділяється національним програмам у галузі інформатизації музейної діяльності.

Упродовж останніх років за ініціативи і технологічної підтримки CIDOC активно поширюються міжнародні проекти, що гармонізують і уніфікують національні програми різних країн у сфері створення й використання музейних інформаційних ресурсів. Отже, на початку XXI ст. CIDOC перетворюється із науково-проектної й консультативно-дорадчої в транснаціональну партнерську мережну структуру, яка виконує координаційні та консалтингові функції у сфері глобальної музейної комунікації [10].

Унікальність музею полягає в тому, що він може надавати одночасний вплив на інтелектуальну, емоційну та моральну сферу особистості, активізуючи чуттєве сприйняття, актуалізуючи особливий досвід і стимулюючи ціннісне ставлення людини до свого оточення.

Нині в музеях широко використовується особливий тип комунікацій [2]. Людина в музеї шукає якогось співпереживання, можливості ідентифікувати себе з якимось персонажем чи подіями. У музеях Європи широко використовують так звані усні історії, тобто залучають учасників тих чи інших подій, наприклад, Другої світової війни. У багатьох музеях «усна історія», включаючи аудіо записи, фото та відеоролики спогадів, стала важливою складовою роботи, яку використовують для проведення досліджень. В українських музеях також можна практикувати зустрічі з ветеранами та відомими постатями, наукові симпозіуми, конференції, мистецькі конкурси, вечори, презентації тощо. У Бережанському краєзнавчому музеї в рамках проекту «Локальна історія» було презентовано фільм власного виробництва. Актуальними стають екомuzeї, що реалізують прагнення сучасної людини до відпочинку на природі. Тобто, йдеться про інтеграцію музею в місцеву спільноту. Доцільно створювати в сільських оселях музеї історії родин, особливо там, де їх власники збирають цікаві речі і предмети, листи і фото, вишивки і предмети побуту. З огляду на це, має бути налагоджений взаємовигідний зв'язок музеїв із туристичними фірмами.

Сучасним музеям доводиться конкурувати з телебаченням, торговельно-розважальними та іншими культурно-відпочинковими центрами. Звісно, конкурують вони за вільний час відвідувача. Як показують соціологічні опитування, людина, яка побувала в одному з музеїв, із великою ймовірністю зацікавиться іншими [8].

Інформаційне суспільство переходить від бюрократичного до інформаційного менеджменту, в основі якого лежать принцип управління інформацією та управління за допомогою інформації. Управління інформацією – це формування й організація інформаційного простору, управління за допомогою інформації – використання цього простору як спонуки до діяльності.

За допомогою нових технологій сьогодні можна сформувати розвинену інформаційно-комунікаційну структуру, що містить у собі не лише комп'ютеризацію й інформатизацію музею, але й систему постійно діючих

комунікативних зв'язків та інформаційного обміну в межах держави й глобальних мережних альянсів і партнерств [7].

Музеї у сучасному суспільстві розглядаються як невід'ємна складова його соціокультурного простору. Розвиток музейної галузі всебічно сприяє духовному вдосконаленню суспільства, утвердженню його гуманістичних цінностей, інтеграції національної спадщини у культуру світового співтовариства. Музей як специфічний, багатофункціональний соціокультурний механізм, спрямований на збереження історико-культурної спадщини, дослідження музейних пам'яток, разом із тим, проводить активну науково-просвітницьку діяльність, здійснює експозиційну роботу. Музейна діяльність передбачає широкі контакти з громадськістю, тому комунікативна функція набуває особливої ваги у взаємозв'язках музею та суспільства. Поряд із традиційними формами музейної комунікації, такими, як експозиційно-виставкова, просвітницько-освітня, видавнича, в умовах інформаційно-технологічного розвитку з'являються сучасні способи взаємодії музею і суспільства, спрямовані на розширення сфери впливу закладів культури серед громадськості [3].

Специфічною формою музейної комунікації виступає музейна експозиція, за допомогою якої відвідувач спілкується із музейними предметами. Як стверджує австрійський музеолог Ф. Вайдахер, «теорія музейної комунікації досліджує та пояснює загальні та особливі засади поширення змісту музейних фондів серед суспільства» [2], підкреслюючи, що музейна комунікація відбувається через експонування та інтерпретацію автентичних пам'яток, а її головним змістом є доступ суспільства до музейних збірок, збережених і досліджених музейниками [2]. Зазначимо, що відвідувач вступає у контакт із музеєм, коли оглядає експозицію, спілкується із співробітниками, цікавиться музейними виданнями і бере участь у заходах музею, вибираючи інформацію для власних потреб (пізнавального, естетичного, освітньо-виховного розвитку тощо). У свою чергу зворотній шлях інформації простежується через вивчення мотивації звернення до музею, інформаційного та емоційного впливу музейної збірки на відвідувача, спостереження за кількістю та частотою його відвідувань тощо. Комунікацію між музеєм і відвідувачем можна розділити на безпосередню та опосередковану. Важливо врахувати, і на цьому наголошував польський музеолог З. Странський, що музейна комунікація буде дієвою лише тоді, коли суспільство матиме широкий доступ до музейних колекцій та засвоїть їх [2].

Як дієвий засіб комунікації із суспільством, музеї активно використовують засоби масової інформації (радіо, телебачення, газети, журнали, інтернет-видання), які допомагають зацікавити громадян експозицією музеїв. Дослідження доводять, що кількість відвідин музейно-виставкової експозиції прямо пропорційна її висвітленню у ЗМІ: демонстрації репортажів у телевізійному ефірі, випусків радіопередач, повідомлень у пресі. Хоч треба відзначити, що загалом інформації про музеї у медіапросторі України ще досить мало, її обсяг набагато менший і дуже поступається сюжетам про інші сучасні форми розваг. Перед музейниками стоїть нагальна потреба

налагодження систематичного і довготривалого співробітництва та партнерських відносин із ЗМІ, необхідно формувати свій власний імідж у суспільстві сучасними засобами музейного піару. Такий вид діяльності потребує оновлення форм роботи музейного колективу, введення фахівця з Public Relations чи відкриття інформаційного відділу, розробки спеціальної програми взаємодії музею із ЗМІ, де передбачити тематику телеканалу, радіопередачі, видання, налагодження регулярних контактів через систематичні запрошення на заходи музею із детальною інформацією про них, пошук інформаційного приводу, співзвучного інтересу широкої громадськості, участь в інформаційних, розважальних, культурологічних, просвітницько-публіцистичних програмах. Враховуючи специфіку діяльності мас-медіа щодо гарячих новин сьогодення, музейним працівникам треба зуміти віднайти в історичній пам'ятці не лише її неповторність, але й актуальність, спробувати говорити музейними артефактами на сучасні теми [3].

Бурхливий розвиток інформаційних технологій, що базуються на використанні комп'ютерів і телекомунікаційних систем, спонукає музеї переходити до більш перспективних форм комунікації, втілювати сучасні засоби і методи інформатики у свою сферу діяльності, що дає значні переваги в роботі. Автоматизована інформаційна система в сучасному музеї – це складний комплекс, для кожного музею функціональна структура створюється індивідуально, виходячи із особливостей колекцій і конкретних можливостей, формуються бази даних про основні колекції, відпрацьовуються шляхи взаємодії користувача та комп'ютера [6]. Починаючи з 1990-х рр., вітчизняні музеї засвоюють інтерактивні технології, які пропонують відвідувачу самостійно, вільно і творчо проявляти себе й взаємодіяти у музейному просторі, змодельованому музейниками. Інтерактивні технології відкривають можливості креативним відео-шоу, панорамним проєкціям, віртуальним реальностям, аніматронікам тощо [4]. У музеях широко використовується сучасна технологія – голографія, об'ємне зображення предметів на фотопластинці (голограмі) за допомогою випромінювання лазера, внаслідок чого відвідувачі можуть ознайомитись із об'ємними зображеннями експонатів, які знаходяться в інших музейних колекціях, створюються виставки голографічних зображень. Значно збагатили комунікаційні можливості музею прийняття інноваційних рішень, застосування 3D-технологій. Впровадження у музейній галузі інтерактивних проєкцій, 3D-зображень, 3D-сканувань дає можливість відтворити пам'ятку, місце її знаходження, ознайомити відвідувачів музею із соборами, церквами, іншими історичними будівлями, які були пошкоджені чи зруйновані. Інтерактивна проєкція 3D-зображення людини в натуральну величину також стає популярною в музейному просторі.

Перспективним напрямом у розвитку музейництва є використання Інтернет-технологій, що відкривають великі можливості для комунікації музею із широкою аудиторією відвідувачів, ознайомлення їх з матеріальним і духовним культурним надбанням, розширення музейних контактів, інтеграції у світове музейне співтовариство. В Інтернеті представлено декілька тисяч музеїв світу [5]. Відрізняючись змістом і якістю виконання, музейні сайти набувають

все більш інтерактивного характеру, включають основну інформацію, притягують глядача до спілкування з музеями через анімовані плани і схеми, відеопанорами, зручні пошукові системи, ігри, чати, онлайнкову торгівлю квитками, книгами, сувенірами тощо. Проте, більшість музейних сайтів представляють собою короткий путівник музеєм, іноді доповнений новинами про поточні та майбутні виставки. При цьому, частіше за все, на сайті представлені історія музею, інформація для відвідувачів, постійна експозиція та виставки – рідше, освітні програми і наукова інформація – в одиничних випадках. Українські музеї тільки починають використовувати такий новий сервіс на своїх сайтах, як віртуальна екскурсія, що є додатковим способом збільшити кількість переглядів веб-сайту музею, запропонувавши користувачеві унікальну подорож, наприклад, екскурсію фондами, освітні програми для школи тощо.

Інтерес викликають проекти в Інтернеті: Museum on line (www.museums-on-line.com) та Combis (www.combis.com), що дають можливість огляду широкої бази даних із високоякісними зображеннями шедеврів світових музеїв і приватних колекцій, а при необхідності, за окрему платню, замовити слайд або файл із зображенням, що сподобалось [6].

Фахове представлення музею в мережі Інтернет сприяє його інтеграції у систему українських і зарубіжних профільних закладів, відкриває додаткові можливості для презентації своїх колекцій, активізує процес обміну професійною інформацією, розширює можливість залучення нових ресурсів ззовні музейної системи, поживляє розвиток музею, створює експериментальний майданчик для музейного проектування, розробки різних музейних моделей [4].

В Україні з метою розбудови музейної комунікації та активного обміну інформацією між музеями у 2004 р. громадська організація «Центр розвитку музейної справи» започаткувала низку важливих проектів: з'явилося спеціалізоване періодичне видання на музейну тематику «Український музей», у 2005 р. розпочав роботу єдиний у країні Інтернет-портал «Музейний простір України», згодом доповнений інформацією краєзнавчого характеру, докладним описом регіональних пам'яток і визначних місць, рекомендаціями щодо їх відвідування для усіх шанувальників вітчизняної історії та культури. Діяльність Центру спрямована на координацію роботи провідних музейників, краєзнавців країни, надання різнобічної підтримки у їх професійній роботі.

Розглядаючи проблему музейної комунікації у соціокультурному просторі, неможливо оминати економічну сторону діяльності музеїв, яка є важливою з огляду на те, що представляє музей як підприємство з надання послуг та значно розширює його комунікаційне поле. Враховуючи те, що музеї віддзеркалюють події суспільного, політичного, культурного життя країни, вони, як соціальні інституції, перебувають у постійному розвитку і становлять не лише духовну цінність держави, а потребують економічної інтеграції у соціокультурний простір. У поле економічної діяльності сучасного музею входять відвідувачі, на яких спрямована музейна робота, що здійснюється на основі ринкового аналізу.

Ще одна важлива комунікаційна група музею – спонсори, благодійники, меценати. У нашій країні це явище лише відроджується, але підтримка приватних осіб активно практикується у США, в Австрії вона складає 5% від загальної суми фінансування культури державою [4]. Заможні люди розуміють рентабельність передачі коштів музейним закладам, які, безперечно, зміцнюють культурний імідж і туристичну привабливість регіону чи конкретного міста, що сприяє розвитку інфраструктури та економіки краю, позитивно впливає на його бізнесову структуру.

Партнерами музею виступають також інші музеї, галереї, колекціонери, діячі культури та фірми, що його обслуговують. Загалом, музейний простір формують політичні умови, законодавчі заходи для діяльності музеїв, податкові преференції щодо спонсорської допомоги, соціально-економічні можливості суспільства, технологічні новації. У здійсненні підприємницької діяльності музеєві необхідно враховувати всі спектри глобального оточення, але, щоб мати попит у суспільстві, він має оперативно реагувати на зміни у ньому. Взаємозв'язок музею і суспільства визначається місцем інституції у соціопросторі, його метою та призначенням.

Музей як специфічний організм має свої особливості, проте, в сучасних умовах музейний товар потребує музейного маркетингу та рекламування. У музеях з'являються відділи зі спеціалістами з маркетингу та реклами. Маркетологи Харківського історичного музею провели спеціальні дослідження серед різних груп населення щодо найбільш цікавих для відвідувачів тем і музейних пам'яток, результати яких використані при створенні сучасної експозиції. Видання буклетів, плакатів, календарів та іншої музейної продукції, участь закладу в бізнес-форумі та ярмарку з реклами позитивно вплинула на роботу музею, зростання його авторитету, кількість шанувальників музейних колекцій [9].

Форми комунікації музею і суспільства визначаються специфікою музейних установ як центрів науки і культури з великим потенціалом не лише збереження культурної спадщини, але і розвитку духовних засад суспільства. Музейна комунікація спрямована на те, щоб музей став партнером для науковців у їх дослідженнях, змістовним співбесідником для молоді та цікавим місцем відпочинку для широкої громадськості. Сучасні суспільні виклики вимагають розвитку поряд із традиційними нових напрямів діяльності музею. Музейна педагогіка, новітні комунікаційні технології, інформатизація, маркетинг, підприємництво у роботі музею сприяють появі оригінальних комунікацій, які підносять роль музею як соціальної інституції, визначають його особливе місце у соціокультурному просторі сучасного суспільства [3].

Порівняно з класичним європейським поняттям музею середини XIX ст., можна виокремити сім найістотніших тенденцій його розвитку:

- переміщення центру діяльності з предмета на суспільство;
- розширення музейного предмета;
- тенденція до збереження *in situ*;
- ідея децентралізованого музею;
- тенденція до концептуалізації;

- раціоналізації музейного менеджменту;
- «Музеєзація» культурних та комерційних організацій.

Очевидним є той факт, що такі тенденції не у всіх випадках були і залишаються беззаперечними. Проте, вони існують, і на них треба зважати. Дуже важливо усвідомити, що музеї змушені діяти між двома «полюсами відповідальності». З одного боку, вони повинні зберігати інтегральність предметів як свідчення про існування певної дійсності, а з іншого – уможливлювати користування цими предметами, сприяти розвитку нашого суспільства.

Важливе завдання, до виконання якого з-поміж інших подібних інституцій музеї надаються найбільше, – впровадження своїх відвідувачів у русло свідомості екологічної взаємозалежності. Це означає, що вся робота музею має бути просякнута екологічною орієнтацією (йдеться не лише про природничі музеї), починаючи з відбору майбутніх фондів предметів і закінчуючи формами комунікацій. Окрім цього, музеї розпоряджаються величезним фондами. Це дає їм змогу якнайкраще застосовувати автоматичну обробку даних, до переваг якої належать структурованість, послідовність, взаємопов'язаність та обробка великої кількості інформації.

Список використаних джерел

1. Белікова М. В. Запровадження інноваційних технологій в музеях України. – Запоріжжя, 2015. – 327 с.
2. Вайдахер Ф. Загальна музеологія : посіб. ; перекл. з нім. В. Лозинський, О. Лянґ, Х. Назаркевич. – Львів : Літопис, 2005. – 632 с.
3. Маньковська Р. Сучасні музейні комунікації та перспективи їх розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://history.org.ua/JournALL/kraj/kraj_2013_3/13.pdf
4. Матт Г., Флатц Т., Льодерер Ю. Культура і гроші. Музей – підприємницька діяльність. Практичний poradnik. – К., 2009. – 173 с.
5. Наседкин К.А. Локальная сеть и Интернет в музее // Компьютеризация в музеях. – М., 1997. – 123 с.
6. Ноль Л. Я. Компьютерные технологии в музее: учеб. пособ. – М., 1999. – 137 с.
7. Рутинський М.Й. Музеєзнавство. К. : Знання, 2008. 428 с.
8. Сучасний музей: концентрація на відвідувачах і вихід в онлайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://museumshevchenko.org.ua/post.php?id=348>
9. Янковский А. А. Музей в период перемен // Музей на межі тисячоліть. – Дніпропетровськ, 1999. – С. 35-36.
10. Memorandum of Understanding. Multimedia Access to Europe's Heritage. Recommendations and Guidelines. European Commission. – 1998.

The article deals with the role of museums in the rapid development of information technology. Innovative forms of activity of museums, functions of a modern museum, its place and role in society are considered. The forms of communication of the museum and society and the main tendencies of the museums' development are determined. Also, the article refers to the use of the Internet in museum work, and the need for technological modernization of museums. The interaction of museums with mass media, radio, television, newspapers, magazines, Internet publications, which help to attract citizens to visit museums, is presented.

Key words: museum, innovative form of activity.

В статье рассматривается роль музеев в контексте развития информационных технологий. Изучаются инновационные формы деятельности музеев, функции современного музея, его место и роль в обществе. Определяются формы коммуникации музея и общества и основные тенденции развития музеев. В статье говорится об использовании сети Интернет в музейной работе, о необходимости модернизации музеев. Представлено взаимодействие музеев со средствами массовой информации (радио, телевидением, газетами, журналами, интернет-изданиями), которые помогают заинтересовать граждан экспозицией музеев.

Ключевые слова: музей, инновационные формы деятельности.

УДК 069.51

Н. І. Білик, І. М. Макогон

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МУЗЕЙНОЇ СФЕРИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті висвітлюється роль музею у сучасному суспільстві, аналізується його становище в інформаційному просторі. Розглядаються традиційні та новітні форми й методи музейної комунікації, перспективи використання інформаційних технологій у музейній діяльності.

Ключові слова: музей, розвиток, інновації, законодавство.

Музейна сфера в сучасному вимірі не лише зберігає артефакти минулого, але й має орієнтуватися на майбутнє. Музеї невпинно крокують у ногу з часом та активно залучають до своєї діяльності найактуальніші інноваційні тренди.

За даними УНІАН, сьогодні в Україні близько п'яти тисяч різноманітних музеїв. Це одна з найбільших цифр у світі. До прикладу, у Німеччині є 3200 музеїв, у Великій Британії – 2200, у Франції – 1900, в Італії – 1800. При цьому, лише 470 українських музеїв знаходяться в державній та комунальній власності. У них зберігається майже 12 мільйонів музейних предметів державної частини музейного фонду України, проте експонується лише десята частина цього багатства. Близько 3,5 тисяч музеїв, що знаходяться при різних

навчальних закладах, належать Міністерству освіти України, кілька музеїв має Міністерство регіонального розвитку і будівництва, один музей із багатьма філіями має Міністерство оборони. Є також багато сільських музеїв, а за роки незалежності виникли тисячі приватних.

Більшість із них існує в умовах обмежених ресурсів і коштів, але справа навіть не завжди в цьому – часто обмеженість ресурсів стимулює розвиток не гірше, ніж наявність великого бюджету. Та, окрім цього, українським музеям доводиться стикатись із численними перепонами у законодавстві та відсутністю умов для розвитку зі сторони уряду.

Музей як культурний проект має бути трендом і враховувати динаміку розвитку інновацій та подій, що відбуваються в суспільстві у межах світу, а не тільки певної країни. Проблемою для розвитку музейної сфери є глобалізація. Складно думати в умовах обмежених ресурсів, зокрема й менеджерських, про комунікацію та просування культурного продукту, його дистрибуцію. Місію та цінності українських музеїв лише починають обговорювати у колі експертів і працівників самих музеїв. А це вже перший важливий крок до їх розвитку й осучаснення.

Шалене прискорення часу, якого зазнало людство на початку ХХІ століття, призвело до соціальних вибухів у тих країнах, які намагалися втримати час. Але протидія дорівнює дії. Події в Україні в кінці 2013-го і впродовж 2014 років довели, що втримати час і пов'язаний із ним розвиток неможливо. Енергія розвитку, якщо її не спрямовувати в мирні русла, може вибухнути несподівано та неочікувано в будь-якій географічній точці за будь-яких економічних обставин.

Важливо усвідомити, що прості глядачі можуть стати донорами музею, або його послами – тобто необхідно залучити інших людей для підтримки культурної установи. Навколо музею потрібно вибудовувати співтовариство.

Музеям варто створювати події та програми з глибоким змістом і творчою подачею, організаторам фестивалів та культурних подій – залучати музеї до співпраці, батькам і вчителям – приводити дітей на цікаві музейні програми, журналістам не пропускати повз увагу яскраві музейні проекти, відвідувачам – приходити в музеї та описувати свої враження про різні музейні події, ділитися ідеями з працівниками музею.

Елементарним, але вкрай важливим, сьогодні є впровадження систем клімат-контролю для збереження колекцій, а також екологічно безпечних альтернативних джерел енергії, наприклад, використання сонячних батарей.

Для популяризації музеїв як осередків дозвілля чи постійного відвідування потрібні поява та запровадження агресивної соціальної реклами музеїв і культурної спадщини загалом; створення та втілення загальнодержавної програми з маркування на різноманітних навігаторах, придорожніх знаках музеїв та заповідників.

Перспективи розвитку музейної сфери в Україні полягають у наступному: необхідно збільшувати серед відвідувачів музеїв сегмент туристів шляхом створення та розвитку постійно поновлюваного музейного сайту; варто залучати інвесторів, спонсорів, благодійників до участі в різноманітних заходах

– виставках, ярмарках, рекламними кампаніями; водночас, музеї мають проводити політику децентралізації грошових коштів і раціонального розподілу фінансових ресурсів.

Список використаних джерел

1. Маньковська Р. В. Музеї України в інформаційному просторі: досвід та перспективи // Історія України. Маловідомі імена, події, факти. – Вип. 11. – К., 2000. – С. 214-221.
2. Корнілова В. В. Деякі особливості PR-комунікацій музейних установ // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання» [22-23 березня 2012 року, м. Черкаси]: у 2 т. / Міністерство освіти і науки України, Черкаський державний технологічний університет. – Т.1. – Черкаси : Чабаненко Ю. А., 2012. – С.44-46.
3. Рутинський М. Й., Стецюк О. В. Музеезнавство: навч. посіб. – К., 2008. – 428 с.
4. Як українські музеї стають сучасними [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zeitgeist.platfor.ma/museum-in-ua/>

В статтє освещена роль музея в современном обществе, анализируется его состояние в информационном пространстве. Рассматриваются традиционные и новейшие формы и методы музейной коммуникации, перспективы использования информационных технологий в музейной деятельности.

Ключевые слова: музей, развитие, инновации, законодательство.

The article is dedicated to the role of museum in modern society, analysis of its state, review of traditional and new forms and methods of museum communications, the prospects of usage of information technologies in museum activity.

Key words: museum, development, innovation, legislation.

ЕЛЕКТРОННІ АРХІВИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті проаналізовано стан інформатизації архівної справи в Україні, досліджено діяльність Центрального державного електронного архіву України, з'ясовано проблеми та перспективи у цій сфері.

Ключові слова: архів; архівна справа, інформаційний простір, інформатизація архівної справи, електронний архів.

Входження України до єдиного інформаційного простору та розвиток інформаційно-комунікаційних технологій призвели до накопичення документів та інформаційних ресурсів із цифровими носіями. Тому перед архівістами постала проблема зберігання такого виду інформації та створення електронних архівів.

Важливо зрозуміти, що сьогодні потрібно не лише забезпечити користувачам доступ до архівних документів через інформаційні бази та читальні зали, а й надати через глобальну мережу Інтернет якомога повнішу та об'єктивнішу інформацію про склад та зміст архівних фондів.

Інформатизація архівної справи – це комплекс організаційних, науково-методичних і технологічних заходів, які забезпечують створення за єдиними методологічними та методичними засадами взаємопов'язаних інформаційних технологій в архівній справі, формуванні національних архівних інформаційних ресурсів [4]. Інформатизація архівної справи в Україні розпочинається на початку 1990-х років зі створення архівних інформаційних ресурсів та локальних баз даних різних рівнів:

1. загальносистемного – створення АПС загальноукраїнського фондового каталогу, який передбачає створення баз даних на всі фонди архівних установ України на основі облікової інформації фондового каталогу, що міститься в картці фонду. БД дозволяє здійснювати пошук інформації про кожен архів за номером, категорією, типом фондів, предметно-тематичною ознакою, географічною назвою та прізвищем;
2. внутрішньоархівного – база даних фондового та подokumentного рівня з актуальних питань різної функціональної спрямованості окремих центральних та обласних архівів;
3. загальноукраїнської системи «Національна архівна інформаційна система «Архівна та рукописна українська», яка передбачає створення єдиної інформаційної системи, що має поєднати облікові та науково-пошукові функції рівня фонду на всі існуючі у світі українознавчі архівні фонди [1:237].

У 2000 р. створено Центр інформаційних технологій Державного комітету архівів України і відкрито офіційний веб-портал державної архівної служби України в Інтернеті (<http://www.archives.gov.ua>). У результаті реалізації програми системної інформатизації галузі в архівах функціонує програмний

продукт «Архівні фонди України», що відповідає сучасним вимогам обміну інформацією. Програму розповсюджено по державних архівах і запропоновано для використання в академічних, бібліотечних та музейних архівних установах і підрозділах.

Розвиткові інформатизації архівної галузі сприяють відповідні державні програми щодо створення: інформаційної системи «Центральний фондний каталог» (відповідно до рішення колегії Держкомархіву у 2001 р.); мережі Інтернет-ресурсів державних архівів 2000 – 2005 рр.; умов для більш ефективного впровадження в архівних установах сучасних інформаційних технологій (проект програми розвитку архівної справи на Україні на 2006–2010 рр.). Ці програми реалізуються силами архівних установ.

Так, програма зі створення мережі Інтернет-ресурсів державних архівів передбачає: на першому етапі – створення центру Web-ресурсів галузі в Держкомархіві з побудовою локальної мережі, уведенням в експлуатацію серверів і надання центральним та іншим архівам, розташованим у Києві, доступу через них до Інтернету; на другому етапі – упровадження поштових, Web-серверів і серверів баз даних у регіональних архівах; на третьому – побудову галузевої мережі передачі даних. При цьому комунікаційний центр у Держкомархіві забезпечує супровід Web-серверів архівів, адміністровану передачу інформації з галузевої мережі в Інтернет з розвинутою системою її захисту.

У 2007 р. було створено Центральний державний електронний архів України (ЦДЕА України). Ця подія стала найкращим проявом політичної волі на державному рівні щодо збереження цифрових ресурсів (електронних документів, електронних інформаційних ресурсів). Нині ЦДЕА України здійснює координацію діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, незалежно від форми власності в галузі електронного діловодства, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, електронного документообігу, електронного цифрового підпису, зберігання та використання інформації [2:13].

Електронний архів – інформаційна система, що приймає, зберігає і надає користувачам та державним архівам доступ до архівних документів в електронному вигляді (профільні документи) тривалого або постійного термінів зберігання. Відповідно до Положення державної установи "Центрального державного електронного архіву України" (далі ЦДЕА України), затвердженого наказом Держкомархіву України від 21.06.2007 р. № 97, до складу документів архіву входять:

- електронні документи установ – джерел формування НАФ, передані державними архівами;
- електронні інформаційні ресурси;
- електронні документи та інформаційні ресурси особового походження, передані державними архівами та їх власниками;
- службові видання в електронному вигляді, що не надходять у встановленому порядку до Книжкової палати України та бібліотек-депозитаріїв;

- електронні документи юридичних і фізичних осіб, що в установленому порядку надійшли у власність держави з-за кордону;
- електронні страхові копії особливо цінних, унікальних документів та інформаційних ресурсів, що зберігаються в органах державної влади, місцевого самоврядування, на підприємствах, установах, організаціях незалежно від форми власності;
- облікові документи та архівні довідники: описи, каталоги, путівники тощо.

Із перших років діяльності Центральний електронний архів став науково-методичним центром із питань розробки стратегічного напрямку розвитку архівної справи та електронного діловодства, впровадження та організації електронного документообігу, роботи з документами в електронній формі, технологій зберігання та використання їх інформації [3].

Отже, Центральний державний електронний архів України виконує завдання та функції держави з управління архівною справою та діловодством, забезпечує облік, збереженість документів Національного архівного фонду та використання відомостей, що в них містяться.

Водночас, проблематичним на нинішньому етапі видається збереження Інтернет-спадщини, електронних баз даних. Потрібно розробити не лише критерії відбору інформації із сайтів, котра підлягатиме зберіганню, також слід на законодавчому рівні усунути проблему інтелектуальної власності, що виникає під час копіювання сайтів.

Таким чином, інформатизація архівної справи сьогодні є одним із факторів якісно нового науково-інформаційного забезпечення розвитку економіки, науки і культури.

Список використаних джерел

1. Архівознавство: Підручник для студентів іст. факультетів вищих навчальних закладів України / За заг. ред. Я. С. Калакури, та І. Б. Матяш. – К.: КМ «Академія», 2002. – 356 с.
2. Боряк Г. В. Десять років інформатизації архівної справи в Україні: проблеми, здобутки, перспективи // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство: міжвід. зб. наук. пр. / Геннадій Боряк. – 2002. – Вип. 5. – С. 9–18.
3. Електронний архів [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.archives.gov.ua/Electronic/E_A.php – Загол. з екрану.
4. Кузова Н. Інформатизація архівної справи в Україні (1991-2014 рр.): історичні та правові аспекти [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://nmetau.edu.ua/file/kuzovova_informatizatsiya_arhivnoyi_spravi – Загол. з екрану.

The article analyzes the state of the informatization of archival affairs in Ukraine, investigates the activities of the Central State Electronic Archives of Ukraine, identifies problems and perspectives in this area.

Key words: archive; archival affairs, information space, informatization of archival affairs, electronic archive.

В статье проанализировано состояние информатизации архивного дела в Украине, исследована деятельность Центрального государственного электронного архива Украины, выяснено проблемы и перспективы в этой сфере.

Ключевые слова: архив; архивное дело, информационное пространство, информатизация архивного дела, электронный архив.

УДК 004:02

Чередник Людмила

СОЦІОКУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті висвітлюються особливості соціокультурної діяльності бібліотек, креативні форми роботи даної установи.

Ключові слова: бібліотека, соціокультурна діяльність, дискурс, феномен культури.

Давній філософ, ім'я якого загубилося у віках, сказав мудру фразу: «Якщо Бог створив людину за своєю подобою, то філософ має вправо запитати: «А чи може бути, що рай – це просто величезна бібліотека?». Важко з ним не погодитися, враховуючи ту роль, яку бібліотека посіла у житті людського суспільства. З давніх-давен такі установи сприймалися як оселя людського розуму, порівнювалися з храмом, де народжувалася і зберігалася духовність.

Цікавим є напис на дверях однієї з бібліотек XV століття: «Усякий, хто вивчає науку, входить сюди тихо, не грюкаючи дверима, не розмовляючи голосно: це неприємно музам. Якщо ти знайдеш там того, хто сидить за книгою, уклонися йому мовчки з повагою і не марнуй його час пустими балачками, оскільки тут мудрі говорять із зацікавленими». На нашу думку, цей вислів може стати окрасою і сучасних бібліотек.

Бібліотеки можна назвати своєрідним феноменом культури, що привертав увагу фахівців різних галузей: педагогів, психологів, філологів, філософів, істориків, соціологів, кожен із яких вивчав бібліотеку в своєму дисциплінарному дискурсі.

Безумовно, бібліотеки сьогодення мало чим схожі на старі книгозбірні. Але одне їх об'єднує: вони залишаються зберігачами, хранителями мудрості.

Сучасні бібліотеки – це інформаційні установи, які продовжують відігравати значну роль у суспільстві. На жаль, останнім часом з'явилася сумна тенденція: бібліотеки існують лише у великих містах чи районних центрах, а в

сільській місцевості їхня кількість дедалі зменшується. Наслідки цього явища можуть бути негативними.

Оскільки, як показують дослідження, розвиток бібліотек завжди співвідносився з поняттям «соціодинаміка культури», яке можна розглядати як спектр вивчення будь-якої конкретної культури в її історичному розвитку. Тому бібліотеки завжди розглядалися як засіб адаптації людей до навколишнього середовища, як засіб комунікації, регуляції і трансляції культури, елементом її механізму, соціалізації особистості.

Нині дещо змінилася орієнтація діяльності бібліотек. Ураховуючи інформатизацію сучасного суспільства, ці установи змушені не просто видавати книги, а приділяти особливу увагу забезпеченню інформаційних, культурних, соціальних, побутових запитів відвідувачів. Саме тому поступово бібліотеки стають осередком суспільно-політичного життя, місцем зустрічі талановитих людей, проведення круглих столів, творчих портретів, вечорів, презентацій книг письменників, різноманітних книжково-ілюстративних виставок, тематичних переглядів, творчих виставок декоративно-прикладного мистецтва.

На думку дослідника А. Каптерева, «соціокультурні, інформаційні, освітні аспекти ефективності діяльності бібліотек пов'язані не стільки з обсягом надаваних послуг, скільки з їх суспільною та особистою цінністю, значимістю для споживачів інформації. Саме соціальна місія бібліотеки обумовлена її суспільно необхідним призначенням в процесі інформатизації суспільства спільно з іншими (культурною, інформаційною, освітньою), є провідною для більшості бібліотек світу» [2, 137].

Цією проблемою цікавиться багато учених, серед яких слід назвати М. Дворкіну, В. Горового, І. Давидову, В. Дерлеменка, В. Ільгаєву, М. Слободяника, В. Скнара, А. Чачко та ін. На їхню думку, «сутність культурологічного (соціокультурного) підходу, який останнім часом набуває статусу загальнонаукової методології, полягає у тому, що він надає змогу дослідити безліч природних, соціальних, економічних, педагогічних, інформаційних та інших об'єктів і явищ культурологічних феноменів» [3, 79].

У давні часи бібліотеки засновувалися при монастирях. Так відомо, що монастирські бібліотеки стали з'являтися у Західній Європі в V-VI ст. Вони були вельми скромні за величиною зборів – книги нерідко займали лише одну скриню або шафу. Згідно зі статутом, монахи змушені були займатися як фізичною працею, так і читанням та переписуванням книг. Книги також створювалися у власних монастирських скрипторіях.

Згодом, із появою університетів, бібліотеки розташовувалися у їхніх приміщеннях. При університетах виникли навіть посади стаціонарів, які видавали студентам книги.

На сьогоднішній день бібліотека продовжує відігравати значну роль у життя вищого навчального закладу, за свідченням бібліотекознавців, «бібліотеки, яка взяла на себе функцію гуманізувати інформаційний простір, сприяти формуванню у молоді ціннісних орієнтирів» [4].

У бібліотеках вишів змінюються самі форми роботи: багато уваги приділяється менеджменту та маркетинговій діяльності, відбувається оптимізація бібліотечних технологій, що сприяють обов'язковому підвищенню кваліфікації бібліотечних працівників.

Проаналізуємо це питання на прикладі роботи науково-технічної бібліотеки Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка, яка є ровесницею нашого навчального закладу, оскільки розпочала свою діяльність у 1930 році.

Нині бібліотека надає користувачам традиційні послуги: функціонують читальні зали, у яких є наявні для загального користування комп'ютери, на всій території університету доступною є вільна зона Wi-Fi, діє виставкова зала. Разом із тим технічна бібліотека прагне бути корисною сучасним студентам, враховувати їхні зростаючі інтереси. Тому активно впроваджуються нові форми роботи, у яких беруть участь і викладачі університету.

Так, на базі бібліотеки упродовж п'яти років діє «Літературна вітальня», у засіданнях якої беруть участь студенти різних факультетів. Протягом цих років було підготовлено багато літературно-музичних композиції та міні-вистав, серед них: «Я вибрала Долю собі сама...» (за творчістю Ліни Костенко), «Дорогами Тараса Шевченка», «Шлях Майстра» (до дня народження М. Булгакова), «Захист дитини у цілому світі – місяч честі, любові й добра» (до Міжнародного дня захисту дітей та Всесвітнього дня батьків) та ін.

У рамках 11-го Всеукраїнського фестивалю науки, науково-технічна бібліотека спільно з кафедрами автоматичного та електроприводу, фінансів і банківської справи провела презентацію праць викладачів кафедри під назвою «Парад наукової книги». Свої наукові здобутки представили провідні науковці факультетів.

Змістовним був захід, підготовлений співробітниками бібліотеки на архітектурному факультеті, що мав назву «Вулицями Полтави». Бібліотекарі розповіли про перейменовані вулиці нашого міста, запропонували віртуальну подорож маленькими провулками, названими на честь великих людей, чия доля та талант залишили яскравий слід в історії нашого міста, нашої країни. Присутні дізналися про першого зодчого Полтави – Михайла Амвросимова, Лева Вайнгорта, автора знаменитої Круглої площі Полтави, Катерину Скаржинську – меценатку, музейника, фундаторку першого загальнодоступного приватного краєзнавчого музею Лівобережної України та багатьох інших.

До Дня вишиванки традиційно проводиться виставки-інсталяції «Вишиванка – символ Батьківщини, Дзеркало народної душі...». Цього року було представлено матеріали з історії українського костюма відповідно до етнографічних регіонів України – Середньої Наддніпрянщини, Слобожанщини, Полісся, Карпат, Поділля, Півдня України. Цікавою була інформація про символіку малюнків, якими оздоблювалися вишиванки: калину і виноград, дуб і хміль, лілію та мак, троянду та зірку, паву жар-птицю та соловейка, про головний обереговий знак усіх українців – Берегиню. Головною окрасою виставки-інсталяції стали справжні рукотворні вишиванки, одна з яких

унікальна, бо її вік – понад 120 років. Глядачам сподобалися також чудові ляльки ручної роботи, одягнені в українські костюми.

Отже, можна зробити висновки, що бібліотека на сучасному етапі продовжує відігравати значну роль у культурному і науковому житті суспільства. У роботу цих закладів вводяться новітні інформаційні технології, що значно розширює сферу їхньої діяльності.

Важливою є і роль науково-технічних бібліотек вищих навчальних закладів. Тісна співпраця бібліотекарів із викладачами вузів, діячами мистецтва, науки, письменниками сприяє вихованню кращих моральних якостей студентів, пробудженню їхніх інтелектуальних і моральних сил.

Використання активних методів спілкування співробітників бібліотек зі студентами, молоддю допомагає розвитку їх творчих формуванню світогляду.

Список використаних джерел

1. Борінштейн Є. Р. Особливості соціокультурної трансформації сучасного українського суспільства : монографія / Є. Р. Борінштейн. – Одеса: Астропринт, 2004. – 400 с.
2. Каптерев А. Информатизация социокультурного пространства / А. Каптерев. – М.: Гранд-Фаир, 2004. – 187 с.
3. Культурологія: [підручник]. / Т. Б. Гриценко, С. Л. Гриценко, А. Ю. Кондратюк. – [2-е вид.]. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 392 с.
4. Черленівська Т.М. Соціокультурна діяльність бібліотеки ВНЗ: напрями розгортання у комунікаційному просторі [Електронний ресурс] / Т.М. Черленівська – Режим доступу: jpvvs.donnu.edu.ua/article/dow

Анотація

Чередник Людмила Анатольевна

Социокультурная деятельность библиотек в условиях информационного общества

В статье освещаются особенности социокультурной деятельности библиотек, креативные формы работы данного учреждения.

Ключевые слова: библиотека, социокультурная деятельность, дискурс, феномен культуры.

Summary

Lyudmila Cherednik

Socio-cultural activity of libraries in the conditions of the information society

The article covers peculiarities of socio-cultural activity of libraries, creative forms of work of this institution.

Keywords: library, socio-cultural activity, discourse, cultural phenomenon.

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ СТРАТЕГІЯ МУЗЕЮ

Функції сучасного музею доволі складні, а форми діяльності різноманітні. Музеї мають багато особливостей, які зумовлюють їхні наукові, культурно-освітні функції і зближують із відповідними закладами. Специфіка музеїв виявляється також у тому, що в їхній діяльності науково-дослідні й освітні функції тісно поєднуються. Збираючи першоджерела і проводячи власні дослідження, створюють джерельну базу для наукових досліджень. Музеї водночас займаються широкою популяризаторською діяльністю [1, с. 18]. Науково-дослідна робота є основою діяльності музеїв, кожного виду зокрема. Організація всієї діяльності музеїв на науковій основі – головне досягнення музеєзнавства.

Розвиток культурно-освітньої роботи музеїв України сприяв виникненню її різноманітних форм і видів. Найпоширенішими з них є: екскурсії, лекції, систематичні зустрічі з відвідувачами, тематичні вечори й конференції, робота пересувних музеїв, зустрічі з видатними людьми, тематичні виставки, дні відкритих дверей тощо [1, с. 16].

Музеєзнавство послуговується сучасною науковою методологією. У теорії та практиці музеєзнавства активно використовуються методи гуманітарних та природничих наук (методи спеціальних і допоміжних історичних дисциплін, педагогіки, психології, соціології; рентгенографія, спектрографія та інші методи природничих наук; методи польового дослідження, безпосереднього спостереження; експериментальні методи, у т. ч. історичний експеримент; метод моделювання тощо). У той же час, інтегровані в структуру музеєзнавства і пристосовані до вирішення його завдань, ці методи використовуються у площині, не властивій іншим наукам, і, таким чином, здобувають нову якість як суто вузькодисциплінарні методи музеєзнавства.

У ХХІ ст. завдяки працям групи провідних європейських і північноамериканських музеологів (Фрідріх Вайдагер (Німеччина), Іво Мароєвич (Сербія), Сюзен Пірс (Велика Британія), Грег Фінлі (Канада), Зеновій Мазурик (Україна) та ін.) формується постнеокласична, т. зв. об'єктна методологія, акценти якої зосереджуються у площині дослідження матеріальної культури (material culture studies) і власне музеїв як засадничих елементів культурної і природної спадщини (heritage).

Згідно з цією методологією, музей – це об'єкт спадщини; музеологія займається збереженням, дослідженням і використанням об'єктів спадщини (їх фізичної та інформаційної форми та змісту) в музеологічному контексті. Тобто, поряд із фізичним збереженням (музеєфікацією) матеріального об'єкта спадщини, рівнозначна або й більша увага в руслі цієї методології повинна приділятися музеєфікації нематеріальної спадщини та інформаційного потенціалу об'єкта матеріальної спадщини. Для прикладу, музеєфікація

лемківського храму чи лемківського обійстя позбавлена музеологічного контексту без супровідного збереження усіх ритуально-обрядових і звичаєво-побутових елементів та живого автентичного ритуалу й побуту [3, с. 26].

У країнах Західної Європи переважає емпіричний підхід до музеології. Багато музеологів Заходу не визнають музеологію наукою. Однак в окремих країнах розробляються і теоретичні напрями (К. Хадсон і лейстерська школа Великої Британії, нідерландська школа Рейнвардт Академії в Лейдені, розробка теорії музейної комунікації Д. Камерона (Канада), публікації французького музеєзнавця Ж.-А. Рив'єра з історії музеїв і їхньої ролі в суспільстві та з теоретичного обґрунтування екомuzeології тощо) [4, с. 45].

Музейній проблематиці присвячені сотні щорічних наукових і навчально-методичних видань, виходить низка періодики, серед якої, зокрема, виокремимо часопис «ICOFOM Study Series» Міжнародного комітету з музеології (ICOFOM), міжнародний журнал «Museum», який видає Міжнародна рада музеїв (ІКОМ) при ЮНЕСКО, а також журнали «Museums» (США), «Museological Working Papers», «The Museum Journal» (Велика Британія), «Musees de France» (Франція), «Наше наследие» (Росія), «Музеї України» (Україна) та ін. [4, с. 57].

Музеї як скарбниці коштовностей, старожитностей, творів мистецтва й екзотичних речей існують від найдавніших часів, виникнення перших протомузеїв пов'язане з виникненням перших протодержавних класових утворень давніх цивілізацій (світські скарбосховища) та поширенням перших громадських культів (храмові скарбосховища).

Попередниками сучасних музеїв в Україні більшість вчених вважають колекції книг, картин, художніх виробів тощо, які зберігалися у храмах ще в часи Київської Русі: Десятинній церкві, Софійському соборі, Києво-Печерському монастирі та ін. У XVII–XVIII ст. великі приватні збірки художніх творів містилися у феодальних замках та династичних маєтках (Яна Собеського у Жовкві, Синявських – у Бережанському замку, Вишневецьких – у замку у Вишнівці, галерея Сапе у Кодні, К. Розумовського – у Батурині тощо) [5, с. 12].

Створення нових музеїв – як державних, так і народних – триває в умовах існування незалежної Української держави. Вперше в історії українського музейництва правдиво висвітлено національно-визвольні змагання українського народу за свою державність у 1914–1945 рр., державотворчу діяльність ЗУНР, видання товариств «Просвіта», «Рідна школа», «НТШ», відомості про Організацію Українських Націоналістів, події 1939–1941 рр. на західноукраїнських землях, про діяльність Української Повстанської Армії, голодомор в Україні 1933 р., геноцид під час сталінських репресій тощо.

Музей – це установа, що займається різноманітними видами діяльності у різних сферах: від пам'ятко-консерваційної і колекційної до суто комерційної. До основних напрямів роботи будь-якого музею як спеціалізованої установи індустрії культурного дозвілля й туризму належать: комплектування музейних фондів, облік, інвентаризація та каталогізація музейних колекцій, консервація і зберігання музейних фондів; формування та презентація тематичних

експозицій; екскурсійне обслуговування відвідувачів; інші види комерційної діяльності, дозволені нормами чинного законодавства

Специфіка музеїв виявляється також у тому, що в їхній діяльності науково-дослідні й освітні функції тісно поєднуються. Збираючи першоджерела і проводячи власні дослідження, створюють таким чином джерельну базу для наукових досліджень. Музеї водночас займаються широкою популяризаторською діяльністю.

Науково-дослідна робота є основою діяльності музеїв, кожного виду зокрема. Організація всієї діяльності музеїв на науковій основі – головне досягнення музеєзнавства.

Наукові дослідження в будь-якому музеї є обов'язковою умовою його функціонування, оскільки їх результати визначають рівень науково-фондової, експозиційної, просвітницької та освітньої діяльності музею.

Специфіка науково-дослідницької діяльності музею полягає в тому, що в основі її лежать справжні свідчення розвитку природи і суспільства, цінність яких з'ясовується, осмислюється, стає надбанням громадськості. Разом із тим, наукові дослідження в музеї спрямовані на створення оптимально-ефективних умов для здійснення процесу відбору музейних предметів, їх вивчення, охорони та експонування. У процесі цієї діяльності відбувається багатоаспектне дослідження як самого музейного предмету, так і взаємини музейного предмету з первісним середовищем побутування, його місця в музейних фондах, а також особливостей його взаємодії з відвідувачем.

Науково-дослідна діяльність є першоосновою існування музеїв різних типів, видів і профілів. Вона функціонує у двох сферах:

- 1) галузеві дослідження за своїм змістом збігаються з дослідженнями в інших наукових установах. У цих дослідженнях музейні предмети вивчаються з точки зору нового знання, яке вони дають певній галузі;
- 2) музеєзнавчого дослідження, що веде до нових знань із теорії та методології збирання, зберігання, обробки, експонування, та інших способів використання музейних предметів. Отримані нові знання дають наукову оцінку музейних колекцій, доповнюють ті, що існують; необхідним є і складання спеціальної документації, наукова організація експозиції, випуск каталогів і публікації [6, с. 156].

У цих сферах виділимо наступні основні напрями дослідницької діяльності музеїв, притаманні вітчизняним і зарубіжним музеям:

- дослідження в галузі розробки наукової концепції діяльності музею;
- дослідження в галузі комплектування фондів;
- вивчення музейних предметів і їхніх колекцій;
- наукове проектування експозицій та виставок;
- прикладні (соціологічні, педагогічні та соціально-психологічні) дослідження, спрямовані на вивчення музейної аудиторії;
- дослідження, спрямовані на підвищення ефективності роботи музею;
- музейно-педагогічні дослідження;
- вивчення історії музейної справи;
- дослідження в галузі історіографії музеєзнавства.

Список джерел та використаної літератури

1. Боднарчук Ю.Ю. Музеєзнавство. / Ю.Ю. Боднарчук. – Вид-во ППШПак : Тернопіль. – 2012. – 228с.
2. Власюк Г. М. Музеєзнавство та архівна справах : навч.-метод, посіб. / Г. М. Власюк, О. Ю. Зосимович, М.В Хададова . – Житомир : ЖДПУ імені Івана Франка, 2006. – 56 с.
3. Востряков Л. Е., Культурная политика: концепции, понятия, модели. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cpolicy.ru/analytics/80.html>. – Назва з екрану.
4. Закон України «Про музей та музейну справу» від 1.01.2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/249/95-вр>. – Назва з екрану.
5. Історія екскурсійної справи в Україні: навч. посіб. / Федорченко В. К., Костюкова О. М., Дьорова Т. А. та ін. – К.: Кондор, 2004. – 150с.
6. Лорд Б. Менеджмент в музейном деле. / Б. Лорд, Г. Лорд. – М., 2002. – 211с.
7. Музеєзнавство [Текст] : навчальний посібник / М. Й. Рутинський, О. В. Стецюк. – К. : Знання, 2008. – 428 с.

УДК 025.5:023.4

І. С. Марків

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ БІБЛІОТЕКАРЯ

У статті висвітлюються важливі морально-психологічні риси бібліотекаря в умовах інформаційного суспільства.

Ключові слова: бібліотека, бібліотечний працівник, особисті якості.

Бібліотечна професіологія тісно пов'язана з психологією, адже вся система зв'язків у книгозбірні реалізується людиною. Спілкування між бібліотекарями, професійні норми, етика взаємодії із забезпечення технологічних процесів, безпосередній та опосередкований процес комунікації з користувачем – все це має психологічне навантаження. Самосвідомість працівників, відчуття важливості своєї роботи, самоповага і повага до колег створюють певний морально-психологічний клімат, від якого перебуває у прямій залежності якість та ефективність діяльності бібліотечних установ.

Робота бібліотекаря завжди високо цінувалася у суспільстві. Проте лише у 1970–80-ті рр. у бібліотечній справі починають використовувати досвід і знання, накопичені у психології. Увага зосереджувалася, насамперед, на доброзичливості бібліотекаря, його готовності допомогти, здатності сприймати потреби інших людей, умінні вести бесіду, володіти засобами як вербального, так і невербального спілкування тощо.

Питання формування особистих якостей, якими має володіти фахівець бібліотечної справи, всебічно розглядала відомий український бібліотекознавець А. С. Чачко. Вона визначила три основні напрями діяльності бібліотеки: бібліографування (створення бібліографічних посібників); бібліографічне обслуговування (доведення бібліографічної інформації до читачів); бібліотечно-бібліографічна орієнтація читачів, які неможливі без постійного підвищення кваліфікації персоналу. Вчена дослідила вплив психофізіологічних чинників на якість задоволення запитів читачів; була переконана, що інформаційний пошук вимагає витримки, цілеспрямованості, інтуїції, які ґрунтуються на знаннях, досвіді, гнучкості мислення [1, 102].

Російський бібліографознавець І. Г. Моргенштерн вважав, що бібліотечні працівники часто стикаються з недооцінкою їхньої праці. Хоча їй притаманна інтелектуальність, різноплановість, інтенсивність, негайна результативність і корисність. Для бібліографів характерні спокій, порядок, чіткість, вони цінують виробничий комфорт, налагоджену технологію, дотримання трудового режиму. Серед необхідних психологічних рис бібліотекаря вчений виокремлював такі: професійна пам'ять, здатність встановлювати зв'язки між явищами фізичного і духовного світу, людьми, документами, звичка бачити світ відображеним у творах друку та інших документах, впевненість у необхідності, соціальній цінності своєї праці. Бібліотечний працівник повинен бути об'єктивним, безпристрасним, мобільним (здатним переключатися з теми на тему), мати сучасні знання, евристичний склад мислення, викликати довіру, бути тактовним у спілкуванні з читачами і наполегливим у досягненні позитивного результату пошуку. Детально аналізуючи зміст професіограми бібліографа початку 1980-х рр., педагог зауважував, що в результаті автоматизації бібліографічних процесів виникають нові соціально-психологічні чинники бібліотечної професії [2, 16].

Не випадково ще у 1989 р. українські вчені Л. З. Амлінський і В. С. Бабич наголошували на необхідності поєднання комп'ютеризації і гуманізації бібліотечної освіти. Крім опанування комп'ютерними технологіями, бібліотечні спеціалісти повинні мати високу загальну культуру, яка є не лише найголовнішою загальнолюдською якістю, а й визначальною категорією професіоналізму діяльності. Без розвитку високої культури та пов'язаних із нею моральності, гуманізму, не може бути кваліфікованого бібліотекаря [3, 25].

Ці погляди вітчизняних вчених набувають особливої актуальності сьогодні з огляду на глобалізацію сучасного світу, певну стихійність і хаотичність формування інформаційного простору, загальне зниження суспільної культури, нівелювання моральних орієнтирів тощо.

Чимало західних дослідників також вважають, що робота у книгозбірні, безперечно, є складною інтелектуальною діяльністю. Американські психологи рекомендують бібліотекарям самостійне проведення тесту для самоконтролю свого ставлення до роботи з читачами. Тест може містити таке питання: як ви ставитесь до кожного нового читача? Варіанти відповідей: а) як до нової пригоди, б) як до досвіду пізнання, в) як до чинника роздратування і до чогось неприємного, г) як до роботи, яка повинна бути виконана.

Побудова стосунків із користувачами вимагає від бібліотечного персоналу певних навичок спілкування, вияву дружелюбності, відкритості, взаємності, толерантності, що дає змогу налагоджувати певні соціальні зв'язки. Відповідно, зарубіжні вчені підкреслюють, що, у той час, як сучасний світ стає дедалі безособовішим, у тих галузях, де знання дійсно має значення, люди цінуються більше, ніж будь-коли [4, 40].

Не можна не підмітити, що сьогодні персонал українських бібліотек перебуває у психологічному напруженні, викликаному різними факторами. Так, значна частина працюючого бібліотечного контингенту – це фахівці середнього віку, які й досі сприймають свою професію традиційно, що заважає їм розвивати у собі такі риси, як діловитість, цілеспрямованість, енергійність, підприємливість, готовність вчитися новому і незвичному. Особливо це стосується сільських бібліотекарів: деякі з яких не бачать перспектив розвитку бібліотечної справи через важке матеріальне становище своїх книгозбірень.

Згідно з психологічними опитуваннями, більшість спеціалістів українських бібліотек задоволені своєю роботою. Це пояснюється тим, що вони обирали професію за власним бажанням, тобто цілком свідомо віддавали перевагу не матеріальній вигоді чи кар'єрі, а спокійній роботі, пов'язаній зі спілкуванням із книгою та читачем, роботі, що приносить інтелектуальне задоволення та відчуття потрібності. Створюваний протягом багатьох років високий рівень культури бібліотечного обслуговування зіткнувся з вимогами сучасного суспільства, в основі якого економічно-ринкові відносини із суворими і жорсткими правилами. Цей конфлікт цінностей був і значною мірою залишається важким психологічним випробуванням для бібліотечних працівників. Далеко не кожен бібліотекар психологічно готовий до подібних перетворень, до ускладнення професійних вимог. У цих умовах важливо розкріпачити свідомість, звільнитися від стереотипів і подивитися на своє професійне призначення новим поглядом. До того ж загальнолюдські цінності, до яких звикли бібліотекарі, багато в чому допомагають їм ефективно працювати [5, 4].

Слід констатувати, що на сучасному етапі існує протиріччя між можливостями існуючої бібліотеки і запитамі інформаційного суспільства. Сьогодні книгозбірня переживає кризу як соціальний інститут. Кожна окремо взята бібліотека розвивається своїм власним шляхом, адже можливості у всіх схожі, проте не однакові (хтось зумів вистояти, знайти кошти на подальший розвиток, а хтось – ні). Ці та інші фактори не можуть не позначатися на особистості бібліотечного професіонала, на його морально-психологічному стані, впевненості у майбутньому, самосвідомості.

Психологічне напруження викликають і непередбачуваність та нерівномірність надходження запитів користувачів, потреба їх оперативного задоволення тощо. Бібліотекар постійно повинен бути відкритим для обміну досвідом із користувачем, уміти виявляти його реальні потреби і запити, а потім відповідати на них належним чином і своєчасно.

Слід відзначити і таку особливість роботи фахівців бібліотечної справи, як їх відносна самостійність у прийнятті рішень із пошуку джерел інформації,

виборі пріоритетів. Однак, у реальних умовах конкретної бібліотеки важливі джерела інформації не завжди доступні. Також даються взнаки й прогалини у довідково-бібліографічному апараті, його недосконалість та неузгоджені дії бібліотечної спільноти щодо формування сукупного довідкового ресурсу фондів бібліотек.

В умовах політичної і соціально-економічної нестабільності, наростання кризових явищ в економіці та інших сферах суспільного життя читачі можуть поводитися неадекватно, не завжди виявляють терпіння, толерантність. Як наслідок, бібліотекарі відчують розчарування, незадоволення, тобто перебувають у стані, який у літературі з психології називають «burn out» – стан соціально-психологічної та фізичної втоми, що призводить до депресії [4, 41].

Тому аналіз професійної діяльності бібліотекарів свідчить про необхідність вести діалог із користувачем, ставити запитання коректно і ненав'язливо, викликати довіру. Важливо вміти залагоджувати напружену ситуацію, розуміти і коригувати власний психологічний стан. Невід'ємним стає виховання у бібліотечних професіоналів стійкості до стресів, емоційної рівноваженості.

З огляду на все сказане вище, на нашу думку, у штаті великих бібліотек доцільно мати психолога або кімнату психологічного розвантаження.

І все-таки, при наданні інформаційних послуг працівники бібліотек отримують і позитивні враження, зокрема відчуття особистого морального задоволення від того, що було надано професійну практичну допомогу користувачам, вдалося задовольнити їхню особисту інформаційну потребу та посприяти розповсюдженню знань.

У 2012 р. київські студенти – читачі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, відповідаючи на питання «Яким повинен бути сучасний бібліограф?», зазначили: насамперед, – професійним і спокійним, а також кваліфікованим, уважним, турботливим, ерудованим, комунікабельним, привітним, доброзичливим, різнобічно розвиненим, сучасним, кмітливим, цілеспрямованим, відданим своїй справі, люб'язним, дружелюбним, обізнаним щодо потреб користувачів, завжди готовим допомогти [4, 41].

Крім того, фахівці провідних наукових бібліотек виділяють такі особисті якості, важливі для бібліотекарів при виконанні ними професійних обов'язків: високий інтелект, широкий світогляд, сумлінність, чесність, бібліотечний патріотизм, гнучкість та аналітичність мислення, вміння працювати, незважаючи на втому, переключатися з теми на тему, вміння виокремлювати головне, проникливість, уміння розуміти психологічний стан співрозмовника і, звичайно ж, любов до своєї справи.

Отже, і користувачі, і персонал книгозбірень, і відомі українські та зарубіжні вчені-бібліотекознавці надають великого значення особистим людським якостям бібліотечного працівника, які, поряд із професійними рисами, належать до важливих чеснот особистості у соціокультурній сфері діяльності.

Список використаних джерел

1. Чачко А. С. Библиотечный специалист: особенности труда и профессионализации: монография / А. С. Чачко. – 2-е изд. – К. : Наук. думка, 1986. – 192 с.
2. Моргенштерн И. Г. О профессии и личности библиографа / И. Г. Моргенштерн // Сов. библиогр. – 1983. – № 5. – С. 13–22.
3. Амлинский Л. З. Совершенствование подготовки библиотечных кадров в условиях автоматизированной библиотечной технологии / Л. З. Амлинский, В. С. Бабич; Об-во «Знание» УССР. – К., 1989. – 28 с.
4. Добко Т. Кадри довідково-бібліографічних служб у контексті вимог інформаційного суспільства / Т. Добко // Бібліотечний вісник. – 2012. – № 5. – С. 35–44.
5. Соціологічні дослідження в бібліотеках: інформ.-аналіт. бюл. Вип. 28: Психологічний портрет сучасного бібліотекаря / уклад. О. О. Мастіпан; М-во культури України, Нац. парлам. б-ка України. – Київ: Нац. парлам. б-ка України, 2002. – 23 с.

The article highlights the important moral and psychological features of the librarian in the conditions of the information society.

Keywords: library, library worker, personal qualities.

В статье освещаются важные морально-психологические черты библиотекаря в условиях информационного общества.

Ключевые слова: библиотека, библиотечный работник, личные качества.

УДК 94 (437.1/2:477)

О. В. Стефанишин

УКРАЇНСЬКІ ФОНДИ СЛОВ'ЯНСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ У ПРАЗІ

Розглянуто історію становлення та основні напрями діяльності Слов'янської бібліотеки в Празі. Здійснено огляд українських фондів бібліотеки та визначено джерела їх наповнення на сучасному етапі. Проаналізовано стан українсько-чеських книгообмінних зв'язків.

Ключові слова: Слов'янська бібліотека, українські фонди, україністика, книгообмін, українсько-чеське співробітництво.

Слов'янська бібліотека при Національній бібліотеці Чеської Республіки у Празі із часу свого заснування і до сьогодні, залишається однією із небагатьох публічних спеціалізованих наукових книгозбірень у світі, фонди якої вміщують значну кількість славістичних матеріалів, у тому числі й українських.

Її становлення розпочалося у 1924 р. за ініціативи президента Т. Г. Масарика. У рамках російської акції чехословацького уряду, що

передбачала різнобічну підтримку емігрантів із території Росії, було засновано “Російську бібліотеку міністерства закордонних справ”. Вже із 1927 р., згідно з рішенням про наповнення фонду літературою й інших слов’янських народів, установу перейменували на “Слов’янську бібліотеку Міністерства закордонних справ Чехословаччини” [10, 10].

У 1929 р. бібліотеку перенесли в історичний комплекс Клементinum (колишнє приміщення єзуїтського колегіуму), а 31 грудня 1938 р. Міністерство закордонних справ припинило її адміністрування. У лютому 1942 р. вона перейшла під управління німецької влади і стала частиною Державної університетської бібліотеки. Після Другої світової війни, у 1958 р., Слов’янську бібліотеку виокремили у структурний підрозділ Державної (нині Національної) бібліотеки Чеської Республіки. У 1973 р. Міжнародний комітет славистів надав їй статус науково-інформаційного та бібліографічного центру слов’янських студій [4, 582–584].

Повне відновлення професійної діяльності бібліотеки у галузі світової славістики відбулося вже у 1989 р., унаслідок значних соціально-політичних змін у Чехії. Було поновлено втрачені й налагоджено нові зв’язки із західними славістичними інституціями, поповнено фонди новими виданнями та відкрито користувачам доступ до їх вільного використання. На сьогодні її директором є доктор філософії Лукаш Бабка.

Історію формування фондів Слов’янської бібліотеки співвідносять із часом її заснування. Тобто, починаючи із 1924 р., бібліотека систематично здійснює роботу з наповнення, обробки й збереження світової славістичної літератури, зокрема історичної, філологічної та політологічної. Першоосною її зібрань стали матеріали, особисті книгозбірні, сімейні архіви представників міжвоєнної еміграції, насамперед російської, української та білоруської. На даний час фонд Слов’янської бібліотеки налічує понад 800 тис томів бібліотечних документів, колекцію карт, плакатів, аудіо, відео та художніх матеріалів, з яких понад 70 тисяч – україніка [2, 243; 16].

Структура фонду включає 13 основних відділень, 11 із яких поділені за територіальним принципом (в тому числі і українське), а два – загального спрямування (загальнослов’янське і відділення словників та енциклопедій). Український фонд, у свою чергу, поділяється ще на 2 частини: книжні збірки та збірки спеціальних документів. До першої відносяться рукописи та стародруки, книги та періодика української еміграції після 1917 р. Так, у сховищах бібліотеки можна знайти цінні стародруки XVI ст. – львівське видання “Апостола” з друкарні Івана Федорова (1574) і “Острозьку Біблію” (1581), а також низку рідкісних видань XVII ст. (“Печерський патерик”, “Зерцало богословії” Кирила Транквіліона Ставровецького, “Меч духовний” і “Труби дієслів” Лазара Барановича, “Вінець Христовий” Антіна Радивилівського). XVIII ст. датується 15 книг із друкарень Києва та Чернігова, серед них “Алфавит собраный”, “Царский путь хреста Господня” Івана Максимовича і “Філософія Арістотеля” Михайла Козачинського [2, 243; 16].

Доволі об’ємною є збірка матеріалів українських авторів XIX ст., куди входять літературні твори й альманахи, збірники народної словесності,

історичні та історико-економічні монографії, етнографічні й географічні публікації, підручники тощо. Це, зокрема “Грамматика малороссийского наречия” (1818) Олексія Павловського, “Думки і пісні” Амвросія Метлинського (1839), “Сборник украинских песен” (1849) Михайла Максимовича, “Байки” Льва Боровиковського (1852), “Малоросійський літературний збірник” (1859) Данила Мордовцева, “Чорна рада” Пантелеймона Куліша (1857), “Народные песни Галицкой и Угорской Руси” (1878) Якова Головацького та ін. [2, 243–244; 16]. Фонди художньої літератури також містять рідкісні видання творів Тараса Шевченка, зокрема “Кобзар” – його петербурзьке (1840) і перше празьке видання (1876), біографічні праці про поета і власні художні альбоми.

Зібрання документів з історії України представлене, насамперед іменами Олександра Рігельмана, Дмитрія Бантиша-Каменського, Миколи Костомарова, Дениса Зубрицького, Михайла Драгоманова, Михайла Грушевського та ін. Більшість їх праць опубліковані на сторінках літературних і науково-популярних журналів, таких як “Основа”, “Правда”, “Зоря”, “Народ”, “Жите і слово”, “Літературно-науковий вісник”, “Киевская старина”, “Записки наукового товариства в Києві”, історичний журнал “Україна”, які також є у колекції Слов’янської бібліотеки [2, 244; 16]. Особливу цінність мають публікації львівського наукового товариства ім. Шевченка, серед яких стовісімнадцятитомний комплект однойменних збірників.

Найбільша кількість видань українських авторів датується ХХ ст. Це, зокрема, художні та біографічні твори, публіцистика, навчальні посібники, періодичні видання тощо. Однак найбільшу цікавість викликає саме періодика, на сторінках якої знаходимо інформацію про суспільно-політичне, економічне й культурне становище України у різні часи. Приміром, лише період української державності (1917–1920) представлений пресою із понад сотнею найменувань [2, 245; 16]. Не меншим є і зібрання періодики української еміграції міжвоєнного періоду, виданої здебільшого в Австрії, Німеччині, Франції, Чехословаччині, Китаї, Канаді, США, Бразилії й Аргентині.

З другої половини 90-х рр. ХХ ст. українські фонди зросли внаслідок закордонних надходжень (подарунків бібліотеці). Вони поповнили зібрання матеріалів української діаспори, виданих у Німеччині, США, Італії, Канаді від 1945 р. до сьогодні. Це, наприклад, журнали “Визвольний шлях”, “Український самостійник”, “Наше життя”, збірник українського богословського товариства “Богословія” або “Записки Чина св. Василя Великого” [2, 245].

Друга складова україніки у Слов’янській бібліотеці – це відділ спеціальних зібрань. До нього входять документи з особистих архівів й кореспонденції Лесі Українки, Івана Леонтовича, Панаса Феденка, Вадима Модзалевського, родини Богацьких; матеріали українських емігрантських організацій – Української господарської академії і Українського технічно-господарського інституту (1922–1945), Українського педагогічного інституту ім. Михайла Драгоманова (1923–1933), Української реальної гімназії (1925–1945), Центрального союзу українського студентства (1922–1981), Української наукової асоціації (1932–1939), Українського академічного комітету (1924–

1940) та Українського комітету (1926–1934); збірка праць митців-емігрантів, а також колекції плакатів, екслібрисів, банкнот міжвоєнного періоду тощо [3, 10; 16]. Очевидно, що значну частину матеріалів із відділу спеціальних зібрань становлять залишки документів Музею визвольної боротьби України, що зберігаються у загальному фонді книгозбірні.

У рамках видавничої діяльності Національної бібліотеки ЧР Слов'янська бібліотека опрацьовує і видає спеціальні публікації в галузі славістики, що, здебільшого, ґрунтуються на матеріалах емігрантських фондів. Одним із перших стало видання бібліографічної публікації в трьох частинах “Праці російської, української та білоруської еміграції, видані в Чехословаччині в 1918–1945 рр.” у співавторстві Зденьки Рахункової, Міхаели Ржегакової та Їржі Вацека [1, 62–63]. Згодом побачила світ праця “Адресна книжка російських, українських та білоруських емігрантських організацій” Анастасії Копржівової в 1995 р. (1999 р. – друге, доповнене видання) [8, 3–4]. У 2005 р. було видано дослідження Оксани Пеленської “Український портрет на тлі Праги. Українське мистецьке середовище в міжвоєнній Чехо-Словаччині”, в якому авторці вдалося опрацювати та систематизувати документи “засекреченого фонду”, а саме понад тисячу творів оригінальної графіки 68 українських емігрантських митців із міжвоєнної Чехословаччини, що були колись власністю Музею Визвольної Боротьби України [8]. Серед видань з українською історичною тематикою слід виділити збірник “Українська повстанська армія інакше: в літературі, мистецтві, культурі” (2011) [15]. З нещодавніх публікацій особливу цікавість викликає книга спогадів Їржі Вацека “Слов'янська бібліотека – моя доля (мозаїка спогадів)”, видана у 2016 р. [14]. У ній відомий славіст і директор бібліотеки упродовж 1978–1992 рр. через призму своєї діяльності висвітлює історію Слов'янської бібліотеки та розповідає про долі людей – її працівників та науковців.

Організація наукових конференцій, семінарів, симпозіумів, колоквиумів та проведення тематичних виставок доповнюють багатовекторну діяльність Слов'янської бібліотеки. Упродовж кінця ХХ ст. – початку ХХІ ст. чеська книгозбірня зініціювала низку фахових акцій. Це, зокрема, міжнародні наукові конференції: “Російська та українська еміграція в Чехословаччині в час між двома світовими війнами: наслідки та перспективи досягнутих досліджень. Фонди Слов'янської бібліотеки та Празьких архівів” (14–15 серпня 1995 р.), з нагоди 75-річчя заснування Українського Вільного університету (29–30 листопада 1996 р.), “Дмитро Чижевський: особистість і творчість” (13–15 червня 2002 р.), “Українська Студія Пластичних Мистецтв у міжвоєнній Чехословаччині” (12–13 листопада 2003 р.), “Музей визвольної боротьби України в Празі: втрати і знахідки” (12–14 жовтня 2005р.), “Дмитро Антонович і українське мистецтвознавство: наукові дослідження, організація освіти, музейна справа” (12–14 вересня 2007 р.), “Українська Повстанська Армія інакше: в літературі, мистецтві, культурі” (21–22 жовтня 2010 р.), а також міжнародний симпозіум “Внесок Ореста Зілинського у дослідження чехословацько-українських відносин у літературознавстві та фольклористиці” (21 березня 2013 р.) та семінар “Олена Теліга (1906–1942). Життя та творчість української поетеси”

(31 жовтня 2006 р.) [1, 64; 11, 6; 7, 295; 16]. Логічним підсумком роботи наукових заходів було видання збірників матеріалів їх учасників.

Досить часто Слов'янська бібліотека є співорганізатором культурно-політичних акцій, що відбуваються у Чехії. Спільно із Чеською асоціацією українців у ній проводяться лекції, дискусії з питань української історії та культури, а також чесько-українських зв'язків. Як приклад, лекція Президента Міжнародної асоціації українців професора Михайла Мозера “Новий внесок в історію української мови”, що відбулася 25 лютого 2017 р. [16]. Пам'ятні заходи теж проходять за участі працівників бібліотеки та базуються на матеріалах її фондів. Один із таких – літературний вечір “Ikarův rád” (“Падіння Ікара”), присвячений пам'яті українського емігрантського поета “Празької школи” Олега Ольжича (19 квітня 2011 р.) [13, 3].

Символічно, що презентації нових видань і перекладів української літератури, зустрічі з відомими людьми також відбуваються у стінах Слов'янської бібліотеки. Так, 27 лютого 2006 р. відома чеська перекладачка Алена Моравкова презентувала збірку поезій української емігрантської поетеси Галі Мазуренко “Акварелі” [16]. Представлення антології сучасних українських оповідань “Експрес Україна” та дискусія з її редактором Рітою Кіндлеровою щодо створення книги й сучасний стан української літератури пройшла 11 лютого 2009 р. [16]. Питання літературних перекладів в Україні стали темою для бесіди з українським літературознавцем та перекладачем Іриною Забіякою, що також відбулася у бібліотеці 25 квітня 2017 р. [16]. Варто відзначити, що згадані заходи викликали жвавий інтерес серед широких кіл громадськості у Чехії.

Традиційною у Слов'янській бібліотеці є її виставкова діяльність. Здебільшого виставки і вернісажі є тематичними, або ж проводяться з метою презентації бібліотечних збірок. Приміром, 19 вересня 1996 р. у Національній бібліотеці Чеської Республіки з нагоди 140-ї річниці від дня народження видатного українського письменника було відкрито виставку “Відношення Івана Франка до Чехії” [11, 3]. Історії чесько-українських літературних зв'язків присвятили дві виставки: “Україна в Чехії” (листопада – грудня 2004 р.) та “Прага – дім української літературної еміграції” (6 жовтня – 10 листопада 2005 р.) [16]. Виставка “Чеська асоціація українців – п'ятнадцять років діяльності (1991–2006)”, що тривала із листопада до грудня 2006 р., стала своєрідним звітом багаторічної плідної роботи наукового товариства [16]. Загалом у Слов'янській бібліотеці щорічно діють 1–2 виставки з українською тематикою.

Досить часто виставки стають доповненням до інших тематичних заходів: конференцій, симпозіумів, колоквіумів тощо. Зокрема, виставки “Українська Студія Пластичного Мистецтва” (13 листопада – 5 грудня 2003 р.), “Втрати і знахідки” (14 вересня – 15 жовтня 2005 р.), “Дмитро Антонович та українське мистецтво: організатор науки, освіти та музеїв у еміграції” (6 серпня – 27 вересня 2007 р.), “Орест Зілінський і його внесок в розвиток чеської україністики” (21 березня – 3 травня 2013 р.) були присвячені однойменним конференціям та симпозіумам [7, 296; 16]. Здебільшого вони проводяться у приміщенні Слов'янської бібліотеки, проте можуть бути реалізовані в

партнерських установах у Чехії та за кордоном. Так, у 2017 р. понад 150 репродукцій фото 20-х рр. ХХ ст., об'єднані під назвою “Загублений світ Підкарпатської Русі на фотографіях Рудольфа Гульки”, могли побачити і в українських містах – Ужгороді, Києві та Одесі [16].

Поряд із доволі успішною діяльністю Слов'янської бібліотеки, існують і певні труднощі, пов'язані із наповненням українських фондів сучасною літературою та періодикою. На жаль, сталого книгообміну між Чеською Республікою та Україною так і не вдалося сформуванати. На сьогодні бібліотека співпрацює лише з кількома українськими бібліотеками та організаціями. Це, передусім, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Національна парламентська бібліотека України, Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, Наукова бібліотека Національного університету “Києво-Могилянська академія”, Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника, НТБ НУ “Львівська політехніка”, Бібліотека Українського католицького університету [4, 586]. Інші джерела наповнення – це подарунки, придбання книг власним коштом або за сприяння дипломатичних установ та Чеських культурних центрів за кордоном. Щоправда зазначені способи є нерегулярними, дороговартісними і часто виключають можливість вибору літератури. Окрім того, у таких випадках важко проконтролювати якість пропонованих видань.

Схожа ситуація склалася і з українською періодикою. На сьогодні Слов'янська бібліотека отримує від України 26 її різновидів, 9 із них закуповує, а решту – шляхом обміну. Разом із тим, існують проблеми щодо регулярності надходжень та можливості придбання видань за певні роки.

Таким чином, Слов'янська бібліотека в Празі є публічною, спеціалізованою, науково-дослідницькою та славістичною установою, що має статус однієї з найбільших славістичних книгозбірень в Європі. Її діяльність, з-поміж основного, спрямована на видання книг, проведення виставок та організацію наукових заходів. Книжковий фонд бібліотеки з українською проблематикою після фондів в Україні є найбільший у світі. В основі її зібрань – документи та матеріали представників міжвоєнної еміграції, в тому числі й української. На сучасному етапі формування фондів книгозбірні відбувається за допомогою книгообміну між бібліотечними установами обох країн, подарунків та особистих придбань. Однією із ключових проблем чесько-українських взаємин в окресленій сфері є недостатнє інформування про нові українські видання, відсутність у нашій державі єдиного дистриб'ютора з продажу літератури за кордон та незадовільне фінансування бібліотечної галузі.

Список використаних джерел

1. ГДА МЗС України, ф. 1 (Справи постійного зберігання за 1988–2002 рр.), оп. 4, спр. 7605. Українці за межами України (25 березня 1994 р. – 24 грудня 1994 р). – 117 арк.
2. *Бабка Л.* Українські матеріали у Слов'янській бібліотеці [Текст] / Л. Бабка // Проблеми слов'янознавства : Збірник наукових праць. – Львів, 2010. – Вип. 59. – С. 243–246.
3. Дар бібліотеці у Празі [Текст] // Пороги. – 1996. – № 4. – С.10.
4. *Кіндлерова Р.* Слов'янська бібліотека: історія та сучасність [Текст] / Р. Кіндлерова [Текст] // Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства : матеріали п'ятої міжнародної науково-практичної конференції, 11–12 вересня 2013 року, Львів / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Національний університет “Львівська політехніка”, Науково-технічна бібліотека; [редколегія: О. В. Шишка, Н. Е. Кунанець, Д. О. Тарасов, І. О. Белоус, Р. С. Самотий, А. І. Андрухів]. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2013. – С. 582–586.
5. Нові книги українських авторів в Національній бібліотеці Чехії – Слов'янській бібліотеці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vmv.odessa.ua/novi-knigi-ukra%D1%97nskix-avtoriv-v-nacionalnij-biblioteci-chexi%D1%97-slovyanskij-biblioteci/>
6. *Павлів О.* Ніколи її не минаємо... Словянська бібліотека у спогадах Миколи Мушинки [Текст] / О. Павлів // Пороги. – 2015. – № 9. – С. 6–7.
7. *Пасемко І.* Слов'янська бібліотека в Празі – скарбниця україніки на Європейському континенті [Текст] / І. Пасемко // Українознавство. – 2008. – № 8. – С. 293–300.
8. *Пеленська О.* Український портрет на тлі Праги. Українське мистецьке середовище в міжвоєнній Чехо-Словаччині [Текст] / О. Пеленська // Наукове товариство ім. Шевченка в Америці, Національна бібліотека Чеської Республіки – Слов'янська бібліотека. – Нью-Йорк – Прага: Narodní knihovna ČR, 2005. – 222 с.
9. Посольство України інформує... [Текст] // Пороги. – 1999. – № 2. – С. 10.
10. Слов'янська бібліотека в Празі [Текст] // Пороги. – 1996. – № 4. – С.10.
11. Хроніка громади // Пороги. – 1996. – № 3. – С. 3.
12. Хроніка громади // Пороги. – 2002. – № 2. – С. 6.
13. Хроніка громади // Пороги. – 2011. – № 8. – С. 3.
14. Slovanská knihovna – můj osud (mozaika vzpomínek) [Текст] / Jiří Vacek. – Praha, 2016 – 174 s.
15. Ukrajinská Povstanská Armája jinakše (v literaturì, mystectvì, kul'turì) / Ukrajinská povstalecká armáda jinak (v literatuře, umění a kultuře) [Текст] / sestavila Anastázia Lukáčová. – Praha, 2011 – 212 s.
16. Slovanská knihovna [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nkp.cz/slovanska-knihovna>

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ІЗ ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ, СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

УДК 378.147:002.1

І. О. Демуз

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ІЗ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 015 «ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА»: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

У публікації на прикладі ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» проаналізовано особливості підготовки фахівців за спеціальністю 015.05 «Професійна освіта (Документознавство)», охарактеризовано компетентності, якими оволодівають майбутні педагоги професійного навчання з документознавства. Висвітлено основні принципи підготовки фахівців за згаданою спеціальністю й акцентовано увагу на важливості неперервної професійної освіти, що відповідає світовим тенденціям освіти впродовж життя.

Ключові слова: підготовка фахівців, документознавство, професійна освіта, компетентність.

Постановка проблеми. У зв'язку з провідними тенденціями в сучасній освітній сфері система професійної підготовки фахівців, у тому числі й документознавців, потребує суттєвої оптимізації, зміни педагогічної парадигми, реалізації ефективного освітнього процесу підготовки висококваліфікованих кадрів. Сьогодні особлива увага звертається на забезпечення неперервності професійної освіти. Перспективи розвитку професійної освіти визначаються пріоритетними напрямками соціально-економічного поступу України, утвердженням національної системи освіти як головного чинника економічного й духовного розвитку Українського народу, необхідністю адаптації до демократичних і ринкових перетворень у суспільстві, що зумовлено входженням у європейський і світовий освітній та інформаційний простори. Професійна освіта має бути безпосередньо пов'язана з потребами економіки держави, а її якість відповідати сучасним вимогам, адже у ринкових умовах виробництва втриматися на робочому місці зможуть лише висококваліфіковані працівники, які досконало володіють сучасною професією, можуть швидко змінювати спеціалізацію, що стане певним гарантом їхньої зайнятості.

Світова тенденція неперервної професійної освіти (освіти впродовж життя) зумовлює необхідність цілісного розв'язання проблем розвитку трудового потенціалу, його професійної підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації, щоб дати людині належні знання, вміння та компетентності для забезпечення її гармонійної взаємодії з технологічним суспільством, що швидко розвивається [2]. У зв'язку з цим вивчення проблем

розвитку професійної освіти в Україні залишається актуальним і важливим завданням.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз джерел свідчить, що основу підготовки кадрів із документознавства заклали дослідження, здійснені в контексті неперервної професійної освіти (С. У. Гончаренко, І. А. Зязюн, С. О. Сисоєва та інші), професійної підготовки майбутніх фахівців (Ю. Д. Бойчук, О. А. Дубасенюк, М. Б. Євтух та інші), професійної підготовки майбутніх фахівців з документознавства та інформаційної діяльності (Н. А. Гайсинюк, С. В. Дубова, С. Г. Кулешов, Н. М. Кушнарєнко, О. В. Матвієнко, М. С. Слободяник та інші).

Мета дослідження – проаналізувати особливості підготовки фахівців за спеціальністю 015.05 «Професійна освіта (Документознавство)» на прикладі ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

Виклад основного матеріалу. В Україні кілька десятків вищих навчальних закладів здійснюють підготовку фахівців із документознавства за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (спеціалізація «Документознавство та інформаційна діяльність»; галузь знань 02 Культура та мистецтво). Як правило, ці кадри готують виші технічного спрямування, подекуди – гуманітарного. Серед найбільших варто назвати: Тернопільський національний економічний університет, Центральноукраїнський національний технічний університет, Київський національний університет культури і мистецтв, Івано-Франківський національний технічний університет нафти та газу, Рівненський державний гуманітарний університет, Харківська державна академія культури, Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Національний авіаційний університет, Одеський національний політехнічний університет, Європейський університет, Національний університет «Львівська політехніка», Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки, Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», Національний університет «Острозька академія» та ін. (станом на 2014 р. за даними інформаційної системи «Конкурс» спеціальність «Документознавство та інформаційна діяльність» була відкрита в 66 вищих навчальних закладах України).

Поряд із цим, фахівців із документознавства в Україні готують і в межах спеціальності 015.05 «Професійна освіта (Документознавство)» (галузь знань 01 Освіта/Педагогіка). На підготовці таких кадрів спеціалізуються лише кілька навчальних закладів, у тому числі ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» та Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. В останньому з них у 2017 р. на інженерно-педагогічному факультеті розпочався набір студентів за названою спеціальністю (випусковою є кафедра теорії та методики професійної підготовки).

У ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» підготовка здобувачів вищої освіти за згаданою спеціальністю здійснюється з 2012 р. (фінансово-гуманітарний факультет). На

відміну від інших навчальних закладів, що готують переважно фахівців із документознавства та інформаційної діяльності, навчання в ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» надає студентам можливість отримати подвійну кваліфікацію: педагога професійного навчання та документознавця. На сьогодні кафедрою документознавства здійснюється підготовка за освітніми рівнями бакалавра (кваліфікація – педагог професійного навчання з документознавства, документознавець), магістра (кваліфікація – викладач ВНЗ з документознавства, документознавець), магістра наук (кваліфікація – магістр наук з документознавства, документознавець). В університеті відкриті також аспірантура та докторантура за спеціальністю 015 «Професійна освіта».

Теоретичним змістом предметної сфери є теорії і технології навчання у системі вищої освіти з орієнтацією на систему інформаційно-документаційного забезпечення; упровадження сучасних методологічних підходів в освіті, інновацій та сучасних ефективних технологій у сферах документознавства, документаційного забезпечення управління, управління документною інформацією, керування документаційними процесами, інформаційної діяльності й архівознавства. Тобто, поряд із фаховими документознавчими дисциплінами, до навчальних планів підготовки фахівців внесено ряд дисциплін педагогічного спрямування: «Теорія та методика виховної роботи», «Дидактичні основи професійної освіти», «Методика викладання фахових дисциплін», «Методологічні засади професійної освіти», «Основи педагогічної творчості», «Комунікативні процеси у педагогічній діяльності», «Методика професійного навчання: дидактичне проектування, основи технології навчання», «Креативні технології навчання» – на бакалавраті; «Університетська освіта», «Дидактичні системи у вищій школі», «Освітологія», «Педагогіка вищої школи», «Сучасні концепції вітчизняної і зарубіжної педагогіки і психології», «Педагогічна та професійна етика», «Аксіологічні засади сучасної системи освіти України» – в магістратурі.

Поряд із формуванням загальних і фахових спеціалізованих (діловодсько-кадрових, організаційно-управлінських, інформаційно-аналітичних) компетентностей, під час навчання в університеті за наваномою спеціальністю формуються і фахові спеціальні (психолого-педагогічні та предметно-методологічні) компетентності, які допоможуть фахівцям працювати в системі вищої школи та викладати документознавчі дисципліни у вищих навчальних закладах.

У процесі підготовки фахівців формуються наступні *психолого-педагогічні компетентності*:

- здатність створювати умови розвитку людини, формувати систему освіти;
- здатність вчити знанням та способам їх одержання, формувати навчальну діяльність учнів/студентів;
- здатність розвивати в учнів/студентів техніку розуміння, мислення, дії, рефлексії; розвивати й коригувати окремі сторони особистості;

- здатність до рефлексії та осмислення власних та інших систем професійних цінностей; розвитку професійних здібностей та практичних навичок (педагогічної майстерності);
- здатність реалізувати викладацькі/навчальні й оцінювальні стратегії і розуміння їх теоретичних основ; здатність створювати рівноправний і справедливий клімат, що сприяє навчанню всіх учнів/студентів, незалежно від їх соціально-культурно-економічного статусу;
- здатність співпрацювати з освітньою, науковою та професійною спільнотою на місцевому, регіональному і більш широкому глобальному рівнях;
- здатність здійснювати психологічну підтримку всіх вихованців;
- володіння методами експрес-діагностики та інструментарієм, що дозволяє управляти психічним розвитком особистості;
- володіння прийомами саморегуляції, педагогічним тактом у будь-яких педагогічних ситуаціях;
- володіння ерудицією і широким світоглядом, сформованістю гуманістичних цінностей особистості педагога професійного навчання.

Серед предметно-методологічних компетентностей виділяємо:

- знання змісту навчального предмету та прагнення до набуття нових знань, орієнтація в сучасних дослідженнях у галузі документознавства;
- здатність проводити дослідницьку роботу з учнями/студентами у галузі документознавства та пропонувати різні погляди на досліджуваний матеріал;
- здатність встановлювати зв'язки всередині предмета та з іншими дисциплінами;
- володіння системою методологічних знань про методи наукового пізнання та здатність застосувати їх у професійній діяльності;
- здатність забезпечувати виконання нормативних актів щодо організації навчально-виховного процесу, розробляти та удосконалювати зміст і навчально-методичне забезпечення професійної підготовки учнів/студентів;
- здатність здійснювати моніторинг навчального процесу з метою поліпшення методики організації навчання;
- готовність нести персональну відповідальність за створення безпечних умов навчання, планувати й управляти часом у навчально-виховному процесі;
- здатність перетворювати цілі, зміст навчального предмета і способи дій у ресурси особистісного розвитку і соціалізації кожного учня/студента;
- здатність підтримувати зв'язки з підприємствами, організаціями та умовами з питань практичної підготовки учнів/студентів та працевлаштування випускників.

Становлення спеціальності 015.05 «Професійна освіта (Документознавство)» супроводжується об'єктивною еволюцією навчальних планів підготовки фахівців та розробкою державних стандартів вищої освіти із цієї спеціальності, яка триває до сьогодні. Одним із завдань професійної освіти

є забезпечення варіативності та гнучкості освітніх програм з урахуванням змін на ринку праці та попиту на нові професії. Зазначимо, що основна мета професійної освіти – загальний і професійний розвиток особистості, становлення її професійної культури. Вона конкретизується у трьох напрямках. *Перший* – створення умов для оволодіння людиною знаннями і навичками у сфері професійної діяльності, отримання кваліфікації, що забезпечує участь особистості в суспільно корисній праці відповідно до її інтересів і здібностей. При цьому професійна освіта може розглядатися як засіб самореалізації особистості, оскільки саме у професійній діяльності найбільш повно розкриваються здібності людини, а також як засіб соціального самозахисту, усталеності й адаптації до умов ринкової економіки. *Другий напрям* – виховання соціально активної особистості, яка у своєму житті керується загальнолюдськими (честь, совість, людська гідність, справедливість) та культурно-національними (працелюбність, волелюбність, толерантність тощо) цінностями і здатна до перетворення виробництва, виробничих, економічних, суспільних відносин, до участі в управлінні, несе відповідальність за результати своєї діяльності тощо. *Третій напрям* – задоволення нагальних і перспективних потреб виробництва у кваліфікованих фахівцях, рівень підготовки яких відповідав би вимогам науково-технічного, соціального прогресу, які були б професійно мобільними, мали різнобічні професійні та загальноосвітні знання, уміння і навички [3].

Основними принципами підготовки фахівців у межах спеціальності «Професійна освіта», у тому числі й у ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», залишається її гуманітаризація, фундаменталізація та діяльнісна спрямованість. Гуманітаризація освіти полягає, по-перше, у збільшенні частки гуманітарних предметів у навчальних програмах, по-друге, у формуванні в людини особливого ставлення до навколишнього середовища і до себе самої, до своєї діяльності, відповідальності за неї. Гуманітаризація освіти – це процес, протилежний до її технократизації, тобто спрямованості професійної підготовки на безумовне «служіння» науково-технічному прогресові, що найбільш притаманне професійній школі. Характерною рисою стає фундаменталізація професійної освіти, яка виявляється в переході до підготовки спеціалістів широкого профілю, що передбачає об'єднання спеціальностей. Водночас фундаменталізація освіти передбачає посилення уваги до загальноосвітніх компонентів професійних освітніх програм. Саме така фундаментальна загальноосвітня підготовка в поєднанні з професійно-теоретичною забезпечує широту загального і професійного світогляду, здатність швидко опанувати новий зміст, форми та засоби праці, орієнтуватися в мінливих умовах ринкової економіки.

Як стверджує Н. Белікова, у системі неперервної освіти вища освіта для майбутнього фахівця з документознавства повинна стати тією ланкою професійного становлення, на якій він отримує потужний імпульс свого інтелектуального потенціалу, стимулювання процесів саморозвитку і самоосвіти, активного формування пізнавальних і професійних мотивів [1].

Висновки. Згідно з наказом Міністерства освіти і науки від 6 листопада 2015 р. № 1151 «Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266» сформовано нові галузі знань і спеціальності, за якими підготовка фахівців із документознавства в університетах України здійснюється в межах спеціальностей 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» та 015.05 «Професійна освіта (Документознавство)». В умовах ринкової економіки й інформаційно-технологічного розвитку спостерігається поступова еволюція професійної освіти, що має відповідати світовим тенденціям освіти впродовж життя. Забезпечення неперервності професійної освіти докорінно змінює роль вищої школи, мету її діяльності та функції. Головною метою неперервної професійної освіти є підготовка висококваліфікованих фахівців для всіх ланок системи документознавства на основі реального попиту на їх послуги, в їх здатності здійснювати і забезпечувати на всіх рівнях педагогічно організовану неперервну інформаційно-комунікаційну діяльність із різними соціально-демографічними групами населення і створювати їм умови для інформаційної самоосвіти. У студентів, які навчаються за спеціальністю 015.05 «Професійна освіта (Документознавство)» поряд із загальними та фаховими спеціалізованими (діловодсько-кадровими, організаційно-управлінськими, інформаційно-аналітичними тощо) компетентностями формуються й фахові спеціальні – психолого-педагогічні та предметно-методологічні, які дають можливість повноцінно виконувати функції педагогів професійного навчання із документознавства та викладачів ВНЗ із документознавства.

Список використаних джерел

1. Белікова Н. Сучасні тенденції професійної підготовки майбутніх фахівців з документознавства та інформаційної діяльності [Електронний ресурс] / Н. Белікова // Освіта регіону: Український науковий журнал. – 2014. – № 1-2. – Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/1251>
2. Рекомендації парламентських слухань на тему: «Професійна освіта як складова забезпечення кваліфікованого кадрового потенціалу України: проблеми та шляхи вирішення», схвалені Постановою Верховної Ради України від 7 вересня 2016 року № 1493-VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1493-19>
3. Теорія і методика професійної освіти: Навч. посібн. [Електронний ресурс] / Н. З. Курлянд [та ін.]; за ред. З. Н. Курлянд. – К.: Знання, 2012. – 390 с. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1584072055039/pedagogika/teoriya_i_metodika_profesiy_noyi_osviti

И. А. Демуз

**ПОДГОТОВКА СПЕЦИАЛИСТОВ ПО ДОКУМЕНТОВЕДЕНИЮ
ЗА СПЕЦИАЛЬНОСТЬЮ 015 «ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ
ОБРАЗОВАНИЕ»: ПРАКТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ**

В публикации на примере ГБУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды» проанализированы особенности подготовки специалистов по специальности 015.05 «Профессиональное образование (Документоведение)», охарактеризованы компетентности, которыми овладевают будущие педагоги профессионального обучения с документоведения. Освещены основные принципы подготовки специалистов по данной специальности и акцентировано внимание на важности непрерывного профессионального образования, соответствующего мировым тенденциям образования в течение жизни.

Ключевые слова: подготовка специалистов, документоведение, профессиональное образование, компетентность.

I. O. Demuz

**PREPARATION OF SPECIALISTS IN DOCUMENT SCIENCE ON
THE SPECIALTY 015 «PROFESSIONAL EDUCATION»: PRACTICAL
ASPECT**

The publication on the example of SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University» analyzes peculiarities of preparation of specialists in Document Science on the specialty 015 «Professional Education», characterises competences, gained by future experts of professional education in document science. The main principles of preparation of specialists on given specialty were highlighted and great attention was paid on the need of continuous professional education, which is similar to world tendencies of education during the life.

Key words: specialist, preparation, document science, professional education, competence.

**РОЛЬ ДИСЦИПЛІНИ «КУЛЬТУРА НАУКОВОЇ МОВИ»
ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ «МЕНЕДЖМЕНТ
СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ» ТА «ІНФОРМАЦІЙНА,
БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПРАВА»**

Осмилено роль дисципліни «Культура наукової мови» для студентів спеціальностей «Менеджмент соціокультурної діяльності» та «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Зосереджено увагу на потребі провадження науково-дослідної роботи студентів як одного із складників навчального процесу та основи професійної діяльності. Подано основні завдання вивчення особливостей наукової мови у курсі «Культура наукової мови».

Ключові слова: дисципліна «Культура наукової мови», мова науки, науковий стиль, наукове мовлення, мова наукової літератури, науково-дослідна робота студентів, наукові знання.

Сьогодні вища школа має формувати особистість, яка відзначалася б свідомим ставленням до рідної мови, мовленнєвою активністю на всіх етапах володіння мовою як засобом спілкування, високою культурою спілкування в різних життєвих ситуаціях, а також вмінням створювати найтиповіші наукові тексти. Свідоме ставлення до наукового усного і писемного мовлення, вміння правильно користуватися всіма мовними засобами наукового стилю, набуття студентами навичок укладання різних видів наукових документів, засвоєння етикету усного наукового спілкування якраз лежить в основі вивчення нашого предмета.

Культура наукової мови – це вміння правильно користуватися лексичним багатством мови, різними синтаксичними конструкціями як у писемному, так і в усному мовленні. Науково-дослідницька діяльність студентів є невід’ємним складником усього навчального процесу. Адже кожен студент повинен уміти правильно і грамотно оформити і реферат, і тези, і курсову роботу, наукову статтю чи анотацію, підготувати науковий виступ чи доповідь на студентську наукову конференцію, вміти правильно провести наукову дискусію чи диспут, а також знати усі вимоги до написання курсової та магістерської роботи і використовувати усе багатство наукового стилю у своїй практичній діяльності.

Предмет «Культура наукової мови» є продовженням дисциплін «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Лінгвістичні основи документознавства», змістом яких передбачено поглиблення знань з української мови, функціональних стилів мови, вивчення документознавчої термінології та робота з різними науковими текстами.

Звертаємо увагу студентів на те, що питання культури наукової мови знайшли своє опрацювання у роботах відомих українських науковців О. Левченко, Г. Онуфрієнко, Л. Мацько, Г. Денискіної, О. Семеног, Л. Струганець, К. Климової, П. Селігея та інших.

Лекційні і практичні заняття допомагають студентам оволодіти важливими процедурами сучасних наукових досліджень, ознайомлюють їх із різними підходами до збирання та опрацювання фактичного матеріалу,

пошуком потрібної наукової літератури, складанням списку використаних джерел. Практичні завдання спрямовані на формування вмінь і навичок студентів планувати і виконувати типові завдання науково-практичних досліджень українською мовою, описувати результати дослідження відповідно до структури тексту, мовних норм і правил оформлення наукового тексту, знаходити потрібні теоретичні та практичні джерела, дотримуватися вимог до вживання термінології фаху, щоб не перетворювати суто науковий текст у наукоподібний. Власне, проблеми науковості праць розглядає дослідник П. Селігей у своїй ґрунтовній праці «Світло і тіні наукового стилю», яка побачила світ 2015 року.

Студенти протягом семестру опрацьовують найважливіші риси наукового стилю сучасної української літературної мови, його підстилі та жанри; особливості складання наукових текстів, інформаційне забезпечення науково-дослідного процесу; етичні норми, удосконалюють вміння послуговуватися нормативною літературною мовою; редагують і перекладають тексти наукового стилю; вчаться правильно визначати тему, мету, актуальність, наукову новизну, об'єкт, предмет, практичне застосування, завдання власного наукового дослідження; усно й письмово передають інформацію про наукові здобутки, виховують у собі етикет мовлення, критичне ставлення до ненормативного вживання лексичних засобів і вимови; доказово, спираючись на словники і кращі зразки текстів, оцінюють наукове мовлення в різних комунікативних ситуаціях щодо дотримання норм літературної мови; використовують термінологічні словники, довідники, створюють наукові тексти зі спеціальності, пишуть анотації, відгуки та рецензії на наукові роботи, укладають наукові тези та практикують складати план до запропонованих статей, вчаться правильно вживати й оформляти цитати; створюють наукові електронні презентації, зважаючи на вимоги до їх складання.

Навчальна діяльність охоплює і активність роботи студентів на семінарських і практичних заняттях, і якість виконання завдань та їхню участь у дискусіях, мозковому штурмі, дебатах; і якість виконання завдань міні-кейсів; виконання модульних завдань; написання ректорської контрольної роботи; презентація відповідної теми; захист комплексного практичного індивідуального завдання; участь у наукових гуртках, наукових конференціях, олімпіадах.

Зважаючи на те, що сьогодні як в усному, так і писемному науковому мовленні натрапляємо на часте вживання лексичних і граматичних росіянізмів, значну кількість зайвих запозичень, особливо з англійської мови, курс «Культури наукової мови» є актуальним для студентів усіх негуманітарних спеціальностей.

Тому опрацювання завдань, що стоять перед студентами і молодими науковцями, допоможуть кваліфіковано підготуватися до оформлення будь-якого наукового тексту. Для цього студенти повинні знати не лише особливості наукового мовлення у своїй галузі, основні закономірності наукового стилю, а й найважливіші стандарти, нормативні документи, де є вимоги до оформлення результатів науково-дослідних робіт.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Климова К. Я. Теорія і практика формування мовнокомунікативної професійної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей педагогічних університетів : монографія / К. Я. Климова . - Житомир, 2010. - 558 с.
2. Костик Л. Б., Філіпчук М. В., Мороз Т. В. Культура наукової мови: Курс лекцій. – Чернівці: Зелена Буковина, 2011. – 232 с.
3. Левченко О. Науковий стиль: культура мовлення: навч. посібник / О. Левченко. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. – 204с.
4. Мацько Л. І. Українська наукова мова (теорія і практика) : навч. посібник / Л. І. Мацько, Г. О. Денискіна. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2011. - 272 с.
5. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : навч. посіб. / Г. С. Онуфрієнко. – К. : Центр навч. літ-ри, 2009. - 312 с.
6. Семенов О. М. Культура наукової української мови : навч. посіб. / О. М. Семенов. – К.: ВЦ «Академія», 2010. – 216 с. (серія «Альма-матер»).

Вилькова Теофілія. «Роль дисципліни «Культура наукової мови» для студентів спеціальностей «Менеджмент соціокультурної діяльності» і «Інформаційне, бібліотечне і архівне діло»

Осмыслено роль дисципліни «Культура наукової мови» для студентів спеціальностей «Менеджмент соціокультурної діяльності» і «Інформаційне, бібліотечне і архівне діло». Сосредоточено внимание на необходимости осуществления научно-исследовательской работы студентов как необходимой составляющей учебного процесса и основы будущей профессиональной деятельности. Предложено основные задачи по изучению особенностей научной речи в курсе «Культура наукової мови».

Ключевые слова: дисципліна «Культура наукової мови», язык науки, научный стиль, научная речь, речь научной литературы, научно-исследовательская работа студентов, научные знания.

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню стану та перспектив розвитку ринку послуг телекомунікаційного зв'язку в Україні, визначено тенденції та перспективи його розвитку, описано основні проблеми функціонування підприємств сфери інформації і телекомунікації.

Ключові слова: телекомунікаційні підприємства, комунікаційні технології, тенденції розвитку.

В умовах науково-технічного прогресу та розвитку новітніх засобів комунікації галузь телекомунікацій набуває ознак стратегічно важливої сфери діяльності, оскільки віртуалізація багатьох суспільних відносин, що актуалізується останнім часом (від фінансово-телекомунікаційних послуг до використання хмарних технологій в освіті), є перспективним напрямом розвитку суспільства, зокрема й українського, що особливо важливо на етапі європейського вектора розвитку України.

Галузь інформації та телекомунікацій не ізольована від інших. Скоріше навпаки, її розвиток позначається на інших сферах суспільно-економічного життя, й у багатьох випадках обумовлює розвиток фінансового сектора економіки, електронної комерції, інструментально забезпечує бізнес-процеси міжнародних відносин у глобальному економічному середовищі.

Метою публікації є вивчення стану ринку телекомунікаційних послуг в Україні, визначення тенденцій його розвитку, опис основних проблем, з якими стикаються телекомунікаційні підприємства.

Сам розвиток телекомунікацій призводить до економічного зростання і в інших галузях економіки. “Ринок телекомунікацій має стати ефективним інструментом розвитку суспільства в цілому, – наголошує М. Гончар. – Саме вдосконалення регуляторних механізмів дозволить більш активно залучати операторів для вирішення цих суспільнозначущих питань” [1]. Таке значення пояснюється тим, що телекомунікації забезпечують численні бізнес-процеси, використання сучасних комунікаційних технологій, оперативний зв'язок та передачу даних.

Стратегічне значення якісного розвитку телекомунікацій обумовлюється необхідністю:

- 1) інтеграції нашої держави у світовий глобальний інформаційний простір, особливо розвиток та впровадження інтегрованих мультисервісних мереж, покликаних забезпечити якісну передачу всіх видів трафіку;
- 2) забезпечення необмеженого та надійного доступу користувачів до інформаційних ресурсів та спеціальних програмних інструментів різних мереж;

3) створення технологічних умов мобільності користувачів телекомунікаційних послуг у всіх сферах суспільного життя в динамічному глобальному середовищі.

До основних видів телекомунікацій, що розвиваються, слід віднести:

- послуги мобільного зв'язку;
- послуги стаціонарного (дротового) зв'язку;
- послуги передачі даних (data-послуги) та послуги широкопasmової передачі даних та доступу до мережі Internet.

Якщо вести мову про тенденції розвитку згаданого сектора економіки, то його багато в чому формують найбільші гравці телекомунікаційного ринку. З огляду на це, важливо вивчити їх позиціонування на вітчизняному та зарубіжних ринках телекомунікацій.

До рейтингу «ТОП-500 компаній Центральної та Східної Європи, 2014» увійшли три телекомунікаційні компанії – «МТС», «Київстар» та «Укртелеком» [2, с. 13, 29]. Підтвердженням сильних позицій вказаних компаній на ринку телекомунікацій є включення їх і до національних рейтингів.

За результатами вивчення статистичних даних та аналітичних оглядів [2, с. 29, 32] узагальнено основні тенденції розвитку телекомунікаційного сектора України, зокрема:

1) у сфері мобільного зв'язку: зростання рівня проникнення мобільного зв'язку на ринок за рахунок абонентів із декількома SIM-картками; уповільнення темпів зростання доходів мобільних операторів; зниження середнього доходу з одного абонента, зокрема у зв'язку з невдалою ціновою політикою та впровадженням “нульових” тарифів; вихід мобільних операторів на ринок фіксованого доступу;

2) у сфері Інтернет-комунікацій: розвиток пакетних пропозицій операторів IP-телефонії та кабельного телебачення; інтеграція IT-платформ телекомунікаційних підприємств у хмарний простір; висока частка “тіньових” Інтернет-провайдерів; значна затратність організації надання послуг на основі швидкісного мобільного доступу до Інтернету.

Щодо перспектив розвитку ринку телекомунікацій П. Чернишов зауважує: “Ми вважаємо, що в Україні – великий відкладений попит на послуги мобільної широкопasmової передачі даних, і за умови появи нових технологій варто очікувати значного зростання” [2, с. 31].

Перспективними тенденціями розвитку телекомунікаційних ринків фахівці відмічають наступні:

- зростання ринку за рахунок зростання послуг передачі даних (data-послуг), розвиток хмарних сервісів та їх поширення серед ширшого кола споживачів, а також послуг гарантування безпеки та збереженості даних і передачі інформації;
- гармонізація телекомунікаційного законодавства України і європейських країн (регулювання роумінгових та роздрібних тарифів, ставок міжнародного інтерконекту), зменшення кількості органів контролю та створення сприятливого податкового клімату [2, с. 32];

- розширення партнерства з європейськими компаніями в контексті створення єдиного інформаційного простору, міжнародного транзиту трафіку, аутсорсингу телекомунікаційних послуг (віддалене обслуговування та call-центри), впровадження найкращих телекомунікаційних послуг на зразок європейських;
- розширення надання послуг на основі швидкісного мобільного доступу до мережі Інтернет. Велика кількість людей в Україні користуються смартфонами, що стимулює їх бажання отримувати різноманітні додаткові послуги мобільних телекомунікацій;
- індивідуалізація процесу надання послуг, створення пакета індивідуальних пропозицій для клієнтів;
- встановлення та розширення доступу до мережі Інтернет у депресивних, важкодоступних районах та сільській місцевості та подолання проблеми цифрової нерівності.

Наведений перелік тенденцій не можна назвати вичерпним, але саме вони зумовлюють вектор розвитку вітчизняного ринку телекомунікацій в Україні. Можливість отримання прибутку та реалізація проектів модернізації телекомунікаційних мереж залежить, в першу чергу, від фінансового стану телекомунікаційних підприємств, їх спроможності відповідати за зобов'язаннями, результативності їх діяльності. Проте, гостра потреба в оновленні телекомунікаційного обладнання, особливо у зв'язку з отриманням ліцензій 3G/4G, в подальшому вимагатиме додаткових фінансових вливань у даний сектор економіки,

В. О. Кулаковим та В. О. Щебельською виділено перешкоди, що стримують розбудову інформаційного суспільства в Україні, серед яких: “<...> низька інвестиційна активність; відсутність єдності державної технічної та інвестиційної політики; впровадження електронного урядування уповільнено та недостатньо координовано <...>” [3, с. 17]. При цьому вказані автори вважають за необхідне відкривати телекомунікаційну галузь України не тільки для вітчизняних інвесторів, а й для іноземних. Це також відповідає офіційній позиції Уряду України [4]. На думку О. Животовського, “питання з національним оператором виникло від усвідомлення того, що ми знаходимося у стані війни з Росією, а суттєві частки двох найбільших операторів ринку належать російським акціонерам” [5]. Вирішення проблеми він вбачає виключно у застосуванні ринкових інструментів, які б давали можливість входження ринку іншим гравцям. Зокрема, за словами А. Яценюка, “аукціон на 3G повинен зруйнувати монополію російських компаній на стільниковий зв'язок в Україні” [6].

Впровадження окремих виділених напрямів у діяльність телекомунікаційних підприємств дозволить отримати ряд переваг як самим підприємствам, так і споживачам таких послуг, а також державі в цілому, зокрема:

- забезпечити нові джерела отримання доходів від нових та дійсних клієнтів за рахунок розширення попиту на послуги;

- послаблення значного домінування окремих телекомунікаційних підприємств для створення можливості розвитку конкурентного середовища на ринку комунікацій;
- зниження операційних витрат на надання телекомунікаційних послуг та вивільнення коштів для здійснення інвестицій та впровадження інновацій;
- підвищення якості телекомунікаційних послуг, урізноманітнення їх асортименту мобільно-фінансові послуги, ОТТ (телебачення через Інтернет), розвиток мобільних додатків і мобільного контенту;
- підвищення динамічності господарських процесів в економіці на базі інтенсифікації телекомунікаційного зв'язку.

Список використаних джерел

1. *Розвиток телекомунікацій та ІТ-технологій неможливий без визначення та дотримання чітких правил гри на ринку, – заступник міністра Микола Гончар / Міністерство транспорту і зв'язку України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mtu.gov.ua/ru/news/print/15247.html>*
2. *Рейтинг ТОП-500 компаній Центральної та Східної Європи, 2014: прес-реліз / Deloitte [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.deloitte.com/assets/Dcom-Ukraine/Local%20Assets/Documents/CE%20Top%20500/top500_2014_ukr.pdf*
3. *Кулаков В.О. Основні тенденції розвитку телекомунікаційної галузі: проблеми та перспективи / В.О. Кулаков, В.О. Щебельська // Вісник Донецького університету економіки та права. – 2013. – № 1. – С. 14-19*
4. *Удар по “російській монополії”: на конкурс по 3G будуть виставлені 3 ліцензії – зі стартовою ціною 2 млрд. грн // <http://news.finance.ua/ua/news/~/333719>*
5. *Связь нового поколения / Forbes Україна [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://forbes.ua/magazine/forbes/1380616-svyaz-novogo-pokoleniya>*
6. *Удар по “російській монополії”: на конкурс по 3G будуть виставлені 3 ліцензії – зі стартовою ціною 2 млрд. грн // <http://news.finance.ua/ua/news/~/333719>*

Стаття посвячена дослідженню стану та перспектив розвитку ринку телекомунікаційних послуг в Україні, визначення тенденцій його розвитку, описання основних проблем, з якими стикаються телекомунікаційні компанії, а також визначення значення бухгалтерського учета корпоративних прав.

Ключевые слова: телекомунікаційні компанії.

The article is concerned on conditions and prospects of telecommunications market conditions in Ukraine, determination of its development tendencies, description of main problems and emphasizing the meaning of equity rights accounting.

Keywords: telecommunications enterprises.

КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ СИСТЕМ КНИГОРОЗПОВСЮДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

АНОТАЦІЯ

Запропонована концептуальна модель системи книгорозповсюдження – це модель для проектування та визначення її оптимального майбутнього книгорозповсюдження. Інформація про книги повинна супроводжувати книжковий потік на всіх етапах його руху від виробника (автор, видавництво, друкарня) і через систему книгорозповсюдження до споживача. Інформаційне забезпечення підсистем книгостворення, книговидання, книгорозповсюдження та книгоспоживання є провідним чинником створення національного книжкового простору.

Ключові слова: *книгорозповсюдження, моделювання, концепція, концептуальна модель, документний потік, документні масиви, дистрибутори.*

Для формування в Україні якісно нової системи книгорозповсюдження, здатної ефективно функціонувати та розвиватися в умовах ринкової економіки та інформатизації суспільства, необхідна побудова її концептуальної моделі, яка відображає основні складові та зв'язки майбутньої системи. Моделювання – різноаспектний метод дослідження складних явищ дійсності, надійний інструмент прогнозування їх розвитку, а також ідеальний засіб забезпечення цілеспрямованого перетворення. Саме розробка моделі об'єкта дослідження, яка імітує бажаний стан його структури або процесу функціонування, є ефективним засобом наукового осмислення та пізнання. Крім того, моделювання є тим способом вивчення зовнішнього середовища, який дозволяє оцінити наслідки можливих дій та рішень, уявити та відобразити за допомогою моделі абстрактні ідеї та реальні події [1].

Процес моделювання починається з визначення мети дослідження, вивчення стану реального об'єкта та аналізу даних про нього. Потім здійснюється змістовний опис об'єкта моделювання, який відображає закономірності його функціонування, постановку проблем і гіпотези щодо можливостей їх вирішення. Модель має відповідати таким вимогам, як повнота, адекватність об'єкта-оригіналу, еволюційність, абстрактність, орієнтованість на реалізацію при існуючих можливостях сучасного рівня розвитку суспільства [2].

Важливе значення для розробки концептуальної моделі має сутність понять «концепція», «концептуальна модель». Традиційно під концепцією розуміють систему поглядів на певне явище, процес; спосіб розуміння, тлумачення певних явищ. Концептуальна модель – це абстрактна модель, що визначає структуру системи, яка моделюється, властивості її елементів і зв'язків. Отже, концептуальна модель досліджуваного об'єкта є моделлю

абстрактного, описового типу, в якій відбиті парадигма і визначені уявлення дослідника про сутність форми, змісту, зокрема процесів функціонування досліджуваного об'єкта, у межах, зумовлених поставленими цілями. Відповідно, концептуальна модель системи книгорозповсюдження – це модель для проектування та визначення її оптимального майбутнього стану в Україні. Створення моделі системи книгорозповсюдження потребує з'ясування її основних компонентів, що функціонують у зовнішньому середовищі у відповідь на соціальні, економічні, політичні трансформації суспільства, одержуючи від нього необхідні ресурси та адаптуючись до його динамічних змін.

Основою моделювання є оцінка перспектив розвитку системи книгорозповсюдження, визначених на основі знання закономірностей її функціонування та еволюції. Враховані також фактори зовнішнього та внутрішнього середовища, які впливають на стан об'єкта моделювання. Найважливішими факторами зовнішнього впливу є чинне законодавство, що регулює систему книгорозповсюдження; інформатизація книготорговельної сфери; виникнення нових каналів розповсюдження та збуту книжкової продукції; впровадження сучасних ринкових інструментів оптимізації роботи книготорговельних підприємств (маркетинг, логістика, франчайзинг); розвиток додаткових форм реалізації книжок, зокрема дистанційного продажу через мережу Інтернет.

Перспективною для оптимізації системи книгорозповсюдження є зміна пріоритетів в конкурентній боротьбі між книготорговельними підприємствами. Основними конкурентними перевагами нині стають сервіс, асортимент, ціна. Прискорення темпів перетворень в книжковій галузі висуває до книгорозповсюджуючих організацій вимогу постійного моніторингу ринкових змін, швидкого прийняття управлінських рішень щодо інформатизації книготорговельних процесів, упровадження новітніх технологій книгорозповсюдження, удосконалення форм, методів і способів книжкової торгівлі тощо.

Між тим, у конкурентному ринковому середовищі важливим інструментом вирішення управлінських завдань є створення концептуальної моделі. Концептуальне моделювання дозволяє аналізувати економічні та організаційні ситуації, перевіряти ступінь реалізації можливих рішень та оцінювати наслідки їх прийняття. Використання моделі для оптимізації об'єкта дослідження складається з таких послідовних етапів: виявлення реального об'єкта; побудова моделі об'єкта; дослідження на основі моделі властивостей об'єкта, проблем його функціонування; розробка на основі моделі варіантів оптимізації функціонування об'єкта; упровадження результатів моделювання в практичну діяльність.

Зауважимо, що модель відбиває не всі властивості об'єкта, а лише ті, що є найсуттєвішими для досягнення мети дослідження. Кінцева мета моделі – це розбудова структурованої, якісної системи книгорозповсюдження, яка забезпечить оптимальні умови для реалізації книжкової продукції та задоволення інформаційних потреб споживачів. Досягнення цієї мети потребує,

щоб складовими системи книгорозповсюдження були сучасні форми, канали, способи, методи розповсюдження книжкової продукції. Існування суспільної потреби у такій системі утворює проблемну ситуацію, на вирішення якої й спрямоване основне завдання моделювання.

Система книгорозповсюдження є складною динамічною системою, що повністю охоплює процеси розподілу і продажу книжкової продукції. Специфічні особливості системи книгорозповсюдження дозволяють розглядати її не тільки як складну інформаційну, але і як адаптивну систему, тобто систему, здатну до самоорганізації, і як кібернетичну систему, тобто систему з управлінням. Отже, система книгорозповсюдження має всі ознаки складної кібернетичної системи, що базується на поєднанні взаємодоповнювальних організаційних форм, каналів, способів і методів реалізації книжкової продукції, кожен із яких виконує певну функцію і пов'язаний з іншими учасниками книжкового ринку комплексом взаємозв'язків. Це дозволяє підходити до моделювання об'єкта дослідження як до структурно-функціональної системи. Створення гнучкої структурно-функціональної моделі передбачає визначення необхідних для функціонування системи елементів та відношень між ними. Визначення основних елементів системи книгорозповсюдження ґрунтується на теорії документних потоків та масивів. Документний потік – це вибіркове відображення у формі документів результатів соціальної діяльності членів суспільства. Способом існування потоку є рух документів по каналах документальної комунікації від утворювачів документованої інформації до її користувачів [3]. Структурування, транспортування, просування та розповсюдження документних потоків до споживачів забезпечують транзитні документальні системи, проходячи через які, документні потоки утворюють документні масиви. Відповідно, документні масиви – це певним чином структуровані сукупності документів, обмежені сукупністю ознак. Документні масиви краще пристосовані для організації розповсюдження книжкової продукції. Серед основних різновидів транзитних документальних систем книгорозповсюдження – дистриб'ютори, оптові бази та підприємства, роздрібна книготорговельна мережа тощо.

Основними джерелами книгорозповсюдження є дистриб'ютори та оптові підприємства. Дистриб'ютори не є власниками асортименту, а лише здійснюють його реалізацію, пропонуючи супровідні для книжкового потоку послуги. Поряд із ними працюють оптові та дрібнооптові підприємства, які викупувають тиражі для подальшого продажу в роздрібну книготорговельну мережу.

Список використаних джерел

1. Абдеев Р. Ф. Философия информационной цивилизации / Р. Ф. Абдеев. – М. : Владос, 1994. – 336 с.
2. Кушнарченко Н. М. Методологічні засади книгознавчих, бібліотекознавчих і бібліографічних досліджень / Н. М. Кушнарченко // Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. – Х., 2004. – Вип. 15.С. – 84–95.
3. Соляник А. А. Документні потоки і масиви: навч. посібник / А. А.Соляник. – Х. : ХД – АК, 2000. – 112 с.

ANNOTATION

The proposed conceptual model of the book distribution system is a model for designing and determining its optimal future book distribution. Information about the book should accompany the book flow at all stages of its movement from the manufacturer (author, publishing house, printing house) and through the system of book distribution to the consumer. Information support for subsystems of book creation, book publishing, book distribution and book consumption is a leading factor in creating a national book space.

Key words: book distribution, modeling, conception, conceptual model, document flow, document arrays, distributors.

АННОТАЦИЯ

Предложенная концептуальная модель системы книгораспространения - это модель для проектирования и определения ее оптимального будущего книгораспространения. Информация о книгах должна сопровождать книжный поток на всех этапах его движения от производителя (автор, издательство, типография) и через систему книгораспространения к потребителю. Информационное обеспечение подсистем книгостворення, книгоиздания, книгораспространения и книгоспоживання является ведущим фактором создания национального книжного пространства.

Ключевые слова: книгораспространения, моделирование, концепция, концептуальная модель, документная поток, документные массивы, дистрибьюторы.

УДК 373.5.016:070.1

Л.І. Біловус , К. С. Ваврикович

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ: ПРАВИЛА КОРИСТУВАННЯ ФЕЙСБУКОМ

Медіаграмотність — сукупність знань, навичок та умінь, які дозволяють людям аналізувати, критично оцінювати і створювати повідомлення різних жанрів і форм для різних типів медіа, а також розуміти й аналізувати складні процеси функціонування медіа в суспільстві та їхній вплив [3].

В основі медіаграмотності – модель, яка заохочує споживачів аналізувати все, що вони бачать, читають, дивляться. За допомогою медіаграмотності людина спроможна критично бачити медіаповідомлення, тобто помічати там пропаганду, цензуру або однобокність у новинах і програмах суспільного інтересу.

Медіаграмотність має на меті допомогти споживачам стати творцями грамотних медіаповідомлень, полегшити, а також розуміти переваги й обмеження кожного виду медіа.

Завдання медіаграмотності навчити людей краще усвідомлювати можливу маніпуляцію (особливо в рекламі та PR), а також допомогти зрозуміти роль мас-медіа і громадських ЗМІ у формуванні громадської думки.

Медіаграмотність — це набір здібностей, необхідних для активної та усвідомленої участі в житті медійного суспільства. Нідерландська організація, яка спеціалізується на медіаграмотності «Mediawijzer» звернулася до експертів, щоб визначити, які це мають бути компетентності. На основі їхніх відповідей було створено модель, у яку щороку будуть вноситися зміни – і незначні, і суттєві. Остаточним результатом є одна всеохопна модель, яка включає десять компетентностей із медіаграмотності.

10 компетентностей із медіаграмотності

➤ Розуміння

- Розуміння зростаючого впливу ЗМІ на суспільство.
- Розуміння того, як побудовані ЗМІ.
- Розуміння того, як ЗМІ забарвлюють реальність.

➤ Використання

- Використання обладнання, програмного забезпечення додатків.
- Орієнтування в медіасередовищі.

➤ Комунікація

- Пошук та обробка інформації.
- Створення контенту.
- Участь у соціальних мережах.

➤ Стратегія

- Рефлексія щодо власного використання ЗМІ.
- Досягнення цілей за допомогою ЗМІ [1].

Поділ десяти компетентностей запропоновано на основі доповіді «Вимірюючи медіаграмотність» ('Measuring Media Literacy', 2011, EYE a. o.) та найновіших висновків опитаних експертів [1]. Однак зміни в світі медіа дуже швидкі, тож цю модель доведеться до них пристосовувати, щоб вона залишалася сучасною й актуальною.

Світ медіа постійно змінюється, однак критичне сприйняття медіаповідомлень, як і раніше, є необхідною навичкою сучасної людини. Є п'ять головних принципів, які були сформовані ще 1987 року, сьогодні залишаються актуальними.

Ключові принципи медіаграмотності:

- Усі медіаповідомлення є сконструйованими (штучність, рукотворність медіапродуктів; медіа створили конкретні індивіди з певною метою).
- Медіа формують наше сприйняття реальності (медіа не є об'єктивним відображенням світу; наші уявлення про реальність великою мірою ґрунтуються на медіа, а не на нашому досвіді).

- Різні аудиторії по-різному сприйняття реальності (кожна людина взаємодіє з медіа в індивідуальний спосіб; сприйняття медіамеседжу залежить від особистих потреб, національних, культурних і статевих відомостей, моральних принципів тощо).
- Медіамеседжі містять комерційні втручання (медіа є бізнесом і мають приносити прибуток, вони сконцентровані в руках невеликої кількості людей).
- Усі медіамеседжі включають різні точки зору (медіапродукти певним способом рекламують ідеології, цінності й стиль життя, вони зазвичай підтримують наявну систему) [4].

Отже, медіаграмотність – це основна властивість соціальних мереж, яка допомагає користувачам помічати цензуру, пропаганду або односторонність новин. Також вона може навчити людей грамотно подавати інформацію, а ще аналізувати все, що вони бачать, читають, дивляться.

Соціальні мережі сьогодні впевнено займають у житті практично кожної людини своє місце. Однак можливість значного поширення будь-якої інформації та ймовірність нагоди приховування своєї особи роблять соціальні мережі ідеальним інструментом для маніпулювання та психологічного впливу. У цьому випадку без основ медіаграмотності у соцмережі не обійтися, особливо молоді. Цим пояснюється чимала кількість публікацій, що висвітлюють окреслене питання. Наприклад, шведський педагог Йоран Андерсон сформулював кілька порад безпечної поведінки у популярному Facebook, що стали визначальними для медіаосвіти.

1. Не поширюйте прохання про пошук людини! Тільки якщо вони не надходять із міліції, бо ви не знаєте всієї історії. Іноді за дуже емоційним проханням знайти зниклу безвісти близьку людину (щоб ті, хто читає відчули себе останніми покидьками, якщо не натиснути кнопку «Поділитися»), може ховатися звичайний брехун. Ще гірше – той, хто переслідує жертву, або той, хто хоче комусь помститися. Те, що інформація виглядає щирою, не робить її більш правдивою. Іноді люди ховаються від домашнього насильства, тікають від переслідування, отже, якщо їх знайдуть, це може означати для них велику небезпеку.

2. Не діліться інформацією про події та нещасні випадки. Під час поширення інформації про ознаки підозрюваного або потерпілого, ви ризикуєте нашкодити невинним і поширити неправдиві заяви, які дезорієнтують багатьох людей. Ідеться також про захист тих, хто безпосередньо постраждав у ситуації. Вони часто не мають жодного бажання привертати увагу громадськості, коли потрапили в складну ситуацію. (Приклад: уявіть почуття жертви групового зґвалтування, яке трансливали у Facebook.)

3. Конкурси та розіграші призів. Якщо вам пропонують поширити картинку або «лайкнути» слайд, щоб виграти призи на Facebook, знайте, що це афера. Такі змагання є незаконними. Деякі з повідомлень Facebook містять посилання на сторінки, на яких просять дати вашу особисту інформацію, щоб конкурувати за приз. Такі конкурси не є незаконними та практично не мають переможців, власник сайту збирає інформацію для продажу її багатьом

компаніям, щоб вони могли вам відправити рекламу електронною поштою або телефоном.

4. Не проходите тести на Facebook. На деяких веб-сайтах, які пропонують тести, рекомендується увійти в систему з обліковим записом соціальної мережі і дати дозвіл, щоб розмістити результати на сторінці. Це завжди попереджувальний знак. Клікнувши, ви даєте сторонній особі дозвіл повністю контролювати ваш обліковий запис. Одного дня ви помітите, що ваш профіль Facebook почав розміщення інформації без вашого відома. Є дві речі, які ви повинні зробити: попередьте своїх друзів і видаліть сайт зі списку вашого облікового запису у Facebook. Як це зробити: Натисніть на маленьку кнопку із замком у верхньому правому кутку і виберіть «Control Privacy» (Налаштування конфіденційності). Потім натисніть кнопку «Далі» і виберіть «Додатки», де знаходяться додатки, які мають доступ до облікового запису. Потім, натисніть на «х», щоб видалити непотрібний сайт [2].

Таким чином ми бачимо, що медіаграмотність – один із головних прийомів розуміння соцмереж. Вони допоможуть у пізнанні сучасних тенденцій в інтернеті та у правильності аналізу повідомлень. Наше сьогодні все більше показує та вчить, що у соцмережах потрібно звертати увагу на найменші деталі, уміти відділяти корисну інформацію від шкідливої. Facebook та інші мережі постійно надсилають нам повідомлення: зазвичай, це реклама, фейкові новини, а ще PR-прийоми, які формують громадську думку, до того ж не завжди позитивну. Медіаграмотність навчає аналізувати складні процеси функціонування медіа в суспільстві та їхній вплив.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бути медіаграмотним: десять необхідних компетентностей [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/buti_mediagramotnim_desyat_neobkhidnikh_kompetentnostey/
2. Гуза Ю. Правила користування Фейсбуком від Йорана Андерсона [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.medialiteracy.org.ua/index.php/dlia-mediaspozhyvacha/publikatsii-2/44-publikatsii-dlia-mediacostumer/>
3. Медіаграмотність [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
4. П'ять ключових принципів медіаграмотності [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/pyat_klyuchovikh_printsipiv_mediagramotnosti_vizualizatsiya/

ЧИННИКИ ТА УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Анотація. У статті обґрунтовано особливість здійснення професійної підготовки працівників із соціального забезпечення. Розглянуто основні чинники та умови формування професійного мислення майбутніх фахівців. Визначено основні прийоми стимулювання професійного мислення студентів під час проведення навчальних занять.

Ключові слова. Соціальне забезпечення, освітній простір вищого навчального закладу, професійне мислення, умови та чинники, професійна підготовка, проблемне навчання, навчальна задача.

Завдання, що постають сьогодні перед нашим суспільством пов'язані, насамперед, із пошуком резервів підвищення ефективності професійної діяльності в усіх сферах життєдіяльності. Швидка технологізація та прогресивність сучасного соціуму все більше вимагають підготовки висококваліфікованих фахівців з інтелектуальною спроможністю та здатністю до постійного розвитку професійного мислення. Щодо останнього, то процес його вдосконалення залежить від багатьох як внутрішніх (генетичні задатки, особистісні сили мислення, індивідуальні особливості аналізу, синтезу та абстрагування тощо), так і зовнішніх (суспільні потреби, стимули, вимоги науково-технічного прогресу в різних сферах виробництва, врахування умов навколишнього середовища та особливостей професійної діяльності тощо) детермінант. Якщо перші належать до так званих індивідуально-психологічних особливостей особистості, і рівень їх розвитку майже не підлягає корекції, то другі – абсолютно керовані й контрольовані, особливо коли йдеться про спеціально створені умови. Мова йде про освітній простір вищого навчального закладу, основна мета якого – створення найбільш комфортних умов, які б стимулювали поєднання цих двох складових.

Саме тому, готуючи в стінах ВНЗ майбутнього фахівця, слід максимально враховувати чинники та умови, які сприятимуть формуванню його професійного мислення. Особливо це питання має хвилювати педагогів, котрі готують працівників із соціального забезпечення, адже давно і справедливо зауважено, що соціальна сфера – це різновид мистецтва, тобто сплав знань і досвіду, мислення й інтуїції. Як зауважує О. В. Тарасова: «Формуючись у процесі конкретної професійної діяльності, професійне, як і будь-яке високорозвинене, мислення передбачає наявність узагальнених понять про об'єкти, що пізнаються, вміння проводити розумовий їх аналіз і синтез, будувати судження, умовисновки, докази тощо. Якість професійної діяльності, або рівень професіоналізму, залежить від типу мислення: високий рівень

професіоналізму пов'язаний із творчим мисленням і розвиненим практичним інтелектом» [3, с. 215].

У науковій літературі найчастіше проблема формування професійного мислення розглядається дослідниками не відокремлено, а як складова частина загальної проблеми розвитку мислення. Центральним поняттям таких концепцій є так зване теоретичне узагальнення, яке в студентів може бути оформлене у вигляді умовисновків, тобто, це є засвоєння знань від загального до конкретного.

Протилежними за спрямованістю є концепції авторів, які вказують на необхідність цілеспрямованого та систематичного керування процесом мисленнєвого розвитку (програмування та алгоритмізація процесу засвоєння навчального матеріалу, поетапне формування розумових дій). При цьому науковці визначають основні чинники, які позитивно впливають на розвиток інтелектуальних здібностей студентів: стимуляція активності суб'єкта навчання, внутрішня ініціатива та вільність вибору, створення сприятливих умов для особистісного зростання.

Серед усіх вищеозначених підходів особливе місце посідає проблемне навчання [1; 4], яке сприяє активізації творчої самостійності студентів. Для стимулювання цього процесу представники згаданого напрямку пропонують активно використовувати різні види навчальних задач [2], які моделюють проблемні ситуації професійної діяльності та забезпечують виконання суттєвих для навчання психологічних умов:

- формування мотивації до пізнання засвоюваного матеріалу, що активізує пошукову діяльність студентів;
- активізація самостійного пошуку правильних розв'язків;
- організація самої діяльності (через систему підказок) з максимальним використанням набутих знань, умінь та навичок.

У психолого-педагогічній практиці визначено прийоми стимулювання професійного мислення студентів, які поділяються на 3 групи [3, с. 217]:

1. прийоми, що активізують професійне мислення шляхом організації проблемних навчальних занять, на яких викладач повинен створити в студентів мисленнєву напругу у пошуках способів розв'язання задач професійного спрямування та психолого-педагогічні умови, які спонукали б до моделювання технічних приладів за своєю ідеєю чи задумом, а не за зразком;
2. прийоми керування формуванням знань та умінь студентів. Викладач здійснює керування процесом засвоєння знань, пропонує студентам диференційовані завдання і своєчасні евристичні підказки, здійснює поетапне формування знань та умінь, визначає послідовність етапів конструювання, виділяє навчальну інформацію, яку потрібно повідомити студентам, і вказує на те, що студент повинен зробити самостійно під час розв'язання проблемних завдань, здійснює поетапний контроль за процесом виконання завдання;

3. методичні прийоми, за допомогою яких встановлюються взаємовідносини зі студентами, що сприяють ефективній організації навчального процесу. Це створення атмосфери співпраці викладача та студентів на заняттях, заохочення діяльності студентів, стимулювання мотивації до учіння.

Відтак, у процесі проблемного навчання спостерігається динаміка розвитку професійного мислення, розширюється поле і якість мисленнєвої діяльності та відбувається формування інтелектуальних здібностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Матюшкин А. М. Психологические предпосылки творческого мышления / А. М. Матюшкин // Мир психологии. – 2001. – №1. – С. 128 – 141.
2. Надвинична Т. Теоретико-методологічне обґрунтування задачного підходу у психології / Тетяна Надвинична // Психологія і суспільство / Гол. редактор А. В. Фурман. – 2008. – № 1. – С. 63–87.
3. Тарасова О. В. Психологічні детермінанти розвитку професійного мислення майбутніх інженерів-педагогів // Міжвузівський збірник "Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво". – Луцьк 2011. – Випуск № 4. – С. 214 – 218.
4. Фурман А. В. Педагогіка як сфера мислєдїяльності: Наук. видання / А. В. Фурман. – Тернопіль: ВЦ НДІ МЕВО, 2010. – 24 с.

Abstract. The article substantiates the peculiarities of the professional training of social security workers. The main factors and conditions for the formation of professional thinking of future specialists are considered. The basic methods of stimulation of professional thinking of students during conducting of educational classes are determined.

Keywords. Social security, educational space of a higher educational establishment, professional thinking, conditions and factors, vocational training, problem education, educational task.

Аннотація. В статтє обоснована особенность осуществлення професіональной подготовки работников по социальному обеспечению. Рассмотрены основные факторы и условия формирования професіонального мышления будущих специалистов. Определены основные приемы стимулирования професіонального мышления студентов при проведении учебных занятий.

Ключевые слова. Социальное обеспечение, образовательное пространство вуза, професіональное мышление, условия и факторы, професіональная подготовка, проблемное обучение, учебная задача.

ЗАПИТАЛЬНО-ЗАДАЧНА ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЛОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПРАЦІВНИКА ІЗ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ І КЛІЄНТА

Анотація. У статті обґрунтовано та здійснено аналіз особливостей використання засадничих положень задачного підходу в організації роботи працівника із соціального забезпечення. Доведена ефективність задачної організація процесу ділової взаємодії обох суб'єктів такої діяльності – фахівця і клієнта. Зазначені основні переваги проектування професійної діяльності працівників соціальної сфери.

Ключові слова. Соціальне забезпечення, професійна діяльність, соціально-психологічна проблема, задача, задачний підхід, задачна організація процесу професійної взаємодії, проектування.

В умовах економічних, політичних та соціокультурних перетворень, що відбуваються на сучасному етапі розвитку суспільства, зміцнює свої позиції нова професійна діяльність – *соціальне забезпечення*. Її завдання – сприяти кращій адаптації до соціального середовища осіб, сімей та груп, а також оптимізація розвитку самоповаги та самовідповідальності людей. Практика такої професійної діяльності може бути визначена як процес, під час якого особи (клієнти) із соціальними проблемами вступають у взаємодію із фахівцями [1]. У результаті цієї взаємодії відбувається видозміна соціальної ситуації чи проблеми. Іншими словами, мовиться про «...високопрофесійне розв'язання *соціально-психологічних проблем* у роботі з людьми, коли важливо не стільки знати, а й уміти, не стільки адаптувати різноманітну психологічну інформацію до оточення, скільки толерантно обстоювати духовні ідеї та ідеали, формувати благородні установки і переконання, збагачувати міжособистісні взаєностосунки демократичним, гуманістичним, паритетним змістом» [2 с. 119].

З огляду на те, що задача – це «мета, поставлена за певних умов» (О. М. Леонт'єв), то будь-яку діяльність можна трактувати як необмежену кількість різнопланових задач. Двобічність задачної організації життєдіяльності людини природно стосується й професійної діяльності працівника із соціального забезпечення, адже процес соціальної роботи – послідовність дій, за якою відбувається його втручання у ситуацію клієнта задля досягнення конкретного результату, а модель практичної роботи охоплює три базових елементи: це клієнт, фахівець та соціальна складова процесу змін, до якої, своєю чергою, належать соціальний сегмент поля клієнта, самого працівника із соціального забезпечення, а також їхня активність чи енергія як суб'єктів взаємодії, що найяскравіше виявляється під час професійного спілкування.

Зважаючи на сказане, очевидно, що стосунки між клієнтом і працівником соціального забезпечення повинні мати партнерський характер. Партнерство

передбачає, що кожна сторона процесу щось вкладає у спільну справу, а тому внесок обох сторін однаково цінний. Задачна організація процесу професійної взаємодії обох суб'єктів такої діяльності дає змогу не просто виконувати певну послідовність дій, а й наперед проектувати її перебіг, тобто планувати не лише етапи діяльності працівника із соціального забезпечення, а й передбачати можливі варіанти дій клієнта. Все це робить професійну діяльність максимально ефективною та результативною. У такий спосіб він не лише вивчає клієнта, а й «...мислить, проектує і взаємодіє з ним, спираючись на багатоманіття процесів угледіння і зняття некомфортних ситуацій, формулювання і розв'язання проблем, прийняття і розв'язування задач» [3].

Аналіз наукової літератури щодо проблеми професійної діяльності фахівців із соціального забезпечення свідчить, що особлива увага в ній надається вивченню функціонально-рольових характеристик працівників (Т. Джеффс, П. Картер, І. Лавриненко, І. Мещанкін, І. Мигович, В. Сидоров), професійної самоідентифікації (О. Донцов, Ю. Жуков, Н. Кривоконь) їх особистісних рис та якостей (Т. Іванова, А. Козлов Л. Міщик, Е. Холостова, Н. Шмельова, Е. Ярська-Смирнова). Стосовно задачної організації культурного життя людини, то фундаментальні пошукування у цьому напрямку здійснили українські психологи В. М. Глушков та Г. С. Костюк, що ініціювали створення так званої *загальної теорії задач*, яка пізніше, завдяки системним та ґрунтовним дослідженням Г. О. Балла, стала основоположною ідеєю у виникненні та становленні задачного підходу, у руслі якого працювала ціла низка видатних учених (М. Я. Басов, О. М. Леонт'єв, Г. С. Костюк, Є. І. Машбіц, Н. О. Менчинська, В. О. Моляко, С. Л. Рубінштейн, Л. М. Фрідман та ін.), а пізніше А. В. Фурман обґрунтував авторську *концепцію проблемно-ситуативної (розвивальної) діагностики*, котра синтезує на новому рівні узагальнення теоретико-методологічні напрацювання у цьому напрямку.

Використовуючи напрацювання згаданої концепції, можна стверджувати, що професійне спілкування в сфері соціального забезпечення, має не тільки комунікативний аспект, а й розгортається як взаємодія – взаємозалежний обмін діями, вміннями, навичками, змістом спільної діяльності. Мовиться про потребу так працювати з клієнтами, щоб навчити їх розв'язувати свої проблеми самостійно, почувати себе владними над перебігом свого життя. А для цього фахівцю потрібно виконувати достатньо складну за своїм змістом діяльність: з одного боку, проектувати і моделювати можливі варіанти виходу із складних ситуацій (для клієнта – життєвих, для себе – професійних) як взаємодоповнення позитивних і негативних розв'язків та позитивного і негативного зняття задач, проблем, запитань, а з іншого – здійснювати рефлексивне управління взаємодією із клієнтом. При цьому важливо не просто пропонувати клієнтові наперед визначені готові рішення, а й шляхом моделювання різноманітних проблемних ситуацій змусити його самому шукати з них вихід, тобто способи адекватного розв'язання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Надвинична Т. Л. Діалогічні взаємовідносини учасників освітнього процесу у контексті постановки та розв'язування навчальної задачі / Надвинична Т. Л. / Інноваційні процеси економічного і соціально-культурного розвитку: вітчизняний і зарубіжний досвід // Тези доповідей Міжнародної конференції молодих учених і студентів / редколегія: Л. В. Гаврилюк-Єнсен, І. А. Федорова та ін. – Тернопіль; ТНЕУ, 2008. – С. 378 – 380.
2. Фурман А. Розвивальна діагностика психологічної грамотності педагога. Тест "Хто підніме папірець?"// Психологія і суспільство. – 2002. – №1. – С. 119 – 153.
3. Фурман А. В. Розширення сфери професійної психологічної роботи: соціокультурний підхід // Технологія інноваційного пошуку в системі вищої освіти: Зб. мат. до регіон. н.-пр. конф. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – С. 48 – 51.

Abstract. The article substantiates and analyzes the peculiarities of the use of the basic principles of the task approach in organizing the work of the social security worker. The efficiency of the task organization of the process of business interaction of both entities of such activity - the specialist and the client is proved. The main advantages of designing the professional activities of social workers are mentioned.

Keywords. Social security, professional activity, socio-psychological problem, task, task-oriented approach, task organization of the process of professional interaction, designing.

Аннотація. В статті здійснено аналіз особливостей використання основних позицій задачного підходу в організації роботи працівника по соціальному забезпеченню. Доказано ефективність задачної організації процесу делового взаємодія обох суб'єктів такої діяльності - спеціаліста і клієнта. Указано основні переваги проектування професійної діяльності працівників соціальної сфери.

Ключевые слова. Соціальне забезпечення, професійна діяльність, соціально-психологічна проблема, задача, задачний підхід, задачна організація процесу професійного взаємодія, проектування.

ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ УНІВЕРСИТЕТУ

Анотація. У статті обґрунтовано особливості функціонування психологічної служби у вищому навчальному закладі. Проаналізовано основні завдання та принципи діяльності фахівців-психологів, які працюють у цьому структурному підрозділі.

Ключові слова. Психологічна служба, вищий навчальний заклад, принципи діяльності.

Сьогодні наша країна переживає значні труднощі в соціальному, економічному, політичному розвитку, які, з одного боку, продиктовані внутрішньодержавними проблемами, з іншого – підсилені кризовими явищами у світовій економіці та загальною зовнішньополітичною напругою. За таких умов більшість сучасних дослідників висловлюють спільну думку про те, одним із найважливіших людських ресурсів, який нині стає чинником оптимального вирішення глобально-нагальних проблем, має стати високий професіоналізм, креативність та всебічність розвитку фахівців усіх галузей народного господарства.

Враховуючи цілу низку перешкод, які створюють додаткові труднощі для вирішення вищеозначеного питання (нестабільність, ведення військових дій, економічне зубожіння і як наслідок – масова трудова еміграція населення (особливо молоді) за кордон тощо), на нашу думку, сьогодні справді постає реальне питання не лише про підвищення якості освіти, забезпечення професійної компетентності випускників вищих навчальних закладів, а й про збереження їх психічного здоров'я під час навчального процесу.

У вирішенні цього важливого завдання значну роль покликані відіграти психологічні (або соціально-психологічні) служби ВНЗ, діяльність яких забезпечується не лише психологами, але й соціальними педагогами та соціальними працівниками та спрямована на створення умов для повноцінного гармонійного розвитку студентів, реалізації їх наявних і потенційних особистісно-професійних можливостей [3].

У психологічному словнику психологічна служба (ПС) трактується як система практичного використання психології для вирішення комплексних завдань психологічної експертизи, діагностики, консультації у сферах виробництва, транспорту, народної освіти, охорони здоров'я, спорту, охорони правопорядку тощо. У цьому ж джерелі зазначено, що професійна науково-практична діяльність психологів у цій службі має, як правило, комплексний характер, а її об'єктами може бути як організація в цілому, група, (чи її складові) так окремі особистості.

О. Г. Александрова уточнює і визначає основне коло питань, які знаходяться у полі зору сучасних фахівців-психологів:

- 1) вивчення та узагальнення вітчизняного і зарубіжного досвіду та досвіду інших вищих навчальних закладів із питань психологічної підтримки студентів та викладачів навчального закладу;
- 2) сприяння адміністрації та викладачам університету в створенні соціальної ситуації розвитку, що забезпечує психологічні умови для охорони здоров'я і розвитку особистості студента, викладачів та інших учасників навчально-виховного процесу;
- 3) сприяння створенню психологічних умов для розвитку творчих здібностей, пізнавальної та мотиваційної сфери особистості студента у навчально-виховному процесі;
- 4) сприяння вирішенню освітніх і виховних завдань, професійної гнучкості студентів, формуванню соціальної компетентності як передумови ефективної соціалізації молоді; надання допомоги студентам у визначенні своїх можливостей з урахуванням індивідуальних особливостей;
- 5) допомога кураторам та викладачам університету у вихованні студентів та формуванні у них принципів взаємодопомоги, толерантності, відповідальності, впевненості у собі, здатності до активної соціальної взаємодії тощо [1, с. 29].

Безперечно, психологічна служба у ВНЗ є частиною психологічної служби системи освіти України і тісно пов'язана, насамперед, із шкільною психологічною службою, яка згідно з Наказом Міністерства освіти України № 127 від 03.05.1999 р., є складовою державної системи охорони фізичного та психічного здоров'я молодих громадян України та діє з метою виявлення і створення оптимальних соціально-психологічних умов для розвитку особистості.

Відповідно до чинних нормативних актів та положень, психологічна служба ВНЗ це:

- по-перше, система відповідних посад та (або) структурних підрозділів ВНЗ, яка у своїй діяльності забезпечує соціальний супровід та психологічну допомогу у здійсненні навчально-виховного процесу серед студентської молоді, що є органічною складовою психологічної освітньої системи України;
- по-друге, її функціонування забезпечується психологами і соціальними педагогами (соціальними працівниками), які мають базову вищу освіту, посади яких уводять в штат навчального закладу в межах коштів, передбачених кошторисом витрат останнього;
- по-третє, служба діє на основі положення про свою діяльність, розробленого кожним ВНЗ відповідно до Положення про психологічну службу та інших нормативних документів і затвердженого вченою радою та наказом ректора;
- основна мета її діяльності – підвищення ефективності навчально-виховного процесу, розвиток і формування зрілої, професійно зорієнтованої особистості студента за умови збереження психологічного здоров'я всіх учасників освітнього процесу засобами практичної психології та соціальної педагогіки [2, с. 249 - 250].

Призначення психологічної служби – сприяти розвитку особистісного і

творчого потенціалу майбутнього фахівця з вищою освітою шляхом активізації самопізнання та самовдосконалення на різних етапах навчання.

Основною метою служби є підвищення рівня розвитку особистісного та професійного потенціалу майбутнього фахівця, з одного боку, та забезпечення психологічної підтримки абітурієнтів, студентів, професорсько-викладацького складу та співробітників закладу.

Усі вищеозначені підходи базуються на цілій низці **засадничих принципів організації психологічної служби:**

- *гуманістичної спрямованості* – орієнтація на людину як на найбільшу цінність, першочергове врахування її потреб та інтересів, свободи вибору та вчинків;
- *цілісності* – функціонування в освітній галузі єдиної психологічної служби з чіткою структурою, підпорядкуванням і координацією взаємодії окремих її елементів, що об'єднує останні в єдину систему, та забезпечує єдність мети, завдань, методів, засобів, підходів до надання психологічної допомоги, узгоджену методологію, єдині стандарти до оцінки роботи окремих підрозділів і спеціалістів;
- *науковості* – передбачає, що вся діяльність ПС має ґрунтуватися на основі наукових підходів, методології і засадничих положеннях наукової психології. Увесь психодіагностичний інструментарій має бути стандартизованим, надійним та валідним;
- *саморозвитку*, що має на меті не лише розвиток об'єктів психологічного впливу (студентів, викладачів, студентських груп тощо), але й удосконалення системи управління, методичного забезпечення, мережі закладів психологічної служби. Інноваційні процеси, які постійно відбуваються у державі, вимагають створення такої моделі ПС, яка легко піддається модернізації та трансформації. Все це дасть можливість постійно «підлаштовуватися» під нові стандарти роботи з учасниками освітнього процесу та адекватно реагувати на суспільні виклики;
- *динамізму*, що гарантує поступовий рух усієї системи від нижчих щаблів розвитку до вищих;
- *міждисциплінарності*, що передбачає поєднання соціально-психологічних та інших суміжних наукових дисциплін (соціології, педагогіки, дефектології, фізіології тощо) у технологіях організації соціального і психологічного супроводу учасників освітнього процесу потрібно поєднати не тільки психологічні і соціально-педагогічні методи, а й інші методи;
- *різноманітності форм і методів роботи*, який вимагає від фахівця-психолога різнобічності підходу до діагностики та розв'язання виявленої психосоціальної проблеми, що, в свою чергу, гарантує отримання максимально ефективного результату;
- *гарантування професійної підтримки та взаємодопомоги*, щодо надання методичної підтримки та психологічної допомоги кожному фахівцю психологічної служби у різноманітній формі (у вигляді супервізії або інтервізії, навчальних семінарів і тренінгів тощо) ” [4].

Отже, реальні можливості психологічної служби в системі вищої освіти досить вагомі та можуть вважатися стратегічними під час її модернізації та реформування. Реалізація їх повинна відбуватися в контексті історичних, державних, соціальних завдань і актуальних проблем професійної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеева О. Г., Ковальська Г. О., Діденко Г. О. Особливості організації роботи психологічної служби вищого навчального закладу // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2013. – Випуск 1. – С. 28 – 31.
2. Панок В. Г. Психологічна служба: [навч пос.] / В. Г. Панок. – Кам'янець-Подільський: Рута, 2012. – 488 с.
3. Фурман А., Надвична Т. Психологічна служба університету: від моделі до технології // Психологія і суспільство. – 2013. – № 2. – С. 80 – 104.
4. Чепелева Н. В., Повякель Н.І. Психологічна служба у вищих закладах освіти. // Практична психологія та соціальна робота. – 2001. – №6 (33). – С. 36 – 45.

Annotations The article substantiates the peculiarities of the functioning of the psychological service in a higher educational institution. The main tasks and principles of activity of psychologists are analyzed.

Keywords. Psychological service, higher educational institution, principles of activity.

Аннотація. В статті обґрунтовані особливості функціонування психологічної служби в вузі. Проаналізовані основні задачі і принципи діяльності психологів, які працюють в даному структурному підрозділі.

Ключевые слова. Психологическая служба, высшее учебное заведение, принципы деятельности.

ПРОГРАМОВО-МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ УНІВЕРСИТЕТУ

Анотація. У статті презентовано новий погляд на загальну концепцію діяльності психологічної служби в умовах вищої школи. Зокрема, запропоновано трактувати її як один із варіантів соціальної технології із досконалою психоінструментальною системою.

Ключові слова. Психологічна служба, вищий навчальний заклад, програмово-методичний інструментарій, системно-діяльнісний підхід.

Психологічна служба університету – хоча доволі молодий, та все ж вкрай важливий структурний підрозділ будь-якого вищого навчального закладу. Основною метою його діяльності є забезпечення оптимально можливих умов для розвитку особистісного потенціалу кожного студента, адекватного усвідомлення ним свого персонального і професійного шляху, формування вміння долати повсякденні життєві труднощі та негаразди. Так як це відносно нове явище, порівняно з ПС в інших соціальних сферах і системах освіти, питання про зміст та методологію її діяльності, уточнення категорій, якими мають оперувати фахівці згаданого структурного підрозділу, визначення та обґрунтування основного кола проблем, які супроводжують роботу останнього та багато іншого, лише починає обговорюватися науковцями нашої країни [2; 4].

Насамперед, дискутується питання про те, якою має бути організаційна структура та модель діяльності ПС, а також програмово-методичний інструментарій, який мають використовувати фахівці служби. Якщо з іншими освітніми системами (дошкільні навчальні заклади, школи тощо) все більш-менш зрозуміло, бо основний об'єкт психологічного впливу – діти, підлітки, рання юність, які масово потребують допомоги, підтримки та психологічного супроводу, то з вищою школою все набагато складніше. Адже основні суб'єкти вищої освіти – молоді люди, які перебувають на етапі дорослішання, пріоритетом їх особистісного розвитку має бути професійне самовизначення та самореалізація. Тому говорити про просте копіювання тієї моделі, яка є традиційною, наприклад, для школи, на нашу думку, є неприпустимим.

Нині більшість реформаторів освітньої сфери майже одноголосно погоджуються із твердженням про те, що без участі психологічної науки та психологічної практики найвідповідальніші завдання будь-якої ініціативи не можуть бути успішно реалізовані. Зміни соціально-політичного та економічного характеру в нашій державі призвели до виникнення суттєвих проблем у системі професійної вищої освіти, зокрема, у становленні особистості фахівця. Так, при обговоренні освітніх технологій (єдність цілей, змісту і методів навчання) стала чітко усвідомлюватися необхідність відповідності їх не тільки предметного змісту, а й психологічним, соціально-

особистісним особливостям майбутніх професіоналів. Реалії сучасності говорять про те, що фахова підготовка випускників ВНЗ не може обмежитися тільки професіографічними складовими. Необхідна всебічна розробка компетентнісного підходу, складовою частиною якої є створення умов для повноцінного особистісного розвитку професіоналів.

Нині ми маємо змогу вкотре реформувати систему вищої освіти, надати їй європейських ознак, а відтак намічається тенденція кардинально змінити позиції психології у вищій освіті. І хоча проблемне поле питань організації психологічної служби у ВНЗ у повному обсязі поки ще не цілком визначене, але вже зараз, спираючись на досвід роботи ПС в інших соціальних сферах, можна визначитися щодо стратегії її діяльності і в системі вищої освіти.

У роботах багатьох авторів відзначається, що професійна діяльність психолога має бути побудована як визначена система дій, спрямована на вирішення поставлених завдань за допомогою спеціально підібраних засобів. Ця думка повністю узгоджується з основним положенням *системно-діяльнісного підходу* про те, що будь-яка людська діяльність має певний компонентний склад, який вписується у наступну схему: потреба – мотив – внутрішні умови – мета – предмет – засоби – способи – результат (В. В. Давидов, О. М. Леотьев). Це уможливує комплексне дослідження будь-якої сфери суспільної практики, ефективне використання методологічних знань як інструменту пошуку і вироблення нових засобів наукового пізнання, оскільки вони окреслюють й одночасно проєктують ту діяльність, яку треба для цього здійснити [1, с. 116].

Крім того, ми повністю погоджуємося з А. В. Фурманом та Т. Л. Надвиничною, які стверджують, що психологічна служба вищого навчального закладу – не просто колектив фахівців, *оргтехнологічний підрозділ*, потреба в якому зумовлена винятковою важливістю безперервного коректного *керівництва психодуховним розвитком особистості студента*, провідною діяльністю якого є професійно зорієнтована *освітня діяльність* [4]. Загальна освітня технологія, охоплюючи просторово-часові характеристики цієї діяльності із першого до останнього дня його навчання упродовж п'яти-шести років, являє собою не лише повновагому програму професійної підготовки фахівця, що містить скоординовану й синхронізовану сукупність процедур та операцій, методів і прийомів, способів і засобів ситуаційного збігу учасників навчально-виховного процесу, а й уреальнення самої цієї їхньої паритетної освітньої діяльності як учинкової метасистеми, що підпорядкована законам як причинно-наслідкової детермінації, так і чітко спроектованого цільового зумовлення та ціннісно-сислового відліку. У цій глобальній соціотехнологічній реальності вищої школи *розвивальна технологія багатовекторного практикування ПСУ* має бути, крім усього того, що властиве соціальній технології [3], досконалою *психоінструментальною системою*, яка специфічними впливами, умовами, засобами та інструментами оптимізує професійне й особистісне становлення випускника як підсумковий продукт окремого етапу життєдіяльності університету [Там само].

Отже, підсумовуючи усе вищезначене, зауважимо, що нові виклики, які постають перед фахівцями вищих навчальних закладів загалом та психологічних служб, що діють у їх складі, зокрема, змушують кардинально змінити підхід як до професійної підготовки майбутніх випускників, так і до психологічного супроводу усього освітнього процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Надвинична Т. Л. Соціальний менеджмент: перспектива технологізації / Тетяна Надвинична // Психологія і суспільство. – 2011. – № 1. – С. 114 – 122.
2. Панок В. Г., Острова В. Д. Психологічна служба вищого навчального закладу (організаційно-методичні аспекти) / В. Г. Панок, В. Д. Острова. – К.: Освіта України, 2010. – 230 с.
3. Подшивалкина В. И. Социальные технологии: проблемы методологии и практики: [монография] / Валентина Ивановна Подшивалкина. – Кишинев: Центр. типография, 1997. – 352 с.
4. Фурман А., Надвинична Т. Психологічна служба університету: від моделі до технології // Психологія і суспільство. – 2013. – №2. – С. 80 – 104.

Abstract. The article presents a new view on the general concept of the activity of the psychological service in the conditions of higher education. In particular, it is proposed to treat it as one of the variants of social technology with a perfect psycho-instrumental system.

Keywords. Psychological Service, Higher Educational Institution, program-methodical toolkit, system-activity approach.

Аннотація. В статті представлений новий погляд на загальну концепцію діяльності психологічної служби в умовах вищої школи. В частині пропонується розглядати її як один із варіантів соціальної технології з досконалою психоінструментальною системою.

Ключевые слова. Психологическая служба, высшее учебное заведение, программно-методический инструментарий, системно-деятельностный подход.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

БЛИК Надія Іванівна, к. і. н., доцент кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства Тернопільського національного економічного університету.

БЛОВУС Леся Іванівна, к. філол. н., доцент кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства Тернопільського національного економічного університету.

БОДНАРЧУК Юлія Юрївна к. іст. н., доцент кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства Тернопільського національного економічного університету.

БЛАШКІВ Ольга Володимирівна, к. філол. н., доцент кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства Тернопільського національного економічного університету

ВАВРИКОВИЧ Катерина С., студентка третього курсу спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» Тернопільського національного економічного університету

ВІЛЬКОВА Теофілія Теофілівна, старший викладач кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства Тернопільського національного економічного університету

ГИРІНА Тетяна Сергіївна, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри журналістики, реклами і соціальних комунікацій Класичного приватного університету (Запоріжжя)

ГОМОТЮК Оксана Євгенівна, д. іст. н., професор, завідувач кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства Тернопільського національного економічного університету.

ГУК Леся Степанівна, директор Тернопільської обласної бібліотеки для молоді, заслужений працівник культури України.

ДАНИЄЛЯ О., магістр психології та соціальної роботи Тернопільського національного економічного університету

ДЕМУЗ Інна Олександрівна, д. іст. н., доцент, завідувач кафедри документознавства Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди

ДУБОВИК Наталія Анатоліївна, к. політ. н., доцент кафедри документознавства та інформаційної діяльності Державного університету телекомунікацій

КАРААСЛАН Темель, аспірант Молдавського державного університету

КАЧМАЛА Вікторія Іванівна, к. іст. н., доцент кафедри документознавства та інформаційної діяльності Державного університету телекомунікацій

КОЛОМІЄЦЬ Галина Олегівна, студентка третього курсу спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» Тернопільського національного економічного університету

КРАСНОЖОН Неоніла Григорівна, к. іст. н., доцент кафедри документознавства ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»

ЛАЗАРОВИЧ Микола Васильович, д. політ. н., професор кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства Тернопільського національного економічного університету

ЛЕБІДЬ Олена Василівна, викладач педагогічної практики Вінницького обласного комунального гуманітарно-педагогічного коледжу

ЛІЩИНСЬКА Наталія Мирославівна, к. філол. н., доцент кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства Тернопільського національного економічного університету

МАКОГОН Ірина Михайлівна, магістр документознавства та інформаційної діяльності Тернопільського національного економічного університету

МАЛА Наталія, магістр психології та соціальної роботи Тернопільського національного економічного університету

МАРКІВ Інна Степанівна, к. іст. н., доцент кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства Тернопільського національного економічного університету

МАРТИНЮК Оксана Петрівна, студентка третього курсу спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» Тернопільського національного економічного університету

МЕЛЬНИК Тетяна Миколаївна, викладач Галицького коледжу імені В'ячеслава Чорновола

МУКОМЕЛА Ірина Богданівна, к. і. н., доцент кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства Тернопільського національного економічного університету.

НЕДОШИТКО Ірина Романівна, к. і. н., ст. викладач кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства Тернопільського національного економічного університету

ОНУФРІЄНКО Олена Петрівна, к. філол. н., доцент, завідувач кафедри української мови, літератури і культури факультету лінгвістики Національного технічного університету України «Київський політехнічний університет»

ПАТРЯК Олександра Тарасівна, викладач кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства Тернопільського національного економічного університету

РАВЛЮК Алла Василівна, магістр документознавства та інформаційної діяльності Тернопільського національного економічного університету

ПИЛИПИШИН Лілія, магістр психології та соціальної роботи Тернопільського національного економічного університету

ПОРОХНЯК Вікторія Романівна, лектор-екскурсовод Бережанського краєзнавчого музею

САМУРАХА Альона, магістр документознавства та інформаційної діяльності Тернопільського національного економічного університету

СТЕФАНИШИН Олена Василівна, к. іст. н., доцент кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства Тернопільського національного економічного університету

СТОРОЖЕНКО Ніна Григорівна, к. філол. н., доцент кафедри документознавства та інформаційної діяльності Державного університету телекомунікацій.

ЧЕМЕРА Діана Русланівна, магістр документознавства та інформаційної діяльності Тернопільського національного економічного університету

ЧЕРЕДНИК Людмила Анатоліївна, к. філол. н., доцент кафедри Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

ШКІЦЬКА Ірина Юрївна, д. філол. н., професор кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства Тернопільського національного економічного університету

ЩЕРБЯК Юрій Адамович, д. пед. н., професор кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства Тернопільського національного економічного університету

ЯСКІЛКО Софія, магістр психології та соціальної роботи Тернопільського національного економічного університету

Наукове видання

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції

«Документно - інформаційний простір: історія, теорія, практика»

05 грудня 2017 року

Підписано до друку 01.02.2018 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Друк офсетний. Зам. № 3-229
Умов.-друк. арк. 8,9. Обл.-вид. арк. 9,1.
Тираж 100 прим.

Віддруковано ФО-П Шпак В. Б.
Свідоцтво про державну реєстрацію В02 № 924434 від 11.12.2006 р.
Свідоцтво платника податку: Серія Е № 897220
м. Тернопіль, бульвар Просвіти, 6/4. тел. 8 097 299 38 99.
E-mail: tooums@ukr.net